

Nº 1253 / 175 / 23 /
VI 1877

FRAGMENTE POLITICE

Ino. 4215 ———

CHESTIA ȚĂRĂNEASCĂ

GR. G. PĂUCESCU

C 104475 =

BUCURESCI

—
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII

12, Pasagiul Român, 12

1893

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 70 049

1956

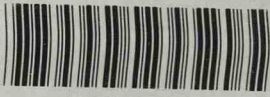
1953

re 110/03

FRAGMENTE POLITICE

CHESTIA TĂRĂNEASCĂ

B.C.U. Bucuresti

C104175

BUCUREȘTI

1908
12, Trânzilă Română, 15
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE E. GÖBL FRI

TABLA DE MATERIA

	Pag.
Scrisoarea I-ia. — Saceni, 10 August 1880, publicată în <i>Timpul</i> din 12/24 Septembrie 1880.	1
Scrisoarea II-a — Saceni, 12 August 1880, publicată în <i>Timpul</i> din 13/25 Septembrie 1880	9
Scrisoarea III-a — Saceni, 20 August 1880, publicată în <i>Timpul</i> din 14/27 Septembrie 1880.	14
Scrisoarea IV-a — Saceni, 25 August 1880 publicată în <i>Timpul</i> din 24 Septembrie 1880	20
Imbunătățirea stărei sătenilor. — Discurs pronunțat la Ate- neu în 1887	28
Imbunătățirea străii țăranilor. — A doua conferință ținută la Ateneu	67
Discurs pronunțat în ședința Camerei Deputaților din 30 No- embrie 1888	105
Necesitatea unei legi pentru Tocmeli agricole, publicată în <i>Ro- mânia</i> din 6 și 8 Februarie 1889	123
Discurs pronunțat de D. Gr. G. Peucescu Ministru al Agri- culturei, Comericiului și Industriei în ziua de 15 Octombrie 1889.	136
Discursul rostit de D. Gr. G. Păucescu Ministru al Agricul- turei, Comericiului și Industriei la Congresul viticol din Craiova în ziua de 15 Octombrie anul 1890	156
Expunere de motive a proiectului de lege pentru Tocmeli a- gricole din 1889	163
Expunere de motive din 1890	180
III. Expunere de motive din 1893	189
Proiectul de lege pentru Tocmelile agricole	194

PREFAȚA

Am adunat în acest volum tot ce am scris și tot ce am grăit în chestiunea țărănească. Am adunat acest material ca să servească de expunere de motive la proiectul de lege ce am depus, împreună cu mai mulți amici politici, asupra tocmelelor agricole.

Voit'am eu să probez că acest proiect de lege nu este o armă de resboiă contra guvernului, ori contra vre unuia din miniștri? Voit'am să dovedesc că am, în chestiunea țărănească, o convingere cinstită, o idee pe care o cred folositoare? Voit'am să astup gura celor ce mă calomniază și mă batjocoresc?

Nu?

Sunt incredințat, din contra, că cei interesați să mă calomnieze, mă vor calomnia și de acum înainte și cei plătiți ca să mă batjocorească, mă vor batjocori și de acum înainte; ba încă vor găsi, chiar în acest volum, materie de calomnie și de batjocoră.

Vor urma unii să mă denunțe opiniei publice ca

pe un reacționar incorigibil,, intrigând ca să vie la putere ; alții, cine n'ai crede, să mă denunțe proprietarilor ca pe un socialist care voesc să le iau moșiile și să le dau la țărani. Și unii și alții fără să creadă ceea ce spun despre mine.

Acestea toate le știu și intențiunea mea, publicând acest volum, nu este să opresc nimic, să închid gura nimenui.

Voit'am eu, dupe cum s'a zis, să dovedesc că și eu am idei, că și eu sunt in stare să alcătuesc un proiect de lege?

Mărturisesc că această idee m'a ispitit.

Dar să ne înțelegem : nu e vorba de mine, este vorba de partidul conservator. Pentru că nu eu am presintat proiectul de lege asupra tocmelelor agricole, ci trei-zeci și patru membri din partidul conservator, și ideile coprinse intr'insul nu sunt numai ale mele, ci sunt împărtășite de cei mai mulți membri ai acestui partid !

Mărturisesc zic că, am vrut să dovedesc că și partidul conservator are, asupra cestiunei țărănești idea lui proprie, și că ideia lui este cea bună.

Dar această dovadă s'a făcut prin chiar publicarea proiectului nostru de lege.

Din simpla citire a ambelor proiecte de lege se vede bine ca, pe când proiectul D-lui Carp se tăraște in vechile făgașe ale siluiri administrative,

pe care o ascunde cât poate, fără să vadă nimic mai presus, nimic dincolo de acea siluire, și caută îndreptarea în amenunte neînsemnate și chiar în mici piedici aduse la facerea contractului; ideea conservatoare reglementează după dreptul comun, adică după dreptate, și într'un cadru larg relațiunile dintre proprietar și muncitorul de pământ și arată în perspectivă o întocmire nouă, bogată în urmări folositoare și pentru proprietari și pentru muncitori și pentru prosperitatea generală a societății și pentru ordinea publică.

Nu dar ca să fac această demonstrațiune am publicat lucrarea de față.

Cauza pentru care am publicat aceste câte-va pagini de politică conservatoare petrece și deosebiriile dintre programul conservator și acela al D-lui Carp și chiar deosebirile dintre programul liberal și cel conservator.

Am voit să'mi adun toate puterile ca să dovedesc reprezentațiunii naționale, ca să dovedesc țerii, că cestiunea aceasta a tocmelelor agricole, este o cestiune mare națională, care a ajuns la maturitate și care trebuie deslegată pentru prosperitatea și pentru liniștea Statului Român.

Am convigerea adâncă că starea actuală de lucruri ne duce cu pași repezi la sărăcirea țăranilor și deci la catastrofe, rezultat neînălăturat al ori cării

nedreptăți mari sociale. Am convingerea că ni se presintă o ocasiune, care nu va mai veni curând, de a îndrepta răul, și de a pune societatea pe o cale regulată.

Și de aceea, am vrut să arăt cum eu, studiind în timp de mai mulți ani, cu luare aminte, starea țăranilor, și căutând, cu durere de inimă, ce este de făcut, am ajuns, încetul cu încetul și oare-cum pe dibuite, la convingerea că nu vom putea împiedica progresul răului, de cât dacă ne vom hotărâ să ștergem, din legislațiunea noastră, siluirea muncii, urma a trecutului într'o societate înnoită, și se punem baze muncii naționale libertatea și dreptatea.

Și am publicat, în acest volum, tot drumul pe care l'am străbătut eu, cu speranța ca, pe lângă aceia din amicii mei politici, cari au ajuns singuri la acea-și convingere ca și mine, se vor găsi alții cari să ajungă acolo, citind acest volum și făcând, împreună cu mine, drumul, pe care l'am făcut eu insumi.

Și cu chipul acesta să se adune mai multe forțe, mai multe inteligențe ca să realizem împreună și cât mai curând această operă de liberare a muncii și de însănătoșire a societății românești.

În colo, pentru triumful definitiv al ideii noastre, n'am nici o îndoială. Sunt idei atât de simple, atât de drepte, atât de luminoase, în cât este destul să le

aręți ca să-și facă drumul și să se realizeze singure. Ast-fel este ideea aceasta și atât mai rău pentru aceea cari, fie din slăbiciune de vedere, fie din încăpățănare se pun deacurmezișul.

1893, Martie 10.

GR. G. PEUCESCU

Scrisoarea I-ia.

Saceni, 10 August 1880.

Domnule redactor,

Cugetând adesea la starea de astăzi a societății noastre românești și aducându-mi aminte de ce era țara acum un pătrar de secol, de multe ori mi s'a părut că țara noastră este într-o stare mai rea acum, de cât atunci, sau, cel puțin, că nu ne-am ținut făgăduelile ce le dedusem și n'am îndeplinit progresul ce eram în drept să'l așteptăm.

Căci luând pe rând toți factorii cari constituiesc prosperitatea și tăria unui popor, nu întârziăm a descoperi că pretențiunile noastre la civilizațiune sunt curate laude și că progresul nostru este ca acel gigant cu picioarele de lut, sau ca mărul frumos pe din afară, dar plin de putreziciune înăuntru.

Este adevărat că, din punctul de vedere internațional, unirea Principatelor și autonomia mai ăntăiu, independența în urmă, ne-au scăpat de legăturile ce ne țineau de putredul imperiu otoman și ne-au ridicat piedecile ce puteau să ni s'a pue și cari ni s'au pus adesea în calea dezvoltării noastre normale.

Este asemenea adevărat că, din punctul de vedere

al politicei generale, monarchia ereditară și guvernul parlamentar pe de-o parte, libertățile publice și egalitatea politică pe de alta, sunt niște câștiguri politice cu atât mai prețioase, cu cât ele sunt instrumentele cele mai puternice pentru dobândirea tuturor celorlalte de cari mai avem trebuință. Și trebuie să constatăm, pentru onoarea țerii noastre, că toate aceste bunuri au fost dobândite fără lupte, fără desbateri chiar, cu invoirea unanimă a tuturor. În această privință n'au existat deosebire de vederi, nici s'au format partide politice opuse.

Așa dar, cu o țară scăpată de jugul străinului și liberă de-a se desvolta în voie, cu cetățeni scăpați de despotismul din lăuntru și liberi de-a se desvolta în toate direcțiunile, și cu armonia cetățenilor, ce nu eram în drept să așteptăm ?

Așa innăbușită cum fusese, țara tot se desvoltase de la 1830 până la 1858. Ce putere, ce civilizațiune nu era să dobândească de la 1858 incoace ?

Individul, așa asuprit cum fusese, tot se inavuțise și se civilizase ; ce avuție, ce cultură nu era să se desvoalte de aci înainte ?

Din nenorocire, toate speranțele acestea au fost înșelate.

Așa, începând de la starea noastră intelectuală, dacă privim cu bucurie că, nu tocmai clasa de mijloc (căci acest nume se dă de ordinar claselor industriale și comerciale), dar un fel de clasă, care se apropie de aceasta și care, pe limba de altă dată, se numea boerii cei mici, — dacă, zic, vechii boerënași au crescut în învățetură și în avere, și reprezintă, cu demnitate, o putem zice, profesiunile liberale, cele

alte două clase ale societăți nu au urmat acest progres, căci boeri cei mari și-au pierdut în mare parte și superioritatea lor intelectuală și averile, iar printre țărănime progresul nostru superficial și oarecum exotic nu a pătruns, și, chiar din această cauză, nu s'a putut încheia ceea ce în alte țări se numește clasa de mijloc, clasa industriașilor și a comercianților, așa de trebuincioasă pentru prosperitatea unei țări și chiar pentru meritul regulat al regimului parlamentar.

Dacă, din punctul de vedere intelectual progresul nu este nici general, nici adânc, din punctul de vedere moral, nu este progres. În lipsă de idei puternice de onoare și de demnitate personală, generațiunea d'înainte avea ceea ce, la popoarele primitive, înlocuiește acestea, avea frica lui Dumnezeu, sentiment adânc întipărit în conștiința românilor și pe care înțelepții îl cultivau cu îngrijire și cu convicțiune în inima mulțimii. Nu furau, nu înșelau, nu năpăstuiau, pentru că ochiul lui Dumnezeu veghia necurmat și pretutindenea, și de el nu se puteau ascunde. Erau milostivi, erau răbdători, pentru că Dumnezeu dă tot binele și era drept să dea și ei, și pentru că Dumnezeu le da tot răul, ca să-i pedepsească pentru peccatele lor. Dădeau fie-căruia ce este al lui pentru că bunul străin era haram în casa omului. Țărării, poezi de felul lor, divinizau instituțiunile sociale. Ei plăteau, dijma de ex., nu proprietarului, ci lui Dumnezeu. „Dijma este a pământului, imi zicea un bătrân „și să nu aibă pământul proprietar, să lași pe brazde „din zece una.“ Celor sermani li se lăsa și lor o bucățică din semănături să secere, și această bucățică se numea „barba lui Dumnezeu.“

Toate aceste credințe, cari făceau poliția în țară, dis-

par, au dispărut : ochiul lui Dumnezeu nu ne mai vede și judecățile lui nu ne mai ating.

Este adevărat că ministeriul public, mai ager și mai integru pe zi ce merge, nu ne lasă să luăm tot ce am putea lua ; dar ce e ochiul procurorului pe lângă ochiul lui Dumnezeu ! El nu vede decât faptele bine caracterizate, petrecute la lumina mare, și încă nu pe toate ; el nu vede faptele necaracterizate, și-i este interzis să se uite în cugetele noastre.

Și deci, rélele se înmulțesc în societate ; noțiunea dreptului se schimbă și ajunge să fie al nostru tot ce putem apuca, fără să comitem un delict caracterizat ; noțiunea adevărului se schimbă : am ajuns să credem că cine strigă mai tare, acela vorbește adevărul ; noțiunea binelui se schimbă : tinerii nu mai respectă pe bătrâni, din contra, e o dovadă de capacitate să disprețuești și să hulești pe premergătorii tăi din fie-ce ramură de activitate, soții nu mai au milă unul de altul, se înșală, se despoae și se divorțează ; frații nu se mai îngăduesc la olaltă, sub autoritatea bătrânului părinte, care se continua mult după moartea lui, ci descurcă prin judecăți tovărășia în care s'a născut.

Țăranii susțin că „d'aia nu mai plouă primăvara și nu mai ninge iarna și vântul bate mereu, cu vreme fără vreme, pentru că Dumnezeu și-a întors ochii de la noi.“ Și noi zicem acelaș lucru, în limba noastră cea nouă, când afirmăm, după experiența tuturor popoarelor, că scăderea morală se traduce economicște prin scăderea avuției.

Este netăgăduit că țara noastră a sărăcit mult de la o vreme ncoace. Cine nu știe că România era

acoperită în mare parte cu păduri și că acest capital de sute de milioane s'a risipit în mai puțin de trei-zeci de ani ? Cine nu știe că numai avem astăzi nici a patra parte din vitele mari și mici ce le aveam acum un pătrar de secol și că acest, capital pierdut spre marea pagubă a pământului pe carel, îngrășia și a proprietarilor, se urcă asemenea la sutimi de milioane ? Orașele sunt staționare și satele au dat îndărăt.

Mai acum câți-va ani, cel puțin valoarea ce o reprezentau imobilele din țară era a noastră. Acum, o parte mare din această valoare, prefăcută în scrisuri fonciare urbane și rurale, se află în Viena, în Paris în Londra : nu mai este în țară !

Să nu crezi, d-le redactor, că eu aș fi contra instituțiilor de credit fonciar. Nu ! Știu bine că aceste instituțiuni au scăpat multe familii de ruină și că au dat țării ceea ce-i lipsea mai mult : capitaluri.

Este bine că s'a făcut aceste societăți ; răul este că scrisurile fonciare ce ele scot, s'a dus aiurea, din cauza sărăciei noastre. Despre averile particularilor nu putem spune nimic ; dar e știut că cel mai mare proprietar, statul, și-a vândut mare parte din averile sale, și că tot este până'n gât în datorii iar în bunătațirile ce s'a făcut, cum drumuri, poduri, clădiri, nu fac nici a cincea parte din averea risipită.

Este învederat că capitaluri mai multe se află pe piață și se speculează ; este învederat că edificii frumoase se ridică prin orașele principale ; dar un ochi uger vede îndată că acele capitaluri sunt ale străinilor, că acele edificii se ridică de străini, cu un cuvânt

străinii se îmbogățesc în țară, iar românii sărăcesc ; averile românești trec în mâinile străinilor.

Pe terenul curat național progresul nostru este iarăși mai mult aparent de cât real, mai mult superficial de cât solid ; căci dacă fumul de glorie de pe câmpul de bătae și independența recunoscută de lucru fraseologilor noștri oficiali, oamenii serioși cată să se îngrijească de acest fapt nenorocit că populațiunea românească a scăzut cu o zecime și că a fost înlocuită cu o populațiune străină de noi ca rasă și religione, și că aceasta constituie o plagă națională care și așteaptă încă leacul.

Românii cei buni se îngrijesc și mai mult de disparițiunea acelu patriotism curat, acelu foc sacru care a făcut onoarea și puterea generațiunii ce ne-a preces.

Acel avânt puternic în toate direcțiunile, acea iubire sfântă pentru țară, acea credință nestrămutată în viitor, acel miros invietor care te îmbăta în școală, care te încălzea în lume, care te exalta în poezie, toate acestea s'au înlocuit cu un materialism stupid și rușinos.

Poesia, care îmbărbătează, a trecut, și inimile nu mai vorbesc românește de cât prin gura unui supraviețuitor al generațiunii trecute, afară numai de s'ar numi poezie expresiunea mai mult sau mai puțin măestrită a unor simțiri lipsite de credință și de aripi.

Din școală eșim îmbătrăniți, fără avânt, fără scop înalt și fără independență de caracter ; pe urmă ne dedăm a spune cuvinte pe cari nu le credem și a ne ride de toate credințele cari fac puterea națiunilor celor mari.

Cât trăim, câtăm să trăim bine cu muncă puțină.

Dacă dar, din împătritul punct de vedere, intelectual, moral, economic și național, progresul nostru este, ca să zic așa, o spoială pe deasupra, care ascunde rău decadența reală; dacă, după o muncă de un pătrar de secol, ne găsim tot acolo de unde plecaserăm, de nu și mai îndărăt; dacă eforturile noastre sincere, dacă silințele noastre stăruitoare, au rămas zadarnice, este de datoria oamenilor politici ai țării ca să gândească la cauza răului și să caute fără preget tămăduirea.

Trebue să facem ca medicul bun în fața unei boale serioase: să studiem, cu luare aminte, cu răbdare, cu sânge rece, boala în sine; să căutăm cu agerime cauzele din cari isvorește și urmările ce poate avea; căci numai o muncă îndelungată de observațiuni, adunate cu inteligență și cu sistemă și îndreptate unele printr'altele, ne va putea pune în poziția de a găsi leacul ce căutăm.

Căci trebue să ți spun, domnule redactor, eu cred că în general oamenii noștri politici voesc binele țării și caută să-l realizeze fie-care după puterile sale. Cred că și Brătianu își iubește țara și se silește să facă binele, precum din adâncul inimei mele sunt convins despre Catargiu că o iubește și a servit-o cu credință. Cred că Vodă Carol voește mărirea țării Lui și întărirea tronului pe care șade, precum sunt convins că Vodă Cuza a lucrat pentru mărirea țării și pentru prosperitatea poporului român. Și vorbind astfel, cred că sunt drept, nu optimist!

Dar, dacă trebue să fim dreپți pentru oamenii, dacă

ne este permis să fim chiar indulgenți către dēnșii, trebuie să fim severi pentru idei.

În idei, în tendințe stă izvorul binelui și al rēului unei societăți; pe ele dar să le studiăm, pe ele să le susținem, sau să le combatem.

Persoanele sunt ceea ce le fac mediul ambiant în care trăesc, persoanele sunt ceea ce le fac ideile, instituțiile, tendințele timpului și locului în care se desvoaltă.

Nu merită numele de bărbat politic omul miop, ale cărui vederi scurte se opresc la persoanele cari joacă câte un rol pe scena politică, fără a căuta să pătrundă ideile ce el represintă, cari îl mișcă și îl conduc.

Drept aceea, domnule redactor, fac apel la d-v., ca să puneți mereu în discuțiune întrebarea ce fac și să provocați răspunsul oamenilor celor mai competenți, pentru a se pronunța asupra ei; căci știu că mulți oameni, și pătrunzători și cu durere de inimă pentru țară, sunt în partidul ale cărei idei le reprezentați cu atâta talent.

Și ca să-i îndemnați și mai mult să răspundă la aceste diferite cestiuni și să răspundă lămurit, puteți să le spuneți un lucru, care este adevărat: că acela va merita să conducă destinele acestei țeri, care va putea să deslege problema cea mare ce ne pune înainte starea societății noastre.

Cât pentru mine, incapabil de a îmbrățișa problema în toată întregimea sa, voi căuta să pui în vederea cetitorilor „Timpului“ câte-va rele, ce-mi par a fi izvorul multor altora, și din care se va vedea lesne cum am putea să le înlăturăm.

Censor.

Scrisoarea II-a

Saceni, 12 August 1880.

Care este dar cauza r ului  i unde este indreptarea ?

D. prim-preşedinte al inaltei Curţi de casaţiune  i de justiţie, in discursul cu care a deschis deunăzi acest an judiciar, a rostit o idee pe care toţi Rom nii ar trebui s'o mediteze, pentru că cuprinde in trei cuvinte un mare adevăr asupra situaţiunii ţerei noastre.

D. Creţescu, prin funcţiunile sale, cari sunt cea mai inalt  espresiune a justiţiei in România, obligat prin urmare a privi faptele  i oamenii cari se succed pe scena politică ca spectator, interesat fără indouial , dar nepărtinitor,  i mai ales prin inteligenţa sa pătrunzătoare  i limpede, este predispus mai bine de c t ori-care ca să pătrunză enigma cea mare, ca să pue degetul pe buba ce stă ascunsă in organismul nostru  i ale cării manifestaţiuni le simţim in viaţa noastră politică  i socială.

 i de aceea cuv ntul său aruncă o lumină vie asupra dificultăţilor situaţiunii noastre.

D. Creţescu a  is că *ar trebui să ne convingem cu toţi că cea mai bună politică este o bună administraţiune.*

Ce va să  ic  in să această vorbă : că noi nu facem administraţiune, ci facem politică ?

Aţi observat adesea, domnule redactor, in coloanele ziarului *Timpul* că toate interesele societăţii noastre sunt in mâinile guvernului. In zadar Constituţiunea voeşte ca judeţul să aibă o via  proprie pentru interesele sale judeţene, in zadar cere ca Comuna să ingrijasc  singură de interesele sale comunale. Aceste idei a  rămas slove negre pe h rtie albă  i sunt inlocuite prin atotputernicia guvernului actual !

Pentru că in județe nu e de cât o singură voință, aceea a prefectului care este agent direct al guvernului, și pentru că, in marea majoritate a comunelor, nu este de cât iarăși o singură voință, a primarului, care și el este agent direct al guvernului. Este in adevăr un consiliu județean dar el, saū se conformă voinței prefectului saū, de nu, este indata disolvat, fără nici un cuvânt serios, și vine un alt consiliu care se conformă cu voința prefectului. Și cât pentru comitetul permanent, el nu este bun de cât pentru a mări numărul acelor ce trăesc din buget și cari sunt pentru aceasta, la dispoziția prefectului. Aceste corpuri nu servă de cele mai multe ori de cât pentru a masca abuzurile prefectului și a'i da foloase pe cari el insuși n'ar îndrăsni să și le atribue și ele nu manifestă oare-care energie decât pentru indetularea intereselor lor particulare.

Este asemenea adevărat că in fie-care comună este un consiliu comunal, dar acestea n'au absolut nici o insemnătate : prin sate primarii il intrebuintează la esecutarea ordinelor sale, ca pe niște vătășei. Ast-fel fiind, toate forțele vii ale societății sunt in mâinile guvernului central și voința lui este absolută de la o margine a țerii până la cea-laltă, de la centru până la extremități.

Această putere este tot atât de arbitrară pe cât este de iresistibilă : ea n'are nici un control și nu poate avea nici o resistentă. Cetățeanul, izbit in interesele sale printr'un act arbitrar, n'are la cine să se plângă ; căci primarul este omul sub-prefectului, acesta omul prefectului și cel din urmă omul ministrului. El n'are pe ce forțe să se reazeme ca să se opue acestei puteri covârșitoare : căci nicăiri nu întâlnește alt punct de

reazem, altă putere capabilă de a infrăna, de a ține în respect pe cea d'intăi.

Ei bine, această putere fără rezistența posibilă, fără control eficace, guvernul o intrebuintează, cum este natural, mai întâi și mai presus de toate pentru propria sa conservațiune, pentru ca să se ție la putere și pentru ca să se întărească la putere

De administrațiune bună nu e nici vorbă !

Și in adevăr, mai întâi ministrul însuși este el om de administrațiune? Cătu-și de puțin: ministrul este tot-d'auna om politic, cum se zice, și alegerile pre care le face de prefecti, le face in vederea influenței sale politice. Tot așa alege și prefectul pe sub-prefecti și acesta pe primari.

Cum se poate să avem, cu acest sistem, o administrațiune bună?

Eacă de ce vedem consumându-se toate forțele administrațiunii noastre in politică și in cel mai prost soi de politică, politică de partid.

Eacă de ce funcționarea regimului parlamentar la noi a ajuns o mașină de corupțiune a societăței.

De o parte, funcționarul, știind că este ales in vederea politice, nu se ocupă și el de cât de influența politică a capilor săi, fără să se gândească la'administrațiune.

Și, de altă parte, cetățeanul văzând că nu are nici un reazem ca să se opue arbitrariului și nici un mijloc ca să-și aște indestulare, pleacă cu timpul capul sub a tot puternicia guvernului, se leapădă de independența caracterului, care nu e bună de cât să-l sărăcească și strigă și el după împrejurări: Trăiască Brătianu, sau trăiască Epureanu !

Ce e mai mult ! Chiar tinerii, speranța viitorului, vè-

zând că politica numai înalță pe oameni pe treptele sociale, nuși mai perd vremea prin școale și caută să susție pe unul din partide ca să ajungă și el om mare ca și J.

Ast-fel regimul parlamentar, așa cum funcționează la noi, a devenit o școală de corupțiune și dă rezultate diametral opuse acelorora ce ar trebui să dea : în loc de a învăța pe cetățeni virtutea cetățenească : să susție cu curaj opiniunile ce le cred mai bune, 'i obligă a fi serviți, și ași schimba opiniunile după guvernele ce se succed ; în loc de a ne da funcționari cari să administreze bine și cu integritate, 'i învață să fie pișicheri în politică.

Această stare de lucruri este urmarea naturală a organizațiunii noastre politice : este în organizarea noastră politică un mare viciu, o contradicțiune învederată între constituțiune și organizarea noastră administrativă, care n'a fost luată în seamă și care zădărnicește toate ideile liberale, depuse în constituțiune și toate silințele noastre de îndreptare.

Avem o constituțiune foarte liberală și o organizare administrativă foarte despotică ; cum am zice, un corp de tiran cu un bonet frigian pe cap.

Constituțiunea noastră este constituțiunea Engliterei, mai puțin forțele conservatoare menite a cumpăni statul.

Organizarea noastră administrativă este, afară de foarte mici excepțiuni, organizațiunea inventată de Napoleon I, adică cea mai puternică mașină de despotism și de tiranie ce a inventat vre-o dată mintea omenească.

Constituțiunea noastră voește ca individul să fie liber și inviolabil, organizațiunea noastră administrativă 'l dă legat în mâna une puteri pe care nimeni nu o

precumpănește și contra căreia nu poate să se plângă la nimeni.

După constituțiune comuna trebuie să fie autonomă și să își îngrijească singură interesele ei locale; după legea comunală, comuna nu poate face nimic fără voia prefectului și câte o dată fără a ministrului.

După constituție, justiția este o a treia putere în stat, destinată a infrena și a conține puterea executivă; după legile noastre speciale, și ca să fim drepti după abuzul ce se face de dăsenle, puterea judecătorească este o armă mai mult în mâna puterii executive, este și ea de multe ori un instrument de politică.

Când mă gândesc la toate lucrurile aceste incoherente, când mă gândesc la regimul parlamentar, așa cum este în țările de unde l'am luat, și mă uit cum am inodată noi din tee curmee ca să legăm diferitele lui rôte, mi aduc aminte de turcul acela care beuse un ceai la o cafenea și care întors în haremul lui a cerut să-i facă ceai. Ceai luase; dar pentru că nu avea nici unul din lucrurile ce mai trebuiesc, s'a apucat să pue miere în loc de zahăr, oțet în loc de lămâe și rachiū în loc de rom. Turcul se miră că ceaiul său nu eșise așa de bun ca ceaiul de la cafenea. Tot așa ne mirăm și noi că regimul parlamentar nu ne dă nici libertatea, nici prosperitatea. Până acum cel puțin, el nu ne dă de cât o administrațiune mai rea de cât în trecut și o corupțiune care merge lățindu-se.

Eacă dar cauza saū cel puțin una din cauzele reului!

Care să fie îndreptarea? Răspunsul este lesne: Trebuie să punem în armonie organizarea noastră despotică cu constituțiunea noastră liberală.

Dar cum se facem aceasta ? Răspunsul este și mai lesne și-l vom găsi îndată ce ne vom convinge că în adevăr răul este aci. *Censor.*

Scrisoarea III-a

Saceni, 20 August 1880.

Contradicțiunea ce există între constituțiunea noastră liberală și între organizarea noastră despotică, este fără îndoială una din cauzele pentru cari nu avem bună administrațiune; dar îndată trebuie să spunem că există în organizațiunea noastră politică o altă nepotrivire tot atât de însemnată și încă mai învederată între legislațiune și societate.

Legislațiunea noastră este prea savantă pentru ca să poată fi aplicată de funcționarii de cari dispunem, prea complicată pentru societatea noastră simplă și oarecum primitivă.

Nimic nu e mai lesne decât a vedea acest adevăr.

Cel mai de căpetenie agent administrativ este fără îndoială primarul comunei rurale; de la el se începe și la el se oprește ori-ce chestiune administrativă; el este alfa și omega în administrațiune.

Atribuțiunile lui în adevăr sunt multe, și însemnate!

El reprezintă comuna și, în astă calitate, administreează averea ei și îngrijește de salubritatea publică, de biserică și de școală. El este oficer al stării civile și este însărcinat cu ținerea registrelor. El este oficer al poliției judiciare, deci constată și urmărește crimele și delictele. El este chiar judecător într'unele materii simple. Ei bine, întrebatu-s-au vreodată legiuitorul nostru, care l'a încărcat cu atâtea atribuții grele, dacă este el în stare să le îndeplinească, sau măcar dacă poate el să le înțeleagă ?

Să luăm numai pe una din aceste atribuțiuni, pe cea mai simplă, ținerea registrelor stării civile. Poate primarul să și îndeplinească această obligațiune?

Cum să poată? El, de cele mai multe-ori, nu este în stare nici să scrie și să citească!

Eu gândesc că este cu neputință să faci să intre în capul unui om dintr'o țară civilizată acest contra-sens: un oficer al stării civile care nu știe să scrie.

În țările unde instituțiunile nu sunt o glumă, unde legile nu sunt abstracțiuni sau vise de bolnav, cine zice oficer al stării civile, și inchipuește neapărat un om cu condeiul în mână care face procesul-verbal, de ceea ce i s'a declarat, care citește părților ceea ce au declarat și întărește totul cu semnătura sa, pusă după a tuturor celorlalți.

Să i spui unui om civilizat de un oficer al stării civile care nu știe să scrie și să citească, te ia de nebun!

Trebuia o țară ca a noastră, în care legile nu sunt făcute pentru a se putea aplica, în cari legile sunt făcute pentru franceji sau germani, iar nu pentru români, pentru ca să existe această minciună a minciunilor, un act autentic care nu e nici scris, nici cetit, nici iscălit de acela care singur, după lege, poate să i dea autenticitatea.

Am stăruit asupra acestui punct pentru că e mai simplu și ori-cine poate să l judece, dar același lucru se petrece pentru toate cele-lalte atribuții ale primarului.

Să luăm o altă atribuție mai însemnată, pentru că atinge libertățile cele esențiale ale cetățenilor, libertatea individuală și inviolabilitatea domiciliului.

Primarul este oficer al poliției judiciare, el este dator să urmărească și să constate crimele și delictele. Iacă

un biet primar de sat, are el dreptul să pue mâna pe acel care l' bănuște? poate să intre in casa lui? Cum să știe el aceasta? Nu e decât un singur mijloc: să deschidă procedura codului penal, să citească in ce casuri are el dreptul să atingă cele două bunuri supreme ale ori-cărui cetățean liber, persoana lui și casa lui, și cu ce forme trebuie să facă aceasta.

Intreb, care primar va ști să deschidă legea la locul cuvenit, și dacă va brodi locul, să citească, și dacă va ceti, să înțeleagă?

Și dacă nu e nici unul, mai avem dreptul să ne mirăm că libertățile publice sunt slove negre pe hârtie albă și că in teorie avem habeas corpus, iar in practică bățai și chinuire?

Și de la acești oameni trebuie să așteptăm și luminarea țării prin instrucțiune, căci tot primarul trebuie să îngrijească și de școală!

Poate el însă să și dea seama de interesul de viață și de moarte pe care l' are țara ca să fie școala bună in sat, ca să fie învățător bun, ca să meargă copiii la școală? Poate el să invingă îndărătnicia consătenilor săi și pe a sa proprie și să aducă copiii la școală, el care preferă să-i trimeată să pască boii sau oile? Și cum vom ajunge cu asemenea mijloace, să avem instrucțiunea pe care legea, darnică de făgădueli, ne-o promite obligatorie?

Răposatul Manolaki Kostaki, a cărui moarte o vom plânge mult încă și care era serios și in glumele lui, avusese când era ministru de interne o idee glumeată ca să pue in vedere toate aceste neajunsuri.

Manolaki Kostaki însărcinase pe un impiegat al ministerului să adune intr'o colecție complectă toate legile pe cari un primar de sat trebuie să le știe ca să le poată

aplica. El 'și propunea ca să vie cu volumul cel gros înaintea deputaților cari se tot plâneau de administrațiunea rea a țării, să le zică : Cum voiti să fie țara bine administrată ? Eacă ceea ce legile noastre cer de la primarul de sat ca să poată administra, și primarii mei nu știu, cei mai mulți, nici să scrie și să citească.

Ceea ce zic despre primarul de sat se poate zice cu oare-cari mici îndulciri, în general, pentru toți agenții administrativi, începând cu vătășelul de sat și isprăvind cu ministrul.

Ce aptitudine, ce capacitate se cere de la acești omeni cărora li sunt încredințate interese așa de însemnate ?

Nimic, nici patru clase primare.

Oprește pe un sub-prefect de a injura și de a bate, că el va rămânea lipsit de ori-ce atribuțiune : el nu știe de cât pe aceste două.

Și de aceea administrația în general nu'și cunoaște atribuțiunile, care, pe lângă cele-l'alte toate, nu sunt nici bine lămurite.

Peste tot, acelaș lucru și, în proporțiune, aceeași incapacitate : căci de exemplu, D. X. este tot atât de capabil ca să fie ministru de finanțe, saū director, saū administrator, pe cât este ori-care văcar ca să fie primar de sat.

Cu o organizațiune așa de complicată și cu niște funcționari așa de nepricepuți de a o aplica, administrațiunea merge în silă cât merge ; de aci încolo sunt niște cuvinte fără înțeles cu care se umplu calapoadele ordinelor și ale reclamațiilor.

Mi-aduc aminte că, pe când ardea în flacări palatul administrativ din Iași, capul divisiiei teritoriale, ducându-se să ia măsurile ce reclama incendiul, soldatul de

gardă presintă arma zicând : „Să trăiți D-le general, totul este în stare bună!”

Așa prescrie reglementul că trebuie să răspundă soldatul de gardă superiorilor săi.

Ei bine, acest răspuns este icoana vie a modului cum se administrează.

Deunăzi prefectul de Ialomița trimite consiliului medical superior raportul său periodic și, în acest raport, zicea că *salubritatea publică este perfectă*. Așa spusese se vede, primarul sub-prefecților și sub-prefecții prefectului: *salubritatea publică este perfectă!* A doua zi însă, consiliul medical află din toate părțile că variola decima copii din douăzeci de comune din Ialomița și că epidemia se întinsese până și în Vlașca chiar!

Eacă cum se administrează țara românească : Ministrul scrie prefectului, prefectul scrie sub-prefectului, trimetând ordinul ministrului în copie, sub-prefectul scrie primarului, trimetându-i copie depe ordinul ministrului și al prefectului și primarul lipește cu ele ferestrele primăriei sau răspunde ca soldatul de la palatul administrativ și ca prefectul din Ialomița!

Adevărul este că legile, pe cari acești nenorociți sunt însărcinați să le aplice, sunt așa de multe și așa de complicate, în cât se incurcă în ele și avocații cei titrați!

Legea comunală este un model de incurcătură și s'a schimbat de 5 ori de la 1864. S'a promulgat de la 1860 până acum 17 legi de constatare și de percepție, afară de legile ce regulează materii speciale, beuturi spirtoase, tutunuri, accis, etc. etc. Și aceste legi cer ca să se ție registre în partidă dublă, când casierii generali însărcinați a le ține abia cunosc cele patru operații simple. Și se înșală amar cei ce cred că funcționarii însărcinați

de a-i controla, cel puțin marea majoritate, sunt mai înaintați de cât casierii generali!

Și după ce că sunt multe aceste legi, apoi nu sunt nici destule: ce legi regulează într'un mod complet atribuțiile prefectilor, atribuțiile sub-prefectilor, atribuțiile primarilor?

Când legile sunt așa de incurcate, așa de multe, bietul funcționar le lasă toate de o parte și face din capul lui! Eată, de exemplu, o scenă la care am asistat. O femeie se plângea acum 5 ani la un primar de sat că un om ar fi calomniat-o spuindu vorbe atingătoare de onoarea ei. Primarul, după ce se convinsese de adevărul plângerii, zise femeii să ia și ea baligă să lămâjească pe ochi.

Aceasta însă este o pedeapsă eșită dintr'o inspirație singuratică; în general însă pe cei vinovați sau bănuți, primari-i beau așa, încât a ajuns ca funcțiunea de primar să fie o școală de beție. Trebuie să fii om și jumătate ca să nu eși bețiv din primărie. Mai toți cari știu scrie și ceti prin sate sunt bețivi, și aceasta din cauză că au fost mult timp primari.

În privința acestor fapte întreb pe ori ce om cu mințile întregi, o lege simplă, cât de proastă n'ar fi mai bună de cât inspirațiunile individuale după cari se administrează acum țara, *n'ar fi în realitate un progres asupra legislațiunei noastre civilisate?*

Eacă dar răul și eacă remediul: trebuie să punem în concordanță legislațiunea noastră cu personalul nostru administrativ; trebuie sau să căutăm oameni care să înțeleagă și să aplice legile ce avem, sau să facem alte legi pe cari oamenii cari i avem să le poată înțelege și aplica.

Sau ca să mă exprim mai lămurit, trebuie să renun-

țăm la visul copilăresc, la întreprinderea nebunească a liberalilor noștri de a face societatea românească după legile ce avem, și să ne gândim ca oameni serioși și maturi să ne facem legile după societatea în care trăim.

Până acum în adevăr am crezut că e destul ca să luăm legile țărilor civilizate ca să civilisăm îndată societatea, am crezut că e destul să cumpărăm o cismă frumoasă ca să ne facem îndată un picior mic și frumos. Adevărul și legile naturale ne pedepsesc de nebunia noastră. După toate experiențele ce le-am făcut, după toate casnele la cari am supus societatea, ea nu poate să intre în calapodul nostru și rezultatul a fost că legile noastre stau neapilcate, și în loc de legislație savantă, avem lipsă complectă de lege, inspirația oamenilor și sila. Voe, fără voe trebuie să ne deschidem ochii, și convingându-ne o dată că corpul nostru nu se face după hainele ce le cumpărăm, să ne gândim însfârșit să facem hainele după corpul nostru; neputând să înălțăm oamenii până la legile ce avem, trebuie să scoborăm legile până la oamenii ce-i avem.

Scrisoarea a IV-a

Saceni, 25 August 1880.

Lipsa de armonie între constituțiunea noastră liberală și organizațiunea noastră administrativă despotică de o parte, și între legislațiunea noastră savantă și populațiunea noastră simplă de alta, esplică indetul cuvântul înțelept al primului președinte al Inaltei Curți de Casație, esplică în destul pentru ce nu avem administrațiune bună cum ar trebui, și avem

in loc, politica proastă, de persecuțiuni, de intrigi și de hatiruri, cum n'ar trebui.

Dar este o cauză mai înaltă care a făcut cu puțință această stare de lucruri și care contribuie ca să accentueze și mai mult tirania ce eserecită asupra societății partida ce pune mâna pe frânele guvernului, și care exagerează incapacitatea noastră de a înțelege și a aplica legile ce avem.

In practică mersul politicei noastre este lipsit de ajutorul părții celei mai avute și mai capabile din societate.

Fără indoială n'am fi avut nici organizarea noastră despotică, nici legislațiunea noastră incurcată, dacă partea cea mai esperimentată și mai independentă a societății s'ar fi ocupat mai mult de politică; și, chiar de le-am fi avut, intervențiunea acestora ar micșora foarte mult in practică relele de cari ne plângem.

Dar acest factor, cel mai insemnat al vieții politice, ne lipsește spre marea pagubă a libertăților noastre publice și a bunei administrațiuni a țării.

Ți-aduci aminte, domnule redactor, de frumoasa parabolă prin care Christos, cu prevederea lui Dumnezeuască, arăta desvoltarea istorică a religiei ce funda.

Un om oare-care au făcut cină mare și au chemat pe mulți și au trimis pre sluga sa la ceasul cinei să zică celor chemați: „Veniți că iată gata sunt toate”. Și au inceput toți într'un chip a se lepăda. Cel de 'ntăiu au zis lui: „Moșie am cumpărat și caută să o vîz; rogu-te să mă ierti!” și altul au zis: „Perechi de boi am cumpărat cinci și voi merge să-i ispitesc. Rogu-te să mă ierti.” Iar altul au zis: „M'am

insurat și pentru aceea nu pociu veni.“ Și întorcându-se sluga aceea au spus Domnului său aceasta. Atunci mâniindu-se stăpânul casei, au zis slugii sale : „Ești curând la căile și la ulițele cetății și săracii, ciungii, orbii și șchiopii adu-i aicea.“ Și au zis sluga Doamne făcutu-s'au cum ai poruncit, și încă mai este loc.“ Și au zis Domnul către sluga : „Ești la drumuri și la îngrădiri și indeamnă să intre, ca să se umple casa mea.“ (Evangelia lui Luca).

Ei bine, ceea ce s'a întâmplat cu religiunea creștină, respinsă de evrei, în sinul cărora a luat naștere, și adoptată de cele-lalte neamuri ale pământului, acestea s'a întâmplat cu constituțiunea noastră.

Constituțiunea noastră chiamă la preponderanța politică pe oamenii cei mai avuți și mai capabili, pe proprietarii cei mici și cei mari cari dau mai jumătate numărul deputaților și pe toți senatorii. Dar din nenorocire, oamenii avuți și capabili nu se ocupă îndestul de buna guvernare a țării. Unul poartă un nume din cele mai mari și găsește că este o degradare pentru el ca să și consacre existența pentru prosperitatea și mărirea patriei sale, și că demnitatea lui l'indatorează să întrebuițeze toate puterile lui morale și intelectuale ca să bea vinuri renumite, să mănânce bucate gustose și să doarmă pe moale!

Altul are moșii multe care trebuiesc îngrijite, avere mare care trebuie mărită pe fie-care an, și interesele lui materiale nu'i lasă timpul de a se ocupa de interesele generale ale țării, sau, și de o face, o face numai atât cât să și întreție influența și prestigiul său personal!

Altul în fine are o mulțime de daraveri, o mulțime de interese cari'l pun în contact zilnic cu ministrul

sau cu prefectul și de aceea caută să fie supus, el, pe care Dumnezeu l-a pus in stare de a fi independent de toți miniștrii și de toți prefectii!

Și toți aceștia nu simt, pentru nenorocirea țării și pentru rușinea lor, ca cea de'tăi datorie a ori cărui om este de a se ocupa de soarta concetățenilor săi și că această datorie este cu atât mai imperioasă, cu cât omul are fericirea de-a fi mai avut sau onoarea de-a purta un nume mai mare.

Și toți aceștia, stând de-o parte sau făcând politică in doi peri, rămâne pe scena politică un mic număr de oameni conștiincioși și capabili și un număr covârșitor de oameni cari nu caută in politică decât satisfacerea intereselor lor personale : masa este potopită de oameni de prin respântii, de cei flămânzi!

Și fiind-că Domnitorul nostru nu are puterea Dumnezeuască a lui Hristos ca să înțeleptească și să sfințească pe toți acești netrebnici, ei guvernează țara, așa netrebnici cum sunt.

Și nu numai că o guvernează, dar încă iau măsuri ca să guverneze tot-d'auna ca sădepărteze pentru totdeauna pe oamenii cei capabili de a o governa.

Cu o măetrie rară ei au întreprins ca să falsifice bunul simț al poporului și să-și facă, din netrebnicia lor chiar, un privilegiu pentru a sta la cârma țării.

Nu sunt eu cel de'tăi care observ, d-le redactor, că, de la un timp incoace, s'a ridicat o nouă boerime in țara noastră, boerime ciudată, tocmai antipodul aristocrației celei vechi, căci unde aceea se răsima, fie pe superioritatea nașterii, fie pe a averii, fie pe superioritatea inteligenții, aceasta se reazămă tocmai pe lipsa ori-cărei superiorități.

Eu nu sunt bogat, sunt sărac, născut din părinți săraci, auzim zicându-se, pare că munca și economia care punctează bogăției, ar fi o vină!

Eu nu sunt boer, *sunt fiu al poporului*, zice altul, pare că circumstanța că tatăl meu a fost om capabil și s'a ridicat pe treptele sociale, ar fi o necinste!

Așa în cât tinde a se stabili în România un nou soi de privilegiați!

Unde înainte erau privilegiate familiile cele vechi, ai căror reprezentanți fuseseră de mai multe generațiuni în capul țării, acum e vorba să se infinteze privilegiile pentru oameni fără nume, a căror naștere este necunoscută sau chiar streină și cu cât familia a fost mai săracă și mai obscură, cu atât privilegiul trebuie să fie mai însemnat, cu atâta, cum se zicea boerul este mai mare!

Ca un Filipescu, ca un Văcărescu, ca un Cantacuzin să nu aibe mai multe drepturi decât Popescu sau Georgescu, aceasta este drept, aceasta este adevărata egalitate; dar nu se mulțumesc cu atâta. Prin insinuări, prin inegrare, prin calomnie caută să se inspire neîncredere în oamenii cu nume sau cu avere, repulsiune, ură chiar, și să privească pe reprezentanții familiilor celor mari ca pe niște oameni primejdioși, mai ca pe niște inimi ai poporului. Așa, dacă te chiamă Bulgaroglu, ești român bun, dacă te chiamă Filipescu nu ești român. Dar aceasta nu mai este liberalism, aceasta este tot inegalitate, tot nedreptate în sens demagogic.

Sentimentul acesta a ajuns așa de pronunțat chiar de acum, în cât destrăbălarea și risipa a ajuns să fie un merit și oare-cum un titlu la recunoștința publică! N'avem de cât să ne deschidem ochii ca să ve-

dem că, dintre urmașii familiilor mari, numai aceia au vază, numai aceia sunt patrioți cari și-au risipit averile, fie chiar prin desfrânări și prin nemernicii și aceasta pentru cuvântul foarte simplu, că numai aceștia consimt să servească de instrument partidelor, pentru a-și reface averea pierdută sau a-și câștiga viața.

Puțin încă și oameni cei mai învățați și mai capabili de a mănui legile și înstituțiile vor vedea ridicându-se contra lor prevențiuni puternice numai și numai pentru că prin munca și talent se vor fi ridicat de-asupra concetățenilor lor, și vor fi și ei înlăturați de la afacerile publice supt numele de cărturari de avocați sau mai știu eu ce. Ideile demagogiei cari au pătruns în societatea noastră, sunt inamice or cărei superiorități.

Resultatul este că cetățenii cărora averea le dă independență și deprinderea afacerilor, experiența necesară, se țin din ce în ce mai departe de afacerile politice și de aceea se simte atât de mult lipsa de independență în corpul electoral și lipsă de capacitate în cei ce fac și în cei ce aplică legile.

Cine a urmat publicațiunea scrisorilor noastre poate trage singur conclusiunile la care am ajuns. Ele sunt trei: Trebuie mai întâi ca să micșorăm puterea absorbitoare a guvernului central dând atât comunei cât și județului oare care individualitate și o libertate de acțiune aproape completă, pentru a îngriji de interesele locale și nepăstrând pentru puterea centrală decât un drept de control.

Trebuie ca legislațiunea administrativă se devie mai lămurită și mai simplă ca câte-va legi pe cari toți să le

3-
GT

poată pricepe, să arate atribuțiunile fie cărui funcționar administrativ.

Trebue însă să se arate că oamenii cei mai avuți să ia, în comună și în județ, sarcinile cele mai anevoie de îndeplinit și cari cer mai multă independență, cum sunt de exemplu scoalele și atribuțiunile politice.

Ca să împuținăm puterea centrală și să dăm comunelor și județelor viață, precum și pentru ca să simplificăm mecanismul nostru administrativ, mijloacele legislative sunt de ajuns.

Ca să ajungem însă a vedea interesele publice în mâinile oamenilor celor mai experimentați și independenți, legile nu sunt de ajuns ci trebue să lucrăm pentru a modifica moravurile noastre, ideile cari au curs în societate. Această sarcină revine mai ales presei și cuvântului.

Numai presa și cuvântările publice, pot se mântie adevăratele idei liberale în societate și să combată inegalitatea ce ideile demagogice tind să o introducă de astă dată în favoarea netrebnicilor; numai ele pot s'gdui din apatia lor pe oamenii avuți și să-i facă a se interesa mai mult de interesele generale.

Guvernul parlamentar și în general instituțiunile libere cer ca cetățenii să se guverneze singuri și ei nu se pot guverna fără sacrificii de timp și fără sacrificii de bani. Căci dacă cei cu dare de mână se vor închide în egoismul lor, atunci neapărat guvernul trece în mâinile oamenilor cari n'au de lucru și neapărat societatea va fi rău guvernată.

Nu încetați dar, domnule redactor, de-a face apel la patriotismul cetățenilor, spunete-le că interesele generale ale țării coprind cele mai mari interese ale fiecă-

ruia din noi și că numai ocupându-ne cu toții de aceste interese, numai sacrificând cu toții muncă continuă, vom ajunge să vedem țara noastră bine administrată și scăpată de pericolele cari o amenință din năuntru și din afară.

Censor.

IMBUNĂTĂȚIREA STATULUI ROMÂNESC

DE CĂTRE PROZETA LA ATENE ÎN 1881

Domnulelor și Domnilor,

Într-o vreme deosebită de cea în care trăim astăzi, în România s-a născut o mișcare de activitate politică, și nu de puțin timp și de mare importanță. Aceasta este o mișcare necesară, care s-a născut din cauza stării de fapt în țara noastră, și care are ca scop să aducă în țară o schimbare de direcție în politica noastră. Într-o țară în care toți oamenii sunt egali în drepturi și în datoria de a servi țara, și în care toți oamenii sunt egali în fața legii, și în care toți oamenii sunt egali în fața dărilor, și în care toți oamenii sunt egali în fața drepturilor, și în care toți oamenii sunt egali în fața obligațiilor, și în care toți oamenii sunt egali în fața responsabilității, și în care toți oamenii sunt egali în fața onoarei, și în care toți oamenii sunt egali în fața respectului, și în care toți oamenii sunt egali în fața libertății, și în care toți oamenii sunt egali în fața dreptății, și în care toți oamenii sunt egali în fața adevărului, și în care toți oamenii sunt egali în fața justiției, și în care toți oamenii sunt egali în fața păcii, și în care toți oamenii sunt egali în fața bunăstării, și în care toți oamenii sunt egali în fața progresului, și în care toți oamenii sunt egali în fața fetei noastre.

... să se ocupe de politica de toate zilele : toți acei care cred, că guvernul e rău, sunt datori să lupte pentru a-l răsturna, precum sunt datori acei, care cred că guvernul e bun, să lupte pentru a-l susține ; dar aceasta nu trebuie să ne impiedice de a ne aduce aminte că sunt probleme superioare, care ne interesează de o potrivă toți, și că suntem cu toții datori consacra, la deslegarea lor, cele mai mature, cele mai senine din cugetările noastre. Trebuie să avem ore, în cari se uităm că suntem uni guvern și alții opoziție, ca să ne aducem aminte că suntem cu toții Români și să ne gândim, nu ca partizani ai cutărui sau cutărui sistem, ci ca Români, la interesele permanente ale societății românești.

IMBUNATAȚIREA STAREI SATENILOR

DISCURS PRONUNȚAT LA ATENEU ÎN 1887

Doamnelor și Domnilor,

Lupta de toate zilele ne absoarbe aproape întreaga noastră activitate politică, și nu ne lasă timpul și liniștea de spirit necesară, ca să cugetăm la problemele cele mari, ce ridică starea societății noastre.

Fără îndoială, trăind într'un regim reprezentativ, e o datorie pentru noi toți, de a ne ocupa de politica de toate zilele : toți acei care cred, că guvernul e rău, sunt datori să lupte pentru a-l răsturna, precum sunt datori acei, care cred că guvernul e bun, să lupte pentru a-l susține ; dar aceasta nu trebuie să ne impiedice de a ne aduce aminte că sunt probleme superioare, care ne interesează de o potrivă toți, și că suntem cu toții datori consacra, la deslegarea lor, cele mai mature, cele mai senine din cugetările noastre. Trebuie să avem ore, în cari se uităm că suntem uni guvern și alții opoziție, ca să ne aducem aminte că suntem cu toții Români și să ne gândim, nu ca partizani ai cutărui sau cutărui sistem, ci ca Români, la interesele permanente ale societății românești.

Din acest punct de vedere, nici una din chestiunile

sociale nu este mai însemnată, ca îmbunătățirea stărei țăranilor.

Nici una nu merită mai mult să fie studiată și rezolvată; căci nici o altă chestiune nu poate să fie rezolvată, până nu vom rezolva-o pe aceasta.

Vorbim, de la un cârd de vreme de industrie națională. Dar cine să facă acea industrie? Omul este făcut să se ridice mereu pe treptele sociale. Orașenii dau profesiunile liberale, dau funcționari publici; numai satele nu pot da pe muncitorii stăruiți, pe meșterii ageri, cari să creeze și să desvolte industria națională.

Orașenii nu fac copii mulți; ne înșurăm prea târziu, și conciderăm ca o nenorocire să avem copii mulți, ba unii opresc mersul naturii prin practice vinovate sau chiar criminale și de aceea populațiunea orașelor se rărește, în toate părțile, cu timpul: prisosul satelor ar trebui să umple golurile orașelor.

Țăranii sunt isvorul care trebuie să hrănească și să priminească toate cele alte stări, și nici o îmbunătățire nu e cu putință, dacă isvorul nu va fi înbelșugat și limpede. Înainte de toate trebuie să destupăm și să curățim isvorul.

Știu bine că nici cele-alte straturi sociale nu stau bine. Știu bine că sufer și proprietarii, și meseriașii și comercianții și te miri care suferă mai mult;

Dar noi orașenii suferim mai ales din cauza luxului nostru, — mai toți cheltuim mai mult de cât avem — din cauza imoralității noastre — fugim de viață ticită și modestă a familiei și de munca onestă și sănătoasă — suferim mai ales din cauză că vrem să ajungem prea repede și prin ori-ce mijlăce, fie chiar înjositoare. Noi știm ce să facem, ca să fim fericiți; dar nu vrem.

Țăranii suferă mai ales pentru că nu știu cum să-și îmbunătățească sôrta, și nu se ridică, pentru că nu pot să se ridice.

Nouă ne lipsește mai ales voința; lor putința de îmbunătățire.

Și pe urmă, pentru orașe, tot s'a mai făcut ceva. Luând de exemplu periodul ce a curs de la 1857 incoace, este văzut că orașele au realizat oare-cari progrese:

Orașele sunt mai bine administrate, și mai bine îngrijite, stradele sunt mai curate, casele mai sănătoase și mai bine construite; s'a deschis piețe publice, s'a plantat grădini publice, s'a luat oare-care măsuri igienice. De oare-ce satele sunt în aceeași stare, în care erau acum o sută de ani, și, de bună seamă, în stare mai rea, de cât la 1857.

Și astăzi, ca și acum o sută de ani, o mare parte a populațiunei trăește prin viziuni, prin bordee umede, întunecoase, murdare. Este adevărat că cei mai mulți au case, dar și casele, cel puțin 90 la sută sunt tot fără aer, tot fără lumină, tot murdare. Hrana țăranilor este tot hrana de acum o sută de ani, de porumb bun ca aurul, când dă Dumnezeu toamna lungă și uscată, ca să se coacă bine; dar, când toamna este ploioasă și iarna timpurie, porumbul nu se coace bine, se inegrește în primăvară și mămăliga devine atunci isvorul acelei boale îngrozitoare care se numește pelagra și care, dupe suferințe îndelungate, omooară generații întregi, în chinuri.

Și cât pentru măsuri igienice, autoritățile administrative și comunale, nici nu știu să aibă vre-o atribuțiune în această privință. Sub regulamentul organic sub-prefecții tot mai porunceau autorităților comunale să taie ciulinii și să ție drumurile curate. Astăzi nici atât. Ciu-

linii inepădesc de jur împrejurul satului înăuntru, și băligarul se aruncă pe strade, sau prin vâlcele unde se strânge o apă verde și puturoasă, din care beau vitele și unde bălăcesc copii.

Unul din tinerii cari a studiat viața țărănească cu mai multă inteligență și cu mai multă durere de inimă, eminentul meu amic d-nul Barbu Ștefănescu de la Vrancea, scria mai deunăzi, într'unul din ziarele mari ale capitalei, că toată preocupăția noastră se reduce la 500,000 de orașeni și nu s'a făcut nimic pentru cele alte 4,500,000 de țărani.

Are dreptate, dacă ne uităm la rezultatele dobândite, la ceea ce s'a făcut. Dar, dacă ne uităm la ceea ce s'a scris, la măsurile ce s'au ordonat, vedem că tot ceea ce s'a făcut pentru orașe, s'a făcut și pentru sate.

Societatea noastră democratică și liberală le a asigurat și lor toată bine-facerea liberalismului și democrației. Ce s'a făcut pentru orașe, s'a făcut și pentru sate.

Libertatea politică și egalitatea civilă ;

Organizarea comunei și autonomia comunală ;

Libertatea muncii și concurența nemărginită.

Și în sfârșit instrucțiunea obligatoare.

Aceasta s'a făcut pentru orașeni, și toate acestea s'a făcut și pentru săteni. Și, dacă s'a făcut instituții de credit, pentru proprietari, creditele fonciare, și, pentru comercianți și meseriași, banca națională, s'a făcut și pentru săteni, creditul agricol.

Pentru săteni s'a făcut ceva mai mult, statul i-a im-

proprietărit și îi improprietărește pe fie-care zi cu insemnate sacrificii.

S'a făcut dar și pentru țărani, tot ce s'a făcut pentru orașeni. Dar la ce a folosit toate acestea ? Iacă întrebarea.

Am aci o carte intitulată : „Mortalitatea populațiunei Române de prin locurile copleșite de jidovi.“ Este o interpelare adresată de un senator, d-nul Eduard Gherghely, care a studiat de aproape această chestiune și care o presintă într'un mod lămurit și isbitor. Să'mi dați voe să vă citesc, câte-va fragmente din acea broșură :

„Iată, zice D-nu Gherghely cum stau lucrurile in Moldova : din 28 de comune urbane, in 8 numai, Românii au crescut cu foarte puțin, cu 300 ; dar in 13 comune urbane din 28, in 13 zic, Românii descrec într'un mod ingrozitor și aceste 13 comune sunt cele mai copleșite de jidani. Am luat opt orașe din acestea, vă citesc statistica oficială. In Dorohoiu, Mihăileni, Neamțu, Iași, Roman, Bacău, Fălticeni și Târgul-Frumos s'a născut 1967 Români și au murit 2326, iar jidovii, s'a născut 3083 și au murit 1612.

„Dacă Românii din aceste orașe, ar fi într'un resboiu permanent, perderile nu ar fi mai mari...

„Dacă mortalitatea între români ar fi o cestiune momentană, nu ne-ar speria atât ; totuși ar fi o cestiune de umanitate de cea mai mare importantă. Dar cestiunea este eminentamente ingrijitoare, fiind-că la spatele ei, ved mari primejdii și ar trebui să luăm măsuri, ce nu s'au luat până acum. In general, mortalitatea există între copii. De altmintrelea lucrul este natural ; când părinții de familie nu mai au mijloace de ași câștiga existența, cele ăntăiu victime sunt copiii, căci pentru a'i rădica, trebuie cheltueli. D-voastre veți fi citit, de sigur că, in

cutare târg, în cutare sat mor copii. Se înțelege că cine citește ast-fel de lucruri se întristează; dar acela care ar vedea, cu ochii săi, cum mor copii lipsiți de mijloace abandonati?... Căci jidovii au forțat pe tata și mama copiilor bolnavi să-i trimită la prășit la câmp, și rămân copii singuri. Când ar vedea cu ochii fașele, prin care trece acel copil, până ce mai are suflare, ar vedea un tablou îngrozitor, care îi ar rămănea pe viață în memorie. Tablouri de acestea sunt cu sutele, victimele sunt copii, ai căror părinți sunt în mizerie, triste rămășițe ale burghesimei moldovenesci, care astăzi se stinge, dar a cărei agonie este teribilă...“

„Eu care nu sunt avocat, nici funcționar, și trăiesc din cultura pământului, întâmpin mari greutăți în afacerile mele, ori de câte ori m'am pus în contra jidovilor. Din contră toate avantajele sunt pentru acei cari susțin pe jidovi, căci, în toată vremea, comitetele jidovesci au fost cu mâna largă pentru apărătorii lor; însă, de mai bine de 20 de ani, de când mă ocup de chestia jidovească, am putut să apreciez răul incalculabil ce-l facei țării, și dacă cine-va ar fi avut ocazie să vadă și să știe câte am văzut eu, ori-care ar fi acel cine-va, numai să fie cu bun simț, nu s'ar putea de cât că acel cine-va să fie în contra jidovilor, mai ales astăzi, *căci astăzi numai este vorba de interesele noastre economice, este chiar în joc individualitatea noastră, și viitorul, care pare a fi mai trist încă, mă face să gândesc și la copii mei...*“

„Ca să se constate că români mulți au dispărut din Moldova, nu este nevoie pentru aceasta de statistică, ori-care ar veni în Moldova de sus și ar vedea starea populațiunei, v'ar spune că așa este pe acolo. Noi aceș-

tia din localitate, pe incetul ne-am deprins cu această situațiune; dar când s'ar scula din morminte, acei cari au murit acum 40 de ani și ar vedea boerii țării distruși, arendașii români înlăturați, când ar vedea tot comerțul în mâna jidanilor și pe comercianți români, parte morți, parte în mizerie; când ar vedea moșiile, pe unde trăia familiile de boeri, și în jurul cărora trăia alte sute de familii romănesci, cari era o pepinieră de unde se alimenta țara și din care sunt bărbați cari au ajuns astăzi la cele mai înalte trepte, când va vedea că acolo trăesc jidanii, când va vedea că slugile lor sunt înlocuite cu jidanii, cari torturează pe săteni și-i despoae, ar crede că am căzut victima unei cuceriri de barbari!..."

„Sunt 40 de ani, comercianții și industriașii români erau așa de mulți, în cât fie-care breslă avea câte o stărostie care forma camerile de comerț. Ca fapt istoric vă voi arăta că, cu 40 de ani în urmă, era în piața *târgului vechiu* din Botoșani numai 3 comercianți jidovi, astăzi sunt numai 4 comercianți români și nu știu câte sute de jidovi! D. primar de Botoșani este senator, este aici, rog întrebați-l; acesta este *progresul economic* care ni-l cântă *convorbirile economice*.”

„Ei bine, când unei populațiuni indigene, prin un mijloc oare-care, legal sau ilegal, i vei lua din mână toate afacerile, adică comerțul, industria etc., și le vei da în mâna unor populațiuni străine, ce s'ar întâmpla? Negreșit că populațiunea indigenă, ne mai având afaceri, neputând câștiga, va cădea în mizerie, iar cea străină va prospera. Acest lucru s'a întâmplat mai cu seamă în țara de sus a Moldovei, jidovii au luat toate afacerile din mâinile românilor, iar aceștia, ne mai putând câștiga

nimic, cad in mizerie, nu pot ridica copii, și prin urmare descresc...“

„Toți cărciumarii de prin sate sunt jidovi, aceasta in contra legeri. Ciobotarii, croitorii, stolerii etc., toți sunt jidovi. Așa este astăzi, nu era așa sunt acum 40 de ani...“

După cum vedeți răul in Moldova este mare și reclamă măsuri urgente. Têrgoveții pier, au perit ; și sunt in stare să vă dovedesc că răul se intinde de la orașe la sate. Iată dovada :

S'a cerut in Senat să se transforme Moinești din comună rurală in comună urbană, și Senatul a însărcinat o comisiune să studieze chestiunea. In acea comisiune figura duoi din bărbații noștri cei mai distinși prin inteligența și patriotismul lor D.D. Ilariu Isvoranu și Remu Opreanu. Iată ce ne spun de propagarea, în sate a răului, prin raportul ce au adresat Senatului.

„Am constatat că têrgul se mărește pe zi ce merge. Dar, pe când populația română abia poate sta, până acum pe loc, populația israilită se inmulțește neincetat, nu numai prin sporul considerabil al nașterilor asupra morților, dar mai cu seamă prin noii veniți din alte locuri și din alte țeri chiar. In têrg evreii sunt astăzi de trei ori mai numeroși de cât românii. Dacă însă têrgul se va mări in condițiunile de astăzi, peste cinci ani ei vor fi de cinci ori mai numeroși de cât românii.“

Iată cu sem intind ovreii in sate :

Când populațiunea unui têrg s'a inmulțit mai mult de cât localitatea, o poate hrăni și inavuți, prisosul caută și găsește un sat nou unde se așează, pune fundamentele unui nou têrg și'l formează in scurt timp. Câte-va familii israilite sunt de ajuns într'un sat, ca să atragă multe altele. De unde vin ? Din orașe, din t êrgu,

de peste frontieră. O dată târgul format, el absoarbe toate sorgințele de avuție vecină ; nimeni nu i poate sta în potrivă. Micul comerțiu ăntălu, pe urmă marele, le cade negreșit în mână. Comandă împrejurimile. Și, dacă astăzi nu și asimilează sau rărește, sau face să dispară elementele streine lui, măne, grație puterii sale de existență, o va face fatalmente.

Aceste târguri, aceste aglomerațiuni de populațiune streină, sunt curat și simplu colonii rurale. Nu discutăm dispozițiunile art. 3 din Constituțiunea țerei. Dar nu este indispensabil ca colonii să se ocupe numai cu agricultura. Ei pot fi industriali, comercianți, artizani. Prin faptul dar că vin să populeze comunele rurale, nu pot fi considerați de cât ca colonii. Când se vor înmulți și nu vor mai putea găsi alte ocupațiuni, se vor indeletnici și cu agricultura, gonind dinaintea lor, cum fac în toate întreprinderile, elementul român, care *nu i poate ține concurență*.

Ast-fel stău lucrurile în Moldova. Populațiunea română este copleșită, sugrumată, nimicită de o populațiune streină, legată strâns prin credințe puternice religioase și prin instituții, tot atât de puternice, de ajutor mutual. Această populațiune a concentrat în mâinile ei toate isvoarele de bogăție toate mijloacele de câștig și elementul românesc pere de mizerie.

Cel puțin stăm mai bine în România de dincoace ?

Ain aci o broșură publicată de un medic, D. dr. Drăgescu, intitulată : „*Un pericol național*.” Ascultați :

„Neamul românesc staționar ađi, măne va incepe, a descrește. Două rele, ca două nemiloase epidemii pustiesc România : corupțiunea și mórtea.

Familia este în proces de descompunere : ne-am de-

prins a fugi de ea, ca de o sarcină; am devenit sceptici, atei, sterpi și fisicește și moralicește. Fugim de munca onestă și sfântă, care dă sănătate și fericire, fiind-că ne place a trăi fără să avem vre-o răspundere, în astă lume, fără să fim folositori familiei, patriei, omenirii. Demoralisarea crește ast-fel că trebuie să pună pe gânduri pe tot omul onest. Cafenelele, cărciumele și femeile pierdute se înmulțesc neincetat...”

„Poporul românesc se înmulțește așa de încet, în cât cu drept cuvânt îl putem considera ca staționar. Să lăsăm să vorbească statistica cu sdrobotoarea-i elocință. Este adevărat că ne lipsește statistica complectă a mișcării populațiunii în ultimii 25 de ani; cu toate acestea, așa știrbită și restrânsă cum se găsește, ea ne dovedește micul număr al nașterilor și marea mortalitate a neamului românesc. Să luăm de pildă anul 1880. În acest an în întreaga Românie, se născură 171,240, sau 3.₄₂ la sută, și muriră 163.226, adică 3.₂₆ la sută; de unde urmează că populațiunea s'a înmulțit cu 8014 suflete...”

Comparând aceste cifre cu ale altor țări, vom vedea că țara noastră coprinde locul al 13-lea cu născerile, și al 5-lea cu morțile...

Românul se prăpădesce, străinul se înmulțește, prin urmare dacă nu se vor lua la timp măsuri severe pentru combaterea acestui pericol, lașii într-un viitor apropiat, Iași va înceta cu desăvârșire a mai fi un oraș românesc. Cam această tristă soartă o mai au orașele României: populațiunea română scade, iar elementele străine și, în special, evrei se înmulțesc într-un mod îngrijitor, atât prin nașteri, cât și prin imigrațiune.

Dacă trecem la județe, găsim în unele o mortalitate

enormă, și să luăm bine aminte că această mare mortalitate bântue județele cele mai bogate, cari au o populațiune mai vâjjoasă. Să luăm anul 1880. In acest an se născură in Doljiu 9951 copii, și muriră 10,286 indivizi, prin urmare un escedent in *minus* de 335. Ilfovul are 1198 mai mulți morți de cât născuți. Mehedinții 2189...“

De unde vine aceasta ?

„Când intri in acele case și bordee sërmane, și se strănge inima de durere vëzënd pe fii șoimilor, osăndiți a trăi in vizuini, ca sëlbaticii. Dar in aceste vizuini, impreună cu țëranul român, s'a așezat foamea și durerea, cu intregul lor alaiu. cu scrofula, oftica, anemia, diarea, disenteria, enterita, bronchita, idropisia, conjunctivita, frigurile tifoide și palustre, pelagra și răia. Epidemiile sunt musafirii obicinuiți ai satelor, și ele mai tot d'auna au un mers pustiitor.“

Iată in ce stare am ajuns, după trei-zeci de ani de practică a liberalismului celui mai curat, trei-zeci de ani după ce am in scris in constituțiunile noastre libertatea politică și libertatea economică

Și indrăsnesc a zice că rezultatul, in fața căruia ne găsim, era fatal, trebuia să se intămple neapărat și un spirit prevëzător și serios ar fi putut să-l prezică cu siguranță.

Nu se schimbă dintr'o zi in alta, intreg felul de a trăi al unui popor. Și reformele, cele mai bune in sine, dacă se introduc fără chibzuială, dacă se introduc repede produc neapărat nenorociri, nenorociri in-calculabile.

Ce s'a întâmplat în adevăr :

Pentru a lua de exemplu pe meseriași, vedem că acum trei-zeci de ani, fie-care meserie constituia o corporație, cu membri ei, cari erau chemați să se ocupe de interesele corporației cu starostele ei, care avea dreptul de a chema pe fie-care la îndeplinirea datoriilor.

Ca să fii membru al corporației, trebuia să fii ucenic mai întâi, pe urmă calfă, și după mulți ani, meșter.

Se înțelege lesne, că într'o asemenea organizațiune era anevoe străinilor să pătrună, și că fie-care era silit să-și îndeplinească obligațiunile contractate.

Dacă aveam nevoie de un meșter și nu cunoșteam eu, mă adresam la staroste, care-mi recomanda un om cinstit, căruia puteam să-i înaintez bani ; căci, dacă ar fi vrut să mă înșale, starostea era acolo, ca să-l pedepsească și să-l oblige a munci.

Ei bine, această organizație, bună, rea, s'a desființat de o dată. S'a proclamat libertatea absolută a muncii și a început, pe pământul nostru, o concurență nemărginită, neînfrănată.

Și, în această luptă, Românii s'a găsit, foarte natural, mai slabi de cât streinii pentru un cuvânt foarte simplu, că Românii nu erau dedați cu concurența și streinii erau dedați.

Ast-fel streinul, care se așeza meșter face publicații, imprăștiie afișe și cartele de vizită. ca să poată să-l găsească cu înlesnire, cine are trebuință de meșteșugul lui ; face ceea ce se numește reclamă.

Românul nu știe acestea.

Apoi streinul nu are de cât un scop, să facă bani cu ori-ce preț, și cât de iute ; și mai înșală, mai lucrează

prost, dacă munca nu i se plătește; muncește, cum se zice, și pe mult și pe puțin.

○ Românul 'și face socoteala, ca să-și ție familia și sarcinile publice și, dacă nu-i vine la socoteală nu se bagă.

○ Și, ca să spunem tot adevărul, în multe meșteșuguri, streinul se găsește superior românului și prin meșteșug și prin învățatură.

○ Adăogăm că, năvăliți de mai înainte, să fie ținuți în frâu, meșteri noștri, când s'au simțit fără nici o autoritate pe cap, s'au lăsat lenii, s'au lăsat beției.

○ Iacă pentru ce streinul găsește de lucru, iar românul nu. Și, negăsind mai mult timp de lucru, sărăcește, se demoralizează și pere.

○ Aceasta este istoria tuturilor orașelor moldovenesti, aceasta va fi istoria orașelor noastre. Acest fenomen se petrece sub ochii noștri, și putem lesne să-l studiem. Mai anul trecut am auzit cu toții strigătele zidarilor și dulgherilor cari se plâng contra concurenței lucrătorilor italieni. Aceștia găsesc de lucru, ai noștri stau în târgul Cucului, și în scurt timp, de nu se vor lua măsuri, vor dispărea dulgherii și zidarii români, cari astăzi încă sunt destul de numeroși.

○ Și cuvântul este simplu: streinii se găsesc astăzi la noi, în elementul lor, Românii se găsesc într'o viață necunoscută lor, și stau, ca vițelul la poarta nouă.

○ Pentru țărani transformarea a fost și mai mare, și mai năprasnică. Mai înainte fie-care cap de familie era dator să muncească proprietarului 24 de zile: șapte primăvara, opt vara și 7 toamna, și pentru aceasta i se da, nu numai loc de casă, de arie și de grădină. dar încă și tot pământul necesar pentru hrana lui, a familiei lui și a vitelor lui. Dacă avea copii, el nu avea nici o grijă. Se

ducea la proprietar cu un puiu de găină sau cu unt proaspăt și cu ouă proaspete și spunea că și-a însurat cutare băiat. Și în dată proprietarul îi da pogoanele legiuite, și în anul ăntăiu nu făcea nici clacă, nici plătea imposite, ca să aibă răgaz să-și facă casa.

Dar, chiar înainte de legea rurală, de pe la 1851 s'a introdus așa numitele invoeli de bună voe, s'a proclamat libertatea muncii, și de atunci, dar mai ales de la legea rurală, numai muncește pentru proprietar 24 de zile pe an: muncește, nu știe cât, știu că rep. C. A. Rosetti se mulțumia să-i rămăe și lui două zile pe săptămână.

În Moldova, în scurt timp țeranii au ajuns să nu mai aibă nimic, de cât brațele lor, și dacă au nevoie de mâncare, se duc la cămătar, dacă au nevoie de bani pentru imposite, se duc la cămătar și-și vënd munca pe nimic, aceste fapte le a descoperit ancheta agricolă, făcută din inițiativa rep. C. A. Rosetti.

În România, unde nu exista elementul străin care să-și exploateze, să exploatează între dênșii.

Incapabili de a se înțelege între dênșii, ca să lase din pământurile lor o bucată de pământ pentru pășune, prea ignoranți ca să schimbe modul hranei vitelor, prea săraci sau prea leneși ca să-și facă livezi artificiale, ei au cuțitul la gât, pentru izlazuri de vite, și dau tot ce au, după suflet, pentru o mizerabilă bucată de izlaz, în care vitele pasc abia cu cât să se ție pe picioare. Afară de aceasta cei mai inteligenți să ridică pe spinarea celorlalți.

În fie care sat sunt câți-va cari muncesc cinci-zeci, șeai-zeci pogoane cu brațele celorlalți consăteni și această muncă le-o plătesc prin mici intrigi, prin mici hatăruri, prin năpăstuiuri.

Și iacă de ce, și în România, ca și în Moldova, de și mai puțin, țăranii cad în sărăcie, și când între sărăcia în casă, beția e la ușă. Și de aceea nu e rar se vezi 4 și 6 și 10 inși inhăitați la un plug.

Și toate aceste nenorociri, după cum vedeți, izvorăsc din schimbarea regimului nostru autoritar în regim liberal, schimbare făcute fără pregătire, fără chibzuială, fără veste.

Domnilor, eram în clasa 6-a sau a 7-a din Sf. Sava în vacanțele mari. Treceam călare de la moșia unui unchiu al meu din Olt, la moșia mea din Teleorman și am stat să odihnesc la un mic proprietar, cam rudă cu noi, anume Negulescu. Incepuse să se vorbească de improprietărire. Eu o susțineam ca pe o măsură liberală, care avea să îmbogățească pe țăranii. „Liberală se poate, mi răspundea d-l Negulescu dar, cât pentru îmbogățirea țăranilor, să mă iertați. Această lege are să i aducă la sapă de lemn, are să-i omoare. Numai pentru proprietari e bună.“ Eu surideam la aceste lucruri pe care le credeam paradocse. M'am gândit mult în urmă la cuvintele înțelepte ale lui Negulescu și nu m'am liniștit de cât zicându-mi că Brătieni și Golești, știu ei ce fac, și că Negulescu, de bună seamă, nu știe ce zice. Acum ved că noi toți nu știam ce făceam și că Negulescu știa ce dice. acum înțeleg de ce libertatea transacțiunilor este sărăcia pentru muncitorii noștri.

Istoria probează și mai limpede ceea-ce vă spusei.

Este netăgăduit că clasele de jos ale societăți noastre meseriași și țăranii, s'au desvoltat cu multă repezi-ciune de pe la 1825 și mai ales de pe la 1830

Din contră, de pe la 1857, de la introducerea libera-

lismului in instituțiile noastre, clasele superioare au luat un avânt puternic, și inveselitor, de oare-ce clasele de jos, meseriași, negustori și țărani au început să sărăcească și să piară.

Dovadă pipăită — dacă acest adevăr ar mai avea nevoie de dovezi — că regimul liberal folosește populațiilor cultivate, și avute, și vatămă pe populațiunile inculte și fără putere.

Și când vorbesc de regimul liberal, vorbesc, mai ales de libertatea economică, de libertatea muncii, de concurență.

Fără îndoială toate ideile se țin, un oare-care regim politic, chiamă, până la un punct, un regim economic corespunzător, dar sărăcia este un fapt curat economic și de libertatea economică ne ocupăm aci.

Și, in economia politică, ca și in politică, nu sunt decât două idei : idea autoritară, și ideia liberală.

Ideia autoritară dice fie-căruia : ai să muncești atât, ai să primești atât.

Ideia liberală zice : fie-care să-și caute interesele, cum va putea mai bine.

Și este invederat că ideia liberală este mai bună pentru omul cultivat și cu mijloace, căci și cunoaște interesele, și știe ca să le apere, și, mai ales, poate să și le apere ; de oare-ce ideia autoritară este mai bună pentru omul incult și fără mijloace, căci el nu-și cunoaște interesele, și, dacă le cunoaște, nu știe să și le apere, și dacă și știe să și le apere, nu poate să și le apere.

Și iacă de ce liberalismul profită societăților înaintate și omăra societățile inapoiate.

Și iată pentru ce liberalismul la noi a folosit claselor

superioare și le a înmulțit peste măsură și a sărăcit și a împuținat clasele de jos.

De ce se înmulțesc advocații, inginerii, doctorii și mai ales funcționarii : dar se împuținează meșeriașii, negustorașii și sătenii.

De ce nouă, celor cu învățătură și cu avere, ne priesc instituțiile liberale, de oare ce pe cei mici, pe cei fără putere îi sărăcesc și-i omoară.

Pentru ce oamenii vorbăreți, superficiali și egoiști, după ce au mâncat la Hugues și au făcut un tur la șosea, strigă libertate și liberalism, și pentru ce bărbații serioși și cu dor de țară, după ce au văzut familia meșeriașului copleșită de mizerie și de viții, și bordeiul țăranului plin de murdărie și de boale, cred că a venit timpul să ridice glasul contra liberalismului piezător.

Or cum ar fi, întrebarea cea mare la care sosesc este aceasta : Ce e de făcut ?

Să stăm cu mânele în sin, închiși în egoism și în lene ? Să lăsăm lucrurile să-și urmeze cursul pe care l-au apucat, după vestita axioma, laissez faire laissez passer ? Aceasta nu se poate.

D-nul Drăgescu, are în broșura pe care am citat-o, o vorbă frumoasă. „Un simț de dreptate, de umanitate, de înțelepciune politică ne striga, să îmbunătățim fără dăbavă soarta țăranului.“

Dar ce e de făcut ?

Dacă ar trebui să ascultăm pe apostolii liberalismului, ar trebui să mergem și mai departe pe priporul pe care am apucat. Să complectăm libertatea politică, să complectăm libertatea economică. Și auzim cerându-se

de unii autonomia deplină a comunei și sufragiul universal.

Consiliile comunale sunt în adevăr puse astăzi sub controlul comitetelor permanente. Se cere desființarea acestui control.

Dar ce bine ne poate aduce această măsură:

Dacă comunele rurale sunt în stare proastă, cauza este că autoritățile comunale, recrutate mai tot-d'una din oamenii, cari nu știu nici să citească, nu sunt în stare să priceapă și să realizeze progresul. În orașe există un element mai luminat, care știe ce va să zică igiena publică și, din acest element să recrutează consilieri și primari. De aci, îmbunătățirile ce vedem. În sate însă, acest element lipsește, autoritățile comunale nu știu nici măcar să și facă budgetul. Sub-prefectul le spune cum să-l facă și comitetul permanent le șterge neroziile, le arată cheltuelile obligatoare și le ordonă, pe ici pe colea, câte o măsură folositoare.

Este adevărat că, pe lângă tutela comitetului permanent, mai este una nescrisă nicăiri, dar cu atât mai simțită, cea a sub-prefectului, care poruncește tot ce se face în comună, și, dacă nu-l ascultă; chiamă pe primar, rupe procesul-verbal, îl umflă de pěr și-l pune de face altul cum vrea el.

Ei bine, dând autonomia deplină comunelor, vom desființa cea d'întăiu tutelă, tutela legală, tutela bine-făcătoare, tutela civilisată, ca să dic așa, a comitetului permanent. Cea de a doua tutelă, brutală și barbară a sub-prefectului va rămănea; și, nu numai va rămănea, dar va deveni cu atât mai neînăturată, cu cât ea va fi singurul mijloc de a împinge pe consiliile comunale să-și facă datoriile, sau a le opri să nu facă prea mari neghiobii.

Este foarte adevărat că, în starea de astăzi nu există prin sate, nici umbră de autonomie comunală : dar cauza, cum vedeți nu este legea; cauza este că arbitrariul nu întâlnește nici o rezistență în autoritățile chiămate de a exercita acea autonomie; și prin urmare nu legea trebuie modificată, introducându-se pe hârtie autonomia deplină; ci trebuie introdus în consiliile comunale acel punct de rezistență capabil de a se opune arbitrariului încălcărilor.

Eacă de ce cred, că deplina autonomie a comunelor, ar fi un rău în starea actuală.

Cât pentru sufragiul universal, eu sunt, în principiu, contra acestei măsuri. În ori-ce societate, în adevăr sunt oameni culti și cu avere și oameni inculti și săraci; și, din nenorocire, pretutindeni cei culti și cu putere sunt mai puțini, sunt mica minoritate, pe când oamenii săraci și inculti sunt cei mai numeroși, imensa majoritate. Ei bine, D-lor, trebuie să credem că dintre aceste două categorii, cei d'întăiu, în regula generală sunt cetățenii cei mai buni, cei mai patrioți. Dacă n'am crede aceasta, dacă am crede din contra, că cei proști și săraci sunt mai buni patrioți, ar trebui să facem tot ce ne stă prin putință, pentru ca toți românii să fie cât mai săraci și mai proști ca să avem cetățeni buni. Dar noi facem tot ce putem pentru a întinde cultura, pentru a mări avuția, de bună seamă pentru că credem că, cu cât un cetățean este mai cultivat și mai avut, cu atât se face mai bun, mai iubitor de neamul lui, mai iubitor de țara lui.

Și, dacă este adevărat că minoritatea mai cultă are și mai mult patriotism și mai bună cunoștință de interesele țării, atunci o bună lege constituțională trebuie să caute a-i lăsa ei conducerea afacerilor publice. Ei

bine, sufragiul universal este negarea acestor idei; de oare-ce lasă conducerea afacerilor publice în mânele majorității mai inculte, mai sărace și, prin aceasta, mai puțin patriote, în mâna mulțimii care n'are nici destulă cunoștință, pentru a pricepe interesele țeri, nici destul patriotism, ca să le îngrijească. Iacă pentru ce sunt în principiu, contra sufragiului universal.

Pe lângă aceasta, însă mai poate să fie discuțiune asupra sufragiului universal în alte țeri.

La noi sufragiul universal face numai duoi alegători pe zapciu la țară, și pe polițaiu în oraș. Iacă pentru ce toți oamenii cu experiență în alegeri sunt contra sufragiului universal, cel puțin pentru acum.

Sufragiul universal va fi rău, nu numai din punctul de vedere politic, dar și din punctul de vedere economic. Chiar acum, cu sufragiul restrâns, a început a se forma prin sate mici coterii poreclite politice. Ceii mai abili se fac guvernamentali, se iau bine cu sub-prefectul, fac gură în alegeri și exploatează pe consătenii lor cu ajutorul autorităților comunale și administrative.

Cu sufragiul universal, acest soi de negustorie va prospera, și fie-care sat va avea haita lui de colectivști tot atât de lacomi și mai nerușinați de cât colectivștii orașelor.

Ast-fel aceste reforme recomandate de școala liberală nu ne vor aduce nici o ușurare, din contra vor aduce mai multă destrăbălare și mai multă sărăcie.

Ce este dar de făcut? Căci, încă o dată, nu putem sta nepăsători în fața descreșterii spaimentătoare a popoului nostru.

Sărăcia nu este boală particulară, specială țerei noastre, din contra este o boală care bântue Europa întreagă. Și tocmai dintr'însa s'a născut o școală nouă, care pretinde să o vindece într'un mod radical, socialismul. Socialismul are toate caracterele unei credințe noi, toate semnele unei noi evanghelii. Partizanii acestei școli au credința, au fanatismul, au intoleranța unor adevărați sectari. Ei au, în statele cele înaintate, profetii lor, autorii lor clasici, au apostolii și martirii lor. Ei au conducătorii lor, armate numeroase, și o organizație, care se completează și se perfecționează pe fie-care zi. De și faptele, ce se petrec în țările înaintate în civilizațiune, sunt altele, de cât la noi; cestiunile care se discută, altele, totuși e vorba tot de sărăcie, tot de degenerarea și peirea oamenilor, și este bine să căutăm, nu cum-va putem să ne folosim din învățăturile lor.

Am auzit vorbindu-se de socialism ca de o boală în- grozitoare și contagioasă, un soi de ciumă sau de holeră. Mi s'a spus cu groază, că sunt socialiști și în țara românească și că tinerimea de prin universități se adăpă din învățăturile socialiștilor.

Eu nu împărtășesc aceste prevenții, și cred că tinerimea universitară, dacă va fi studiind socialismul, face bine. Căci e bine ca noi toți să studiem din vreme toate problemele mari ce se discută în Europa. Mie nu'mi e frică de oamenii cari studiază și caută să-și dea seama de diferitele idei politice ce se agita în lume; mi e frică numai de oamenii limbuți, superficiali și leneși, cari se proclama liberali, conservatori, ori socialiști, fără să-și dea seama ce însemnează aceste cuvinte, sau din contră, urgisesc pe uni ori pe alți, fără să-și dea osteneala de a vedea dacă au, ori nu, dreptate.

Pe mine socialismul nu mă sperie; ceea ce mă sperie și mă umilește este mizeria și moartea semenilor mei și, dacă m'ași convinge că organizația socialistă poate să dea claselor de jos, bunul traiu și sănătatea, m'ași face socialist!

Să vedem dar ce este socialismul și cari sunt învățăturile lui.

Socialismul observă mai ăntăiu, cu multă dreptate, că ceea ce hotărăște despre sistemele de guvernare ale societăților, nu sunt speculațiunile politice propriu zise, nu sunt ideile ce ne facem de suveranitate și de libertate, ci mai ales ideile economice. Starea politică a unei societăți este subordonată stării economice.

Și în adevăr, înainte de toate omul se îngrijește și trebuie să îngrijască de pâinea de toate zilele, și cel mai bun regim politic este acela, în care pâinea este cea mai bună și mai în belșug.

Și de aceia, cu multă dreptate socialiștii se ocupă mai ales de starea economică a societăților moderne și pun înainte de toate, această întrebare: de unde vine atâta sărăcie și care este mijlocul de a o tămădui?

De unde vine sărăcia?

După socialiști, sărăcia, în secolul nostru, este rezultatul fatal, neînălăturat al dezvoltării ideilor liberale. Libertatea economică, concurența naște neapărat salariatul și salariatul este forma modernă a robiei. Căci ce e robia de cât exploatarea omului prin om? Și exploatarea constă în aceasta, că omul, care muncește, nu se bucură singur de rodul muncii sale; ci o parte mai mare, sau mai mică, i-o ia altul.

Ei bine, s'au văzut, până acum, trei feluri de robii. Mai ăntăiu sclavagiul, în care stăpânul ia întreg rodul

muncei sclavului. Pe urmă servagiul, in care domnul feudatar, sau boerul, ia asemenea o parte din munca servilor sau a clăcașilor. Și astăzi avem salariatul, in care, omul care muncește primește o plată, cu care de abia și duce o viață miserabilă de azi pe mâine, iar tot prisosul muncii, i-l ia acela, care-l plătește, ca să muncească.

Robia despotismului, robia feudală, și robia liberală, sau, cum se zice, robia Burgheză; iacă cele trei feluri de robii, prin care a trecut omenirea, mai rea una de cât alta.

Socialiștii nu tăgăduesc progresul, civilizațiunea, minunele pe cari le-a operat liberalismul: da, zic ei, liberalismul a fost un progres asupra celor alte forme; dar și el este un soi de robie, căci conduce, in mod fatal, la salariat, la sarăciă, la degenerarea oamenilor. Și această idee mamă, care le servește de punct de plecare, ei o demonstrează matematiceste.

Liberalismul, concurența desvoltă in adevăr, intre oameni, o luptă pentru existență, fără regas și fără cruțare. Ca in ori-ce luptă, toate mijloacele sunt bune: inteligența, munca, șiretlicul, mai ales șiretlicul, numai să-ți iau pâinea ta, ca să trăesc bine eu. Priviți acest nemărginit câmp de bătae, câte stratageme, câtă inverșunare, câte victime! Din mulțime se aleg câți-va oameni mai ablili, cari, prin toate mijlócele, bune și rele, drepte și nedrepte, leale și mărșave, se fac stăpâni pe cei alți, și le mănăncă rodul muncii. Incetul cu incetul cei mari omoară pe cei mici: peste tot fabrica nimește pe meseriași, și fabrica cea mare pe cea mică; comerciul cel mare omoară pe cel mic; proprietatea mare inghite pe cea mică. Și atunci meseriașii, comer-

cianții și proprietarii cei mici sunt reduși să muncească, pe bani; la cei-alți, se fac salariați. Și, fiind că sunt mulți, și concurența mare, salariul devine, din ce în ce mai mic. Ast-fel libertatea muncii crează salariatul și sărăcia. Cel din urmă cuvânt al liberalismului este această stare. Sus câți-va oameni mai bogați și mai sumeți de cât domnii feudatari; cari se răsfața în bogății jos, turma nesfârșită a salariaților cari putrezesc în mizerie, mai striviți de cât servii timpurilor feudale. Priviți ce se petrece într'o fabrică mare: mii de oameni muncesc, ca să îmbogățească pe unul; căci fabrica aduce venituri mari; dar toate veniturile le ia stăpânul, iar cei ce muncesc, ca să producă acele venituri, de abia câștigă o hrană neindestulătoare.

Săracii duc povara
Iar rodul iau bogații, în astă lumă rea.

Acesta fiind punctul de plecare al socialiștilor, este natural ca să nu se mulțumească cu îmbunătățiri parțiale, și să fie adversari ai progresului, așa cum se înțelege astăzi acest cuvânt.

Ei cer schimbarea totală a organizațiunii sociale de astăzi: desființarea libertății muncii, a libertății învoelilor, a liberii concurențe. Munca să fie obligatoare pentru toți; rodul muncii să fie al tutului și fie-care să ia dintr'ensul, în proporție cu munca sa. Și, ca să se poată realiza această transformare, ei cer ca uneltele muncii să fie ale tutului, de la pământul, care dă materie primă, până la mașina de cusut.

De se va realiza această transformare — și aici începe partea ipotetică și transcendentă a învățăturii lor — ei făgăduesc fericirea: Nu vor mai fi bogați, ca să ne umilească prin obrăsnicia lor, nici sëraci, ca să

ne umilească prin suferințele lor. Guvernul nu va mai avea ce face și se va desființa de sine. Și fie-care va avea din belșeg, tot ce-i trebuie, muncind numai câte-va ore pe zi, o distracție, adevărată plăcere!

Nu intra, fără îndoială, nici în scopul ce mi propui, nici în cadrul acestei conferințe se discut, pas cu pas, ideile socialiste, voi zice numai un lucru, ca și socialismul, ca și liberalismul, implică un soi de constrângere. Munca în sistemul socialist este obligatorie, și această obligațiune de a munci, rezultând din Constituțiunea viitoare a societăților socialiste, este, de bună seamă, mai puțin eficace și mai supărătoare, de cât aceea ce rezultă, în societățile de astăzi, din interesul personal. De unde naște această temere legitimă, de o parte, ca bogăția comună va scădea, indemnul la muncă fiind mai mic; iar, de altă parte, că oamenii vor suferi mai greu acest indemn, de și mai ușor. Și iacă de ce lumea, cel puțin în starea de astăzi a spiritelor, nu e dispusă a schimba robia de astăzi, pe robia viitoare, cum numește Spencer socialismul.

Nu știu ce va fi mâine, dar inteligența noastră burgheză de astăzi nu pricepe proprietatea comună, și, de parte de a vedea născându se tendința de a se pune instrumentele de muncă în comun, de a munci în comun și de a împărți rodul muncii, între muncitori, vedem din contră tendința din ce în ce mai pronunțată, de a se despărți instrumentele de muncă și de a munci fiecare pe seama sa.

Ast-fel domnul de Lavelay în uvrăgiul, în care povestește călătoria sa în Orient, ne spune că se găsesc în Statele Jugo-Slave o mulțime de comunități agricole,

care se desfac pe fie-care zi, membrii comunității cău-
tând a-și avea fie-care al său.

Afară de aceasta organizațiunea socialistă presupune
o administrațiune, atât de complicată, care să arate
fie-căruia ce să muncească, și ca să împartă fie-căruia
rodul muncii, în cât socialiștii singuri mărturisesc că
nici o societate nu ar fi în stare astăzi să realizeze or-
ganizațiunea socialistă.

Nu putem dar, de o cam dată, afla alinare la suferin-
țele, de cari ne plângem, în doctrina socialiștilor, de la
care totuși am învățat un lucru, că nu putem aștepta
aceă alinare, nici de la progresul libertăților economice.

Ce este dar de făcut ?

Trebuie oare să ne întorcem rușinați la cod. Caragea,
cu cele două-spre-zece zile de clacă, după datinele pă-
mântului, și, umiliți, să ridicăm iarăși pe boerii în ale lor?

Suntem oare reduși să reinființăm breslele și isnafu-
rile, și să restabilim autoritate patriarhală a starostiilor?

„Est-il temps matelots battus par la tempête de re-
bâtir l'hôtel et de courber la tête“.

Nu, fără indoială. Riurile nu se întorc la matca și
instituțiile, cari au putut fi folositoare altă dată, vor fi
de sigur stricăcioase astăzi.

Ca să scăpăm de sărăcie, nu este de cât un mijloc,
să muncim mai mult și mai bine. Și fiind-că, de o parte,
cel mai puternic indemn la muncă este interesul perso-
nal, iar, de alta nimic nu perfecționează mai bine munca
de cât concurența, să proclamăm în principiu, ideia li-
bertății muncii, concurența.

Dar libertatea, concurența, au legile lor care să re-

sumă într'un cuvânt, cel mai tare omoară pe cei mai slab. De unde întrebarea, meseriași, noștrii sunt ei mai tari or mai slabi de cât cei străini, agricultori Români sunt mai tari sau mai slabi de cât străinii?

Și, de oare-ce constatăm că suntem mai slabi, trebuie să luăm două serii de măsuri.

Unele menite a întări pe muncitorii noștri, a-i pregăti pentru concurență.

Altele menite a-i protege, până vor fi în stare a lupta.

Mijloacele, prin care trebuie să-i întărim sunt cunoscute de toți. Este de obște cunoscut că omul moral muncește mai mult de cât omul imoral, și că omul cultivat muncește mai bine și produce mai mult, de cât omul incult.

Școala cu învățături practice și biserica.

Biserica, în adevăr, nu învață numai dogme și taine, mai mult sau mai puțin abstracte. Biserica învața mai ales morala practică : munca cinstită, cumpătarea, viața regulată și modestă. Hristos pe pământ n'a făcut numai minuni, ci a propagat cea mai curată, cea mai senină morală și cărțile religioase sunt codul cel mai perfect de morală ce există. Altul nu mai este la îndemâna tuturor.

Și biserica introduce acest corp de învățături morale în conștiința oamenilor, prin toate mijloacele : prin poața, prin frica și prin speranța : prin inteligența și prin imaginațiune. Iacă pentru ce zic că ne trebuie biserica, tot atât de mult și chiar mai mult de cât școala.

Iacă prima serie de mijloce, prin care să pregătim pe muncitorii noștri pentru lupta, la care ne chiamă liberalismul.

Dar nu trebuie să ne oprim la măsurile pregătitoare.

Căci vedem cu ochii ca, până să'i peggim, să prăpădesc. De aci necesitatea de a'i protege, până vor fi pregătiți.

Trebue dar o a doua serie de măsuri proprii de a protege pe săteni contra concurenței și contra propriei lor slăbiciuni.

Trebuesc măsuri de igienă practică, mai ăntëiu de toate. Trebuie ca *tocmelele țëranilor să fie reglementate*. Trebuie să combatem cu energie betia, lenea, mișelia.

Toate acestea sunt necesare și urgente!

Nu este cu putintă să arăt aici toate măsurile ce ar fi de luat și să le discut inaintea D-v. Mi-este de ajuns că am dovedit că trebuesc făcute reforme și in ce sens trebuesc făcute.

In toate aceste cestiuni, intrebarea cea importantă nu este aceea de a ști, ce măsuri trebuesc luate, ci, mai ăntëiu, cine are să execute acele măsuri, și al douilea, cu ce mijloace.

Și de aceea trec indata la aceste două intrebări.

Cine dar va executa reformele ce le vom găsi de făcut, cine-va introduce progresul in sate ?

Această cestiune este cea mai insemnată din toate. Căci multe lucruri bune sunt scrise in legi, dar rămân neexecutate, rămân slove negre pe hărtie albă, pentru cuvëntul că autoritățile comunale, ast-fel cum sunt constituite, nu înțeleg insemnatatea lor, nici modul de a le executa.

Cum vom avea prin sate școală bună, biserica moralizătoare, igiena publică, când autoritățile comunale nu știu ce sunt toate acestea, nici cum trebue să fie!

Dacă, în orașe, s'a făcut oare care progrese, cauza este că, în orașe, există elemente mai luminate, cari, înțeleg importanța progresului și știu să'l realizeze : și, din aceste elemente, se recrutează autoritățile comunale.

Ne trebuiesc asemeni elemente și în autoritățile sătești. Dacă nu le am avea, ar trebui să le inventăm. Dar le avem sub mână și nu știm să ne servim cu ele. Avem la îndemână instrumentul neapărat trebuincios și, în loc să ne servim cu el, îl aruncăm, spre marea pagubă a instituțiilor, a salubrității publice și a prosperității generale.

Și în adevăr, aproape în fie-care comună rurală există cel puțin un proprietar mare. Iacă funcționarul inteligent și luminat ce ne trebuie. Pe el să'l însărcinăm cu școala, cu biserica, cu igiena publică, dându-i un loc în consiliul comunal.

Numai ast-fel putem să avem școale bune, biserici îngrijite, oare-care seriositate și oare-care independență în autoritățile comunale, care astăzi, sunt în absolută discrețiune a prefectului.

Știu bine că nu toți proprietarii sunt cu dor de inimă de țară, că nu toți înțeleg interesul personal ce au ca sătenii din comuna lor să fie bogați, să fie sănătoși, să fie de treabă ; dar cel puțin ei, dacă vor vrea, știu să realizeze progresul, pe când autoritățile comunale de astăzi, și să vrea nu știu ce să facă. Și afară de aceasta, eu cer ca să se pue proprietarilor o obligațiune legală și să fie răspunzători de îndeplinirea sarcinilor ce legea le impune.

Aceia, pe care nu-i mișcă conștiința datoriei, nici răspunderea legală, vor lucra de vanitate, ca să poată lumea să zică : „asta e școala cutăruia, ce curat este

satul cutăruia!" Sunt oameni, cari și pun vanitatea în cai frumoși, sau în căini scumpi, de ce nu s'ar găsi oameni să tragă vanitate din frumusețea și curățenia satului, a școlii a bisericei încredințate de lege îngrijirii lor?

Și pe urmă, cine va îndrăzni să se presintea a alegei ca să îngrijească de interesele județului sau ale țerei, când i se va putea zice: „Tu nu ești în stare să vezi de satul tău“?...

Iacă pentru ce sunt convins că, într'un interval de 10 ani vom avea peste tot școli bune, biserici bine servite, că se vor aplica toate măsurile igienice trebuincioase, și se va aplica și autonomia comunală, care acum este cuvânt zadarnic.

Această măsură ar face bine, nu numai țăranilor dar și proprietarilor. Câți din tinerii noștri, cei mai bogați, trimiși din copilărie în streinătate, rămân pe acolo neștiind ce să facă aici! Alții, chiar aici, nici nu bănuiesc că au vre-o datorie către țara lor, către sătenii din comuna lor. Ei, ce credeți D-voastră? Când un ténăr de aceștia, luminat, bine crescut, plin de amorul binelui și al frumosului, stând fără treabă și prin urmare urându-i se, s'ar pomeni cu o adresă de la primar care să-l invite, în numele legii, să vie să ia parte la lucrările consiliului comunal, credeți D-voastră că nu s'ar grăbi să vie, că nu s'ar simți și el mai român mai bun, văzând că are alt-ceva de făcut pe lumea asta, de cât să casce gura pe bulevarduri, prin cafenele și prin săli de spectacole? Și o dată venit, nu s'ar simți el fericit să aducă în satul lui, puțină din curățenia cu care a fost deprins?

Afară de acestea gânditu-v'ați vre-o dată la art. 7 din Constituțiune, care oprește pe streini de a fi proprietari

de imobile rurale? Acest articol atât de necesar, stă spânzurat în legislațiunea noastră în care nu are nici o rădăcină, și de aceea va trebui să dispară la prima ocaziune. Măsura ce vă propun îl va întări, va fi natural ca streinul să nu poată fi proprietar de imobile rurale când calitatea de proprietar mare, va implica dreptul de a figura în consiliul comunal.

90 În sfârșit este învederat pentru ori-ce om, care vrea să cugete, că nici un progres nu se poate realiza în sate până ce, în consiliul comunal nu va fi un om luminat, capabil de a pricepe progresul și a-l realiza. Și acest om nu poate fi de cât, sau un funcționar, sau proprietarul. Și este asemenea învederat că, între un funcționar și proprietarul cel mare din comună, acesta este de preferat pentru că, în regula generală, este un om mai cult de cât funcționarul și pentru că este, material interesat la prosperitatea localității, în care și are proprietatea.

90 Pentru toate aceste cuvinte este bine ca proprietarul cel mare să fie, în fie-care comună, membru de drept în consiliul comunal și însărcinat special cu școala și biserică.

Doamnelor și Domnilor,

11 Nu e destul să ne dăm seama ce e de făcut și să găsim personalul trebuincios care să lucreze, trebuesc și mijloace ca să realizăm îmbunătățirile de cari avem nevoie. Trebuințele comunelor, într'un stat civilizat, sunt multe și se măresc pe fie-care zi. De unde să luăm mijloacele ce se cer? Din imposite? Dar impositele, ca să fie productive, trebuie să apese tot pe clasele muncitoare, și ar mări sărăcia.

11 În legea elenă despre forma testamentelor, am văzut

un articol care obligă pe notar, când face un testament, să aducă aminte testatorului că sunt instituții de binefacere, de cultură, de ajutor și să-l întrebe, dacă nu vrea să lase ceva, la vre-una din acele instituțiuni.

Ei bine, acest articol, atât de simplu și nebăgat în seamă, a îmbogățit toate instituțiile de binefacere din Grecia, mai ales instituttele de cultură.

Căci nu e nici un om care să-și facă testamentul și care să nu lase o sumă oare-care, în proporție cu averea de care dispune. Ce e mai natural, de cât în momentul de a părăsi viața, după ce ai îngrijit de ai tăi, să te induioșezi de soarta celor desmoșteniți și să dai ce-va pentru alinarea suferințelor sau să le inlesnești mijloacele de a se instrui și de a munci și ei mai cu folos. În țara care stă în fruntea civilizațiunii, în Angliteratione, se pare că nu este un om, cu oare-care avere, care să nu lasă o parte din averea sa pentru binefaceri, chiar atunci când, are copii; și așa trebuie să facă ori-ce om cultivat, ori-ce om cu inimă, ori-ce bun patriot. Eu cred că s'ar face mult bine, dacă tribunalul, în momentul de a legalisa un testament, ar întreba pe testator dacă nu vrea să lege ceva comunei în care locuiește, pentru vre-o școală, pentru vre-o biserică, pentru vre-o fântână etc.

Dar nu toți oamenii, și fac testamentul. Din contră sunt rari aceia ce testează; legea singură regulează moștenirile celor alți. În cazul acesta, legea trebuie să facă, ceea ce ar fi făcut un testator uman și patriot, să oprească pentru comuna, în care este domiciliat, o parte din averea mortului, mai mică sau mai mare, după moștenitorii pe care-i lasă.

Dacă un om lasă copii, copii să între de-a dreptul fără forme și fără impozite în rămasurile părintești. Dar

dacă lasă frați, ori unchi și nepoți, ori veri primari, atunci legea va hotărâ ca 5 la sută or 10 la sută să rămână comunii, în care locuia mortul.

Afară de aceasta, există, în legea noastră despre moșteniri un izvor de incurcături și de șicane; rudele moștenesc până la al 12-lea grad! Cine se știe rudele de al 8-lea grad și mai departe? Se întind procese nesfârșite, din care profită numai advocații. Să tăiem acest scandal! Să moștenească ascendenții și moștenitorii, să moștenească frații și surorile și urmașii lor; să moștenească și veri primari, și basta! De aci încolo, să moștenească Statul și comunele, după importanța averii, sau în proporțiuni hotărâte.

Cu această modificare a moștenirilor, fie testamentare fie ab intestat, eu sunt incredințat că comunele, într'un timp relativ scurt, vor ajunge să facă față, nu numai trebuințelor, de cari am vorbit, dar încă tutulor sarcinilor, ce au, sau ar trebui să aibă.

Sunt și astăzi dispoziții legale, care nu se aplică, din cauză că comunele nu au mijloace de a le aplica. Legea comunală obligă pe comune să îngrijească de orfani, de infirmi etc.

Și ar trebui să mergem mai departe, și să stabilim ca fie care comună să fie datoră să îngrijească ca toți copiii să dobândească creșterea trebuincioasă pentru a-și câștiga hrana cu munca lor. Până atunci vom vedea, nu numai pe copiii orfani, dar și pe copiii sêracilor, alimentând cetele vagabonzilor, ale pungașilor, ale tâlharilor, cu atât mai periculoși, cu cât vor fi fost mai inteligenți, și ar fi putut fi mai folositori.

Iacă ce cred că e de făcut, ca să luptăm cu sêrăcia și cu stingerea ce amenință neamul nostru.

Doamnelor și Domnilor !

Nu știu dacă ați băgat de seamă, dar regimul parlamentar este un regim de laude mutuale și de lingușiri reciproce. Avem trebuință de toți, în alegeri, și-i lingușim pe toți.

Țăranii, sunt talpa casei, sunt vitejii cari au luat Plevna și Smărdanul : sunt muncitori, sunt onești, sunt nobili.

Têrgoveții, sunt comerțul național, burghezimea cari trebuie să fie totul într'un Stat liberal.

Nici pe școlari nu-i lăsau în pace și-i puneu să paradeze cu steaguri și să ție discursuri, în care să proclamă viitorul cel mândru al României.

Și aceste lingușiri copilărești ne gădilă și ne imbată ! Nu găsiți că e bine să schimbăm tonul și să ne vorbim, uni altora, mai serios, mai bărbătește ?

Să spunem muncitorilor, că mare parte din suferințele lor vin din lene, din beție, din mișelie ; nu doară unde ne păgubesc pe noi ; dar să omoară pe dênșii.

Să spunem têrgoveților, că prea ne stropesc cu noroiu și ne acoperă de praf, din trăsurile lor luxoase și că ar trebui să fie mai cu minți ; nu doară că ne ar umili pe noi ; dar ni se rupe inima când vedem, pe fie-care zi, închizându-se o prăvălie, a unui român, și deschizându-se alta, a unui ovreiu.

Să spunem proprietarilor că au alt-ceva mai bun de făcut, de cât să și risipească viața și averea în călătorii și în lux.

Și, mai ales să spunem studenților că un popor nu poate să crească, nu poate să trăiască fără disciplină ; că cele două popoare, care au ajuns să stăpânească și să civilizeze lumea, Romanii și Englezii, s'au deose-

bit, de toate cele-lalte, printr'un singur lucru, prin disciplină. Aşa in cât aceeaşi calitate, la 20 secole de distanţă, a dat mărirea şi dominaţiunea.

Şi că trebuie să căştigăm această calitate, ca să trăim şi să prosperăm.

De la 1848 incoace tot vorbim celor săraci, celor incuţi, celor mici, de drepturile lor sfinte; şi rezultatul a fost, că am semănat zizania şi ura între deosebitele stări ale societăţii : ȧeranul să uită cu invidiă la proprietar, muncitorul cu ură la ȧergoveţ, ȧergoveţul cu dispreţ la boer. Şi, din această stare nenorocită, nu poate eşi nici o mişcare puternică, nici o îmbunătăţire, nici politică nici economică.

Este timpul să schimbăm, şi să începem a vorbi celor luminaţi, celor bogăţi de datoriile lor : să le spunem că au datorii de indeplinit, către această ȧară, că sunt cei d'ântăiu răspunzători de suferinţele ei, şi că vor fi, cu drept cuvânt, cele d'ântăiu victime ale nenorocirilor, ce pot eşi din miseria claselor muncitoare.

Şi să spunem toate acestea cu glasul puternic, răsunător al legii, care nu vorbeşte de cât indreptând.

De la 1857 şi până astăzi tot strigăm prin constituţiunile noastre, celor mici, celor umiliţi : Ridicaţi-vă, sunteţi egali cu noi, veniţi să vă bucuraţi cu toţi de libertate, de suveranitate, de prosperitate. Şi toate aceste chiamări au rămas zadarnice. Aceia pe care i strigăm, or nu aud indemnul, or nu sunt in stare să'l urmeze.

Este timp să lăsăm vorba, şi să ne ducem noi să'i ridicăm!

Este timp să părăsim linguşirea, să combatem zizaniile, să nu mai strigăm in pustiu şi să dăm acelor cari pot, onoarea şi sarcina de a ridica societatea!

Dar toate acestea sunt idei autoritare, conservatoare și noi suntem liberali !

Doamnelor și Domnilor, credeți-mă, caut cu bună-credință, cu un sentiment de adâncă durere de inimă, vindecarea relelor de care suferă țeranul și nu văd mântuire de cât in ideile conservatoare.

Și lucrul este natural.

De oare-ce libertatea omoară pe cei slabi, trebuie să restrângem libertatea ca să nu omorăm pe muncitorii noștri.

De oare-ce nu sunt destul de tari, ca să stea la luptă dreaptă cu streinii, trebuie să-i protegem și protecțiunea implică autoritatea.

A fost deunăzi in Franța un concurs foarte mare asupra cauzelor sărăciei și mijloacelor de îndreptare. D-nu Isaac Pereire, un evreu, a oferit 100,000 lei ca să se împartă între acei ce vor prezenta cele mai bune memorii, asupra chestiunilor ce puneau in discuție. Cel mai bun memoriu a fost al D-lui Baron, care a luat un premiu de 10,000 lei. Să-mi dați voe să vă citesc o fraasă, din acel memoriu, care m'a isbit :

„Poporul ignorant a vrut să fie liber. Filosofii il convinseră că nu poate trăi fără libertate. Constituanta a sfărâmat starostiile și isnafurile in aplausele mulțimei imbecile. Astăzi noi simțim, ceea ce părinții noștri nu înțeleseră, că libertatea nu este atât un dar, cât o sarcină ; că ea implica răspunderea fie-căruia și ca răspunderea este grea, pentru acela care nu este armat bine in lupta vieți.“

Iacă cum vorbesc in Francia ; ce să mai zicem noi !

Dacă mi-ar mai trebui o dovadă, v'ași da pe rep.
C. A. Rosetti.

Nimeni nu se îndoiește de liberalismul rep. C. A. Rosetti. Toată lumea știe că, în lunga lui carieră politică a deschis multe uși și că chiar a spart câte-va pe cari nu le-a putut deschide.

Ce s'a întâmplat însă? Acest om după ce a propagat toată viața liberalismul cel mai desfrănat, a trecut la bătrânețe la ministerul de interne și s'a spăimântat de mizeria țăranilor din Moldova mai ales. Trebuia să ia măsuri de îndreptare. Scos-a el oare vre una din acele măsuri liberale de care este plin arsenalul țărilor Europei occidentale? Nu! După ce s'a gândit mult a făcut două legi, amândouă anti-liberale, amândouă conservatoare, ba una chiar reacționară, una prin care restrânge libertatea tocmelelor agricole și alta despotică: legea care chiamă toată țăranimea la judecată, fără nici o plângere și pune pe cei ce a cumpărat pământuri rurale să le întoarcă cu sila acelor de la care le-a luat! Și ce mai face? Mai propune încă o lege, monopolul cărciumilor, pe care partidul conservator a combătut-o ca retrogradă și autoritară!

Iacă ce a făcut acest mare liberal, când a părăsit pentru un moment domeniul abstracțiunilor și s'a pus față în față cu realitatea! Ce vreți mai mare dovadă că liberalismul nu poate face de cât rău claselor muncitoare și că, numai în ideile conservatoare, trebuie să căutăm alinarea suferințelor de care se plâng.

N'am avut onoare să cunosc de aproape pe rep. Rosetti. I ași fi dat în genunchi să stea nu trei luni, ci cinci, șase ani la minister, și sunt sigur că acest om, care iubea liberalismul, dar care iubea și mai mult pe țărani, s'ar fi convins că, în viața sa, a deschis prea multe uși și că chiar a deschis câte-va, de care nu tre-

buia să se apropie, căci pe dăsele a intrat sărăcia și peirea muncitorilor romăni. Și, in onestitatea inimei lui, ar fi mărturisit'o, și s'ar fi grăbit a le inchide.

Ceea ce n'a făcut rep. Roseti să facem noi. Să recunoaștem rătăcirile noastre și să căutăm a le indrepta cât mai curând.

Să le recunoaștem cu atât mai ușor, cu cât ceea ce ne-a rătăcit, nu este un sentiment rău, pe care nu'l putem mărturisi; ceea ce ne-a rătăcit este iubirea țării, iubirea progresului și un sentiment de mandrie națională, care ne-a făcut să ne incredem prea mult in forțele poporului nostru.

Și in alte privințe aceste sentimente ne-au înșelat și ne-au rătăcit; și, până la urmă, Romănii au avut bunul simț ca să recunoască rătăcirea și să se intoarcă la calea dreaptă.

Ast-fel in formațiunea limbei, dorința de a ne arăta moșteni drepți ai Romanilor ne-a rătăcit și in scriere și in vorbire.

Incepusem să ne formăm o ortografie, așa de grea, in cât ar fi trebuit ani și cunoștința aproape perfecte a limbei latine ca să putem scri romănește. Am avut bunul simț să înțelegem că apucasem cale greșită și acum cu toții am părăsit sistemul etimologic, ca să ne intoarcem la vechiul sistem fonetic.

Aceiași dorință ne inpinsese să ne croim o limbă cu totul nouă, compusă din toate limbele neolatine: ajunsesem să nu ne mai înțelegem intre noi. Părăsisem cu totul graiul viu și bogat al nostru și imprumutasem din cărți o limbă moartă fără culoare și fără viață. Dar, in cele din urmă timpuri, o reacțiune puternică se făcu contra acestor apucături rele, și fără să vorbim de cei

mai dinainte, vedeți cât de frumoasă este limba românească în scrierile lui Hasdeu, Odobescu, Eminescu, Vlahuță și Barbu St. de la Vrancea.

Ei bine, Domnilor, ceea ce am făcut în scriere și în vorbire, să facem și în politică, unde rătăcirea este și mai invederată, și mai vătămătoare.

Să avem bunul simț de a recunoaște greșelele, pe care le-am făcut, să avem buna credință de a le mărturisii, să avem patriotismul de a le îndrepta.

Destule viețe românești am sacrificat pe altarul acestui zeu crud al timpurilor moderne, care se numește liberalismul.

Am omorât pe țergoveți, să sărim să scăpăm barim pe săteni!

IMBUNĂTĂȚIREA STAREI ȚĂRANILOR

A DOUA CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATENEU

Doamnelor și Domnilor,

Pentru a doua oară viu să vă vorbesc de starea sătenilor noștri și, în momentul acesta, subiectul meu pe lângă însemnătatea lui proprie, dobândește, din împrejurări, o nouă însemnătate și presintă o actualitate îngrijitoare.

Anul trecut am căutat să demonstrez că îmbunătățirea stărei țăranilor noștri este, nu numai o chestiune de progres, ci de existență națională.

Intrebarea nu este cum să facem pentru a deveni mai bogați, mai puternici, mai influenți, intrebarea este cum să facem pentru a fi: intrebarea este, dacă pământul acesta va mai figura în cartă lumea, ca pământ românesc, și dacă neamul nostru nu se va șterge pentru tot-d'auna din cartea neamurilor!

Nimic în lume nu stă locului: totul se agită, se premenesce, se desvoltă sau se nimicesce.

O plantă pusă în pământ bun, îngrijită, udată la

timp, se dezvoltă, atât în forme, cât și în culori, și dacă mai mulți ani de-a rândul, i se aplică aceeași îngrijire, într'un timp relativ scurt, se formează un produs cu mult mai frumos, de cât acela de la care am plecat. Și, dacă acum acest nou produs este lăsat în părăsire, dacă e plantat în pământ sterp, dacă nu e îngrijit, planta se deteriorează într'un timp cu mult mai scurt, de cât acela care-i trebuise, ca să se desvolte.

O vită îngrijită bine mai multe generații de-a rândul, se infrumusețează repede și ajunge mai trupeșă, mai voinică și mai folositoare.

Ca planta și ca vita, omul se dezvoltă prin traiul bun și degenerază prin traiul rău. Traiul bun face pe oameni din ce în ce mai frumoși, mai voinici, mai inteligenți și din contră traiul rău îi micșorează fizicește și moralicește.

Și, ca individul, familia și națiunile sunt primitoare de dezvoltare și de descreștere.

Starea sătenilor noștri este, în multe părți atât de rea în cât rasa românească degenerază și pierе. Generațiile devin din ce în ce mai slabe, mai bolnăvicioase, mai leneșe, mai incapabile de muncă corporală și de muncă intelectuală. Și întrebarea pe care ne-o punem, este aceea de a ști, prin ce mijloace vom opri această degenerare a neamului nostru, prin ce mijloace vom ajunge să avem o populațiune robustă și capabilă de a lupta și a își ține locul între celelalte rase.

V'am dovedit anul trecut că, într'o mare parte a țerei, în partea de dincolo de Milcov țergoveții au pierit : și acum peirea se întinde asupra țergoveților de dincoace de Milcov și asupra țeranilor. V'am dovedit că această peire este neînălăturată, în starea în care

ne aflăm, căci este urmarea fatală a instituțiilor ce ne-am dat, și a ideilor, cu cari suntem imbuibați.

Și vă conjurăm în numele umanității și în numele viitorului acestei țări, să cugetați la reformele ce sunt de făcut!

Dar iată că, pe lângă glasul meu slab, se ridică glasul înfiorător al victimelor.

Târgoveții din Moldova au perit în tăcere, numai urechia subțire a cător-va filantropi au auzit glasul agoniei lor.

Nu știu ce vor face târgoveții de aici, cari sunt amenințați de aceeași soartă, dar se pare că țărani nu împărtășesc această resemnațiune ingerească: au prea multă vitalitate ca să moară. Eu sper că meseriașii de dincoace coprend în sinul lor destulă inteligență pentru a studia răul și a reclama măsurile cele mai nemerite pentru îndreptare. Cât pentru țărani, incapabili de a-și căuta îndreptarea singuri, protestă cum se pricep; și, dacă nu ne vom deschide ochii, protestarea lor se poate transforma într'una din cele mai grozave cutremure sociale.

Mișcarea țărănească care a izbucnit fără veste, în câte-va districte, este în adevăr, un simptom serios, o înștiințare. Fără îndoială, a trebuit să existe excitări culpabile, dar ori-cari ar fi fost acele excitări, ele n'ar fi putut avea nici un efect, dacă n'ar fi găsit tărâm favorabil, o stare socială excepțional de rea, și care nu aștepta de cât o ocazie, ca să izbucnească.

Trebue să ne punem în cap că stăm pe un vulcan. Și, dacă patriotismul nu ajunge ca să ne indemne a lua măsurile trebuincioase, cel puțin să ne indemne instinctul de conservăție, frica!

Anul trecut vă conjuram să vă gândiți la îmbunătățirea soartei țăranilor, în numele umanității, astăzi vă conjur și în numele ordinii publice amenințate, în numele independenței naționale ce poate fi pusă în pericol.

Răul e atât de mare în cât sare în ochi. Chiar privirea unor sate de câmp te întristează, te umilește. Ceea ce te isbește mai întâiu, în cele mai multe, este lipsa de vegetațiune. Sunt sate în cari nu vezi plantații, nu vezi verdeață, și nicăeri nu vei găsi o grădină de legume, lucru cu toate acestea, atât de necesar în localitățile unde nu există târguri. Ciulinii netrebnici și triști la vedere și bozii, ce sug grăsimea pământului, incongiură, de toate părțile, satul și se întind departe pe băligarul de pe ulițe și de pe maidane.

Drumurile sunt neregulate, abia acum în unele sate, s'a făcut câte o linie de șosea, cele-alte linii însă ale satului sunt strâmbe, pline de băligar și de ciulini. Fie-care își construște case acolo unde vrea; de multe ori, tocmai în mijlocul unei ulițe.

Nici o autoritate nu se știe datoare a se ocupa de salubritate și de circulațiune!

Mai toate satele sunt clădite pe câte o vale mai mult sau mai puțin adâncă, și, în interiorul satului, această vale este tăiată prin zăgazuri de băligar și de murdării. Apa este oprită de toate aceste zăgazuri, se clocește în timpul verei și formează în mijlocul satului, atâtea focare de infecțiune, unde bălăcesc copii și de unde se adapă vitele.

Locuințele țăranilor, unele curate, cele mai multe murdare, sunt toate lipsite de lumină și de aer. Chiar astăzi toate satele de pe lângă Dunăre, sunt formate

din bordee, tot atât de umede, cât sunt lipsite de aer. Pe ici pe colo vezi câte o casă de pământ bătut, care și acelea sunt nesănătoase, și ararea case sănătoase de zid ori de lemn.

Din nenorocire și astăzi este adevărată această descriere făcută la începutul secolului de William Macmichael.

„Inserând, ne-am adăpostit într'o colibă, cea mai mizerabilă din câte ni s'a întemplat a vedea vre-unuia din noi. Era o adevărată cavernă de troglodit : o tindă aproape de tot descoperită, plină de paseri domestice, forma intrarea într'o subterană in care ne-am pogorât pe trei trepte, și unde am găsit 2 mueri și 3 copii pitulați imprejurul cător-va surcele arzând pe vatră. To-varășul meu fusese in Nubia și Egipt, și eu insumi am văzut colibele din Finlanda. Grecia și Sicilia, dar amëndoui am fost siliți a recunoaște că nicăeri n'am petrecut noaptea într'o gaură mai ticăloasă“.

William Macmichael. (De la Moscova la Constanti-nopole).

Cunoașteți cu toții cât de proastă este hrana săte-nilor noștrii. Ei nu mănăncă nici o dată carne de vacă, e păcat să mănănce boul care le ară și vaca care îi hrănește și de aceea, când sunt siliți să mănănce carne de vacă, prin garnizoane, la început le e scârbă și se bolnăvesc. Hrana lor obicinuită la câmp, este mălaiul, cu foarte puține legume in zile de post, cu foarte puțin lapte sau brânză in zi de dulce. La munte mulți se hrănesc toată vara cu bolbotine. Chiar varza acră, fasolea sau linte, sunt considerate ca lux ; ceapa și usturoiul, la câmp, sau chiar oțet sau poșircă cu mămăligă, la munte, este hrana obicinuită a celor mai mulți.

În această privință, sunt sfâșuitoare faptele puse înainte de către medicii cari au fost izbiți de starea mizerabilă a sătenilor noștri.

„Pelagroșii, zice doctorul Istrati, sunt mai numeroși în spitalele noastre ca până acum. Întrebându-i dacă a mâncat porumb stricat, 'mi răspundeau cu o vedită amărăciune și desgust de viață : nici stricat n'am avut, domnule. (O pagină din istoria contimporană).

Ascultați și această mărturisire a doctorului Manolescu :

„Am avut copii cari au vărsat ce au mâncat, înaintea mea. Care 'mi-a fost surpriza când am văzut că copilul a vărsat frunze de fasole, de prune și nu mai știu ce erburi. Întrebând pe mumă-sa, mi-a răspuns că a mâncat și el ce a găsit.

În general bisericile sunt ruinate, murdare și n'au nici măcar cărțile trebuincioase. Preotul, deconsiderat, desmățat.

Biserica este deșartă, chiar în zilele mari. Dumini-cile abia căți-va unchiași și câte-va babe; dor la Paște și la Crăciun vezi lume în biserică.

Școala, în cele mai multe sate este de gard, cu tavanul jos, întunecoasă, umedă și friguroasă iarna, caldă și plină de curente vara. Școala este aproape tot atât de deșartă ca și biserica, abia zece, cinci-spre-zece la sută din copii, cari ar putea să învețe, vin la școală, și aceia nu într'un mod regulat.

Cărciuma e animată, și nu numai în zile de sărbătoare, dar chiar în zile de lucru și seara tot-d'a-una. De cele mai multe ori, cărciuma e a primarului, acolo se fac judecățile, acolo împăcăciunile, pentru a se bea aldămașul.

Toate gălcevile, toate zizaniile, se sfârșesc prin bătură dată Primarului și Consiliului comunal. Trebuie să fie om și jumătate primarul ca să nu rămăe bețiv, după ce a funcționat un an.

Iacă aspectul exterior al satului, și după acest aspect, se poate lesne înțelege starea oamenilor cari locuiesc într'insul.

Ceea ce te isbește mai ăntăiu când cați la oameni este că mai nu sunt bătrăni : rar vezi câte un om de 60 ani; între 40 și 50 de ani se sting toți.

„La o alegere de primar, zice dr. Manolescu, în comuna Calvinii, între 108 țărani, n'am văzut de cât 4 bătrăni albiți de vârstă și viguroși, iar restul oameni de la 45 ani în jos, între care mai mulți slabi de cât grași și, din cari, mulți 'mi-a cerut doctorii de friguri și de tuse, vre-o duoi s'a plăns de chiar de emoftisie tuberculoasă.“

Oamenii sunt tineri în sate, dar tineri îmbătrăniți. Femeile mai ales, la 30 ani par a fi de 50. Toate sunt rău îmbrăcate și rău încălțate, mai toate sunt slabe. Mai ales primă-vara este o jale să-i vezi, femeile urâte, slabe și negre, copii albaștri. Pe toți 'i-a topit, 'i-a licnit postul.

„Într'un număr de 50 flăcăi, zice tot dr. Manolescu, am văzut la jumătate din ei pipernicirea, decolorațiunea și sbărcirea, ce insuficiența de hrană, dă tegumentelor, espresiunea unor bătrănețe premature și a unui lănced stimul juvenil și pe față și în mișcările lor. Acestea erau cu atât mai aparente cu cât, ici și colo, în hora nunței, saltă câte un robust cioban, ori fiu de cărciumar, sau de primar, sub picioarele căruia dărdăia pământul.“

„S'au dus timpurile când se zicea : dacă vrei un tip

de sănătate să te duci la țară. Timpurile acelea au trecut, de la copil până la bătrân nu citești în fisionomiile lor de cât veștejire fizică, cloro-anemia, până la hydremie, îmbătrâniți înainte de vârstă și cu moralul foarte abătut.

Am cercetat cauza și peste tot locul am aflat că sărăcia a prins rădăcini la țărani, toți se plâng că sunt înglodăți în datorii, din cari nici ei nici copiii lor nu vor putea eși.

Așa dar, cu un moral vecinic abătut și hrană ce d'abia îi potolește colicile înainte mergătoare ale complectei inanițiuni, iată starea lor ordinară.

Dacă de la oameni, te cobori la vite, același spectacol intristător te isbește. Numai la începutul toamnei vitele sunt mai grase și mai puternice, în colo, rău hrănite, rău adăpostite, de abia și duc zilele. Primă-vara, dacă nu e iarbă de timpuriu, oamenii nu pot să are, vitele de abia se țin pe picioare. Și aceste vite sunt mici, pipernicite, degenerate.

Nici nu se știe prin sate ce e curățenia.

Spălătura nu se întrebunțează de cât la copiii mici, cei mari nici nu știu că corpul are trebuință să fie curățit.

Și cu toate astea curățenia este necesară nu numai pentru sănătatea oamenilor, dar încă pentru mulțumirea și chiar pentru moralitatea lor.

„In bordeiele fără curățenie, locuște lenea, tămpirea, reaua credință, hoția, toate vițiile.“ (O pagină din Istoria Contimporană).

Să nu ne inchipuim că moravurile țeranilor seamănă în ceva cu acelea ce le vedem descrise în nuvelele și poeziile noastre, va fi fost o dată, când ajuta credința—acum cu pierderea credinței, moravurile se strică repede.

Nu găsim unirea și frăția, al căroro locaș îl puneam de preferință la țară; din contră, zizăanii, părăciuni, vrăjmășii. Nici în casele lor nu trăesc bine, și nu e săptămână să nu auzi că cutare și-a bătut nevasta, că cutare a bătut pe frate-său, câte o dată chiar că cutare a bătut pe tată-său și l'a gonit. Din sfințenia vechilor moravuri țărănești, nu ne-a remas de cât un fel de nobleță înăscută, o mândrie pronunțată care îi oprește de a face murdării și-i ferește de ocară.

Cât despre credințele lor, ele se reduc la niște superstiții grosolane. Din religia creștină nu cunosc altă învătătură de cât postul și repaosul în zile de sărbători, din cari unele anterioare christianismului. — Mai au încă ceva, legătura rudeniei, incestul este necunoscut între țeranii noștrii. Și rudenia merge până la al 12-lea grad. În colo nu se spovedesc nici o dată și nu se griesc de cât când mor. — Paștele îl au din an în an, și pentru aceasta se tocmesc cu preotul cât să plătească fie-care familie paștele. — Numai femeile mai spun că e păcat să faci cutare lucru imoral, cu toate că în privința unor păcate, ele repet adesea proverbul cel vechiu :

No fi păcatu

Cât mánzatu

Să îl vază tot satu.

Intr'o asemenea stare de lucruri, este oare trebuință să ne mai întrebăm dacă locuitorii satelor prosperează ?

»La noi mizeria și proletariatul, nu există în orașe; ele nu constituie o mică parte din cetățeni. — Toată clasa locuitorilor de la țară sunt adesea într-o pozițiune cu mult mai tristă de cât cei din urmă uvrieri din cen-

trurile mari ale Occidentului. — Plângem pe paria ai Indiei, dar nu vedem și nu auzim plânsul alor noștrii.“ (Pag. ist. cont. Dr. Istrati) pag. 230 și 231.

Și să nu credeți că este exagerație:

„In Gorj, mor oamenii adesea de foame din cauza puținătății produselor, și in acest an s'a ivit epidemia între locuitorii din Muscel, tot din lipsa nutrimentului.“ (op. cit. pag. 102).

Și de aceea, rasa noastră degenerază.

„Cât va dura această stare să fim siguri că, in studiile noastre demografice, nu vom avea a inregistra, ceea ce am inceput a face deja, de cât perderea noastră prin degenerarea rasei.

Aceasta se poate proba matematiceste cu două fapte generale: mai anteu pipernicirea, micșorarea staturii.

„Un argument care vine iarăși in favoarea faptului degenerării rasei noastre, este talia recruților care scade necontentit, ast-fel că a trebuit a se reduce la măsurătoare minimum cerut, de 1.57, in urmă la 1.54.“

Să știe azi in lumea științifică că Franca este considerată ca țara, in care talia medie e cea mai mică din Europa.

Statistica însă probează că de și departe de a'i avea avantajele Franciei, noi suntem și in această privință ultimii.“

Si pe urmă acest fapt tot atât de general și de conchizător :

„Ceia ce este enorm, ceia ce nu se observă nicăeri, de cât la noi, este enormul număr de *constituții debile*; ele erau reprezentate in 1874 prin 185.2 și in 1879 prin 177.9.“

„Diferința e mică, și ea este cu atât mai neînsem-

nată, cu cât rubrica dezvoltării incomplete cresc
în 6 ani numai, de la 74.1 la 2144, adică tocmai
de trei ori mai mult!

„Ast-fel totalul recruților slabi și rău dezvoltati au
fost de 259.3 la 1874, ceea ce e mai mult ca enorm
și cu toate acestea, în 1879, peste 6 ani, această ci-
fră a mai crescut încă până la 392.3 cu jumătate
mai mult!

Ce probează aceasta, dacă nu starea bolnăvicioasă,
dacă nu degradarea fizică, degenerarea rasei noastre!

Și ca să nu se creadă că aceste scutiri vin din
favoruri, doctorul adaogă :

„Ast-fel într'o plasă din județul Roman comisiunea
(de recrutare), văzând că se admisesse numai 17 ti-
neri din 400, și geloasă a cunoaște cauza acestei
triste stări de lucruri, au adunat din nou pe aceștia.

Vederea lor era din cele mai dureroase, căci toți
erau scrofuloși, piperniciți, bolnăvicioși, ast-fel că în
raportul său, comisiunea spunea Ministerului respec-
tiv, deja în 1864, că în loc de a face școli, mai bine
ar face spital, în comunele rurale!

Toate citațiile ce preced sunt luate din cartea atât
de prețioasă a d-lui dr. Istrati, o pagină din istorica
contimporană.

Iacă starea sătenilor noștri, totul degenerază : grăul
lor se umple de palamidă, de neghină și de mazări-
che, vifele se pipernicesc și devin tot mai mici și
fără putere, oamenii tot mai nevoiași, mai bolnăvi-
cioși, leneși și pământul care îi hrănește desbrăcat
de păduri, luându-i mereu fără a-i da nimic îndărăt
devine și el mai puțin producător, mai sec!

Este adevărat totuși că pre fie-care an țara noas-

tră exportează grâu și porumb mai mult și mai frumos, că, în fie-care comună, există o bucată de pământ lucrată din ce în ce mai bine; dar acel grâu nu este al țăranilor, ci al proprietarilor și arendașilor. Este adevărat că, în fie care sat, se ridică câte-va case tot atât de bogate ca și ale proprietarului; și că, în fie care comună, câți-va oameni se îmbogățesc prin munca, prin inteligența sau prin exploatarea celor-alți; dar numărul cel mare sărăcește cu atât mai mult, cu cât câți-va se îmbogățesc mai repede. Și în general tabloul ce v'am prezentat și observațiunile ce am citat sunt adevărate!

Intrebându-mă, anul trecut, care să fie cauza sărăciei, care a căzut pe țară, am căutat să vă dovedesc că cauza sunt instituțiile liberale ce ne am dat de pre la 1860 încoace.

Fără indoială această cauză nu este unică :

Cheltuelile statului, bugetul, a contribuit foarte mult ca să sărăcească țara, căci unde, supt domnii regulamentari, țărele amândouă nu plăteau de cât aproape 50 mil. de lei vechi, astăzi plătește 150 mil. de lei noi. Și aceasta este o cauză de sărăcie, de bună seamă; dar observați că bugetul îl plătesc mai mult orașele. Darea sătenilor nu s'a mărit cu mult, așa în cât creșterea bugetelor nu explică starea de sărăcie a țăranilor.

Lenea, necumpătarea, lipsa de cultură sunt asemenea cauze de sărăcie, dar observați că tot acești oameni erau în timpul regulamentului organic și cu toate

astea, nu numai că sătenii puteau trăi, dar invederat prosperau.

Ce s'a schimbat de atunci? Nimic alt de cât instituțiile politice și civile: de la o stare patriarhală am trecut la o stare civilisată! Așa în cât cauza sărăciei trebuie căutată în instituțiunile noastre liberale, în libertatea politică, în parte, dar mai ales în libertatea economică.

A venit câți-va oameni din străinătate, lipsiți și de studii serioase și de spirit de observație, drept ori-ce învățătură, cu câte-va crămpee de fraze apucate de prin gazete, cu câte-va idei prinse prin intruniri publice și, văzând că țerile bogate și civilizate ale occidentului posedă libertatea politică și libertatea economică fără mărginire și-a inchipuit că aceste libertăți sunt cauza bogăției și prosperității și au conchis că e destul să decreteze libertățile ca să devie și țara românească bogată și civilizată.

Și cu aceste libertăți, au prăpădit țeranii!

E sigur că de când i-am făcut proprietari și cetățeni, au început să sărăcească și cu cât i proclamăm mai liberi și mai suverani cu atât sărăcesc mai mult cu atâta peirea se lățește!

Acést adevăr te ea de ochi, indată ce te uți la cei trei-zeci de ani din urmă: trebuie să inchizi ochii ca să nu l vezi!

Pentru ca libertățile publice în loc de a veni cu inceptul și fie-care la vremea ei, ca o ploaie bine-făcătoare s'a năpustit ca un potop asupra țerii și au devastat totul!

Libertățile publice sunt arme cu două tăișuri, care folosesc acelora, ce știu să se slujească cu dênsele, dar

care rănesc pre indrăsnețul care pune mâna pe dăsele mai înainte de a ști cum să umble.

Și de aceea libertățile publice au folosit și folosesc în general străinilor ce sunt în țară, au îmbogățit asemenea pre cei mai inteligenți și mai cu mijloace dintre români, dar au sărăcit pre cei mai mulți.

Viața economică este o luptă între om și om și libertatea economică, ridică ori-ce bariere, ori-ce adăpost și lasă pe fie-care cu peptul deschis în fața celui-lalt. Este dar natural ca cel mai slab să fie zdrobit de cel mai puternic. Și deci, în fie-care sat, în fie-care oraș, câți-va să se ridice de asupra celor-alți și să se îmbogățească, în paguba lor.

Ce e dar de făcut? Să inființăm din nou barierele, să ridicăm adăpoaste, să ajutăm pre cel slab, ca să poată să susție lupta cea mare a vieții!

Iată ce vă spuneam anul trecut!

De atunci însă unul din bărbații cei mai inteligenți și mai muncitori cu cari ne putem fâli, un publicist eminent, a studiat această chestiune cu multă stăruință și a formulat un sistem întreg de reforme ce ar trebui aplicate, după părerea sa.

D. Panu observa că valoarea pământului se compune din două elemente: din valoarea, pe care i-o dă mâna proprietarului, și din valoarea, pe care i-o dă societatea. Plantațiile, clădirile, îmbunătățirile de tot felul formează fără îndoială o valoare pe care a pus-o în pământ proprietarii după vremi și cari se cuvine proprietarului actual. Dar afară din această valoare, pământul mai are o valoare, pe care i-o dă societa-

tea: este invederat că căile de comunicație, șosea sau căi ferate, podurile etc. dau valoarea proprietății.

Este asemenea invederat că populațiunea însă-și dă valoare proprietății. Într-o pustiuitate, pământul cel mai bun nu are nici o valoare, și cu cât se înmulțește populațiunea, cu atâta pământul câștigă; așa în cât ajunge să se vîndă cu prețuri fabuloase când este în mijlocul unui oraș mare, ca Viena, Paris, Londra.

Este invederat, zice d-nul Panu, că cea d'ântéiu valoare, cea pe care proprietarul a creat-o prin muncă lui plantând, zidind etc. este a lui; dar este tot atât de adevărat ca cea altă valoare, pe care proprietatea o capătă prin îmbunătățirile, făcute de societatea întreagă, și prin desimea populației este a societății.

Să ia dar proprietarul venitul valorii create de dînsul, și să ia societatea venitul valorii create de dînsa. Și atunci, d-nul Panu, propune un imposit care să aducă statului venitul valorii ce societatea a pus în pământul fie-căruia.

Trebuie să observăm că, în genere, în toate țările, dar mai ales în țara Românească mai toată valoarea proprietății rurale intră în categoria pe care d-nul Panu o atribuie societății. Luați o moșie (or-care ați vrea, și gândiți-vé ce valoare îi adaogă clădirile, plantațiunile, toate îmbunătățirile aduse de mâna omului. Mai nimic.

Mai toată valoarea pământului i-o dă societatea însă-și, populațiunea așezată în giurul ei și căile de comunicațiune deschise, fără cari n'ar avea absolut nici o valoare.

Așa în cât ceea ce propune D-nu Panu, este curat și

simplicu, ca mai tot venitul proprietăților să vie în lăzile Statului, sub formă de impozit. Redusă la acești termeni măsura propusă, mi pare că nu duce de loc la scopul pentru care este creată; ba încă duce la un rezultat diametral opus; și, mai pre sus de toate, această măsură este nedreaptă.

Care este scopul ce ne propunem? Să îmbunătățim soarta țăranilor!

Ei bine, eu vîd cum măsura, de care vorbim, poate să îmbogățească Statul; dar nu vîd, cum va schimba în bine starea țăranilor!

Să presupunem în adevăr că s'a înființat acest impozit, că Statul ia, sub formă de impozit, 80% sau 90% din venitul fie-cărei proprietăți rurale și 30% sau 40% din venitul fie-cărei proprietăți urbane.

Veniturile bugetului s'a mărit cu 50,100 ori 200 de milioane: iacă rezultatul!

Dar țăranii ce au câștigat? Nimic!

D-nul Panu crede că țăranii vor putea cumpăra moșii; dar evident se înșeală.

Impozitul rentei va avea în adevăr de rezultat de a efteni moșiile: ori-ce impozit fonciar are acest efect!

Dar cine va profita de această eftinătate? Cine va cumpăra? Țăranii? Ferească Dumnezeu! Ci capitaliștii, care exploatează pămîntul, fie români, fie streini, mai ales streinii!

Căci ori-cât s'ar efteni moșiile, tot va trebui un capital ca să cumperi pămîntul, și țăranii nu sunt capitaliști, deci nu vor putea cumpăra.

Dacă mi se va zice că trebuie în același timp, să ajutăm pe țărani ca să dobîndească capitalurile necesare pentru a cumpăra, răspunsul meu este lesne; dacă se

găsește mijlocul de a face pe sătenii toți capitaliști, atunci impozitul rentei este de prisos, căci problema este rezolvată, de oare-ce țăranii pot, nu numai să trăiască bine, dar încă să pue de o parte.

Dacă mi se va zice că Statul să cumpere moșiile și să le împartă la săteni, răspunsul meu este asemenea ușor, că poate să o facă, chiar în starea de astăzi, fără să mai sperie lumea cu impozitul rentei!

Și chestiunea se reduce la această întrebare, care este mijlocul cel mai drept și mai înlesnicios ca să dăm Statului mijloace pentru a cumpăra moșii pe cari în urmă să le împartă la țărani. Simplă chestiune de impozit!

Ceea ce e mai rău, este că măsura ce discutăm merge contra scopului, pe care pretinde a-l avea în vedere.

Impozitul acesta al rentei va trebui în adevăr să fie general, și să apese de o potrivă asupra proprietăților celor mari și asupra proprietăților celor mici. Dacă e vorba să inapoem societății valoarea ce a depus ea în pământ, trebuie s'o ceară înapoi de la toți.

Dar atunci sărăcim pe toți românii, căci mai toți sunt proprietari și mai ales pe țărani, cari nu pot plăti, nici impozitele de astăzi, necum impozitul, atât de greu al D-lui Panu.

Așa în căt, printr'un mijloc intortochiat, ajungem tocmai la rezultatul opus, aceluia ce căutăm.

Autorul de la care D. Panu a împrumutat această idee a impozitului rentei, nu zicea ca d-sa. Henri Georges este mai logic; el zice că Statul, având un budget mai mare, va putea să facă instituții folositoare societății întregi și de care vor profita învederat și săracii.

Dar nici această perspectivă nu mă încântă. Cine ga-

rantează în adevăr, că Statul se va folosi de bogăția lui ca s'o transforme în instituții folositoare și nu o va transforma, precum face, în tunuri Crup și în obuzuri Armstrong? Și pe urmă nu lipsesc țărilor civilizate instituțiile folositoare și cu toate astea sărăcia crește mereu, împreună cu civilizațiunea.

Dar chiar dacă impozitul rentei ar prezenta avantaje serioase, tot ar trebui respins pentru că e nedrept!

Iacă doi oameni cari au fie-care câte o sută mii lei, unul cumpără efecte publice care îi aduc $6\frac{1}{2}$ la sută, să zicem 6500 lei; cel alt cumpără o moșie care-i aduce 5% adică 5000 lei. Ei bine, D-nu Panu ne propune ca, pe cel d'ântăiu să'l lăsăm să 'și mănânce în liniște venitul lui; iar celui din urmă, să 'i luăm din venitul lui 4000 ori 4500 lei ca să ajutăm pe săteni! Se poate mai mare nedreptate? Ei bine, zic că aceasta este de ajuns ca să se respingă măsura propusă; o societate nu poate să se clădească pe nedreptate și spoliatiune! Din nedreptate nu poate eși de cât anarhia, și din spoliatiune nu poate eși de cât resboiul civil!

Iacă rezultatul la care ne-ar conduce măsura propusă: sărăcia elementului românesc și anarhia!

Dar este ceva și mai mult, este că chiar idea mună care a dat naștere teoriei întregi, este neadeverată, este falsă.

Această teorie a fost dezvoltată de un american din San-Francisco cu o rară putere de argumentațiune, într'un volum destul de mare, care a fost tradus anul trecut în franțuzește și care poartă titlul „Progrès și Sărăcie.” Henri Georges dovedește cu multă tărie această idee, că, cu cât o societate progresează, cu atât sărăcia se întinde.

Fenomenul acesta este foarte bizar. Și in adevăr cu cât o societate progresează, cu atât munca devine mai producătoare, pentru că se perfecționează instrumentele de muncă. De oare-ce munca produce mai mult, ar trebui ca muncitorul să câștige mai mult. Și tocmai din contra, cu cât munca produce mai mult, cu atât muncitorul câștigă mai puțin! Averile tind să se grămădească in mâinile cător-va și marea majoritate a populațiunilor, tocmai muncitorii, producătorii, să câștige din zi in zi mai puțin strictul necesar ca să și ție viața dintr'o zi in alta.

Tocmai asupra acestui fenomen am căutat să vă atrag atențiunea acum un an și să vă dovedesc că el este urmarea fatală a libertății economice nemărginite, al concurenței desfrănate și ca pentru a l combate, trebuie să restrângem concurența.

D. Henri Georges n'a văzut acest adevăr și, întrebându-se și el care este cauza pentru care progresul nasce sărăcia, iată rezultatul la care a ajuns.

El a observat că, cu cât societatea prosperează, cu atât munca și capital devin mai eftine, și numai renta, venitul pământului se ridică. Și a conchis că venitul pământului mănăncă câștigul muncii, și deci cauzează sărăcia!

Iacă dar, strigă Henri Georges, că am descoperit cauza răului: este această nedreptate socială care pune pământul, care ar trebui să fie al tuturilor, in mâna cător-va. O adevărată uzurpațiune.

Ca să desființăm sărăcia, n'avem dar de cât să desființăm această nedreptate, care a produs'o, să restituim societăței proprietatea pământului.

Mai ăntăiu faptul că progresul naște sau desvoltă

sărăcia este contestabil. Mi se pare că sărăcia există și în societățile barbare. Civilizațiunea din contra naște bogăția cel puțin pentru câți-va și cu cât o societate progresează cu atât se grămădește bogăția. Așa în cât este mai adevărat a zice că progresul nu naște sărăcia, ci o face mai aparentă prin contrastul ce presintă, între cei săraci și cei bogați.

Dar chiar dacă am primi că progresul naște sărăcia sau o desvoltă, este oare adevărat că cauza este apropierea pământului de către o seamă de oameni?

Este adevărat că venitul pământului tinde a se ridica indefinit, că valoarea proprietății crește mereu. Dar acest fenomen nu este particular averii imobiliare, el este comun ori-cărei avere. Ori-ce avere, ori-ce bogăție prin aceasta chiar ea există, tinde a se mări neincetat, a crește mereu: o turmă de oi se înmulțește repede, câte-va vaci, îngrijite bine mai mulți ani, devin cireadă; banița de bucate pusă în pământ se face kilă. Și banul care reprezintă toate acestea se înmulțește și el, în aceeași proporție.

Așa în cât, dacă tendința ce are pământul de ași crește valoarea, ar fi un cuvânt ca să-l declarăm proprietate națională; sau să-l împărțim, de oare-ce aceeași tendință o are ori-ce avere; ar trebui să conchidem, că ori-ce avere trebuie naționalizată sau împărțită!

Am cetit unde-va că o împărțire de pământuri nu e bună de cât pentru trei-zeci de ani, după care trebuie o nouă împărțire de pământuri. Și fiind-că aceeași cauză, caută să producă aceleași efecte, trebuie să decretăm ca toate averile trebuiesc împărțite din trei-

zeci in trei-zeci ani. Acolo ne mână logica : dacă împărțim pământul meu, să împărțim și boii tăi!

Toate aceste împărțiri le decretăm noi, pentru că valoarea averii crește și valoarea muncii scade, de unde am conchis că averea mănâncă câștigul muncii.

Dar să fie oare adevărat că averea mănâncă câștigul muncii?

Nici asta nu e adevărat! Și de fapt, între proprietar și muncitor, între capitalist și muncitor, se pune o serie, mereu crescândă, de mijlocitori arendași, grânari, transportatori, brutari, băcani, bancheri, fabricanți, lipscani, marchitani etc., toată industria și tot comerțul. Aceștia toți constituiesc speculațiunea și împart, cu muncitorul și cu proprietarul or capitalistul, produsul muncii. Ei bine, cine ia partea cea mai mare din câștigul muncii, cel ce are averea, proprietarul or capitalistul, sau speculatorul? Este invederat că speculațiunea! Cu ce se face mai lesne averile luând dobânzile, sau speculând banii? Intrebați pre ovrei cari se pricep, și cari vă vor răspunde cu specula! Cu ce te imbogățești mai lesne cumpărând moșii, or speculând moșiile altora? Uitați-vă de vedeți că, de vre-o patru-zeci de ani, toți arendașii cinstiți și muncitorii, s'au imbogățit, iar proprietarii abia se țin, după ce și-au ipotecat toți moșiile la credit.

Nu e dar adevărat că averea, pământ or capital, mănâncă profitul muncitorului, adevărul este că speculațiunea reduce, din ce in ce mai mult, câștigul.

Capitalul perde și el din zi in zi mai mult, căci dobânzile se micșorează cu progresul societății. Proprietatea perde și ea, căci și capitalul băgat in mo-

șie aduce, încă mai puțin, de cât capitalul imprumutat. Și cine micșorează veniturile tuturilor, este speculațiunea!

Dar speculațiunea este libertatea economică, concurența! Și ast-fel au ajuns la punctul de unde au plecat, că concurența, că libertatea economică lățește sărăcia, cu progresul societăților.

Să desființăm dar speculațiunea, libertatea economică! Asta nu se poate! căci speculațiunea nu este alt ce-va de cât întrebuițarea muncii pentru satisfacerea trebuințelor; este dreptul fie-căruia de a trăi, prin munca sa.

Trebue să ne punem bine în cap că nu tot ce voim, nu tot ce visăm, se poate. Să ne dăm bine seama de acest adevăr, că ori-ce instituție omenească are efecte rele, pre lângă cele bune, și că nu putem desființa instituțiile, fără să desființăm și binele, de o-dată cu răul.

Să nu umblăm după un ideal de perfecțiune imposibil de atins; să nu ne căutăm realizarea făgăduielelor zadarnice a unei fericiri absolute; dar mincinoase. Sunt leacuri cari aduc mai mult rău de cât boala, ce pretind a vindeca.

Să facem ce să poate, și ce se poate, nu e să desființăm libertatea și concurența, ci să o răstrângem, acolo unde începe să facă rău; ceia ce se poate, nu este să îmbogățim pe țărani, ci să-i ajutăm, ca să se îmbogățească singuri, prin muncă, prin cinste și prin economie!

Toate aceste idei nu numai că pleacă de la niște premise greșite, generalizând și exagerând, cum face Henri Georges, câte o idee adevărată, dar încă nu-și dau bine seama de toate cauzele boalei sociale de care ne ocupăm.

Pentru a reveni la subiectul nostru, lipsa de pământ nu este cauza unică, nici măcar cauza principală a stărei de mizerie, în care au căzut țeranii. O stare atât de rea trebuie să aibă și are în realitate cauze multiple.

Unele sunt generale, sunt relele care bântue societatea Românească întreagă, și altele sunt speciale țăranilor, și din acestea cele mai mari sunt în ei, și câte-va în împrejurările, în care se găsesc.

Și dacă le voim în adevăr binele, dacă nu căutăm numai să-i lingușim, pentru a ne croi pe spinarea lor o popularitate trecătoare și vinovată, trebuie să avem curajul a spune toate cauzele mizeriei ce i bântue și să arătăm toate remediile ce trebuiesc întrebuințate.

Răul cel mare, care muncește societatea întreagă, și prin urmare și pe țerani, este starea de anarhie morală în care ne sbatem. Nu e cu putință să trăiască o societate fără nici o normă, fără disciplină. Trebuie să existe disciplină în moravuri; dacă nu e moravuri, în credințe religioase; dacă nu în religie cel puțin în lege. La noi nu există nicăeri. Suntem o minună pe lume, suntem un popor fără moravuri, fără religie și fără lege. Căci, moravurile s'au depravat într'un mod spăimântător. în religie nu credem, și legile nu se aplică de cât la o minimă parte a populațiunii. De o jumătate de secol luptăm numai ca să sfărâmăm toate legăturile morale, să omorăm toate credințele. Și am ajuns în adevăr să nu ne temem de nimic, să nu credem în nimic, și n'avem de cât o țintă, cum să ne îmbogățim mai iute și să trăim mai bine. Ce mirare este că ne mănăcăm unii pe alții și sărăcim toți!

Munca noastră de o jumătate de secol se reduce a declama fraze pe care nu le pricepem și a copia legi pe cari nu le putem aplica.

Nu se hrănește un popor cu frase goale și cu cuvinte sforăitoare. Și e primejdios a cânta pe toate tonurile unor oameni, care suferă, că sunt suverani, luându-le ori-ce mijloc de a-și exercita acea suveranitate, cu care în colo n'ar ști ce să facă.

Iacă boala cea mare de care zacem toți, și de care zac și țărani.

Dar răul cel mai mare de care suferă aceștia trebuie căutat în el chiar: este neprevăderea, e lenea, e mândria, e risipa, e beția; sunt toate viciile unei societăți barbare!

Puteți să le dați cât pământ veți voi, dacă nu veți face nimic pentru a-i îndrepta pe ei chiar, vor fi tot atât de săraci cum sunt astăzi. Căci vechile vicii le vor sorbi toate averile!

Și mai ăntăiu nu e cu puțință să trăiască un om în societățile moderne, lucrând șapte luni pe an, și stând de geaba cinci! Ei bine, sătenii noștri 150 zile pe an stau cu mâinile în sân, căci nu știu de ce să se apuce, sau nu vor să se apuce de nimic! Nițică cultură i-ar scăpa de această boală.

Afară de aceasta, ați mai văzut un popor, atât de risipitor? Exemple sunt mii, gândiți-vă numai la vinuri. Sunt ani, în cari se face potop de vin, nu mai știu unde să-l pue. Ei bine până la anul nu mai rămâne picătură. Și dacă anul viitor nu se mai face vin, vinul se plătește cu prețu inzecit: nici unul nu se gândește să păstreze, dintr'un an într'altul!

Noi toți suntem mândri, suntem fanfaroni: nu suntem oare toți strănepoții lui Traian, feciori de împărat! Ei bine țărani sunt mult mai mândri, mult mai fanfaroni decât noi. Nu s'o băga un țăran slugă, să-i dai marea cu sarea și Oltul cu totul! Se bagă logofăt, ca să umble cu

biciul pe umeri și să poruncască la cei alți; dar argat, numai când n'are absolut ce să mănăcne. Și când ai trebuință să-ți transporte ceva sau să-ți facă un serviciu oare-care, să nu tratezi cu el, ca cu un chirigiu, că nici nu se uită la tine. Trebuie să-l rogi să-ți facă o facere de bine și să-i rămai recunoscător. Plata este lucru laturalnic, de și este foarte mare în raport cu serviul adus. Și în adevăr la plată nu ține. De aceea pe unde ajung ovreii i sting, căci ovreii sunt săritori, indemnatici, gata tot-d'auna și tot-dauna umiliți și supuși.

■ În multe părți beția s'a întins într'un mod spăimântător, și se întinde mereu, cu sărăcia. Când aveam vie, căci acum a mâncat'o filoxera, toamna la cules, dând socoteală la oameni, mă prindea intristarea și cădeam pe gânduri, când vedeam că un om voinic primește pentru o săptămână de muncă de abia patru ori cinci lei; când însă vedeam, duminica, pe aceiași oameni căzuți pe ulițe, 'mi ziceam că dacă luau mai mult, mai mult ar fi risipit, și-ar fi hrănit mai mult vițitul.

O altă cauză de sărăcie este aplicarea legilor civile și politice. A început acum să aște că moștenirile se împart între băeți și fete, s'au informat că sunt oare care regule pentru adopțiune. Organizațiunea tutelelor este o sărăcie, vin de câte cinci-șease ori pe la judecătorii, fără ca să se poată constitui consiliul de familie, căci tot lipsește câte unul. Formele căsătoriei sunt prea complicate pentru dănșii și nu le îndeplinesc. Proprietatea pământului, este în multe părți, neregulată și toate acestea, și altele multe, dau loc la procese nesfirșite. Până acum numai moștenii se ruinau cu procesele, acum sătenii toți!

De la un cărd de vreme s'a băgat între ei și politica

născătoare de noi vrajbe, de altă sărăcie. În satul meu doi frați își disputau primăria, pirindu-se unul pe altul că sunt prieteni cu mine și prin urmare contra guvernului, și întrecându-se în plocoane către sub-prefect. Peste tot lupta pentru primărie este inverșunată, peste tot hrănește beția și puteți să vă inchipuiți că cine se face primar, nu se face pentru a servi comuna!

Iată cauzele care aduc și lățesc sărăcia între țăranii. La toate trebuie să ne gândim, pe toate să le stărpim, dacă voim serios să îmbunătățim starea țăranilor. Dacă nu vom vindeca aceste boale, dacă nu le vom mărgini cel puțin, or ce reformă va fi zadarnică.

Am căutat anul trecut să semnalez principala cauză a boalei sociale de care suferim și să arăt direcțiunea ce, după părerea mea, trebuie să apuce un plan de reforme țărești. Mi propui acum să precizez reformele ce ar fi de făcut. Nu am pretențiunea de a trage cu o mână sigură, toate acele reforme. Tot ce am voit este de a atrage luarea aminte asupra relexor și asupra unora din măsurile ce le cred bune. Ca să putem deslega o problemă, atât de grea, trebuie să cugetăm cu toții și să luăm cu toții, să cernem toate ideile și să alegem pre cele mai practice și mai folositoare.

Am putea să împărțim măsurile ce ar fi de luat în patru categorii: îmbunătățirea stărei intelectuale și morale, îmbunătățirea stărei materiale, îmbunătățirea stărei juridice, și îmbunătățirea stărei economice a țăranilor.

Pentru cea dăntăiu categorie, suntem cu toți de aceeași părere, toți credem că trebuie să avem școli în fiecare comună rurală, și că aceste școli trebuie să fie alcătuite ast-fel, în cât să dea sătenilor, noțiunile cele mai necesare pentru a munci bine pământul și a produce cât se poate mai mult.

Și în această privință, trebuie să ne felicităm că avem un personal indestulător de o cam dată care n'are trebuință, de cât să fie curățit pe ici pe colea, supravegheat și îndreptat într'o bună direcțiune.

Cu personalul școlar stăm mai rău. Nu trebuie să uităm că omul incult nu se indeamnă la învățătură, și în general, cine n'are ce mânca n'are poftă să învețe. De aceea aș dori fără a propune aceasta, că copii, viind la școală, se găsească nu numai o cameră caldă, luminoasă și curată, dar și o ulcică de lapte cald, sau de linte, ceea ce ar constitui un indemn și pentru copii și pentru părinți.

Asemenea mai toți primim că biserica trebuie înălțată, și că trebuie să devie ceea ce din nenorocire, a încetat de a fi, o școală de morală practică, un instrument de moralizare.

Aci însă greutatea este mai mare, pentru că nu avem nici păstorii nici turmele. Preoții cei bătrâni, de cele mai multe ori nu sunt în stare să înțeleagă misiunea înaltă ce au în societate, și cei tineri, învățați pre jumătate, sunt câte odată mai răi de cât cei bătrâni. Și răul vine de sus: biserica a fost și din nenorocire este încă o școală de simonie. Preotul, fără pozițiune socială respectată, este la discrețiunea protopopului care, de cele mai multe ori, nu vede în funcțiunea lui de cât un mijloc de câștig și nimic alt. Ba încă de multe ori este întrebuițat ca agent

electoral, și chiamă pe preoți, și-i jură, și-i blestemă să voteze pentru candidatul guvernului. De aceia nimeni nu mai vrea să se facă preot și consideră cu drept cuvânt, această profesiune ca un fel de cerșetorie. Este mare trebuință ca prea sfinți părinți să se ocupe puțin de clerul mirean, ca sfintul Sinod se studieze chestiunea, căci totul este de făcut în această privință.

Iată pentru personalul păstorilor, cât pentru credincioșii trebuie să unim școala cu biserica, trebuie ca tinerii cari, în zilele de lucru, să se ducă la școală, în zile de sărbătoare, să se ducă la biserică, unde să asculte, nu numai leturghia, dar și lecțiunile de morală pe cari fie preotul, fie învățătorul, le vor da, după terminarea serviciului.

Dar cum vom putea să ajungem a avea școală bună și biserică bine îngrijită?

Asupra acestui punct, m'am pronunțat în conferința ce am ținut anul trecut, am dovedit că nu vom putea avea școală și biserică de cât dacă, desprețuind frazele, ne vom hotări să cerem acest serviciu de la singura persoană ce ni-l poate da și să punem școala și biserica sub patronagiul și sub răspunderea celui mai mare proprietar din comună. Am arătat asemenea că mijloacele trebuincoase pentru întreținerea uneia și a celei-lalte, se pot găsi într'o modificare mai dreaptă și mai umană a legislațiunii noastre asupra succesiunilor și asupra testamentelor.

Trebuie să mergem mai departe și să inființăm în sate monopolul cârciumelor, după cum s'a propus, ca să ne procurăm mijloacele necesare pentru întreținerea școlii și bisericii și în general, pentru întreținerea sarcinilor comunale? Eu nu cred; în tot cazul nu cred

că e bine ca măsura aceasta să fie generală. Dacă însă unele comune rurale n'ar putea găsi aiurea mijloacele necesare de a întreține școală și biserica; ei bine în acele comune, aș permite consiliului comunal, să-l inființeze. De cat să n'am școală și biserică, mai bine să am un monopol în sat.

Cu atât mai mult, cu cât în unele comune, monopolul acesta ar putea fi folositor, și din alte puncte de vedere: Ar putea de exemplu să fie mijloc pentru a combate beția, ar putea încă să fie un mijloc de a scăpa populațiile rurale de băuturi falsificate, sau chiar de a isgoni pe ovrei din sate. Căci nu trebuie să fie picior de ovrei prin sate, dacă voim ca populațiunile rurale să prospere.

Pentru a termina cu starea morală a sătenilor, trebuie să luăm măsuri severe pentru a combate beția. Pentru aceasta cred că ar fi de ajuns, de o cam dată, aceste două măsuri: să desbrăcăm de acțiune datoriile din cărciumă:

1) Vinul și rachiul să se plătească cu bani gata, și țărani să nu mai poată bea pe datorie.

2) Cărciuma să nu stea deschisă pentru mușterii de cât serbătoarea, de la prânz până la cină. În celelalte ore și în celelalte zile se poate ori-cine să cumpere băuturi spirtoase, dar să se ducă acasă să bea, să nu stea la cărciumă.

Starea materială a sătenilor, trebuie să ne îngrijească tot atât de mult.

Starea materială cuprinde mai ales salubritatea și igiena. Din acest punct de vedere, ar trebui să nu ne

mai lăsăm pe consiliile comunale, așa cum sunt. Trebuie ca autoritățile centrale să ordone toate măsurile de igienă și salubritate publică, cari să fie aplicate în toate comunele rurale din țară.

Între aceste măsuri ar trebui să fie interdicțiunea lacurilor formate prin sate și facerea de fântăni, cari să dea apă bună și abundentă. Curățirea stradelor și ducerea băligarului pe țarini; interdicerea bordeelor și prescrierea unor locuințe sănătoase, luminate și aerate și alte asemenea măsuri la cari consiliile comunale, așa cum sunt alcătuite, nu pot nici măcar să se gândească.

Ar trebui asemenea să se ia măsuri ca militarii ce se întorc în căminele lor, să nu ducă acele boale îngrozitoare, cari au început să devasteze câmpiile și chiar munții; și ca aceia din săteni, cari sunt atinși de asemenea boale, să fie transportați în spitale și reținuți până la completă tămăduire.

În al treilea rând, trebuie să îmbunătățim starea juridică a populațiilor sătești. Formele căsătoriei trebuie simplificate; proprietatea fie-căruia în comună hotărâtă și împrejmuată; sărmanii, voui să ție orfanii, puși sub îngrijirea unei singure persoane răspunzătoare. Legislațiunea noastră actuală asupra organizațiunei tutellei, nu se poate aplica în comunele rurale.

Nu pot să repet îndestul că nici una din măsurile de mai sus, nu se va putea aplica; că nimic serios, nimic folositor nu se va putea face, până nu vom pune în consiliile comunale elementul inteligent al proprie-

tarului celui mare, care singur poate să priceapă folosul măsurilor propuse, care este cel mai interesat la salubritatea și prosperitatea satului său.

Sosim la starea economică a sătenilor. Ați înțeles de mult că sărăcia joacă rolul principal în toate relele de cari am vorbit. Sărăcia este și efect și cauză: Fără îndoială omul slab, bolnăvicios, fără putere, nu poate fi de cât sărac și copilul unui om sărac, nu poate fi de cât slab, bolnăvicios și fără putere.

Și, cu un cuvânt, ca să poți aspira la oare-care progres, trebuie să ai întâiu strictul necesar, pâinea de toate dîile. Iată pentru ce partea esențială, partea de căpetenie, este starea economică.

Această cestiune economică, în cât privește pe săteni, mi se presintă cu două fețe: este o cestiune de prezent și alta de viitor.

De unde vine în prezent starea de mizerie a sătenilor! Să fie oare adevărat că n'au destul pământ?

Nu e de creșut.

Țăranii au în adevăr lipsă de pământ nu numai în localitățile unde, după legea rurală, nu s'a dat pământuri, fie că proprietatea era prea mică, pentru ca să rămână proprietarului treimea ce'i reserva legea rurală, fie că existau invoeli de bună voe, care a esclus împământenirea.

În cele alte cazuri țăranii au pământ destul, căci au 11 pogoane, 7 pogoane sau 5 pogoane cel puțin, în Muntenia și în Moldova au mai mult.

Și nu este greu să dovedim că, cu o cultură inteligentă, această întindere de pământ le-ar ajunge pentru a trăi și a prospera. N'avem de cât să trecem frontiera în Austro-Ungaria, și să vedem că țăranul, care are cinci pogoane, este bogat.

Dacă toți țăranii se plâng de lipsa de pământ, nu numai aceea, cari n'au avut de cât locul de casă, dar chiar și aceea, cărora li s'au dat și care au întreg pământul incuviințat de legea rurală, vina este modul de cultură. Căci, în loc de a cultiva bine pământ puțin, preferă a cultiva rău, o mare întindere de pământ. Sunt țărani cari lucrează trei-zeci, patru-zeci și chiar cincizeci de pogoane. Și toți ar vrea să facă așa. Dar aceasta nu se poate: nu putem nici să le dăm la toți câte 20 ori 30 pogoane de pământ, că n'avem de unde; nici să obligăm pe proprietari să le dea această întindere de pământ cu anumite condițiuni, căci am desființat dreptul de proprietate pentru toți. Ce este dar de făcut? Este să schimbăm cultura, să începem cultura intensivă, atât de folositoare, și atât de productivă. Într'o societate civilisată, trebuie în adevăr și cultura intensivă și cultura extensivă. Trebuie cultivate și semănăturile, care cer întindere mare de pământ cu munca relativ puțină, și semănăturile, care cer o mică întindere de pământ. Și țăranii trebuie să se apuce de această din urmă cultură.

Este adevărat că în unele părți improprietărea a fost atât de defectuoasă, în cât țăranii sunt nevoiți să se invoiască cu proprietarul cutare, căci n'au nici un mijloc de a trece în alte proprietăți. Trebuie îndreptat acest abus, trebuie ca țăranii să aibă facultatea de a se invoi pe ori-care din moșiile învecinate, și acolo unde

modul improprietării le-a ridicat această facultate, trebuie să fie autorisați a răscumpăra pământul necesar pentru a trece.

Ceea ce le lipsește în adevăr la toți, sunt izlaurile. Din cauza lipsei de izlaz, vitele de muncă sunt în proastă stare, din cauza lipsei de izlaz nu pot să ție vite de hrană, oi, capre porci și vaci. Din cauza izlazului sunt nevoiți să primească invoeli cât de grele, de la proprietari și arendași. — Trebuie dar izlaz.

Și lucrul este lesne, căci izlaz li s'a dat prin legea rurală. N'avem de cât să'l deosebim, din cel alt pământ rural, și să'i restituim destinațiunea lui.

Tot pământul rural să se împartă în trei părți: din care una să servească de izlaz schimbându-se din patru în patru ani. Pre acest izlaz vor pășuna vitele care, prin regulamentul organic erau scutite de erbărit.

Cu modul acesta țeranii vor avea izlazul trebuincios și vor putea să discute invoelile cu proprietarul și fără de aceasta, pământul țeranilor va deveni mai bogat și mai productiv.

Iacă cea d'ântăiu măsură.

Cea de a doua este să'l ajutăm în lupta lui economică, inlesnindu'i, pe lângă cultura necesară, instrumente de muncă perfecționate, vite țapene și semințe bune.

Pentru aceasta trebuie să înființăm în fie-care județ câte o școală primară de agricultură, după modelul celei din Strehareț, în care fii sătenilor să dobândească în timp de doi ani, noțiunile cele mai trebuincioase pentru cultură, de unde țeranii să își poată procura semințe, și unde să fie tauri și armăsari trebuincioși pentru îmbunătățirea vitelor.

Aceste măsuri, împreună cu o administrațiune dreaptă care să desființeze abuzurile, mi se par de ajuns, pentru prezent.

Dar prezentul nu e totul; trebuie să ne gândim la viitorul și viitorul este plin de amenințări.

Trebuie să sperăm în adevăr, mai ales de se vor lua măsurile ce arătarăm, că țăranii se vor înmulți și atunci pământul, împărțindu-se mereu prin succesiuni, vor ajunge în adevăr să aibă lipsă de pământ. Să n'ai pământ nu e nimic, ceea ce e rău este să fii legat de un pământ care nu te poate hrăni. Și țăranii vor fi legați prin dragostea pământului, prin învăț, prin iubirea oamenilor cu care au copilărit; vor ajunge să aibă două pogoane, un pogon, o jumătate de pogon și nu se vor îndura să plece: cum să își lase el, pământul!

Și atunci vor fi nevoiți să primească invoelile dictate de proprietar, or cât de grele, or cât de sugrumătoare. Și sărăcia va fi ingrozitoare!

Pentru a remedia această amenințare s'a propus trei lucruri.

Mai întâiu d-nu Petru Carp, unul din bărbații, care a cugetat mai mult la problemele ce presintă starea societății noastre, a propus majoratul.

Pământul țăranilor, de la un număr de pogoane în jos, să zicem de la două-zeci pogoane, să nu se mai poată împărți, ci să treacă întreg la băiatul cel mai mare. Cu chipul acesta proprietatea nu s'ar împărți în infinit, și am avea un număr oare care de capi de familie, trei sute, patru sute de mii, cari ar servi de basă statului român, de talpa casei. Și această talpă ar fi

solidă, căci acești capi de familie ar avea mijloacele de a trăi bine, de a crește copii sănătoși și de a-i căpăta. Ce s'ar face cei-l'alți copii ? Ar merge să alimenteze industria și comerțul, și s'ar inavuți, mult mai lesne, de cât dacă ar sta pe bucățica de pământ, ce ar dobândi prin împărțire.

Această propunere, după cum vedeți, este foarte serioasă și merită a atrage meditațiunile tututor, căci este singura idee pusă înainte pentru a opri imbucătățirea prea mică a pământului.

Este regretabil că, în loc de a fi discutată serios, a fost luată în ris, după obiceiul nostru. În ceea ce mă privește, eu cred că, ori cât de mari foloase ar prezenta pentru țară, majoratul nu poate prinde. El consacră în adevăr o nedreptate, care nu există în moravurile noastre, și pe care, or câtă bună voință am pune, nu vom putea s'o facem să fie primită, și cu atât mai puțin vom putea s'o aclimatăm în țara noastră. Pentru a înlătura neajunsul cel mare, ce ar rezolva din imbucătățirea prea mare a pământului, ar fi preferabil să declarăm pământul rural indivisibil în oare-care margini, iar dreptul de a rămănea în case și în pământul părintesc să fie rezervat copilului celui mai mic, după cum voiți esplica îndată.

Alții au propus să se improprietească mereu țeranii pe proprietățile statului și, fiind-că aceste proprietăți se vor încăputa curând, d. Stolojan a adus un proiect în cameră, după care statul să fie autorizat a cumpăra, în oare-cari condițiuni, moșiile cele mari particulare, ce ar fi de vândare. Ideea este bună, căci, în general, moșiile cele mari se vënd în condițiuni bune.

Dar improprietărirea, așa cum s'au făcut până acum,

a prezentat prea multe neajunsuri. A fost o idee greșită de a căuta pe însurăței de la 1864, pentru a li se da pământuri. Unii au dispărut și au lăsat câte mai mulți copii de nu știi cui să dai pământ mai întâiu; alții au cumpărat pământuri și nu le mai trebuie, și cei mai mulți sunt stabiliți, au îmbătrănit, au case, grădini, acarete în satul lor, și nici un om serios nu-și lasă satul la bătrânețe ca să plece în alt sat nou. De aceea improprietările făcute, acum în urmă, n'au dat rezultate satisfăcătoare, și cei împământeniți nici nu lucrează locurile date, nici s'au dus la ele.

Și afară de aceasta, pentru ce acest privilegiu rezervat foștilor clăcași? Moștenii nu sunt și ei săteni, n'au și ei drept de solicitudinea noastră? Sunt moșteni, și mulți cari n'au, de cât locul de casă. Nu mai avem nici un cuvânt să deosebim pe moșteni de foștii clăcași!

Vendărea de moșii în loturi mici, iar nu presintă nici un folos: Cei bogați cumpăra aceea ce au deja, pământ. Cei săraci, cei nevoiași, adică tocmai aceia de care trebuie să ne îngrijim, rămân tot prada sărăciei.

Este bine dar, să improprietărăm pe toți sătenii români, și numai pe aceia cari n'au pământuri. Și să'i improprietărăm, nu fite când, ci numai în momentul când 'și fac casa, când se insoară. După ce un țeran 'și-a făcut serviciul militar, după ce s'a însurat să se ducă, dacă n'are pământ, să i se măsoare, pe una din proprietățile Statului cele mai învechinate, loc de casă în vatra satului și loc de muncă la câmp, alături cu a celor-alți locuitori. Și casa să 'și o facă la locul unde i s'a dat pământ.

Iată dar ce propun:

1. Moșiile Statului să nu se mai vînză la licitație, ci

să se împartă la țărani, în loturi de câte trei hectare, și Statul să fie autorizat a cumpăra, pentru acest sfârșit, proprietățile cele mari ce s'ar vinde în oare care condițiuni anume arătate.

2. De acum înainte să nu se poată forma nici prin contracte, nici prin împărțire de succesiuni, bucăți mai mici de trei hectare.

3. De acum înainte să se improprietărească pe moșiile Statului însurăței, dându-li-se câte trei hectare de pământ, cu un preț moderat pe care să-l plătească cu anuități într'un timp determinat. Aceste bucăți de pământ să fie inalienabile și indivizibile.

4. Pământul ce are fie-care țeran să fie rezervat pentru băiatul cel mai mic, și cei mai mari să se improprietărească după cum s'a zis.

Iacă cum s'ar petrece lucrul.

Indată ce un țeran nu ar avea de cât trei hectare, sau mai puțin, pământul lui va trebui să rămână băiatului celui mai mic. Cei-alți vor primi pământ pe moșiile cele mai învecinate ale Statului. După ce va urma școala, după ceși va face miliția, și se va însura fie-care băiat, la rândul lui, va trebui săși facă casa și să se mute pe una din proprietățile învecinate ale Statului. Tată-său, fiind în putere, l'ar ajuta ca săși cumpere cele trebuincioase pentru ași începe plugăria în condiții bune.

Când Statul nu va mai avea proprietăți, sau când băiatul cel mare nu va voi să primească pământ de la Stat șiși va alege altă carieră, atunci pământul de trei hectare, sau mai puțin, se va vinde în total, dar nici atunci nu se va putea împărți în bucăți mai mici.

Acestea sunt ideile principale asupra cărora atrag atențiunea tuturilor oamenilor cu durere de inimă de soarta țăranilor și de viitorul țării.

Dacă s'ar produce alte idei mai folositoare și mai practice, voi fi cel d'ântăiu pentru a le susține.

Ori-ce rău are și partea lui cea bună, mișcarea țărănească pe care o deplângem, va avea acest bun că va atrage într'un mod violent luarea aminte a tuturilor bărbatilor noștri de Stat asupra soartei țăranilor. Și am deplina încredere că se va face ceva. Deja sunt informat că guvernul, în dată după potolirea mișcării, va institui o vastă comisiune de anchetă în toată țara, ca să se studieze cu de amănuntul suferințele și mijloacele de îndreptare. Până atunci toți să facem apel la patriotismul și la moderația tuturilor ca să se liniștească cât mai curând spiritele, cu speranță, de astă dată fundată că, în urma forței publice care rănește și înăbușește, va veni dreptatea publică care să vindece și să ridice!

DISCURS PRONUNȚAT

IN

SEDINȚA CAMEREI DEPUTAȚILOR DIN 30 NOEMBRE 1888

D. Gr. Peucescu : D-lor, dacă cestiunea s'ar fi mărginit în a se afla cauzele rescoalei și în a se hotărî dacă trebuie sau nu să se numească ancheta cerută, poate că ar fi fost bine să curmăm discuțiunea în urma cuvintelor pronunțate de banca ministerială. Dar, după cum știți, cestiunea s'a pus mai sus și presintă mult mai mare însemnătate. S'a discutat în genere starea țăranilor și relele care bântue țăranimea.

D-lor deputați, cred că sunteți cu toții convinși că, cel puțin în momentul de față și mult timp încă, nici o cestiune mai serioasă nu s'a presintat discuțiunilor D-voastre.

Eu nu cred că timpul ce am consacra la o asemenea discuțiune este timp pierdut și că trei, chiar patru zile nu sunt prea mult pentru a ne lămuri asupra gravei probleme ce se impune cugetărilor noastre.

Observați încă, D-lor deputați, că, în această cestiune s'au rostit toate nuanțele opozițiunii; dar nimenui din majoritate nu-i a venit rëndul să vorbească.

Și eu cred că este datoria noastră să spunem modul nostru de a vedea și să limpezim atitudinea noastră față cu această mare problemă socială.

Această cestiune ar fi putut și ar putea încă să fie

tratată cu ocasiunea răspunsului la Mesagiu, dar însemnătatea ei este atât de mare, în cât putem să ne felicităm că densa a fost izolată și că avem ocasiunea să o discutăm în parte.

Inchiderea discuțiunii ar însemna că majoritatea se desinteresează în această chestiune, ceea ce nu este.

Pentru aceste cuvinte, vă rog, să nu închideți discuțiunea.

— Se pune la vot închiderea discuțiunii și nu se adoptă.

D. vice-președinte : D. Gr. Păucescu are cuvântul în fond.

D. Gr. Păucescu : D-lor, am cerut cuvântul și am venit la această tribună pentru ca să arăt însemnătatea ce pun eu pe chestiunea care este în desbatere.

D-lor, această chestiune este cea mai însemnată ce se recomandă meditațiunilor D-voastre, e chestiunea de a se vedea care e starea economică a săteanului nostru, cari sunt cauzele acestei stări economice, și cari sunt îndreptările ce trebuie să aducem? Ați văzut tabloul negru ce vi s'a făcut de către D. Dobrescu de la Argeș, tablou complectat de D. N. Ionescu; Ați auzit ideea ce se susține : că miseria a fost cauza rescoalelor de astăzi.

Nu voiu să mă pronunț în această chestiune; ceea ce este sigur este că, starea sătenilor noștri, starea economică a sătenilor este foarte rea și că este momentul să ne ocupăm de ea și să răspundem la această întrebare : de unde vine această rea stare economică? Ca să putem răspunde la cealaltă întrebare : Ce este de făcut ca să tămăduim această stare de lucruri?

D-lor, diferiții oratori, cari au luat cuvântul înaintea mea, au căutat să răspundă la întrebarea de a se ști

cari sunt cauzele stărei de mizerie în care se găsește țeranul nostru; ați auzit mai ales pe d. Dobrescu de la Argeș, cari v'a spus diferitele greutăți pe cari le întâmpină, și D-sa a numărat una câte una diferitele neajunsuri la cari e supus.

Vi s'a spus : E exploatat de proprietar ; legea rurală se aplică rău ; e exploatat de administrație. Ar fi putut să mai adauge că țeranii noștri, din nenorocire, se exploatează și între dănșii ; cei mai abili, cei mai inteligenți, exploatează pe cei-l'alți, și nu sunt rare casurile când veți în sate câți-va oameni lucrând câte 50, 60 de pogoane, fără să pună mâna pe coarnele plugului, fără să lege un snop de grâu.

Ar fi putut să adauge încă că în Moldova există exploatarea ovreilor, de care n'a vorbit nimeni, și care cu toate astea merită să fie luată în considerație și merită a ne preocupa.

Ori-cum ar fi, iată cari sunt cauzele cărora se atribuie starea cea rea a țeranului nostru.

După părerea mea, acestea nu sunt cauze, ci sunt efecte ; și eu am luat cuvântul ca să mă întreb care e cauza principală care a adus această stare de lucruri ; cauza care face ca țeranul să fie exploatat. Vi s'a prezentat țeranii ca o turmă de oi, înconjurați de lupi din toate părțile, de alături, din sus. Primesc comparația, și viû să mă întreb, de ce această turmă de oi e înconjurată numai de lupi, de ce toți aceia cu cari sunt în contact s'aû transformat în lupi ? Pretindeți că proprietarii și posesorii, arendașii exploatează pe țerani. E adevărat că proprietarii și posesorii exploatează pe alocurea pe țerani. Dar pentru ce ? D. Dobrescu Argeș v'a dat răspuns la această întrebare

intr'un mod foarte scurt : Cum vreți d-voastră, vă dicea D. Dobrescu, ca o brută cum e țeranul nostru, să poată lupta contra proprietarului, care e inarmat cu toată puterea care-i dă averea, învățătura, viclenia. Iată dar care e cauza, a spus-o D-sa : Țeranii sunt prea slabi iconomiceste ca să lupte cu proprietarul.

Mergem mai departe : Pentru ce sătenii sunt exploatați de administrație ? Vi se spunea că primarul torturează pe săteni, îi pune să lucreze pentru el, face din ei tot ce vrea, îi exploatează în tot felul, și aceasta fiind că și primarul la rëndul lui imparte cu autoritatea superioară. Mă întreb dar, pentru ce primarul, pentru ce Consiliul comunal îi exploatează ? Răspunsul, fără îndouială, nu va fi anevoe de dat : Pentru că pot să exploateze, pentru că găsesc materie de exploatat. (Aplause).

Sătenii noștri sunt prea slabi politicește ca să se apere contra autorității.

Întreb, D-lor, mai departe : Vi se vorbea cât de rău s'a aplicat legea rurală, și e adevărat că în această lege figurează un articol care e singura cauză pentru care într'o mare parte a țării nu s'a aplicat ; voesc să vorbesc de art. care dice că în moșiile, unde există învoeli particulare, legea rurală nu se aplică.

Iată poarta care se lăsase și pe care s'a strecurat toate abuserile ce s'au săvârșit la aplicarea legii rurale.

Toți oamenii abili, toți oamenii inteligenți și vicleni, s'au opus la improprietărire sub cuvânt că au învoeli particulare și mulți au isbutit să înlătura aplicarea legii rurale.

D. M. Kogălniceanu : Cum dice legea ?

D. Gr. Păucescu : D. Kogălniceanu mă întreabă prea

mult. Eu nu am textul legii dinaintea mea, îi spun numai înțelesul. Dacă vrea să vadă chiar cuvintele rog pe D. Kogălniceanu să citească legea rurală.

Vi s'a spus că, în Moldova clăcașii au fost goniți cu totul dupe unele proprietăți, ca să nu'i apuce legea rurală făcând claca.

În părțile noastre mulți proprietari au luat biletele de clacă de la locuitori ca să poată susține că n'au făcut clacă, și prin urmare n'au dreptul la improprietărire, pe alocurea proprietarii l-ea vândut câte o mică bucată de loc și legea rurală i-a găsit proprietari.

Iată pentru ce legea rurală a rămas pe alocurea neaplicată. Dar chiar în locurile în cari țăranii au fost improprietăriți, proprietatea lor a fost călcată. Vedem în toate zilele procese înaintea tribunalelor din cauză că pământul dat prin legea rurală a fost călcat, fie de autoritățile comunale, fie de oameni chiaburi de prin sate, fie de proprietari. Întreb dar încă o dată, pentru ce se calcă pământul țăranilor și nu se calcă pământul altora? Răspunsul la această întrebare e că țăranii nu sunt în stare să și'l apere, pentru că sunt incuți! Omul inteligent, în starea actuală de lucruri, poate să abuzeze de slăbiciunea țăranului, poate să abuzeze de necunoștința și neexperiența celui mai slab pentru ca să trăiască după spinarea lui.

Când veți lua fie-care din aceste cestiuni și le veți studia și când veți lua toate greutatețile care apasă pe țărani, toate abuzurile cărora sunt victime și, pentru fie-care, vă veți întreba în conștiință, singuri, după cum mă întreb eu, care este cauza, veți ajunge la acest rezultat că țăranii noștri nu sunt în stare să și apere drepturile lor, nu sunt în stare să susțină lupta pentru trai

la care i-ați chemat D-voastră, la care i-am chemat cu toții înainte de vreme.

Ei sunt slabi politicește și slabi economicește. Și aceasta este cauza primă, cauza cea mare care a adus starea de lucruri pe care o deplăngem și pe care căutăm să o tămăduim.

Dați-mi voe să mă explic, printr'o privire generală, ca să înțelegeți mai bine ceea ce voiu să dic.

Când Europa întreagă s'a deșteptat din letargia evului de mijloc, când la aurora timpurilor moderne și-a deschis ochii, ea s'a găsit incatenată în lanțurile feudalității. Feudalitatea se forma dintr'o mulțime de straturi sociale superpuse, având în sus regalitatea, la basă servagiul și la mijloc straturi de boerime superpuse. Nici un om nu era stăpân pe proprietatea lui, căci proprietatea era desmembrată, mai multe persoane având drept asupra ei, așa în cât nu se știa care din diferiții proprietari superpuși era adevăratul stăpân al pământului. Și nimeni nu putea să dispună de el. Munca era și ea tot atât de incatenată, și nimeni nu putea să dispună nici chiar de persoana și de activitatea sa. Ca să scape de aceste lanțuri, societatea a alergat la două mijloace. La ajutorul Regelui, pe de o parte și la ajutorul asociațiunilor particulare, pe de alta. S'a adresat la cel mai mare care putea să ajute pe cei slabi, s'a adresat la ei înșiși constituindu-se în societăți particulare, pentru ca ast-fel să poată lupta în contra feudalității. S'a întâmplat însă că a pățit ceea ce a pățit calul din fabulă care voind să-și răsbune contra cerbului, a alergat la ajutorul omului; ca să scape de un stăpân au dat peste altul. Regii și societățile formate, sub pretext de a ajuta pe cei slabi, i-a înglobat sub

pretext de a ajuta pe cel slab, a țesut pe individ într'o pânză in care nu se putea mișca ; munca era legată, proprietatea era și ea legată. Ast-fel încât, la începutul secolului nostru, s'a găsit omul înfășat in scutice strâmte in care nu putea să răsufle.

Dar între acestea literile, artele, științele, mai ales studiile filosofice luase un sbor insemnat, cestiunile politice și sociale se discutau cu pasiune și se imprăștia-seră in toate stratele societăței.

Toate aceste cauze avură acest rezultat, că copilul înfășat crescuse ; in fașele supusului, se dezvoltă cetățeanul ! Atunci știți ce s'a întâmplat : Fașele au plesnit și cetățeanul a eșit din fașele supusului, cu dorința neînfrănată de a fi liber și cu ura neimpăcată in contra ori-cărei legături, fie a persoanei, fie a averei. Las la o parte utopiile cari s'au născut din această stare a spiritului omenesc, las la o parte crimele pe cari le-a produs dorința de libertate.

Aceste timpuri triste trecură ca o amintire rea și ceea ce rămase este hotărîrea omului de a fi liber și a-și întemeia libertatea. Atunci s'a fondat teoria liberală, liberalismul. Se vorbește in toate părțile de libertate și liberalism, dar fie-care 'l înțelege cum poate sau cum vrea. Puțini pricep acest cuvânt. Adevărata teorie care s'a fondat atunci, care s'a lămurit mai târziu este aceasta.

Omul este liber și trebuie să rămână liber. Deci persoana lui este inviolabilă, domiciliul inviolabil.

Omul este liber. Deci omul este in drept de a cugeta și de a-și manifesta cugetările sale.

Omul este liber, deci are dreptul de a crede și de a-și manifesta credințele lui.

Omul este liber, deci munca e liberă și proprietatea inviolabilă.

Iacă corpul de doctrine, care s'a format atunci și în acest corp de doctrine, ca urmare neapărată și ca încoronare a tuturilor celor-lalte libertăți, s'a stabilit libertatea nemărginită neingrădită a muncii și inviolabilitatea proprietății.

Nici o-dată, d-lor, omenirea n'a conceput o idee mai mare despre persoana omenească, nici o-dată individul nu fusese pus pe un piedestal mai 'nalt și mai frumos. De atunci această școală s'a răspândit ca o evanghelie în lume, și toți a adoptat-o cu ardoare, este ideea cea mare a demnității, a sfințirii persoanei omenești.

Inșă, D-lor, se pare că, și în aceasta, trebuia să se arate acea lege fatală a omenirii, că nu este nici un bine care să nu aibă partea lui cea rea.

Ați văzut, vedem cu toții, minunile pe care le-a dezvoltat doctrina liberală de care am vorbit. Descoperirile s'au succedat cu repeziciune spăimântătoare. Producțiunea a crescut în proporții de care lumea nuși putea face idee.

Omul îmboldit, atras, întărit de toate părțile, s'a răspândit cu ardoarea apostolatului în toate câmpurile activității, muncii, cugetării. Asistăm cu toții la aceste minuni pe care le-a produs ideea cea mare a liberalismului.

Dar pe când omul liber de ori-ce legătură, ajunsese să realizeze aceste minuni, pe atunci se dete pe față viciul original, răul, care exista de la început în această doctrină nețermurită. Și venirea filosofii, și venirea publicității, și venirea filantropii ca să arate și rezultatele rele nedespărțite de această doctrină, și se născură ca re-

acțiune contra ei, și ca adversari ai ei neimpăcați, se născură acele școale socialiste, comuniste și altele cari toate pretind să vindece relele pe cari le-a făcut libertatea, deslănțuită a individului. Atunci se observă că in mijlocul splendorilor civilizațiunei, masa imensă a omenirii ducea o viață de miserie, așa in cât abia putea câștiga zi cu zi niște slabe mijloace de existență, și se demonștră că marea maioritate a omenirei abia putea câștiga cu ce trăi.

Ce pretind aceste teorii? N'am să mă ocup de ele. Ceea ce este sigur, și aceasta este meritul lor, este că ele vin să dovedească că sunt multe și mari rele cari rezultă din libertatea individului, din doctrina liberalismului.

D-lor, să'mi dați voe să vă citeșc un pasagiu pe care l'am mai citit și cu altă ocașiune, ca să vedeți ce cugetă oamenii cari se ocupă de această plagă a pauperismului.

Acum căți-va ani D. Périère, un bancher bogat, a oferit 100,000 lei, cari să se impartă ca premii intre acei cari vor constata cauzele miseriei omeneshi, și vor arăta remediile.

Premiul cel mai mare de 10,000 lei s'a dat unui Domn Baron, un om de sciință, un filantrop. O frasă din memoriul acestuia se exprimă ast-fel:

Dupe ce se intrebă de unde vine miseria și constată că răul trebuie căutat in libertatea nețormurită, adaogă aceste cuvinte vrednice de comentat:

„Poporul ignorant a voit să fie liber. Flososii l'convinseseră că nu poate trăi fără libertate. Constituanta a sfărămat stărostiele și isnafurile in aplausele mulțimei imbecile. Astăzi noi simtem ceea ce nu înțele-

seseră părinții noștri, că libertatea nu este atât un dar, cât o sarcină; că ea implică răspunderea fie-căruia și că răspunderea este grea pentru acela ce nu este bine armat în lupta vieții.

Dacă aceste rezultate au putut să se producă în țări ca Franța, ca Anglita, ca Belgia. Dacă asemenea cuvinte se pot rosti pentru societățile acelea, cari au cel puțin trei, patru secole înaintea noastră pe calea civilizațiunii, ce s'ar putea zice despre starea în care ne găsim noi, peste care a izbucnit doctrina liberalismului ca un potop devastator, care, în loc de a veni ca o ploaie bine-făcătoare, s'a revărsat ca un potop?

Cu ajutorul acestor reflecțiuni putem să găsim, putem să vedem cauza relelor în contra cărora ne sbatem.

Am venit într'o zi, și înamorați de această idee abstractă, și fără să ne uităm la starea societății noastre am decretat că: Tot românul este cetățean liber. Și atunci ce s'a întâmplat? S'a întâmplat ceea ce vedeți că s'a întâmplat. Vă spunea o vorbă adevărată D-nu Morțun adineaori când zicea: Noi nu voim ca libertățile și drepturile să ni se dăruiască, ci voim să le câștigăm, să le merităm prin munca noastră!

Aceasta este un mare adevăr și dacă s'ar ținea de dănsul D. Morțun sunt sigur că ar avea bune povețe să dea în această Cameră și în societatea românească.

Ați decretat că tot românul este cetățean liber; ați zis: Tu, săteanule, să te administrezi singur. În fapt însă ce se dovedește? Că cetățeanul acesta căruia i s'a dat dreptul să se administreze singur, căruia i s'a dat dreptul să-și aleagă primarul său, este exploatat de primarul pe care l-a ales el. Ați zis săteanului: Ești în stare și ai dreptul să-ți alegi pe perceptor și prin ur-

mare, ești responsabil de receptor; și atunci se găsește, ce? Că receptorul mănâncă banii și sătenii cari l-au ales trebuie să plătească pentru el. Cunoașteți cu toții, și eu cunosc mai multe sate cari au fost sărăcite pentru că au plătit delapidările făcute de receptor dupe legea de atunci.

Ați zis săteanului: Ești liber, ești om format, ești cetățean liber, cautăți singur drepturile tale. Și atunci ce s'a întâmplat? S'a văzut că omul la care s'a adresat, avocatul care trebuia să i aperse drepturile l înșeală și nu-i face nimic, și judecătorul, cu cea mai mare bună-voință, nu poate să i facă dreptate; pentru că avocatul pe care l'a plătit săteanul nu știe să vorbească și săteanul singur nu știe să se aperse. Constatăm cu durere că plângerile lor rămân neascultate! Suntem convinși cu toții că de la ministru până la cel din urmă funcționar toți sunt bine dispuși să asculte și să dea dreptate săteanului, dar este cu neputință, pentru că el nu știe cui să se adreseze și cum să se plângă; căci pentru o afacere care este de competența judecătorului de ocol, el se adresează cu petițiune, dacă nu la Rege cel puțin la ministru. Nu pot dar să fie ascultați că nu știu cui să se adreseze și nu știu cum să vorbească: aceasta este adevărul.

Ați mers mai departe, sau am mers mai departe, am zis: Ești liber și om civilizat, și ai să te porți ca om liber și civilizat; ai să constați dupe cum fac oameni civilizați botezul, căsătoria, moartea. Ai să indeplinești la fie-care act al vieții tale, la donații, la testamente etc., cutare formalitate; și atunci ce s'a întâmplat în realitate? S'a întâmplat că nici la botez, nici la cununie, și nici la moarte nu se indeplinesc formalitățile cerute

de lege și că adopțiuni și testamente nu exist pentru ei.

Vedeți dar, D-lor, cât de adevărat este cuvântul pe care l' spunea eri D. Dobrescu, că D-voastre legiferati numai pentru D-voastră, iar pentru imensa majoritate a poporului legile D-voastre nu se aplică. Acesta este adevărul, dar care este vina? Vina este că nu poți cu frase sforăitoare să transformi un om slab într'un om tare, care să fie capabil să și apere drepturile și să și indeplinească obligațiunile. Nu se poate prin decrete transforma un om slab economicește in om care să poată lupta in lupta grea a vieței.

Iată, D-lor, cari sunt adevăratele cause ale sărăciei satenilor, ale rescoalei. Este această idee nenorocită a noastră a tuturilor, nu voim să vedem că nu putem face tot ce dorim, nu voim să ne convingem că nu putem să realizăm dorințele noastre de progres, prin articole scrise pe hârtie.

Și acum, D-lor, dacă acesta este adevărul, intreb care este remediul in contra acestui rău? Și sunt fericit, D-lor, că nu voi să spun nimic de la mine, ci voi im-prumuta o frază a unuia din oratorii cari au venit inaintea mea, care este remediul ?

Dar mai ăntău ce ne propuneți D-voastre, cari ați propus câte ceva, ne propuneți să desființăm libertatea ome-nească, să desființăm libertatea muncii, să desființăm libertatea tocmelilor și inviolabilităței proprietăței. Pe această cale nu putem să vă urmăm, și știți pentru ce? Pentru că știm bine, ăntău că nu putem să facem lucrul acesta, că sunt legi economice, sunt legi naturale in contra cărora in zadar te vei lupta, pe cari poți să le desfiin-tezi prin decret cât vei pofți, dar cari vor continua a domni in societate cu toate decretele noastre. Iată pentru ce

nu suntem in stare a primi propunerea D-voastre, pentru că am dobândit convincțiunea, și până acum n'ați ajuns s'o răsturnați, că fără sfințenia proprietăței, a libertăței și a muncii nu numai că nu poate prospera, dar nici nu poate un moment trăi o societate (Aplause). Ceea ce cereți nu se poate, căci cu aceasta ați face un mai mare rău de cât răul care este deja in societate. Punând mâna in buzunarul unuia ca să dăruim altuia sărăcim pe unul și nu îmbogățim nici pe cel alt; din contra l sărăcim și mai mult, (aplause), și'i umilim pe amândoi. Iată pentru ce remediile D-voastre sunt rele, sunt mai rele de cât răul ce pretind a vindeca. Mai cereți să intindeți Constituțiunea, și la țărani. Dar cum să intindem Constituțiunea la țărani? Țăranii au absolut aceleași drepturi ca și noi. Să mai inscriem un articol? Dar deja este scris. Să primească jurnale? Ce, nu au dreptul dupe lege? Dar să transformăm pe țăran in om capabil, care să se ducă să ia de piept pe acela care nu'l lasă să și ia jurnalul, aceasta nu o putem face. D-lor, trebuie să ne iasă din cap că tot ce visăm noaptea, putem să facem ziua. Incă o dată, ceea ce putem face noi este un paragraf mai mult și ceea ce ne trebuie este un om tare politicește. Ce putem dar să facem, ce trebuie să facem? Eu sunt fericit să constat că însuși D. Panu a intrebat ce este de făcut și a răspuns un lucru foarte simplu : Să alergăm la măsuri protectoare. (Intreruperi).

Sunt sigur că n'a bănuț că dicend aceste cuvinte s'a proclamat conservator. Dar ceea ce a afirmat este un adevăr mare, este ideea prin excelență a sistemului conservator. (Intreruperi).

Eu sunt fericit s'o constat, și mă așteptam ca un om

cu inteligență pătrunzătoare, un om cu inimă caldă având față faptele și cugetând ziua și noaptea la ce este de făcut, mă așteptam să ajungă la concluziunea cea adevărată că nu este nimic de făcut de cât măsuri tutelare pentru partea slabă a societăței. (Aplause).

Aceasta este ideea mare conservatoare, în aceasta se resumă toată doctrina conservatoare ; aceasta este ideea caracteristică și cuvântul de a fi al doctrinei conservatoare.

Doctrina conservatoare, dușmană a vorbelor sforăitoare și a fraselor goale, nu se imbată de cuvinte și studiază starea reală a populațiunilor.

Doctrina conservatoare desprețuește abstracțiunile și studiază realitatea faptelor.

Ține seama de oameni, de adevăr, de realitate. Și atunci vede că în ori-ce societate organizată sunt oameni slabi din punctul de vedere politic, și oameni slabi din punctul de vedere economic, și atunci proclamă datoria societăței de a da protecțiune celui slab, de a veni în ajutorul celui nevoiaș. Acesta este sistemul conservator.

Între acei cari zic liberalism, și sunt mulți cari nu știu ce însemnează acest cuvânt. (Aplause). Auziam pe unul spuind : eu sunt liberal mi trebuie o mână de fer ca să fac să nu iasă nimeni din cuvântul meu. (Aplause, ilaritate).

D. G. Panu : Așa este.

D. Gr. Peucescu : Între acei cari zic să desființăm toate adăpoastele, să ridicăm toate barierele, și lăsăm pe cetățeni față în față în lupta vieții, și între ideia D-voastre, ca Statul să spună cât are să muncească, și cât are să mănânce un om, între aceste două idei, singura adevărată, singura reală în toate timpurile este

ideea de protecțiune pentru cel slab, ideea conservatoare. (Aplause).

Iată mijlocul de a îndrepta relele sociale, fie aici, fie în insulele engleze de care ne vorbea D. Tache Ionescu.

Și ca să putem ajunge la acest rezultat, iarăși sunt mulțumit când pot să primesc o povăță de la unul de pe banca aceea. A zis D. Dobrescu de la Prahova, un cuvânt pe care l'am notat : Noi stratul dominant să ne desbrăcăm de prejudeții. Ei bine, trebuie să ne desbrăcăm cu toții de prejudecăți.

Și mai întâiu liberalii să se desbrace de această veche prejudecată de a crea realități prin decrete, de a crea cetățeni prin decrete, și de a crea proprietăți prin decrete, trebuie să încetăm, cel puțin înaintea suferințelor ce constatăm, de a crede că prin legi creăm oameni tari politicește și economicește.

Noi conservatorii avem și noi prejudecățile noastre, cea mai rea, cea mai vătămătoare este dorința de a ne arăta liberali. Cuvântul ne gădelă urechea și luând cuvântul mai tot-d'a-una 'l luăm cu răul lui și ne plătim și noi cu vorbe goale și frase sforăitoare ca și dănsii. Să ne desbrăcăm de acest nărav să rămănem ceea ce suntem oameni cari nu prețuesc de cât realitatea și desprețuesc abstracțiunile.

După ce am spus cari sunt prejudețiile noastre ; permițeti-ne la rëndul nostru să vă rugăm să vă desbărați de prejudețiul D-voastre ; acest singur prejudețiu este mai vătămător de cât toate cele-l'alte. Desbărați-vă de prejudețiul ce aveți în contra autorității și contra proprietății.

Această prejudecată este așa de vătămătoare în cât

ea singură poate să zădărnicească toate silințele noastre în favoarea țăranilor.

Țăranul are trebuință astăzi de măsuri protectoare, tutelare menite ca să-i ridice starea materială.

Ei bine, cine să realizeze acele măsuri? Nu sunt decât două părghii capabile de a ridica țăranimea din sărăcia în care zace pe alocurea: Proprietarul cel mare și guvernul.

Și D-voastre le respingeți pe amândouă!

Veți conveni cu mine că cea dăntăie îmbunătățire durabilă, este îmbunătățirea individului, rădicarea culturală și morală a individului. Cine va lucra la această operă? Nu poate fi decât proprietarul ori autoritățile și între acești doi agenți, eu unul prefer pe proprietar.

Cine poate să facă ceva? Un singur element; tocmai acela pe care-l bănuieți și contra căruia aveți prejudecăți; e proprietarul cel mare. Nu rădeți, D-le Panu, sunt multe lucruri pe cari le-ați contestat, dar pe cari le-ați recunoscut dupe o matură chibzuire.

D. G. Panu: Fiți siguri că nu voi recunoaște nici o dată că lupul să proteagă oaia.

D. Gr. Peucescu: Mi pare foarte rău să aduc aminte D-lui Panu un proverb frances: *Il ne faut jamais dire fontaine, je ne boirai pas de ton eau*; mi pare rău să-i aduc aminte că un om sincer și leal nu afirmă nici o dată mai dinainte că n'are să se convingă de cutare lucru.

Să judecăm puțin. Dicem că ceea ce, înainte de toate, trebuie în satele noastre e îmbunătățirea individului, e cultura, e moralisarea lui; toate cele alte sunt bune dacă săteanul va fi cultivat și moral; toate sunt rele dacă săteanul va fi o brută și un om imoral. Dar de

unde veți aștepta D-voastre această cultură? Cine va face școlile trebuincioase în sate, cine le va dirige? Cine? Nu poate de cât sau administrația sau proprietarii. Nu vreți nici pe unul nici pe cei-alți, de la cine așteptați îndrepterea?

Erau biserici în țara românească înainte de 1864, biserici bine întreținute bine servite, pentru că le întrețineau proprietarii; azi știți bine că nu mai sunt biserici, știți bine că mai sunt îngrijite, pentru că nu mai sunt proprietari să le îngrijească.

Vorbeați de boale molipsitoare, cari infectă satele, și în adevăr, D-lor, nu e nimic mai nenorocit, nimic mai dureros de cât să auzi cum cutare molimă, cum cutare boală epidemică seceră satele, județele, mai ales pruncii din cutare sau cutare localitate. Anul trecut în Teleorman și Vlașca; est-tim în Dolj și Gorj, vârsatul omoară mii de suflete; cine să'ți îngrijească de igiena publică?

D-lor, dați-mi voe să vă spun; Ați cumpărat pe săteni cu o turmă împrejurul căruia s'a strâns toți lupii, știți care e adevărata cauză? E că acestei turme îi ați ridicat păstorul, îi-ați ridicat căinii, (aplaude). ați isbutit prin propaganda D-voastre să învățați pe oi ca să se teamă, să fugă de păstor, care le tunde și le mănâncă mieii; dar nu le-ați învățat în destul ca să știe să se apere contra tuturilor celor-alți cari îi incongioară, și cari dupe recunoașterea noastră a tuturilor au devenit lupi!

Ce e de făcut?

Este să împăcați turmele cu păstorul și atunci nu veți mai auzi că țeranii n'au hrană.

Vă vom spune cu altă ocazie cum să faceți aceasta, vă vom arăta cum să legați interesele țeranilor de ale

proprietarilor mari și să-i asociați pe amândoi să lucreze din toate puterile la inavuțirea lor reciprocă.

Până atunci eu zic numai atât : Săriți să împacăm turmele cu păstorii, căci numai aceștia pot să le scape de lupi.

Și ați mai făcut ceva mai rău, ați omrât căinii. Erau oameni bogați și inteligenți în fie-care sat erau chia-buri, cari erau în mijlocul lor și cari, având absolut aceleași interese cu dănșii, îi apărau contra proprietarilor mari, contra autorității chiar. 'I-ați despărțit însă prin munca pentru traiu. Și de atunci acești oameni cari erau apărători naturali ai țăranilor, s'a făcut exploatatorii cei mai răi ai lui. Iată de unde vine răul. (Aplause).

Credința mea adâncă și puternică e că aceste rele au să inceteze îndată ce ne vom desbrăca noi de prejudețiul liberalismului, D-voastre de prejudețiul care aveți în contra proprietății celei mari. Și în contra autorității singurele mijloace cari pot servi de pârghie ca să ridicăm clasa țărănească. (Aplause).

NECESITATEA UNEI LEGI

PENTRU

TOCMELI AGRICOLE⁽¹⁾

Chiar înainte de căderea guvernului național-liberal al d-lui I. C. Brătianu, s'a ridicat, din toate părțile țării, acest strigăt al țăranilor: „N'avem pământ de muncă. cerem pământ!”

Și, în timpul alegerilor din urmă, oratorii, cari vorbeau în intruniri publice, au fost adesea intrerupți prin cuvintele a câte unui sătean:

„Cerem pământ!”

Și iacă pentru ce, afară de colectivști, mai toți ne invoim a vinde moșiile statului la agricultori în condițiuni ușoare de plată. Cel puțin toate programele publicate, cu ocasiunea ultimelor alegeri, afară de programul colectivist, prevăd, în mod mai mult sau mai puțin lămurit, această idee, ca moșiile statului, de acum înainte, să se vândă la țărani cu prețuri cuviincioase și cu inlesniri de plată.

Măsura aceasta este de bună seamă nemerită și

(1) Articole publicate în «România» de la 6 și 9 Februarie 1889.

am avut și eu personal ocaziune să o recomand, ca folositoare și statului și populațiunilor rurale.

Dar să fie care adevărat că sătenii noștri n'au indestul pământ pentru a lucra?

Iacă întrebarea pe care este bine să ne-o punem cu toții și la care este neapărat să răspundem, pentru a ne da seamă bine de cererile de pământ, ce se ridică din toate părțile.

Ei bine, trebuie să recunoaștem că faptul nu este adevărat. Nu este adevărat că țăranii n'au indestul pământ de muncă!

Căci cine, dacă nu ei, lucrează tot pământul țării? În Moldova, proprietarii lucrează singuri cu plugurile, cu vitele, cu argații, lor câte o întindere mai mult sau mai puțin însemnată din pământurile lor; dar, în țara românească, proprietarii, în general, nu lucrează un pogon de pământ. Tot pământul este muncit de țărani. Cum pot ei să se plângă că n'au pământ de muncă?

Ceea ce este adevărat, este că țăranii muncesc pământul în puterea unei invoeli, și că mare parte din acest pământ îl muncesc, nu pentru dănșii, ci pentru proprietari; că de și muncesc ei pământul, rodul acelui pământ muncit de dănșii, îl iau proprietarii sau arendașii, în virtutea invoelelor ce există, și aceasta îi face să strige că n'au pământ.

Dar tocmai de aceea trebuie să recunoaștem că, sub cuvântul acesta: „n'avem pământ”, se ascunde altceva, se ascunde o plângere contra tocmelelor agricole.

Ei se plâng în realitate, nu pentru că nu au pământ de muncă, ci pentru că pământul de muncă ce

li se dă, este prea scump, li se dă, în condiții prea oneroase pentru dănsii.

Așa în cât sub lipsa de pământ, se ascunde reforma tocmelelor agricole.

Aci este chestiunea adevărată, aci este buba!

Și dovadă despre aceasta este că dacă inoelile ar fi ușoare, dacă li s'ar cere din cinci una, din patru una, sau chiar din trei una și alt nimic, nimeni n'ar mai pomeni de lipsa de pământ, nimeni nu s'ar gândi să ceară pământ.

Se cere dar ușurarea tocmelelor agricole.

Dar tocmai aci este greutatea.

Căci se naște îndată întrebarea de a ști, dacă statul are drept să intervie ca să ușureze, sau să îngreueze condițiile de arendare ale proprietăților.

Dacă este așa, cum este cu puțință ca statul să vie să spuie cum se va arenda pământul?

Aceasta ar fi desființarea dreptului de proprietate.

Aceasta nu se poate, aceasta ne-ar arunca în anarhie!

Iacă ideea adevărată, care colcotește între proprietari și arendași și care le inspiră o mare prevenție contra or cărei legi de tocmeli agricole, ca și când or ce lege de tocmeli agricole, implică violarea proprietății.

Dar aceasta este o temere nefundată, și mai mult nici o temere nefundată, și, mai mult încă, o temere vătămătoare. Căci nu trebuie să respingem binele de frica zadarnică de a nu atinge dreptul de proprietate.

De aceea este neapărat să lămurim bine de ce e vorba când cerem o lege de tocmeli agricole.

După constituțiunea noastră, proprietatea este inviolabilă și așa trebuie să fie.

Pentru că respectul proprietății este elementul principal de prosperitate al societăților moderne; o societate prosperează sau cade după cum proprietatea este respectată, sau nu.

Dar ce rezultă de aci?

De aci rezultă că prin legea de tocmele agricole care se va face, trebuie să se respecte dreptul de proprietate.

Trebuie să stabilim că invoelile sunt libere, că proprietarul are drept să arendeze pământul său în condițiunile ce va putea dobândi și că statul nu poate să intervie, nici ca să ușureze, nici ca să îngreueze acele condițiuni.

Trebuie să proclamăm dar în privința tuturilor tocmelelor dreptul comun, care este libertatea convențiunilor. Dar trebuie să conchidem de aci că nu este nimic de făcut în această privință?

Aceasta nu este părerea noastră.

Trebuie să observăm în adevăr că libertatea convențiunilor nu esclude ori-ce măsuri legislative, că dreptul comun nu însemnează lipsa de ori-ce lege.

Din contra, legiuitorul poate să aplice dreptul comun la toate relațiunile juridice dintre oameni, și poate să ia măsurile, ce crede de cuviință, ca echitatea, ca buna credință, ca cumpătarea să domnească în toate daraverele.

Convențiunile sunt de bună seamă libere, după dreptul nostru comun, dar aceasta nu a oprit pe legiuitor de a spune cum se fac convențiunile, cum se înțeleg și cum se execută. Donațiunile și testamentele sunt libere, în dreptul nostru; și cu toate astea legiuitorul spune cum se fac donațiunile și testamele, cum se

înțeleg, cum se execută și așa mai încolo. Și legiuitorul nu spune numai cum se fac, cum se înțeleg și cum se execută deosebitele contracte; dar încă arată cazuri în care le declară nule, le nimicește, pentru un cuvânt sau pentru altul.

Trebue dar să primim cu toți că proclamând în principiu dreptul comun, putem să facem o lege de tocmeli agricole, tocmai ca să aplicăm dreptul comun și principiul libertății convențiilor la relațiunile dintre proprietari și arendași cu muncitorii sau cultivatorii.

O asemenea lege este trebuincioasă, tocmai ca să a-rate care este dreptul comun în materie de tocmeli agricole. Din momentul în care legea nu atinge nici dreptul de proprietate, nici libertatea muncii, nici libertatea convențiilor, nu este alt-ceva de cât dreptul comun în materie de tocmeli agricole.

Dar dacă legea nu se amestecă în tocmeli chiar, ce bine poate să facă țăranilor? Dacă legea nu obligă pe proprietari să lase mai efin, în ce o asemenea lege poate să folosească sătenilor?

Cine cunoaște ceea ce se petrece pe la țară, cine a vorbit cu țăranii, cine a studiat tocmelile agricole, și a văzut cum se execută, a putut să se convingă de un lucru, că dacă se ridică reclamațiuni, cauza nu este atât tocmelile agricole, cât mai ales felul cum se execută acele tocmeli. Fără îndoială sunt țăranii, cari rătăciți de propunerile nechibzuite ale socialiștilor, pretind că proprietarul să le dea pământ, cât vor să ocupe, și să nu dea decât dijmă din zece sau din cinci una.

Dar cei mai mulți au destulă intiligență și destulă cunoștință de lucruri ca că priceapă că asemenea pretenții nu se pot ridica nici în glumă, că nimeni nu poate

să le ia în serios. Și atunci ei se mărginesc a cere ceea ce au dreptul de a cere: încetarea abuzurilor!

Și, dacă este așa, atunci o bună lege de tocmeli agricole poate să facă mult bine și aceasta în două moduri:

Mai întâiu interzicând acele clause vagi în care nu se vede lămurit ce ia și ce dă fie-care din părți, și care au de rezultat de a face pe om să muncească mai mult de cât poate;

Și al doilea, privind cu ochi răi acele tocmeli cari dau loc la discuții, la neînțelegeri între proprietari și muncitori, așa în cât dau ocazie celor puternici să asupriască pe cei slabi, și recomandând tocmelile în cari, de la început, fie-care parte știe ce are să ia și ce are să dea.

Să ne explicăm puțin ca să fim mai bine înțeleși și să ne explicăm prin exemple:

În Teleorman, acum câți-va ani, s'a produs turburări serioase în comuna Didești. De ce se plâneau țăranii? De tocmeli?

Nu! Ei se plâneau că arendașul, om influent pe acele vremuri, în loc de două pogoane, cât se invoiseră să muncească, le măsură cinci pogoane și toată forța administrațiunii li se pusese în spinare ca să muncească cinci pogoane! Săteni au refuzat și s'a sculat tot satul să vie să reclame în București! Puteți să vă închipuiți ce a rezultat de aci: Satul a fost devastat de soldații trimiși să stingă revolta, locuitorii au fugit de la casele lor, și unii au stat luni întregi pribegi. Câte cazuri ar fi de această natură!

Eu cunosc pe acesta, pentru că d. Chirițescu, fostul prefect de Teleorman, a prins această ocaziune ca să arunce în temniță pe unul din cei mai serioși capi ai

opозиțiunii locale, pe d. Alexescu, pe care îl acuză de autor intelectual al pretinsei răscoale.

Alt exemplu. Este o clauză foarte obicinuită în România de dincoace de Milcov, aceea care obligă pe țărani să facă munca pentru datoriile din erbărit. Un sătean poate să fie dator din erbărit cinci-zeci, șase-zeci, și chiar o sută de lei, după numărul vitelor ce are. El este dator să muncească pentru locurile de muncă 2 sau 3 până la 4 pogoane, și pe acestea le poate munci cu inlesnire. Dar aplicați acum clauza de care vorbim, și veți vedea că este cu neputință unui sătean să o execute.

Mai toți proprietarii și arendașii sunt oameni cumiți și serioși și nu cer de la sătean să facă cât nu poate.

Dar sunt și oameni lacomi, cari vor să se îmbogățească iute, și pe urmă sunt timpuri când munca este foarte scumpă. Ei bine, asemeni oameni și, în asemeni timpuri, cer dreptul lor întreg, după invoală! Și atunci ce se întâmplă? Că țăranul, după ce a secerat două, trei, patru pogoane, pune picioarele în prag și dacă vine primarul sau călărașul să-l silească, ridică se cerea. Cunoșc cazuri de asemenea natură, întâmplate chiar estimp în Teleorman, cari ănsă s'au potolit grație vegherii și energiei prefectului, care a indemnăt pe săteni să facă ceea ce, în mod omenos puteau face, și care a indemnăt pe arendași să se mulțumească cu ceea ce este echitabil și onest.

Întreb pe ori-ce om doritor de liniște, întreb pe ori-ce om care dorește prosperitatea agriculturii, nu ar fi bine ca asemeni turburări să se înlătore? Nu suntem datori să interzicem sau, cel puțin, să mărginim asemeni clauze?

Aceasta nu se poate face de cât printr'o lege, care să reguleze toate invoieele și să oprească toate clauzele cari pot da loc la abuzuri, la asupriri, la turburări.

Iacă primul cuvânt pentru care cerem o lege de tocmeli agricole : ca să examinăm de aproape toate invoieele ce se obicinuesce și să interzicem sau cel puțin să mărginim, pe acelea ce pot da loc la abuzuri, la asupriri, și la turburări.

Dar mai avem încă un cuvânt ca să cerem o lege de tocmeli agricole, cuvânt pe care-l credem mult mai însemnat și mult mai puternic.

Vom vorbi de el în numărul viitor.

II.

Am căutat să arăt, în numărul trecut, că o lege de tocmeli agricole este necesară pentru ca să înceteze abuzurile și asupririle cari isvorăsc din unele clause obicinuite în tocmelile agricole.

Și am anunțat că o lege de tocmeli agricole este necesară, și din alt punct de vedere, cu mult mai însemnat.

Țăranii în adevăr au trebuință de protecțiune, și, după părerea mea, această protecțiune nu le poate veni de cât de la proprietari, și nu poate fi organizată de cât printr'o lege de tocmeli agricole.

Am afirmat în mai multe ocațiuni că starea rea a unei părți din sâtenii noștri isvorăște din libertatea economică, din concurență. Acest adevăr nu poate fi contestat într'un mod serios.

Libertatea economică în adevăr statornicește în so-

cietate lupta cea grea pentru trai; fie-care, cu propriile lui mijloace, trebuie să lupte contra celor-l'alți, pentru a-și câștiga viața. Și este invederat că, dacă această luptă priște omului inteligent, dibaciu sau chiar șiret, ea nu poate fi de cât păgubitoare pentru cei mai slabi sau chiar pentru cei mai scrupuloși.

Privească cine-va ceea ce se petrece în sate, și va vedea că, dacă câți-ca țărani mai inteligenți și mai muncitori se îmbogățesc pe zi ce merge, cei mai slabi sunt exploatați în modul cel mai neomenos, nu atât de proprietari ori arendași, cât de jidani, în Moldova, de cei mai inteligenți dintre dênșii, în țara Românească. În fie-care sat sunt câte câți-va cari nu sunt în stare să susțină lupta pentru trai și cad în mizerie.

Eacă câte-va fapte.

În fie-care comună sunt zecimi și câte o dată sute de pogoane de pământ, cari au ramas, conform legii rurale, proprietatea comunei. Cine se fotosește de aceste pogoane? Nici o dată comuna, ci câte o dată, autoritățile comunale și de cele mai multe ori, oamenii cei mai influenți din fie-care comună.

Nu e rar să vezi pe oamenii bogați din sate muncind câte 50 sau 60 de pogoane. Și acest pământ nu l'iau de la proprietar, ci l'inchiriază, prin diferite meșteșuguri, de la consătenii lor săraci, cu prețuri de nimic; iar aceștia inchiriază pentru dênși de la proprietar cu prețuri destul de scumpe. Și afară de aceasta, este cunoscut că mare parte din insurăței improprietăriți în anii din urmă, nu s'au dus să-și cultive pământurile lor, ci le-au inchiriat pe la alții, cu câte 3 sau 4 lei pogonul, iar ei zac în mizeria de mai nainte.

Este un fapt cunoscut în general și care dovedește

mai bine de cât ori-ce alt, cum cei săraci din fie-care comună sunt asupriți și împovărați de cei mai avuți. Invoelile agricole, mai în general, se fac în modul următor : Proprietarul se obligă a da fie-cărui locuitor atât pământ, cât va putea să muncească ; iar sătenii însevoiți se obligă a munci fie-care două până la patru pogoane. Așa cer țăranii cari nu voesc să se invoască alt-fel. Ce se întemplă cu această invoială ? Este că, țăranul bogat, care muncește pentru el 15 sau 20 de pogoane, muncește pentru proprietar 2 pogoane, iar țăranul sărac, care nu poate munci decât patru sau șase pogoane pentru el, muncește pentru proprietar tot două. Socoteala este lesne de făcut : cel sărac plătește chiria pământului cel puțin întreit de cât cel bogat.

Este ceva natural ca unul să prospereze și cel alt să sărăcească din an în an. Încă o dată, cât să vrea proprietarul, în multe părți nu poate face alt-fel.

Iacă fapte cari dovedesc că libertatea economică, libertatea muncii a fost fatală părții celei slabe a sătenilor, și care explică sărăcia de care suntem îngrijați ; lupta economică pentru trai, ca ori-ce luptă, se sfârșește prin victoria celui tare și prin învingerea celui slab.

Și notați bine că această luptă nu se poate desființa, căci ea constituie viața, chiar economică a societăților moderne, ea dă naștere avuției, ea imboldește pe om la muncă, ea formează progresul.

Ce este dar de făcut ? Un singur lucru : să ajutăm pe cel slab în lupta pentru viață, să-l protegem.

Și această protecțiune nu poate veni de cât de la proprietar.

Când, cu ocasiunea discuțiunii ce s'a făcut în cameră asupra turburărilor țărănești din primăvara trecută, am emis această idee. Unul din cei mai eminenti deputați m'a intrerupt cu o vorbă de spirit.

D. Panu mi-a zis : „Vrei să faci lupul cioban!“ Dar dacă vre o dată s'a potrivit cuvântul frances, că comparațiunea nu e rațiune, apoi de sigur se potrivește în cazul de față.

Proprietarul în adevăr poate să fie lup, dacă interesele lui sunt contrarie cu interesele țăranilor, dar poate să fie cioban, dacă interesele lui îl povțuește să ajute pe țăran.

Ei bine, așa cum stau lucrurile astăzi cu tocmelile agricole obicnuite, atât în țara românească, cât și în Moldova, interesele proprietarului și ale țăranilor sunt necesar în luptă și proprietarul are interes să asuprească pe țăranii, țăranii au interes să înșele pe proprietari. Eu nu zic că proprietarii asupresc și că țăranii înșală ; constat însă că și unii și alții au interes s'o facă.

Proprietarul are interes ca țăranul să i muncească cât mai mult și cât mai eftin ; țăranii au interes să muncească cât mai prost și mai scump. Interesele lor sunt în luptă pe fie-care moment, și fiind că proprietarul e mai tare, de ordinar el învinge.

Dar o bună lege de tocmeli agricole poate să schimbe această stare de lucruri, poate să facă ca interesele, astăzi în luptă, să se injuge și să se armonizeze astfel, în cât și unii și alții să lupte pentru binele comun al amândorora.

Proprietarii și țăranii sunt astăzi despărțiți, și luptă fie-care pentru dēnsul ; de aci certe, asupriri și nemul-

tumiri. Să 'i intovărașim și atunci vor lupta împreună pentru binele lor comun.

„Ceea ce a agravat, zice D. Aurelian, intru cât-va starea multora dintre țeranii cultivatori a fost despărțirea intereselor lor de a le proprietarilor. S'a căutat de cât-va timp a se rupe acele raporturi tradiționale dintre săteni și cei cari exploatează moșiele; s'a căutat a se face invoelile agricole ast-fel, in cât proprietarul să cultive la o parte, pe seama lui, și sătenii, iarăși la o parte pe seama lor: fie-care cu al său, fie-care pentru sine. Și care este rezultatul? Agricultura proprietarilor a mers înainte, pământurile cultivate de ei produc bine și ca calitate și ca cantitate. La țerani din contra cultura e tot inapoiată, pământul produce puțin și produce calitate proastă. In ani buni, pe când locurile proprietarilor produc peste 2 chile la pogon, țeranul nu ia de cât 15 până la 20 banițe. Cestiunea este ca țeranul să producă tot atât cât proprietarul, și, pentru aceasta nu ved alt mijloc mai potrivit, de cât tovărășia între proprietar și cultivator.“ (Economia națională din 6 Februarie 1889).

Este dar cu puțință ca să facem pe proprietar protector al țeranului, este cu puțință ca interesele lor să se identifice, și aceasta este singurul mijloc de a imbunătăți starea sătenilor, singurul mijloc de a ridica pe cei căzuți in sărăcie.

Dar încă o dată, aceasta nu se poate face, de cât printr'o bună lege de tocmeli agricole, și mai ales prin discuțiunea și imprăștiarea acestor idei. Trebuie să se convingă proprietarii că o ast-fel de măsură, nu numai că nu atinge dreptul de proprietate, dar încă servește

interesele proprietății, servind în același timp, și interesele țăranilor.

Când, în Cameră, am spus mai deună-zi că țăranii au nevoie de măsuri tutelare, că au nevoie de protecția proprietarilor, o adevărată furtună s'a ridicat contra mea.

Nu voi zice nimic de discursul atât de cald al d-lui Nicolae Ionescu, care 'mi-a răspuns că proprietarii sunt corupți și slabi și că țăranii sunt buni și tari, de oarece au luat și Plevna. Dar articole apărute în ziare, va să zică scrise cu sânge rece, m'au calificat de strigoiu, mi-au imputat că ași fi declarat pe toți țăranii minori și ași fi voit să-i pun sub tutela proprietarilor.

Pentru Dumnezeu! Ar trebui să fim serioși și să discutăm cu bună-credință cel puțin în aceste cestiuni mari, în care e vorba de peirea neamului nostru. Să cercetăm faptele, să discutăm părerile cari se produc, așa cum se produc și așa cum sunt, dacă este adevărat că voim să facem ceva pentru țăranii, dacă toată această gălăgie nu este pentru unii din noi, de cât o miserabilă armă de partid, un instrument vinovat de popularitate.

Nu e serios să ne legăm de un cuvânt pe cari ori nu l' înțelegem, ori ne facem că nu l' înțelegem. Cel puțin în această cestiune avem dreptul să cerem de la toți bună-credință și serioșitate în discuțiune și de la amici și de la adversari.

DISCURS

PRONUNȚAT DE D-NU

MINISTRU AL AGRICULTUREI, COMERCIULUI ȘI INDUSTRIEI

IN ZIUA DE 15 OCTOMBRE 1889

Cu ocaziunea expozițiunii de cereale organizată de societatea de agricultură din Craiova in ziua de 15 Octombore 1889

Domnilor,

Consider ca un noroc pentru mine că sunt cel d'ântăiu ministru al țerei, care a venit să ia parte la lucrările D-voastre atât de folositoare, și cel d'ântăiu sentiment al meu este să vă mulțumesc, la toți, in special D-lui președinte al societăței, D-nu Șomănescu, pentru amabilitatea ce ați avut de a mă chema să presidez la această, solemnitate pe care o serbați pentru a patra, oară.

Toți vedem cum lupta pentru existență se desfășură intre individe, cum luptă om cu om : care să producă mai bine și mai mult, care să vînză mai bine și mai cu preț produsele sale, care să se ridice mai pre sus de cel-alt, să și crească bunul traiu și să și asigure mai bine viitorul familiei.

O luptă mai puțin vîzută, dar tot atât de inverșunată,

există între societate și societate, și între națiuni; fie-care națiune în Europa și pe globul întreg se luptă . care să producă mai mult și mai bine și care să și des-facă mărfurile mai cu preț. Această din urmă luptă are toate caracterele celei d'ânteu și nu e lipsită, cum am văzut de curând, nici măcar de micile fraude ce se in-trebuințează adesea și cari constau — în a lăuda pro-ductele sale și a critica pe ale vecinului.

Ca să susție această luptă, pe care o vedem pretutin-deni, toate țările iau măsuri puternice, toate fac sacri-ficii mari, ca să poată ține pept concurenței streine. să și imbunătățească producțiunea și să desfacă cu preț pro-dusul lucrului și muncii lor.

D-lor, citeam mai deunăzi — ca să vă dau un mic exem-ple — cum Italia, căreia i s'a închis un tîrg mare pentru *vinurile sale*, de când s'au închis granițele francese, face sacrificii mari pentru a le introduce și desface pe alte căi.

Gubernul și societăți particulare au deschis pivnițe mari în Hamburg, în Berlin și în Munich, unde fie-care să și depue vinurile sale, așteptând cumpărători. Și aceste societăți, mai mult sau mai puțin independente de gu-vern, caută mijloacele cele mai proprii ca să și păstreze mai bine vinurile și să le desfacă mai cu preț. Grecia, probabil prin influența familiei regale, a format o socie-tate daneză de navigațiune care duce mărfurile și în special vinurile grecești, în Franța, la Anvers și în alte părți.

Rusia a făcut societăți de transporturi pe uscat, so-cietate de navigațiune, și a înființat, ceea ce am voit și noi să înființăm, o fabrică de conserve alimentare, care desface toate vitele al căror export este împedicat --

sub diferite pretexte — in diferite țeri, intocmai cum se întâmplă cu vitele noastre. Am aci statistica cea mai recentă, care arată sutimi de mii de chilograme ce se exportă numai in seu, fără a mai vorbi de cărnurile preparate.

Chiar țara cea mai bogată, America, a simțit și ea necesitatea de a ajuta industria și comerțul și a înființat un minister de agricultură pe care l'a inzestrat est-timp cu aproape *opt milioane cinci sute de mii de franci*, din cari: *patru milioane* sunt destinate numai la experiențele ce se fac *cu grâul* in diferite stațiuni agronomice.

Ast-fel, toate țările luptă fără răgaz: fie-care se silește să producă mai mult și mai bine și să-și creeze țerguri de desfacere. Am intrat și noi in această luptă, dar ne pregătiți, fără alte arme de cât bogăția excepțională a pământului și inteligența, in adevăr superioară a poporului nostru. Ei bine, trebuie să recunoascem, trebuie s'o spunem tare: aceste arme nu mai sunt indestulătoare. Fertilitatea pământului se slește, să nu avem ilusiuni. Chiar in America, cu toată bogăția pământului ei nou, producțiunea nu se ridică la mai mult *ca zece hectolitri pe hectar — nici o chilă de pogon*. — Și tocmai de aceea a simțit trebuința de a se îngriji de producție, de a mări fertilitatea pământului. Și e natural că pământul, dacă nu e bine îngrijit, să sărăcească și să numai aibă forța de producțiune.

Mai deună-zi, D-lor, la serbările cele mari din Franța, s'a ținut o conferință la congresul morarilor. Și in aceea conferință D. *Grandeau*, un celebru profesor de agricultură, striga francesilor: „D-lor, luați seama, pe fie-care an scoatem din pământul nostru, mai multe sute

de mii de tone de azot, potasă și fosfor sub diferite forme, pe care nu îngrijim a i le mai restitui.

Aceste elemente, din care se formează cerealele, se duc din toate țările agricole pentru a nu se mai întoarce, se sărăcesc prin urmare pământul. Dar ce trebuie să ne uităm la Franța și la America? Să ne uităm la noi, D-lor, și vom vedea cum producțiunea a decrescut treptat.

Cu ce înlesnire se producea acum 20 de ani, și cu ce anevoință se produce astăzi, când forța de producțiune a pământului a început a scădea!

Avem dar datoria să luăm măsuri pentru a ajuta pământul, și nu mai putem să ne basăm numai pe fertilitatea lui. Tot așa nu trebuie să ne basăm numai nici pe inteligența agricultorilor noștri.

Agricultura în adevăr, devine din ce în ce o știință. Tot cu ocaziunea celor din urmă sărbători ale expozițiunii în Franța, ținută mai deunăzi, s'a constatat: că numai este de ajuns să te uiți dacă grăul este frumos, nu este destul numai să'l cântărești; trebuie încă, prin analiză chimică, să cauți dacă conține destule substanțe nutritoare. Ori ce grâu conține destul *fosfor*, destul *amidon*, dar trebuie neapărat să găsești în el cantitatea necesară de *azot*, care variază de la un grâu la altul.

Deja sfecelele nu le mai cumpără fabricanții de zahăr, de cât după cantitatea de zahăr ce conțin, și care variază de la o producțiune la alta de la 7 la 20%.

Și tăbăcarii nu plătesc coaja de stejar, de cât după doza de tanin ce conține; tot așa, în curând, nu se va plăti grăul de cât dacă conține cantitatea necesară de *azot*, și numai după azotul ce conține.

Trebuie neapărat, D-lor, să ne apucăm și noi să stu-

diem, să facem experiențe, ca să ne putem susține rangul pe care l' ocupăm astăzi pe piețele Europei.

Fără indoială, guvernului îi incumbă mai ăntău datoria de a căuta mijloacele necesare pentru a avea o bună agricultură; trebuie însă să știți, că guvernul singur nu poate să facă nimic, dacă nu va fi susținut de D-voastră.

În zadar un ministru, pătruns de datoriile lui, ar striga din toate puterile sale : nu ar fi auzit de nimeni, dacă nu ar găsi între D-voastră ecoul puternic al cererilor sale.

În ceea ce privește guvernul, vă făgăduesc că și va face datoria și se va ocupa de toate trebuințele agriculturii.

D-lor, cea d'ăntău trebuință a omului este instrucțiunea potrivită vieții sale.

Ori-ce organizațiune a societății, cât de perfectă ar fi ea, nu se poate realiza pe cât timp, cei chemați a o aplica, nu vor avea capacitatea cerută.

Toate secretele științei nu este de ajuns a le ști unii din noi, a le scrie în cărți, sau a ni le comunica la solemnități, ci trebuie să le infiltrăm în mintea și inima muncitorilor noștri ce formează 4 din 5 părți ale țerei; dar aceasta nu se poate face astăzi, de cât prin învățatură.

Ast-fel dar, școala este prima noastră preocupare! Am ramas așa de înapoi, că uitându-ne și văzând lungimea drumului ce avem de făcut, pentru a ajunge țările cele-alte, ne înpăimântăm. Și să nu credeți că aci vorbesc de cine știe ce științe, de cine știe ce secrete

ale naturii. Nu. Vorbesc numai de acea știință simplă ce o poate învăța ori-cine, și adică: cultura pământului în numeroasele și bogatele sale aplicațiuni, precum și dobândirea însușirilor trebuincioase vieții lucrătorilor de la țară.

Și ori-cât de simple sunt aceste lucruri, tot trebuiesc învățate, pentru a fi știute.

A vă vorbi în amănunt de aceste lucruri, ar fi a vă obosi prea mult, și am prea multe de spus astăzi.

Dar fiți incredințați de un lucru: că noi ne facem datoria. Studiem acum în ministerul meu: *Organizațiunea învățământului profesional*. După acest nou program vom transforma vechile școli de agricultură de la Strehareț și Roman, și vom instala din nou cu ajutorul tuturilor, și mai cu seamă al repausațiilor întru fericire Iordache Zosima și Vasile Papa, alte două școli. Primit cu multă bucurie patriotică oferta a președintelui D-voastră D-nu Sava Somănescu, de a da pentru o școală lângă Craiova materialul de construcțiune; sperăm că județul va ridica clădirea cu acest material, iar Statul va da moșia și va îngriji școala cu profesorii și toate trebuincioasele pentru a merge în aceleași condițiuni ca și cele-alte 4, ca ast-fel Oltenia să poată avea școala ei de agricultură. (Aplause vii).

Aceste școli superioare rurale vor da în curând învățători și învățătoare, cari în școlile primare de la țară vor învăța, la rându lor, practicarea agriculturii, a gospodăriei îngrijite și a diferitelor meserii agricole ca ast-fel, peste câtă-va vreme, țăranii și țăranțele noastre să știe nu numai a citi, scri și calcula, dar și a lucra cu inteligență, aplicând, în lupta lor pentru existență, învățăturile ce știința le va pune la îndemână.

Mai avem o școală superioară de agricultură la București, de care ne vom ocupa a o îmbunătăți. Vom face, de vom putea, și alta la Iași.

Vom organiza școlile de industrie și meserie. Mai avem la București un institut agronomic, unde oameni instruiți sunt ocupați cu analiza vinurilor, cerealelor și pământurilor noastre.

Această instituțiune este chemată a studia și a ne da elementele trebuincioase unei practice raționale a agriculturii.

În ceea ce privește cerealele noastre, cea d'ântăiu îngrijire trebuie să o dăm semănței.

Congresul din Paris al morarilor provocat de către D-nu *Millas*, unul din cei mai distinși industriași ai noștri, a declarat că grânele noastre sunt de calitate bună; dar a adăugat, că ar trebui curățite de corpuri streine.

Vorbiam adineaori de luptă dintre popoare pe tărâmul economic și vă spuneam că se întrebuintează, și în această luptă, miclele fraude pe care le întâlnim în comerțul ordinar. Iacă, în adevăr, ce s'a întâmplat: Un consul al Austro-Ungariei, vrând să facă bine grânelor ungurești și rău grânelor noastre, a publicat în cel mai răspândit ziar din Europa un articol, în care ne acuză că vindem grânele noastre declarându-le drept grâne ungurești, și invită pe cumpărători să se ferească, și să cumpere adevărate grâne ungurești. Guvernul, D-lor, îndată ce a luat cunoștință de acest fapt, și-a făcut datoria. Atât consulul nostru din Londra cât și cel din Anvers, s'au adresat la camerele de comerț și a de-

jucat acea manoperă, constatând că n'am avut interes să înșelăm pe nimeni, de oare-ce grănele noastre sunt superioare grănelor ungurești.

Acest fapt l'a luat D. Millas de pretext, ca să pue congresul morarilor în pozițiune de a declara superioritatea grănelor noastre. Dar încă o dată, congresul ne-a povățuit să îngrijim mai bine grăul, să-l curățim de toate corpurile streine.

La Anvers, D-lor, grănele Moldovenesti sunt căutate; dar cele din Muntenia nu pot să susție concurența ru-sească. Este neapărat dar, ca și aici să se introducă sistemele cele mai bune pentru a curăți grăul de corpurile streine. Nu este destul ca sămënța să fie curată, ci trebuie încă să te ocupi a ști dacă 'i prieste și pămën-tul în care o arunci. Sunt pămënturi negre, argiloase, nisipoase; sunt pămënturi uscate, altele umede, unele nalte pe dealuri, altele joase pe văi, și este trebuință a se ști: unde trebuie pusă fie-care sămënță pentru ca să producă

În Franța, D-lor, s'a făcut experiențe cu grău din Suedia, și s'a găsit că cutărei specie, de exemplu, în loc de 2300 până la 2400 grade de căldură, pentru a se coace 'i trebuie numai 2000 grade de căldură, și, în loc de 290 zile 'i a trebuit numai 270 zile. Vedeți dar cum, prin diferite experiențe, se poate cunoaște că cutare sămënță este mai proprie pentru un pămënt, de cât alta.

În America, D-lor, există în această privință un *biu-rou special al sămënțelor*, care are sămënțe aduse înadins mai din toate țările streine, și din diferite părți ale Americii. Ori-cine cere: deputați, senatori, alte persoane cari vor să semene, li se trimete pachete pe care stă explicațiunea sămënței ce conține; sunt, D-lor, afară de

aceasta peste 4000 de oameni, statistici cari se ocupă a urmări semințele și a studia productivitatea lor. Acest biuro, care există numai de câți-va ani, zice un mare profesor, a făcut un folos netăgăduit Americii, a cărei producție astăzi este de 15 ori mai mare de cât înainte.

În această privință, D-ilor, trebuie să atrag atențiunea D-voastră asupra unui punct foarte important pentru agricultura noastră: Nicăeri nu se vede mai bine solidaritatea care există între agricultori, arendași or proprietari și țărani. Ori câte experiențe ar face, ori-ce bună-voință și ori-ce sacrificii ar desfășura unul, totuși ar fi greu să ajungă la un rezultat fericit, dacă în același timp nu progresează și cei-alți, căci streinii nu vor să știe de grăul lui Ion și de grăul lui Petru, ei întrebă de grăul românesc. Și dacă grăul românesc este prost, fug toți de densul, chiar dacă unul din noi ar avea grău bun.

Când grăul nostru ajunge într'o piață streină, nu întrebă nimeni dacă este al cutărui sau cutărui agricultor, arendaș ori proprietar, ci întrebă dacă e grău românesc, ori rusesc, ori american. Și dacă grăul românesc este de proastă calitate, nimeni nu'l caută, de și ar fi români care ar cultiva bine grăul. Trebuie dar să căutăm ca tot grăul românesc să fie bun, nu numai al proprietarului, dar și al țeranului, al cultivatorului celui mic.

Această solidaritate mă preocupase pe mine încă înainte de a avea onoare să fiu ministru, pe când eram simplu deputat în legislatura trecută.

Și de aceea, cu mai mulți amici am depus un proiect de lege care ni se părea că ar putea fi de natură, să dea o dezvoltare mai largă industriei noastre agricole, înlesnind legătura de prieteșug și de solidaritate între

agricultorii mari și cei mici; acest sistem pe care l propuneam era : *tovărășia între agricultorul cel mare și cel mic, între țăran și arendaș, ori proprietar.* Fie-care punea aceia ce are: Proprietarul punea semănța, pământul, mașinele de tot felul și creditul său; și țăranul punea munca sa, pentru prosperitatea și înavuțirea amândorora. Cu acest sistem agricultura noastră va prospera, sunt convins. Nu vom mai avea în tristarea de a vedea acele grâne țărănești negre ca pământul, cari nu au nici un preț, pe cari este silit să le dea pe nimic. Cu acest sistem sunt convins, că grânele noastre nu vor mai avea să se teamă de concurența celor alte țări agricole.

D-lor, eu supui acest sistem studiului D-voastră.

În Franța există încă de mult un sistem nu asemenea, dar un sistem analog; dar de la 1830 incoace au început să-l părăsească, conduși, de o parte, de ideile noi economice prea laudate, după părerea mea, cari consistă în a zice: că fie-care trebuie să muncească numai pentru sine, și de altă parte de ideile noi *Democratice* sau mai bine *Demagogice* — cari vedeau în meteaiaj un fel de servitute. Ori-cum ar fi, francesii începuseră a părăsi meteaiajul. Dar, în urma crizei agricole ce a bătut Europa, ei au constatat că se înșelase.

Toate țările, unde s'au desființat acest sistem de meteaiaj, au văzut decrescând producțiunea. Pe când acele țări, unde nu au căzut în aceste erori, unde acest sistem de tovarășie s'a menținut, nu numai că au putut lupta cu succes contra concurenței streine, dar încă au și prosperat în mijlocul crizei. Căci pământul produce cu 15—20% mai mult ca acolo, unde sistemul tovarășiei nu a fost aplicat, sau se desființase.

Și notați bine, că în Franța sistemul meteiajului are câte-va cusururi, căci se impart și puii de găină și oușele, și untul, ceea ce e supărător; la noi însă n'are nici aceste inconveniente, căci se pun numai holdele în tovarășie.

Deosebirea care există între deosebite specii de grâu, există și între deosebitele feluri de porumb, de secară, de orz.

D-voastră știți deosebirea enormă de preț ce există între porumbul ordinar și porumbul cel portocaliu sau cincantina, între secara ordinară și S-ta Elena, între orzul ordinar și orzul numit „Chevallier“ care servește la fabricațiunea berei și care, pentru aceasta este atât de căutat.

Și aceleași deosebiri trebuie să existe și în producțiune.

Este probabil că deosebite feluri de grâu se produc mai bine: unele la munte, altele la baltă, după cum cer mai mult sau mai puțin umezeală, după cum cer mai multă sau mai puțină căldură.

Ca să constatăm toate aceste deosebiri, noi nu dispunem de mijloacele puternice ale Statelor avute; dar putem să facem mult, chiar cu mijloacele de care dispunem.—dacă ne veți da sprijinul și ajutorul D-voastră.

Putem să experimentăm în institutul nostru agronomic calitățile diferitelor semințe mai producătoare ce există în țară și în streinătate. Putem să experimentăm în școalele noastre de agricultură, și chiar prin D-voastră deosebitele semințe, ca să vedem—care în ce pământ se potrivește mai bine—și să învățăm încetul cu încetul ce semințe se cuvine fie-cărui din pământurile noastre.

Aceste cestiuni merită a fi studiate; trebuie o orga-

sare completă și un serviciu special, de aceea am însărcinat cu studiul lor pe unul din agronomii noștri cei mai studiosi, care este în serviciul ministerului.

Ca să avem producțiune bună, nu este destul să avem sămânță bună și potrivită locului în care o plantăm, trebuie încă să avem și instrumente bune, și mai ales vite bune.

În ceea ce privește plugul, trebuie să recunoaștem că este progres: în câți-ca ani țara a schimbat plugurile cele vechi pe pluguri de fer, așa în cât arătura se poate face în condițiuni mult mai bune.

Asemenea, în multe părți muncitorii întrebuițează mașina de secerat, se asociază câte patru-cinci, și cumpăra o mașină cu care să servesc toți. Ar fi de dorit ca seceră să fie peste tot înlocuită cu mașina, cu atât mai mult că am văzut din experiențele făcute anul acesta la școala de la Herăstrău, că sunt mașine de secerat destul de ușoare, care taie și leagă tot atât de bine cât poate să taie și să lege mâna omului.

Aria face pe țăranii să piarză mult timp. Ar trebui să stăruiem cu toții ca să treere și ei cu batoze, cum o facem noi cultivatorii mari. Dar în ceea ce privește cele-alte instrumente, avem încă foarte puține.

După statisticele noastre, avem în țară 224,463 pluguri de fer, și n'a mai rămas de lemn decât 98,353; și avem și 65 pluguri cu aburi, 2096 mașini de treerat, din cari 123 cu manej și cele-alte cu aburi; dar numai 1024 mașini de secerat, numai 2721 mașini de bătut porumbul, numai 1111 sămănătoare etc.

Și sub acest raport avem dar, mult de făcut, ca și

sub raportul semințelor. Numai după ce vom rezolva cestiunea semințelor, numai după ce vom complecta instrumentele agricole, putem spera o producțiune bună.

Producțiunea noastră la ectar, lasă in adevăr mult de dorit astăzi.

Producțiunea medie la ectar variază in Europa de la 28 ectolitri, producțiunea Engliterei până la 8 ectolitri, care este producțiunea Portugaliei și a Rusiei. Aceste țifre le iau dintr'un tablou publicat cu ocaziunea expozițiunei, de D. Grandeau, inspector general al stațiunilor agronomice din Franța.

In acest tablou România figurează cu 11,9 ectolitri la ectar, pe aceiași linie cu Grecia, Serbia, Bulgaria și Turcia. Suntem nedreptățiți, dacă este să credem statistica noastră oficială. Și in adevăr, statistica noastră ne dă ca producție medie :

In anul 1885—1886...	12.39
” ” 1886—1887...	18.43
” ” 1887—1888...	15.57
	46.39

Și luând media acestor trei ani din urmă, avem 13,4 ce ea ce ne-ar apropria de Austro-Ungaria, a cărei producțiune este de 14 hectolitri la hectar, și de Franța a cărei producțiune este de 15 ectolitri la ectar.

D-lor, cestiunea cea mai grea, din câte privesc agricultura noastră, este cestiunea vitelor.

Această cestiune este mai complexă de cât a cerealelor. Când e vorba de cereale, in adevăr, nu avem de

cât o singură preocupare, în adevăr grea: Cum să îmbunătățim producțiunea noastră și ca cantitate și ca calitate. Când e vorba de vite, avem două preocupări: mai întâiu în adevăr, ce să facem să avem vite frumoase, dar imediat în al doilea rând, cum să desfacem vitele noastre cu prețuri cuviincioase.

În ce privește cerealele, târgul de desfacere nu ne preocupă prea mult. De și de la expirarea convențiunei comerciale cu Austro-Ungaria am pierdut pe unul din cei mai mari mușterii ai noștri, totuși în anul 1888 am vândut în Anvers 557,779,769 kilograme de cereale în valoare de 98 milioane lei în cifre rotunde, din cari 76 milioane grâu în 248 vapoare, din cari 228 sub pavilion englez. În același an am exportat în Anglia cereale pentru o valoare de 3,569,206 lire; și, ceea ce este de observat, este: că exportul nostru în Anglia crește cu o creștere regulată pe fie-care an. De altă parte Rusia a exportat și ea în anul 1888 pentru o valoare de 140 milioane, din cari mai bine de jumătate prin Odesa.

De și prețurile lasă adesea de dorit, ceea ce trebuie să ne oblige să avem grijă și de târgurile noastre de desfacere, dar totuși avem unde petrece cerealele noastre.

Din nenorocire, nu este ast-fel și cu vitele. Pentru vite trebuie să ne îngrijim mai întâiu de târguri de desfacere cari ne lipsesc cu desăvârșire, și de aceea suntem în primejdie să vedem dispărând rasele frumoase ale vitelor moldovenești.

Până deunăzi târgul de desfacere era Austro-Ungaria. Acest târg ne lipsește, și nu ni se poate deschide decât printr'o convențiune comercială cu puternicii noștri vecini.

Dacă ar fi să ascultăm ziarele opozițiunii, o ast-fel de

convenție ar fi și încheiată. D. Lahovari, trecând prin Viena și stând la masă cu miniștrii Austro-Ungari, a și terminat toată treaba până la cafea.

Din nenorocire, facerea unei convențiuni cu Austro-Ungaria nu este lucru atât de simplu, și iacă două greutăți cari trebuiesc învinse, ca să putem să încheem convențiunea pe care o dorim cu toții. Mai întâiu este tocmai această cestiune a vitelor. Este de observat, că toate țările și păstrează tîrgul de vite.

Mai toate Statele Europei caută să și reserve, fie-care pentru sine, tîrgul de vite. Dacă Austro-Ungaria ar voi să și oprească tîrgul numai pentru vitele sale, dacă va căta să închidă granițele sale vitelor noastre, o convențiune comercială cu dînsa va fi anevoe de încheiat.

Iacă de unde poate veni cea d'întîiu piedică, și aceasta din partea Austro-Ungariei.

Mai este încă o piedică, și aceea din partea noastră. Este, D-lor, că de când Austro-Ungaria ne-a declarat resboiul vamal de care suferim, industria la noi a luat un avînt imbucurător. Am aci un tablou necomplet încă, dar însă vrednic de studiat, din care rezultă că s'a stabilit în țară, în anii din urmă, 1241 fabrice și ateliere mai importante pentru diferite fabricațiuni. Din toate aceste fabricațiuni numai vre-o 200 au cerut avantajile legii industriale; până astăzi însă, nu s'a acordat aceste beneficii de cît la 58 fabrici, cari împreună represită 21 milioane de capital. De sigur, că toate reunite întrece 100 de milioane.

Ei bine, un guvern înțelept trebuie să ție seamă de aceste interese, și guvernul nostru va căuta să le proteagă în măsura cuvenită. Mai este ceva. Este un soi de industrie care servă de corolariu agriculturii, fără

care agricultura nu poate să se desvolte de cât până la un grad oare-care.

Ei bine, agricultura noastră a ajuns in acel stagi in care numai poate merge inainte fără ajutorul industriilor numite agricole. Și este sigur, că aceste industrii nu se pot fonda intr'o țară de cât prin oare-care protecțiune.

Iacă cea de a doua piedică. Să sperăm, însă, că înțelepciunea guvernelor respective va ști să triumfe de aceste greutăți și să stabilească o stare de lucruri cari să folosească tutulor, fără să lovească in nici unul din interesele legitime ce sunt in discuțiune.

Dacă însă, nu vom avea norocul să isbutim, și in tot cazul, până să isbutim a incheia convențiuni comerciale cu vecinii noștri, trebuie să ne ingrijim de desfacerea vitelor noastre.

Mai ăntăiu este un târg in cele mai bune condițiuni pentru noi, Constantinopolul. Acest oraș consumă pe an 25,000 vite mari și 1,300,000 vite mici. Cele mai multe din aceste vite se aduc acum din Rusia; dar acest târg ar trebui să fie al nostru.

Din convențiunea, incheiată de curënd cu Turcia, folosește până acum numai comerțiului otoman: numai produsele Turciei au inceput să intre in România. Este timp ca să căutăm și aci a trage foloase din această convențiune, și să trămitem și noi produsele noastre in Constantinopol.

Și pe urmă, dacă in starea actuală vitele noastre nu se primesc in târgurile cele mari, dar se primesc tot ce se poate scoate din vite: Carnea—fie proaspătă, fie afumată, fie sărată—; seul și osanza, brânza și untul, oue, lapte condensat, sânge inchiegat, pei tăbăcite sau nu, și unghii și pěr. etc., etc.

Marsilia a cumpărat anul trecut osănză și grăsimi de 11 milioane, Hamburgul a cumpărat de 26 milioane, produse animale și rămășițe animale 14 milioane, iar piei de 46 milioane.

Toate puterile însemnate cumpără produsele și rămășițele animale. Odesa singură exportă numai carne sărată și afumată pentru 112 milioane ruble.

Ar trebui să intrăm cu hotărâre pe această cale și, de vreme ce nu putem vinde vita întreagă, s'o vindem părți. Aceasta ne-ar aduce și mai mare folos: lângă comerțul vitelor s'ar mai naște o industrie a vitelor.

Pentru aceasta ar trebui să constituim societăți de conserve alimentare. D-voastră știți că s'au făcut oarecari încercări, și că acele încercări n'au isbutit. Causa se pare a fi fost, între altele, lipsa de sare de mare. Se pare că acei ceși propuneau să fondeze asemenea fabrici erau convinși, că sarea de mină nu este proprie pentru conserve. Acest obstacol s'a ridicat acum, și sper că vom isbuti de a întemeia asemenea fabrici, atât la Severin cât și la Constanța. Ministrul nostru din Londra mi-a promis să se ocupe cu dinadinsul de această chestiune.

Nu este cu puțință să vorbim de vite, fără să vorbim de pășuni. În această privință suntem în stare de tranziție, de la starea primitivă a izlazurilor, la starea civilisată a livezilor artificiale.

De o parte, progresul agriculturii nu ne mai permite în cele mai multe localități să avem întinderile de pământ trebuincioase pentru pășunatul vitelor; de oare-ce pământul ne poate aduce mai mult dacă-l cultivăm cu

cereale. Iar de altă parte, țeranii noștri nu s'au învățat încă să-și ție vitele la grajd și iarna, și vara. Și, în această stare, în care vitele nu au încă fân și nu mai au izlaz, suferința este mare. Este așa de mare, în cât este o cauză de neînțelegeri, de delictе și chiar de turburări: nu mai putem să ne păstrăm livezile, holdele și nici chiar pădurile. Vitele flămânde sunt anevoe de păzit. Și din această cauză se naște o lipsă factice de pământ.

Ast-fel, această cestiune a izlazurilor, a pășunelor a devenit o cestiune de ordine publică, de liniște și de siguranță în societate.

Am cugetat mult la această cestiune și, pentru că ocasiunea se presintă, să-mi dați voe a vă supune părerea mea în această privință. Dacă această părere va fi împărtășită de colegii mei, dacă va găsi susțiiitori între D-voastră, eu 'mi propun să o transform în proiect de lege.

Părerea mea este : că ar trebui să obligăm prin lege pe agricultori să semene nutreț în proporțiune cu numărul vitelor pe cari le au.

Vă aduceți aminte că legea cea veche a clăcii, da frunțașului 11 pogoane, dar nu i le da să facă ce vrea cu ele, ci 6 pogoane pentru hrană și 5 pogoane pentru nutreț. Se socotea un pogon de vită și să da frunțașului 5 pogoane, ca să aibă pentru patru boi de muncă și o vacă de hrană. Asemenea, se da mijlocașului 7 pogoane, adică: patru, pentru hrană și trei, pentru pășunatul a doi boi și o vacă. Ei bine, această idee s'o aplicăm măcar în parte, și să obligăm pe cel cu doi boi, de exemplu, să semene o jumătate ectar cel puțin de nutreț, și pe cel cu patru boi să semene cel puțin un ectar de nutreț. (Aplause prelungite).

Cu chipul acesta vom putea și noi să avem vite de muncă. Știți bine că acum, de exemplu primăvara, nu putem să arăm de cât foarte târziu, după ce se face iarbă, și atunci trebuie să înșirăm câte 8 și 10 vite ca să sgărie abia pământul. Este intristător, este umilitor să vezi vitele noastre primăvara, și este datoria noastră să facem ceva pentru a ne ridica din această stare.

Eu sunt sigur că, îndată ce se va pune fie-căruia obligațiunea, de care vorbeam mai sus, agricultura noastră va face un mare progres și vom deslega una din cele mai grele probleme ale agriculturii noastre (aplause), problemă care ia proporțiunile unei cestiuni sociale.

Știu bine că aceasta nu este totul, că nu trebuie să ne mărginim a da hrană vitelor noastre; dar că trebuie să căutăm și reproductorii.

Fără îndoială, aceasta trebuie să fie una din preocupările cele de frunte ale guvernului. În ceea ce mă privește, am stăruit chiar de la venirea mea în capul ministerului agriculturii, să pui în studiu această grea problemă și sper că, chiar în legislatura aceasta, voi avea măsuri practice de propus în această privință.

Or cum ar fi, domnilor, fiți bine incredințați că guvernul și va face datoria, el va căuta să studieze și să rezolveze toate problemele cele mari ce ridică propășirea agriculturii noastre, și va lua, la timp, măsurile necesare după mijloacele de cari dispunem.

Pentru aceasta aveți un garant sigur, aveți pe M. S. Regele, președintele de onoare al societății D-voastră. El se preocupă de progresul agriculturii noastre, precum se preocupă de toate interesele cele mari ale țării;

DISCURSUL

ROSTIT DE D-NU

G. R. G. PEUCESCU

LA

CONGRESUL VITICOL DIN CRAIOVA¹⁾

IN ZIUA DE 15 OCTOMBRE ANUL 1890

D-le președinte, D-lor,

Anul trecut, tot la această epocă, am avut mulțumirea de a presida cea d'ântăiu expozițiune și cel d'ântăiu congres ce ați organizat. Mă felicit că am putut veni încă o dată să iau parte la o serbare tot atât de frumoasă și de folositoare, la o nouă sărbătoare a muncii inteligente.

Și vă mulțumesc că mi ați dat ocașiunea, tot-d'a-una dorită de mine, ca să viu in mijlocul populațiunei Olteniei, in mijlocul acestei populații muncitoare inteligentă, patriotică, care ia inițiativa tuturilor întreprinderilor folositoare țerei.

Anul trecut v'ați ocupat de grâu; ați voit să vă ocupați est-timp de vinuri.

Domeniul nostru viticol este in adevăr foarte insem-

1) Acest discurs nu are relație cu chestia țărănească; am crezut însă că e la locul lui într-o lucrare care studiază chestii agricole.

nat, și, dacă vinurile sunt departe de a avea însemnătatea cerealelor, totuși ele formează una din ramurile cele mai însemnate de producțiune.

România a figurat în adevăr tot-d'a-una și figurează și astăzi, nu numai printre țările productive de vin, dar chiar printre țările exportatoare. Altă-dată podgoriile noastre alimentau Ungaria și Rusia; vinurile noastre treceau munții în Transilvania, treceau Prutul în Rusia. Acum bariere netrecute s'au așezat și la Prut și la Carpați și vinurile noastre, oprite în aceste două părți, s'au îndreptat aiurea, au luat calea depărtată a Franței, Belgiei și Angliei.

Dar cu toate că producțiunea noastră este încă mare, știți cu toții că un vrășmaș puternic amenință să distrugă această podobă bogată a dealurilor noastre.

La noi, vă aduceți aminte cum a început: cam prin 1882 s'a văzut primele vițe uscate; dar comisiunile însărcinate de guvern ca să studieze răul, nu găseau nimic; ele căutau vițele uscate din care filoxera fugise, și natural nu puteau să o descopere. Ei n'au descoperit-o de cât când, alături de vițele acestea, au căutat rădăcinile vițelor verzi și încă cate de struguri. Comițiul agricol din Prahova a dat cea d'ântăiu alarmă, și pe cât știu d-rul Garoflid a văzut cel d'ântăiu filoxera. Ori-cum, la 1884 dobândisem siguranța că răul care și făcuse aparițiunea în podgoriile noastre era *floxera vastatrix*.

Dar, la acea epocă, credeam că vom putea să-l stărim curând prin măsuri energice. Și legea, care s'a făcut la 1885 are un caracter cu totul provisoriu; ea e făcută cu această idee ca să distrugem filoxera în patru-cinci ani și să înceteze efectele ei. De aceea agenții filoxerei începuseră să scoată viile și se făcu vestită experiența

cu naftalina, care ne costa un milion, și nu isbuti, de cât să grăbească distrugerea viilor, unde s'a întrebuințat.

Peste puțin timp toată lumea se convinse că filoxera nu se poate sterpi, că nu se poate distruge și că singurul mijloc ce ne rămâne este să întârziem, cât se va putea mai mult, invasiunea flagelului.

În adevăr, boala se răspândi ca un părjol în toată podgoria Prahovei și, în timp de doi ani, mai toate viile fură distruse în Dealul Mare. În același timp părjorul izbucnea în Muscel, în Botoșani și în Mehedinți. Est-timp chiar s'a arătat în Odobesti și în Cotnari. Așa în cât, din toate podgoriile însemnate, n'au rămas scutite de filoxeră, de cât Drăgășanii și Nicoreștii. Nu este vorba, afară de Dealul-Mare, unde uscăciunea s'a întins peste vr'o 16,000 de hectare, în cele-lalte podgorii uscăciunea este puțin întinsă. Dar am văzut din experiența de până acum că, îndată ce a izbucnit focul într'o podgorie, se întinde repede împrejur și devastează podgoria întreagă.

A trebuit dar să dobândim convingerea, ori-cât de neplăcută este, că nu putem se sterpi filoxera că nu putem nici măcar să o oprim pe loc, ca încetul cu încetul, dar într'un timp relativ scurt, toate viile noastre vor cădea prada acestui flagel.

Aceeași convingeune au dobândit-o toate țările Europei. Lăsând la o parte Franta, Italia, Ungaria, cari au făcut sacrificii enorme și n'au cruțat nimic pentru a stinge focul, și n'au isbutit nici măcar să-l mai oprească, lăudam cu toții energia cu care Rusia a distrus toate viile atinse de filoxeră și severitatea cu care aplica toate măsurile recomandate pentru a opri întinderea răului. Și care a fost rezultatul? După ce a distrus toate focarele, după ce a desinfectat locul, când credeau că au

scăpat de filoxeră, s'a pomenit cu filoxera în toate podgoriile! Asemenea toți lăudau cantoanele elvețiane că au putut să scape de nenorocire prin cheltueli, prin energie, prin măsuri strașnice. Dar chiar est-timp cantonul Neuchâtel a trimis o comisiune de 11 membri în Franța ca să studieze plantațiunile americane. S'au dat și ei rămași, au pierdut și ei ori-ce speranță de a mai lupta contra flagelului, și aleargă și ei, ca francesii, ca maghiarii, ca rușii la plantațiuni de viță americană.

Trebue oare să zicem că numai ne rămâne nimic de făcut? Trebuie să ne încrucișăm brațele și să ne uităm cum se mistue această avere, această podoabă a țării? Nu, fără îndoială! Este datoria noastră ca să facem tot ce putem pentru a feri podgoriile noastre și, dacă nu putem să le scăpăm cu desăvârșire, putem cel puțin să le mai ținem. Dacă vom isbuti să ținem încă zece ani, cinci ani măcar, podgoriile noastre cele mari din Cotnari, din Drăgășani, din Nicorești, ei bine, vom fi făcut un serviciu important țerei, vom fi păstrat, cât-va timp încă, una din bogățiile ei. Aceasta și facem. Țara este împărțită în 16 regiuni viticole și în fie-care regiune, câte un agent cată să vază unde s'a mai ivit filoxera. În dată ce se descopere vre-un focar nou, puțin întins și de curând format căutăm să-l distrugem, ca cel puțin din acel focar să nu se mai imprăștie boala. Ast-fel s'a descoperit și s'a distrus est-timp mai multe focare în comunele Tudora, Storești și Coșula din Botoșani, Frumușeni și Lungești din Vâlcea, Cocorești și Cepari din Romanți și Vărsătura din Putna.

În același timp ne pregătim să replantăm podgoriile uscate de filoxeră și acelea ce se vor mai usca.

Încă din anul 1888 se hotărâse a se forma pepiniere

de vițe americane și, în acest scop s'a trimis doi agenți ca să studieze școala de la Montpellier. Se înființează pepinierele de viță americană de la Strehăia în Mehedinți și de la Țintea în Prahova; se formează asemenea o pepinieră de vițe indigene în nisipurile mișcătoare de la Ciuperceni și să trimită noi agenți ca să viziteze plantațiunile de viță americană din Sudul Franciei. În anul 1889 se formează o nouă pepinieră de viță americană la Botoșani. Anul acesta în sfârșit am dat o impulsie mai mare plantațiunilor americane și am luat măsuri ca să se formeze o nouă pepinieră de viță americană în terenurile calcaroase de la Urlați. Această din urmă pepinieră, fiind în apropiere de oraș, este destinată a deveni o școală pentru plantarea, altoirea și cultura vițelor americane.

Este o idee răspândită în lumea întreagă, că ori-ce rău și are partea lui cea bună. Ceea ce este sigur, este că nu e nici un rău pe care inteligența să nu-l poată întoarce spre binele omenirii. Să îndrăsnim a spera că poate eși ceva bun și din flagelul filoxerei?

Iată ce mi-a inspirat această reflecțiune. Vă vorbiam adineaori de o comisiune plecată din Neuchâtel ca să viziteze plantațiunile americane din Sudul Franței. Ei bine, în Bordelais, adică tocmai în localitățile unde se produc vinurile cele mai bune și mai căutate, membri comisiunii au fost surprinși de această idee a podgorenilor franceși, că ei, și dacă n'ar mai fi filoxeră, tot viță americană altoită ar planta, de oare-ce această viță dă vin tot atât de bun și mai mult, de cât dau vițele franceze, înainte de ivirea filoxerei.

La noi s'ar putea asemenea ca vița americană să întrecă vița indigenă, atât în vigoare cât și în rod;

dar acest folos este secundar. Folosul cel mare este că flagelul filoxerei ne atrage cu putere luarea aminte asupra culturai viței și asupra culturai vinului. Vom începe să studiem cu toții unde și ce speță de viță trebuie să plantăm, și cum trebuie să îngrijim atât vița, cât și vinul pentru ca să ne folosim de bogăția aceasta a pământului nostru.

Ceea ce este sigur, este că Statul se ocupă de aceste cestiuni. Incă din anul trecut serviciul filoxeric s'a transformat în serviciu viticol : el se ocupă, nu numai de filoxeră, dar de toate boalele viței și de cultura ei și a vinului și, nu numai de vie, dar de toate fructele. Astfel agenți speciali, dintre cari câți-va din cei mai distinși sunt între D-voastră, studiază toate cestiunile relative la perfecționarea acestei culturi.

Dar înțelegeți bine, că ori-care ar fi munca și ardoarea serviciului viticol, nu vom putea dobândi nici un rezultat fără concursul tuturilor celor interesați. Cum va ajunge să descopere un singur om focarele acestea în două sau trei județe, dacă proprietarii, dacă îngrijitorii viilor nu-i vor chema îndată la cea mai mică bănuială ? Cum vom putea imprăștia învățămintele necesare pentru cultura viței americane, dacă proprietarii nu vor căuta să învețe în ce pământ se cade să planteze cutare speță de vie, cum să planteze, cum să altoiască, cum să cultive ?

Și, din acest punct de vedere, ați făcut bine de ați alăturat pe lângă expoziția D-voastre de vinuri și un congres viticol. Acest congres provoacă pe oamenii competenți să studieze și să expue deosebitele cestiuni relative la cultura viței și a vinului ; dar interesul lui cel mare este că chiamă luarea aminte a tuturilor cul-

tivatorilor de vii asupra acestor cestiuni și imprăștie, mai bine de cât ori-ce, cunoștințele folositoare.

Dar am zis destul despre vii și voiam să adaug un singur cuvânt despre rachiu. Vă aduceți aminte că această ramură de producțiune era sdrobită de greutatea impositului. Corpurile legiuitoare, auzind plângerile celor interesați, a ușurat impositul transformându-l; și, cu chipul acesta, a dat un avânt de care cultura rachiuului se va folosi.

Ast-fel, ori-ce cerere dreaptă, ori-ce sforțare folositoare găsește ascultare in corpurile legiuitoare și in guvernul de astă-zi; ele intălnesc mai ales protecțiunea inaltă a M. S. Regelui, care nu pierde nici o ocasiune de a arăta solitudinea sa pentru binele patriei. El imbărbătează, el susține toate incercările de muncă națională, el incarnează toate dorințele, toate speranțele acestui popor, el este președinte de onoare al acestei societăți.

Să trăiască M. S. Regele!

Să trăiască M. S. Regina!

Să trăiască A. S. R. Principele Ferdinand!

De mult timp ajunsesem la convingerea că singurul mijloc de a ridica economiceste pre săteni, este un bun sistem de tocmeli agricole și când Pr. Știrbey a depus proiectul de lege de tocmeli agricole al d-lui Carp, am depus și eu un alt proiect care ținea la tovrășia pe produse și pe care l'am însoțit cu alăturata expunere de motive :

EXPUNERE DE MOTIVE

A

PROIECTULUI DE LEGE PENTRU TOCMELI AGRICOLE

DIN 1889

Domnilor deputați,

De câte ori din trebuințe reciproce ale cetățenilor se nasc într'o societate relațiuni juridice numeroase, cari se pot așeza in aceeași categorie, legiuitorul este dator să reglementeze acele relațiuni, să creeze un contract-tip ale cărui caractere esențiale să isvorască din natura juridică a trebuințelor, ce este chemat a satisface, și care să arate, in mod lămurit, ceea-ce au voit a face părțile. Așa in cât contractul să se poată înțelege și executa cu dreptate chiar atunci, când

părțile nu au prevăzut într'ensul tot ce trebuia să prevadă, sau când din nesciință au exprimat rău voința lor.

Ast-fel vedem in toate legislațiunile, reglementate de legiuitor, contracte cele mai obicinuite: vinderea și cumpărarea, arendarea și inchirierea, societatea etc.

Când însă relațiunile juridice de cari este vorba interesează într'un grad oare-care societatea intregă; când ating, prin insemnătatea lor, buna armonie între cetățeni sau prosperitatea generală, atunci legiuitorul este dator să îngrădească acele contracte cu garanții speciale.

Ast-fel avem in toate legislațiunile reguli speciale pentru contractul de căsătorie, pentru contractul de ipotecă, etc.

In societatea noastră românească, nici un contract nu presintă mai multă insemnătate, de cât contractul care stabilește relațiunile dintre proprietar sau arendaș cu cultivatorul, sau muncitorul.

Acest contract regulează raporturile zilnice între cei duoi factori principali ai producțiunei noastre, și deci interesează de-a-dreptul prosperitatea generală a țării și buna înțelegere dintre cea mai mare clasă a producătorilor noștri, adică întreaga ordine socială.

De aci datoriam pentru noi de a trage cu o mână sigură regulele esențiale cari trebuie să cărmuiască aceste relațiuni.

Fără indoială nu e vorba nici aci, ca nicăiri aiurea, de a atinge dreptul in sine; dreptul fie-căruia de a'și prețui lucrul sau munca este inviolabil și trebuie să rămână ast-fel; dar acest principiu stabilit, forma contractului este de domeniul legiuitorului, și in această

privință are datorii pe cari nu trebuie să le uite nici-o dată și de cari mai vĕrtos trebuie să și aducă aminte in impregiurări grele ca acelea prin cari trecem.

Și mai ăntĕiu legiuitorul este dator să stabilească buna credință in relațiunile ce reglementează; căci daca, de o parte, este constatat că libertatea muncii libertatea convențiunilor este cel mai mare agent de prosperitate al societăților omenesci, de altă parte, este tot atât de constant că legiuitorul este dator să ia toate măsurile pentru ca să inlăture, pe cât este omenesc posibil, din convențiuni, surprinderea, fraudă și sila sub toate formele sub cari se pot presenta. Și aceasta tocmai pentru a asigura libertatea convențiunilor, tocmai pentru a pune pe fie-care in pozițiune de a contracta liber, adică in deplină cunoscință de ceea-ce face și avĕnd puțința de a face sau nu.

Dar pe lângă datoria de a asigura libertatea deplină fie-cărei, părți in contractele ce face, legiuitorul mai are încă una, tot atât de invederată, aceea de a depărta din deprinderi acele convențiuni cari implică sau favorisează uzura, asuprirea uneia din părți in favoarea celei-alte, și cari pentru aceasta inăspresc raporturile dintre părțile contractante și sunt isvoare nesfĕrșite de șicane, de greutăți și de turburări, și de a recomanda, de a ingrădi cu garanții speciale acele convențiuni cari asigură egalitatea părților contractante și prin aceasta aduce indulcirea raporturilor intre cetățeni, armonia și liniștea in societate.

Și in toate casurile, legiuitorul nu trebuie să se mărginească la interesele părților contractante; el trebuie să și intinză privirea asupra intereselor generale

ale societății, asupra producției generale, asupra prosperității generale, și să acorde favoarea sa numai acelor convențiuni cari, pe lângă interesele părților contractante, servesc interesele generale ale societății.

Legea de tocmeli agricole astăzi in vigoare este departe de a îndeplini toate aceste cerințe.

Legiuitorul din 1872 ca și cel din 1882 s'a preocupat de două idei: 1) Că proprietarii și muncitorii nu găseau în dreptul comun nici un mijloc de a-și constata contractele ce făceau; 2) Că aceste contracte cer, prin natura lor, o executare repede.

Și atunci legiuitorul a căutat să răspundă, cât mai bine, la aceste trebuințe, instituind un sistem de autentificare, special pentru tocmelile agricole, și un mod de executare asemenea special.

Cu aceasta legiuitorul a făcut de bună seamă un mare bine, dar binele pe care l'a făcut a fost amestecat cu oare-care rău.

Și în adevăr el a executat de urgență și fără judecată, nu cutare sau cutare contract arătat de dănsul și cunoscut lui, ci toate contractele, ori cum ar fi voit părțile să le facă.

Dar cu aceasta favoriza cu ochii închiși și binele și răul, și lua, de exemplu, sub protecțiunea lui și executare convențiune, pe care, dacă ar fi cunoscut'o, ar fi interzis'o.

De aci multe abusuri și multe plângeri.

Experiența ce am făcut trebuie să ne învețe a nu mai protege, de cât acele tocmeli, cari merită sollicitudinea noastră.

Trebuie să căutăm, între diferitele invoeli, cari se obici-

nuesc in țară, cari sunt acelea cari, prin natura lor, exclud abuzurile și cari pot desvolta, atât sentimentul solidarității comune, cât și producțiunea generală a țerei, și pe acelea să le regulamentăm, să le recomandăm cetățenilor și să le executăm fără judecată.

Toamelile cele mai obicinuite in România de dincoace de Milcov consistă in aceea că proprietarul dă cultivatorilor o bucată de pământ spre cultură, din care cultivatorul dă o dijma oare-care : dar, pe lângă această dijma, cultivatorul se obligă să muncească, deosebit și mai ăntăiu, pentru proprietar, o altă intindere de pământ.

Ce se intemplă cu acest sistem ?

Cultivatorul este indatorat să are pentru proprietar mai ăntăiu, rămânând ca, in urmă, să are și pentru densus, când va avea timp și dacă va mai avea timp.

Cultivatorul seceră pentru proprietar două trei până la cinci și șese pogoane, pe când grăul lui stă nesece rat și se scutură.

Cultivatorul cară la arie grăul proprietarului, 'l treeră, 'l transportă, iar grăul lui stă pe câmp, expus la ploile cele repezi ale verei.

In asemenea condițiuni, executarea administrativă devine din ce in ce mai grea, toamelile ce execută din ce in ce mai in silă, și nu e departe timpul in care ele nu se vor mai putea executa de loc.

Și ce e mai rău, se intemplă adesea acest rezultat, asupra căruia trebuie să eugetăm cu toți, ca proprietarul să aibă o recoltă frumoasă și bogată, pe când țara-nul, după o muncă grea și indelungată, să 'și piardă recolta din cauza intemperiiilor.

De aceste neajunsuri cultivatorul și răsbună cum

poate : ară rău, seceră prost, nu prășește de loc, muncesce, cum se zice, de clacă. Și aceasta nu atât din răutate, cât să isprăvească repede și să 'i rămână timp și pentru munca lui.

Și toate acestea vin in paguba producțiunei generale in paguba prosperității generale.

Cu un cuvânt, acel sistem, dacă are pentru proprietar folosul de a'și face munca inainte : dar are acest neajuns că cultivatorul este interesat să muncească, cât mai prost, și, in tot casul, devine din zi in zi mai anevoe de executat.

Ast-fel de tocmeli pun, in fie-care zi, față in față interesele proprietarului și pe ale cultivatorului ; stabilesc o luptă zilnică intre unul și altul, care să apese pe cel-alt, care să inșele pe cel-alt. Și această luptă grămădesce cu timpul dușmănia in sufletul omului care să găsesce mai slab in această luptă.

In România de dincolo de Milcov se obicinuesce in-voelile pe bani. Acolo proprietarul imparte bani de cu iarna cultivatorilor, și aceștia se obligă să muncească vara.

Acest sistem cere un mare capital mișcător, ceea-ce pentru o țară, in care dobânzile sunt grele, este o ca-usă de ruină : ajung duoi ani răi, ca să se cletine chiar un proprietar muncitor și inteligent.

Aceasta explică starea precară a proprietăței din Moldova, alături de prosperitatea uzurarilor.

Sistemul acesta este și mai rău pentru țărani. Țe-ranul, mai ăntăiu, vinzându-și munca iarna, când stă neocupat, o vinde cu prețuri mult mai reduse, de cât acelea ce le-ar putea lua vara, in timpul muncii.

Afară de aceasta este ispitit vara, să nu se ție de invoială, și să se ducă să muncească la altul care-i plătesc peșin și îi plătesce mai bine, așa în cât executarea administrativă devine imposibilă.

Dar, ceea-ce e mai rău este că acest sistem împinge din ce în ce pe cultivator în proletariat. Se învață să nu muncească pentru el, să nu caute a se ridica prin energie și prin economie și să mănânce sau mai bine să bea, iarna, munca verei, tot-d'a-una înainte!

Amândouă aceste sisteme presintă acest mare neajuns pentru societate, că numai o parte din producțiunea țării este frumoasă și căutată pe piețele de desfacere, aceea a proprietarilor; iar cea mai mare parte, producțiunea țăranilor este proastă, de oare-ce nu e muncită la timp și nu e muncită bine și nu este din sămânță bună.

Dar, între tocmelile agricole ce se obiuesc este una care nu presintă nici unul din neajunsurile de cari vorbirăm și care presintă, în cel mai mare grad, cele două foloase ce căutăm într'o bună lege de tocmeli agricole, ridicarea stărei cultivatorului și îmbunătățirea producțiunii generale a țerei.

Voi să vorbesc de arendarea pe parte din produse, invoiala prin care proprietarul dă cultivatorului o întindere oare-care de pământ, pe care cultivatorul o muncește, și amëndoui împart produsul în proporțiunile stabilite prin contract. Acest sistem este practicat de mulți proprietari, și toți se felicită de rezultatele ce le dă, atât din punctul de vedere economic, cât și din punctul de vedere social.

Acest sistem stabilește o tovarășie pentru binele

amëndorora : proprietarul punënd la mijloc ceea-ce are pãmëntul, cunoscințele și creditul său; țëranul, ceea-ce poate da, muncã cinstitã și stãruitoare. In acest sistem contractul, odatã fãcut, interesele proprietarului și acelea ale cultivatorului nu mai sunt față in față, in luptã, ei se injugã și se armoniseazã: proprietarul nu mai are interes sã apese pe cultivator, mësurrãndu-i mai mult, și cultivatorul nu mai are interes sã inșele pe proprietar, muncind prost.

Proprietarul este interesat ca cultivatorul sã aibã instrumentele de muncã cele mai perfecționate și vite frumoase, și la trebuințã sã i le procure el; țëranul este interesat ca proprietarul sã aibã și avere și credit, și amënduoi sunt interesați sã și punã toate puterile ca producțiunea sã fie cãt mai frumoasã, cãt mai imbelșugatã, cãci aceasta este a amëndurora.

In acest sistem, executarea administrativã nu mai este un mijloc de asuprire, ci un indemn, o povatã, de oare-ce ea intereseazã mai mult incã pe cultivator de cãt pe proprietar. Și proprietarul și administrațiunea devin, ceea-ce nu ar fi trebuit nici-o-datã sã inceteze de a fi, pãrghia cea mare pentru ridicarea stãrei economice a sãtenilor.

Arendarea pe parte din produse seamënë cu metejajul obicinuit și astã-zi in mai multe țãri ale Europei, și in special in Italia și Francia.

Ei bine, metejajul a avut tot-d'a-una partisans convingși. Ast-fel Sismondi declarã „cã este una din instituțiunile cari au contribuit mai mult a rësândi fericirea in clasele de jos, a aduce pãmëntul la cel mai inalt grad de culturã și a grãmãdi pe dënsul mai multã bogãție.“

Este adevărat că meteiajul a fost, la începutul secolului nostru, obiectul multor critice, mai ales din partea teoreticianilor individualismului, cari căutau înainte de toate modul de a face ca pământul să producă cât mai mult și cari vedeau, în închirierea pe bani, un fel de ideal.

Criza agricolă însă, care bătute Europa de cât-va timp și miseria crescândă a muncitorilor de pământ, a deschis ochii la toți, și astăzi și oamenii practici, și economiștii pledează în favoarea meteiajului.

D. Baudrillard, resumând conclusiunile unei mari anchete făcute de societatea agricultorilor din Franca, zice :

„Ceea-ce reese din această anchetă este o întoarcere hotărâtă a opiniunii (în favoarea meteiajului).

Și D. Lecouteaux, un economist distins și om de practică în același timp declară meteiajul :

„Unul din cele mai bune tipuri de organizațiune rurală, unul din mijloacele cele mai serioase de a *îmbunătăți pământul, îmbunătățind starea acelor cari l'exploatează.*“

Arendarea pe parte din produse seamănă cu meteiajul, în aceasta, că stabilește o tovărășie între posesorul pământului și muncitor ; dar se deosebete de dănsul, în aceasta, că țăranul nostru, având casa lui, nu este în absolută dependență a proprietarului și nu împarte cu dănsul toate micile lui câștiguri, găini, ouă etc., cari sunt mai mult produse ale economiei casnice, de cât ale muncii pământului.

Sistemul acesta presintă prin urmare toate foloasele meteiajului, fără a avea nici unul din neajunsurile lui.

In țara noastră, singurile publicațiuni cari se ocupă de agricultură recomandă asemenea arendare pe parte din produse.

Ast-fel *Revista agricolă*, organul societăței agricultorilor din Craiova, zice in No. . . . din 15 Septembrie 1888:

„Iată unde ar trebui să se concentreze sforțările tuturor: Proprietarul să contribuie cu pământul, sămënța, mașinele și islazul și să fie dascălul țăranilor; și țăranul să contribuie cu munca sa și cu vitele la o asociațiune onestă și conștiincioasă“.

Și D. Aurelian, in *Convorbirile economice*, adaogă:

„Remediul nu se poate găsi de cât intr'o asociațiune la bine și la rău, la mult și la puțin, între posesorii pământului și cultivatori“.

Acestea sunt cuvintele cari ne-au condus a vă propune ca, declarând in principiu că toate invelile sunt libere, să indrumați societatea către un sistem de tovărășie, in care proprietarul să aducă pământul, inteligența și creditul său, iar țăranul munca lui, pentru binele comun al amândurora.

Aceasta este ideea pe care a căutat să o traducă proiectul de lege ce vi se presintă.

Acest proiect de lege se compune din două capitole:

Cap. I se ocupă de tocmelile agricole in general. Aci am depus principiul cel mare al libertăței convențiunilor, principiu care domină toată legislațiunea noastră, care prin urmare stă in picioare, chiar dacă legea n'ar fi zis nimic, dar pe care am crezut că este bine să'l amintesc ca să inlătur ori-ce nedomirire.

In acest capitol ar putea lua loc ori-ce alte dispo-

țiuni s'ar găsi cu cale a se introduce in privința tocmelelor agricole in general.

Cap. II se ocupă de arendarea pe parte din produse, pe care am numit'o tovărășie pe produse, ca să arăt lămurit ceea ce este lucrul.

Acesta este contractul de drept comun, acesta este contractul stabilit de lege și care pentru aceasta nu are nevoie să fie stipulat anume, ci se aplică de câte-ori părțile nu l au depărtat prin convențiunile lor.

Părțile, de câte ori n'au făcut alt contract, sunt presumate că au adoptat contractul ce se găsește gata făcut in lege. (1)

Se înțelege însă că acest contract se aplică numai la pământul muncit de cultivatori. Proprietarul, chiar imbrățișând acest sistem, rămâne in drept să cultive, cu propriile lui mijloace, ori cât pământ ar vrea din proprietatea lui. Și este chiar de dorit ca, in proprietățile cele mari, proprietarul, care are mijloace, să-și păstreze ori-care intindere de pământ, pe care să o muncească sistematic cu instrumentele și vitele lui proprii. O asemenea cultură ar constitui un fel de cultură model, in toate proprietățile cele mari, care ar servi de școală micilor cultivatori.

Regulele privitoare la tovărășia pe produse sunt împărțite in șase secțiuni:

Secțiunea I dă definițiunea tovărășiei pe produse. In țările unde există metejajul, se discută cestiunea de a ști daca arendarea pe parte din produse este o aren-

(1) Această idee a dispărut din proiectul definitiv.

dare sau o societate. Am voit să tai această controversă atât prin numele ce am dat contractului, cât și prin definițiunea lui.

În sistemul nostru, arendarea pe parte din produse este o societate.

Proprietarul aduce pământul, cultivatorul pune munca și amândoi împart produsele.

În ce proporțiuni? Noi nu putem stabili aceasta prin lege: pământul și munca sunt valori variabile cu localitatea. Părțile dar vor stabili, prin bună înțelegere, proporția în care au să împartă produsele: în localitățile, în cari pământul este puțin căutat, proprietarul va lua din patru sau chiar din cinci una; aiurea din trei una și chiar, în unele locuri, învoiala va fi una și una.

Nu puteam însă să nu prevăd cazul în care părțile n'ar stipula anume proporția în care au să împartă, și, pentru acele cazuri, am hotărât din trei una. Aceasta este în adevăr proporția adoptată de ordinar în locurile, unde se obicinuește acest sistem de învoeli.

Se înțelege că societatea aceasta este incompatibilă cu ori-ce altă obligațiune se mai pune cultivatorilor prin cele alte feluri de învoeli.

În această învoeală nu intră, de cât locurile de muncă. Am lăsat de o parte islazurile. Islazurile, în adevăr, tind să dispară, din ce în ce mai mult, din obiceiurile noastre, pentru cuvântul că pământul se strămtează, și nimenui nu 'i mai dă mâna să lase locuri nearate. Incolo este cunoscut că islazurile sunt cel mai bun mijloc ca să nu avem vite bine hrânite.

Pășunile, de acum înainte, trebuie să fie artificiale și de aceea credem că singura soluțiune a cestiunii islazurilor este de a obliga pe foștii clăcași să semene pe

fie-care an nutreț, în parte din pământuri'e ce li s'au dat prin legea rurală. Este învederat că vorbim aci de câmpii, unde tot pământul poate fi muncit. Este învederat că islazurile vor rămănea în localitățile muntoase sau chiar păduroase, unde cea mai mare parte a pământului este impropriu la cultură.

Secțiunea II arată cari sunt obligațiunile proprietarului. El dă pământul și nu are drept să'l schimbe în toată durata contractului. (1) El dă și sămënța, pe care în urmă și o prelevă din produsele culese. El procură încă instrumentele agricole cele scumpe, cum este locomotiva și batoza pentru treerat. Mai presus de toate, el are direcțiunea muncii câmpului, și regulează, atât felul sămănăturilor, cât și epoca muncii și modul de a munci.

Secțiunea III se ocupă de obligațiunile cultivatorului. El este dator să muncească în mod onest și conștiincios. Pentru aceasta este dator să aibă și vite și unelte bune și, lipsindu'i, să primească de la proprietar cu condiție de a i le plăti. El este obligat să urmeze direcțiunea și instrucțiunile ce i se dau în interesul comun.

Secțiunea IV regulează împărțirea produselor. Pănea

(1) Așa era proiectul primitiv; dar și această idee a dispărut din proiectul definitiv.

albă și rapița se impart după arie : proprietarul prelevă sămënța și restul se imparte în porțiunile hotărîte.

Porumbul (păpușoiul) se imparte de pe câmp, formându-se atâtea grămezi, din câte una ia proprietarul. Am hotărât ca porumbul să fie despărțit, după gradul lui de coacere, în trei categorii ; căci acesta este cel mai bun mijloc de a feri satele de flagelul pelagrei. Porumbul verde de tot se dă la vite, porumbul mijlociu se pune în casă pe lângă sobă și se mănâncă înainte până nu apucă să se strice și numai porumbul compt bine se așează în pătul.

Cu ocazia împărțelei am crezut că este bine să se desfacă și datoriile ce pot avea cultivatorii către proprietari pentru vite sau instrumente de muncă sau chiar pentru lipsa de la lucru. Și am afectat la plata acestor datorii produsele cele mai prețioase, grăul și rapița, oprind și din aceasta chiar jumătate cel puțin pe seama cultivatorului. (1)

Am crezut că este cel mai mare interes să asigurăm cu desăvârșire sumele ce proprietarul împrumută țăranului, ca să-l tragă înima să-i vie în ajutor de câte ori cultivatorul nu are vite, ori plug, ori alt instrument de muncă, și chiar în cas când țăranul ar lipsi de la datoria lui ; căci tot e mai bine pentru dănsul să pearză parte din recoltă, de cât să fie isgonit din moșie.

Secțiunea V prevede executarea. Este în interesul bine înțeles al cultivatorului ca executarea să fie severă și eficace.

(1) Și această idee s'a suprimat.

Această executare, având de scop de a face pe cultivator să lucreze bine pentru dănsul, nu are nimic urinos și devine un indemn al autorității pentru binele fie-căruia.

Nu toți țăranii în adevăr își cunosc interesul, și este de temut că parte din ei să nu se dea la lene sau chiar la beție. Asemenea oameni de ordinar sunt isgoniți, nimenea nu le mai dă pământ și cad în miserie. Este mai bine, mai uman, mai folositor societății ca nici asemenea oameni, nărăviți rău, să nu fie aruncați în miserie, ci mai vârtos indemnăți și chiar obligați să se regenereze prin muncă.⁽¹⁾

Secțiunea VI stabilește durata tovărășiei și arată modul de lichidare în cazul în care încetează în cursul anului agricol.

Este de dorit ca tovărășia aceasta să fie cât mai lungă. Este un rău, intrat în moravurile noastre, ca totul să fie provisoriu. Desele schimbări prin cari am trecut, noroacele repezi la cari ajung mulți, fie prin muncă, fie prin politică, ne-a deprins pe toți să ne considerăm ca într-un fel de provisoriu și oare-cum în adăstarea perpetuă a unei schimbări fericite, mai conformă cu aspirațiunile noastre fără margini.

Tovărășia pe produse este în principiu perpetuă, ca ori-ce societate care nu are un obiect mărginit.

Părțile pot însă să o denunțe conform legii civile. În tot cazul însă ea nici nu se poate contracta pe mai pu-

(1) Această secțiune a dispărut asemenea.

țin de 5 ani și durează cel puțin 5 ani, în cazul în care părțile n'au prevăzut nimic prin contractul lor. (1)

Este bine înțeles că acest proiect nu coprinde și nu poate să coprindă de cât principiile esențiale ale contractului de tovărășie pe produse. Rămâne ca părțile să adauge acele îmbunătățiri cari să'l facă aplicabil în toate localitățile și cât mai folositor, în fie-care localitate. Ast-fel este de dorit ca părțile să prevadă rotațiunile, atât de prețuite în țările înaintate în cultură, și cari fac ca pământul să se odihnească producând mereu, sau chiar să dea două recolte pe an, din când în când. Ar fi asemenea de dorit ca să se pună cultivatorilor obligațiunea de a planta un număr oare-care de copaci la capitele locurilor, lucru atât de trebuincios, nu numai pentru frumusețea și îmbunătățirea pământului, dar mai ales pentru sănătatea muncitorilor expuși zile întregi, și pe alocurea, săptămâni întregi la arșița soarelui. Dar toate aceste lucruri, și altele multe, nu puteau găsi loc într'un proiect de lege.

Acestea sunt, d-lor deputați, principiile către cari am crezut că e bine să îndreptăm societatea românească. Convințiunea noastră adâncă este că ele vor face să inceteze abusurile și plângerile; vor aduce pentru țărani, o stare de prosperitate de natură a înlătura ori-ce instigații și ori-ce ademeniri, și vor îmbunătăți proprietatea, care acum se exploatează pe alocurea fără nici o prevedere și oare-cum fără milă.

(1) Și această idee a fost părăsită.

Mai pre sus de toate acest sistem va mări și va îmbunătăți producțiunea generală a țerei și va contribui, mai mult de cât ori-ce alt, la prosperitatea societăței noastre.“

Dr. Severeanu, D. C. Burcă, Gr. G. Păucescu, Gh. Apostoleanu, A. Vericeanu, D. Bădescu-Roșiori, I. G. Săndulescu-Nenoveanu, A. D. Mavrodineanu, Laz. Nicolescu Voitineanu, G. Dem. Teodorescu, C. G. Vernescu, D. C. Popescu, Ioan M. K. Epureanu.

EXPOSURE DE MOTIVE

1880

Exposition Universelle de 1889
Le Ministre de l'Intérieur
M. le Ministre de l'Intérieur a l'honneur de vous adresser ci-joint le rapport de la Commission chargée de l'étude des propositions de loi relatives à la réforme de l'enseignement primaire, et de vous adresser en même temps le projet de loi qui a été adopté par le Conseil d'Etat.
Le rapport de la Commission est accompagné de divers documents qui ont servi de base à ses conclusions.
Le projet de loi est accompagné de son exposé des motifs.
Le rapport de la Commission est divisé en deux parties : la première expose les principes généraux de la réforme, et la seconde expose les détails de son application.
Le projet de loi est divisé en deux articles : le premier concerne la réforme de l'enseignement primaire, et le second concerne la réforme de l'enseignement secondaire.
Le rapport de la Commission est divisé en deux parties : la première expose les principes généraux de la réforme, et la seconde expose les détails de son application.
Le projet de loi est divisé en deux articles : le premier concerne la réforme de l'enseignement primaire, et le second concerne la réforme de l'enseignement secondaire.

Mai puțin au de toate cele ce sunt în discuție și în
privind proiectul de lege care a fost în discuție
mai puțin de cât orice altă la propunerea societății
noastre.

De asemenea D. C. Păun și G. Fălcășan
și Al. Ștefănescu și I. Vălcovici și D. Fălcășan-Rosi

Proiectele de lege atât cel depus de guvern cât și cel
depus de noi, s'a luat în considerare de secțiunile Ca-
merei cari au numit delegați cu însărcinarea de a le
combina pre amândouă. Delegații ne au însărcinat pre
D. Lascar Katargi, Mihail Cogălniceanu și pre mine
ca să studiem modul de a combina ambele proiecte și,
după mai multe consfătuiri, am fost însărcinat eu cu
redacțiunea proiectului definitiv.

Iată expunerea de motive cu care l'am însoțit în a-
nul 1890.

EXPUNERE DE MOTIVE

DIN 1890

Guvernul D-lui T. Rosetti a depus în camera Depu-
taților, în sesiunea Corpurilor legiuitoare 1888—1889
un proiect de lege asupra tocmeșilor agricole, prin care
se aducea modificări la legea ce este în vigoare.

De altă parte un proiect de lege asupra aceleiași ma-
terii s'a depus pe biroul Camerei din inițiativa mai
multor deputați.

Ambele aceste proiecte de lege au fost luate în
considerațiune de secțiuni și comitetul delegaților a
fost însărcinat să le combine pe amândouă.

Din această idee a eșit proiectul de lege ce vi se prezintă.

El coprinde dispozițiunile esențiale din proiectul prezentat de Guvernul D-lui T. Rosetti, și dispozițiuni din proiectul venit din inițiativa parlamentară.

Atât numai că proiectul de față, pe lângă acele dispozițiuni, coprinde mai multe reguli cu totul noi, și deosebitele dispozițiuni ce îi compun sunt așezate în ordinea consacrată de legea civilă și puse cam sub aceleași împărțiri.

Proiectul prevede trei feluri de tocmele agricole, arendarea pământului, inchirierea muncii și tovrășia pe produse și trage regulile fie-căreia din aceste trei feluri de tocmele, după ce stabilește câte-va dispozițiuni comune cător trele.

Așa fiind cea d'ântăiu întrebare, la care dă naștere, este de a ști, dacă nu pot fi și alte feluri de tocmele agricole, afară de aceste trei, și, în special, dacă nu poate să fie tocmeală agricolă, un contract, în care s'ar amesteca câte trele aceste tipuri de tocmele.

Dar răspunsul este neîndoios : Contractul de tocmele agricole nu este alt-ceva de cât contractul de locațiune; iar contractul de tovrășie pe produse un contract de societate în participație, și regulile lor fundamentale decurg în mod logic din natura lucrurilor, din noțiunea juridică ce servă de principiu fie-căreia din aceste instituțiuni. Aceste reguli nu pot prin urmare să fie schimbate în mod arbitrar.

Fără îndoială părțile pot, în virtutea libertăți convențiilor, se modifica, ori-cum voesc, învoeșile lor ; să

adauge sau să suprimе ori-ce stipulațiuni ar vrea. Și contractul combinat ast-fel, după convențiunile fie-căruia, este valabil inaintea lezei, intru cât nu este contrariu vre-uneia din prescripțiunile de ordine publică cuprinse in această lege sau in legea civilă. Dar un asemenea contract face parte din categoria nesfârșită a contractelor fără nume, numai este contractul de societate, așa cum l'a consacrat legea civilă.

Și de aceea nu ne-am ocupat de asemeni combinațiuni ; nu ne am ocupat și nu puteam să ne ocupăm, de cât de contractul de locațiune propriu zis, adică de arendarea pământului și de inchirierea muncii și de contractul tip de asociație in participație, intru cât se pot aplica la relațiile dintre proprietari și muncitori.

Cât pentru ideile cuprinse in acest proiect de lege, ele au fost in mare parte dezvoltate prin expunerile de motive ale celor două proiecte de lege, din a căror combinare a eșit. Ne referim la dăensele.

Totuși trebuie să adăogăm oare-care scurte lămuriri.

In ceea ce privesce forma contractului, legea de tocmeii agricole, astă-zi lucrătoare, introdusese două derogățiuni la dreptul comun ; una in ceea ce privesce funcționarul competente de a proceda la legalizare și alta in ce privesce forma legalizării.

Legea existentă in adevăr însărcinează cu legalizarea pe consiliul comunal și tragă formele, cu care să se facă legalizarea.

Această indoită derogățiune la dreptul comun o adoptase și proiectul de lege prezentat de guvernul d-lui T.

Rosetti. Noi ne am depărtat de la aceste derogățiuni și am intrat cu totul în dreptul comun.

Astăzi, când avem o lege destul de bună asupra autentificării actelor, este natural să ne referim la dânsa. Proiectul decide dar ca legalizarea să se facă după regulile dreptului comun, adică de către magistrații cari, după acea lege, au competența a legaliza și cu formele prevăzute în dânsa.

O controversă putea să se nască asupra cesiunii de a ști dacă judecătoria comunală este competentă atunci când mai mulți muncitori contractează prin același act și când suma totală a tuturilor obligațiunilor trece de competența ei, și am tăiat-o în înțelesul ca, ori care ar fi numărul părților contractante, și ori-care ar fi valoarea obligațiunilor, judecătoria comunală rămâne competentă.

Am păstrat din legea existentă înregistrarea actului, mijlocul cel mai bun ca părțile să își dea seama nu numai de obligațiunile ce voiește să își ia fie-care, dar și de acelea ce poate să execute.

Pentru executare am revenit asemenea la dreptul comun.

Legea existentă în adevăr are pretențiunea de a organiza un fel de executare deosebită de executarea de drept comun.

Dar această parte a căzut în desuetudine mai preste tot, unde nu a devenit un izvor de abuzuri. Am crezut că trebuie să revenim curat și simplu la principiile dreptului, după cari obligațiunea de a face să resolve în daune interese și acele daune interese trebuiesc lichidate de justiție.

Pentru că însă, de o parte, legea cere somații ca

să se constate neexecutarea, și, de altă parte este trebuință de prețuire, foarte anevoe de făcut după trecere de timp, am stabilit ca somațiile necesare, interpelațiile cum le numește proiectul de lege, și prețuirea să se facă de autoritățile comunale și îndată după reclamație.

Iacă în ceea ce privesce forma.

Trec acum la fondul dispozițiilor coprinse în proiect. Cele mai multe au de obiect de a lămuri obligațiunile reciproce, de a face ca, ori-ce om, ori-cât de neînvețat, ori-cât de neexperimentat, să priceapă cu înlesnire ce dă și ce ia.

Nu facem, de cât să aplicăm cel mai mare principiu de drept comun al materiei, dupe care și lucrul și prețul trebuiesc bine determinate.

O altă serie de dispozițiuni interzice acele clause cari dau locuri la abuzuri și la vexațiuni.

Experiența a dovedit în adevăr că sunt oare-cari clauze cari sunt atâtea isvoare de neînțelegeri, de judecăți, de neliniște. Legea astă-zi lucrătoare coprinde câte-va din acele dispozițiuni, cum este aceea care interzice stipulațiunea solidarității. Proiectul de lege prezentat de guvernul D-lui Rosetti adăoga și alte prohibițiuni.

Proiectul de față reproduce și el pe cele mai însemnate.

Este datoria societăței să facă, pe cât este omenește cu putință să domnească buna credință și echitatea în daraverile dintre oameni, buna înțelegere și liniștea în societăți; și, ca aplicațiune a acestei idei, legiuitorul interzice peste tot stipulațiunile cari înlesnesc, dolul, eroa-

rea sau violența și pe acelea din care isvorasce neînțelegeri și procese.

Ast-fel legea civilă declară nule unele obligațiuni, și unele legate. Legea tocmelilor agricole este natural să adaoge la acele dispozițiuni prohibitive, de oare-ce doliul, eroarea, violența sunt mai ușor de prevăzut în relațiunile, pe cari le regulează această lege și procesele sunt mai străgănitoeare și mai primejdioase.

În ce privește în special arendarea pământului, n'am adus de cât puține reguli, referindu-ne la regulile cuprinse în Codul civil.

Capitolul relativ la închirierea muncii este mult mai dezvoltat.

Cu cât se dezvoltă munca, în adevăr, cu atât se simte mai mult trebuința de a se determina cu precisiune, obligațiunile ce fie-care parte înțelege a lua. Această regulare se face, în toate societățile moderne, și este, în cea mai mare parte, interpretarea naturală a voinței părților, ceea ce va să zică că părțile pot deroga la densesle prin convențiunile lor. Puține dispozițiuni sunt de ordine publică, acelea cari privesc la sănătatea sau la moralitatea muncitorilor și la unele stipulațiuni ce dau loc la neînțelegeri și procese.

În special dispozițiunile relative la închirierea muncii pe timp determinat, au de scop de a vindeca o adevărată plagă socială. Relațiunile dintre servitori și stăpâni au devenit nesuferite: s'a pierdut vechile obiceiuri de credință, de o parte, și de îngrijire părintească de alta cari legau pe servitori de stăpâni lor.

Nu se mai ține nici o normă, nimeni nu poate fi si-

gur de ziua de mâine, servitorul intră în serviciu și ese când vrea, stăpânul bagă și gonesce fără seamă, fie-care înșală cum poate și justiția e prea departe și prea târzie.

Din această pricină multe ramuri agricole suferă; în prima linie creșterea vitelor. Toți agricultorii se plâng că nu pot crește vite, din cauza slugilor și ori se lipsesc, de a exploata această ramură de activitate, atât de folositoare, ori se aduc din străinătate oameni crescuți în străjnicie și credință către stăpân, cari și aceia se strică, după cât-va timp, din cauza disoluției ce s'a introdus la noi.

NB. Dispozițiunile de care se vorbește aci au devenit inutile după promulgarea legii servitorilor și de aceea s'a suprimat.

Cu totul de altă natură sunt dispozițiunile relative la tovarășia pe produse. Ele au de scop de a reglementa un contract foarte obicinuit în țara noastră și care a rămas până acum nebăgat în seamă de legiuitor de și este folositor din intreitul punct de vedere politic, social și economic.

Societățile moderne sunt în adevăr frământate de lupta ce se incinge, tot mai aprigă, între clase și care amenință peste tot ordinea stabilită.

De și mai puțin de cât ori-care altă parte a Europei, la noi se simte între clasele producătoare oare-care antagonism, pe care reaua credință poate să-l exploateze cu înlesnire.

Legăturile de protecțiune, de o parte, de ascultare, de alta s'au rupt din cauza preocupărei egoiste de a-și vedea fie-care de binele său și direcțiunea claselor munci-

toare scapă din mâna proprietarilor, pentru a trece în mâna unor oameni nepregătiți.

Tovărășia pe produse este menită să restabilească vechile legături intru cât erau folositoare și drepte. Ea leagă, prin legături strânse de interes pe proprietari și pe muncitori, îmbina interesele lor, puind binele particular al fie-căruia, în binele comun al amânduror părților.

Nu mai puțin importantă este această instituțiune din punctul de vedere social. Ea obligă în adevăr pe proprietari să se ocupe de ogorul țeranului, de vitele lui, de sămânța lui, de producțiunea lui.

Proprietarii sunt transformați în atâți funcționari publici, cari să lucreze pentru prosperitatea țărânilor, cu atât mai mare râvnă, cu cât sunt plătiți, pentru aceasta, cu propria lor prosperitate.

În sfârșit din punctul de vedere economic, acesta este singurul mijloc de a avea în țară o producțiune din ce în ce mai bună și a nu seca bogăția pământului. Acum în adevăr, producțiunea proprietarilor și arendașilor este de calitate destul de bună; producțiunea țărănească însă este așa de proastă în cât strică și numele bun ce ar putea să aibă cerealele celor d'ântăiu.

Această inferioritate va dispărea îndată ce se va introduce tovarășia pe produse. Cerealele muncitorilor vor fi una cu ale proprietarilor și vor fi toate de bună calitate, căci proprietarul dă sămânța.

Afară de aceasta exploatarea ce se face astăzi în cea mai mare parte a țării, seacă puterile productive ale pământului. Exploatăm fără prevedere și oare-cum fără milă. Storcem pământul, pare că am vrea să bângăm într'un an, în pungă, toată avuția ce coprinde.

Tovărășia pe produse va contribui ca să așeze socie-

tatea românească. Nimeni nu va putea să se îmbogătească într'un an, nici să sărăcească într'un an și, trebuind să se gândească mai departe, va căuta să pregătească pământul așa ca să-i producă tot-d'a-una.

GR. G. PEUCESCU, Ministrul domeniilor.

Văzând că D-nu Carp depune proiectul de lege primitiv al D-sale, m'am crezut dator să depun și eu proiectul elaborat de mine și la expunerea din 1889 am adăogat ce urmează :

III. EXPUNERE DE MOTIVE DIN 1893

Toți aceia cari au studiat starea populațiilor noastre rurale, din deosebite părți ale țerei, atât din punctul de vedere economic, cât și din punctul de vedere social, au rămas convinși că legiuitorul, în amândouă privințele are datorii mari de îndeplinit, și faptele petrecute supt ochii noștri dovedesc că momentul este venit pentru a săvârși sau măcar pentru a încerca o îmbunătățire.

Nu e vorba, fără indoială, de a ne amesteca, în mod silnic, în relațiunile dintre proprietar și muncitor ; un asemenea amestec, contrar și moravurilor și legilor noastre, ar fi respins de toți.

Dar trebuie mai întăiu să arătăm lămurit regulele fie-cărui fel de contract, așa în cât fie-care să vadă limpede ceea ce dă și ceea ce ia.

Și pe urmă să nu mai prelungim în silă o stare de lucruri păgubitoare și pentru proprietari și pentru muncitori și pentru prosperitatea generală a țerei ; ci mai vârtos să călăuzim societatea românească către un soi

de tocmeli care să concilieze îmbunătățirea economică a amândor factorilor producțiunii agricole, cu prosperitatea publică și cu interesele superioare ale ordinii sociale.

Intr'adevăr s'a introdus în 1866 în legislațiunea noastră o idee foarte nedreaptă, contrarie echității și contrarie dreptului comun: executarea tocmelilor agricole de către administrație.

Este un articol, care la prima vedere nu zice nimic, și care zice mult pentru cine știe să-l facă să vorbească.

Ascultați ce blând este: „Primarul va chema pe cultivator la munca pentru care s'a tocmnit.“

Această dispoziție nu zice nimic pentru omul pacinic și drept. Pentru acela însă, care știe cum se fac treburile, aceasta însemnează că obligațiunile de a munci să se execute manu militari, cu mâna armată.

Această măsură a putut să fie necesară atunci, când s'a introdus, dar astăzi nu mai are nici un cuvânt de a fi, ea este exorbitantă și barbară din punctul de vedere al dreptului, și dezastroasă din punctul de vedere economic.

Și în adevăr, de mult, din vremea Romanilor principiile dreptului nu mai admit ca un om să fie silit a face, numai admit să se exercite constrângere asupra persoanei. Și, de când sunt legi în lume, nici o dată nu s'a admis ca, dintre obligațiunile ce rezultă din același contract, numai unele să fie executate; iar celelalte nu.

Când țeranul nuși execută obligațiunea de a munci, după legea votată de Senat, primarul 'l execută manu militari. Dar când proprietarul nuși execută obligațiunile lui, de a-i da pământ de muncă, or de pășune, la cine să alerge muncitorul? Și, de și legea prevedea ca

primarul să execute și unele din obligațiile proprietarului către muncitor, această parte a legii este literă moartă, căci primarul, a tot puternic față de țăran, nu îndrăznește să execute pe proprietar. Și, fiind că ceea ce silește pe una din părți să-și îndeplinească obligațiunea, este tocmai trebuinta ce simte ca cea altă parte să-și îndeplinească pe a sa, proprietarul, având puterea de a sili pe muncitor să-și îndeplinească obligațiunile luate către dănsul, fără să justifice că și-a îndeplinit, el înțēiu, obligațiunile către muncitor, rezultatul va fi că muncitorul și va îndeplini obligațiunile pe când proprietarul, nu.

Iacă la ce se reduce in ultima analiză principiul silei introdus in legea tocmelilor agricole.

Din punctul de vedere economic executarea silită este vătămătoare. Și in adevăr tocmelile agricole nu sunt de căt contractul de locațiune aplicat la relațiunile dintre proprietarul pământului și muncitorul manual.

Ei bine, contractul de locațiune presintă două tipuri : or ei pământ cu arendă și-l cultivi tu, or inchiriezi munca ta altuia, ca să cultive el, arendarea pământului și locațiunea munci. Din aceste două tipuri cel mai favorabil pentru sătean este fără indoială arendarea pământului : arendarea pământului face pe muncitor arendaș gospodar, de oare-ce inchirierea muncii l face uvrier, proletar.

Și pentru proprietar tot arendarea pământului este mai favorabilă, pentru că munca cu oameni plătiți cere capital mare și-l dă victima usurarilor.

Și pentru prosperitatea țērii tot arendarea este mai favorabilă, pentru că imbogătește pe țērani și, acolo unde sunt țērani bogați, pământul are valoare mai mare.

Ei bine, dreptul de a executa pe țēran la muncă, favorizează tocmai tipul care-l aruncă pe muncitor in

proletariat și pe proprietar în mâna usurei și, cu cât favorizează tipul cel rău, cu atât gonește din deprinderi tipul care va face pe muncitor gospodar, și care dă valoare pământului.

Și acesta este foarte lesne de înțeles :

Când arendezi pământ, n'ai trebuință de nici o silă. Ți-ai luat banii puțin și ți pasă când și va face muncitorul munca lui.

Când ai trebuință de executare silită, de primar, de sub-prefect etc.? Când te-ai tocmnit cu oameni să vie să muncească la tine și când nu vor să vie.

În această formă de locațiune, în închirierea muncii, și încă în cea mai rea formă, în închirierea muncii de cu iarna, ai nevoie de executare administrativă.

Dar tocmai acest tip de contract nu merită să fie încurajat, necum menținut cu sila.

Și când nu va mai fi sila, atunci proprietarul va căuta un tip de contract în care să-l tragă și pe țeran înima să muncească.

Și fiind că, dintre toate tocmelile ce se obicinuesc în țară, cel mai ademenitor pentru muncitor este tovărășia pe produse, vor căuta să introducă tovărășia pe produse. Aceasta este soluțiunea cea bună.

Tovărășia pe produse constituie pârghia cea mai puternică pentru ridicarea economică și a proprietarilor și mai ales a sătenilor, și în același timp cel mai puternic instrument de producțiune și cel mai bun mijloc de înfrățire.

Este datoria noastră să căutăm a introduce peste tot acest fel de contract, care dă atât de bune rezultate, în părțile unde se practică.

Această datorie ne-o îndeplinim depuind proiectul de față

Or cât de favorabilă este tovărășia pe produse, părerea noastră nu este cu toate astea ca ea să fie impusă.

Intr'o țară mare agricolă nu e cu puțință să se schimbe de azi pe mâne deprinderi vechi, izvorând din moravuri și câte o dată din legislațiuni deosebite.

Nici nu trebuie legiuitorul să împiedice diversitatea combinațiunilor pe care inteligența și interesul cultivatorilor le poate născoci pentru folosul lor. Și e sigur că libertatea este cel mai puternic factor al bogăției.

De aceea proiectul de lege ce presintăm, pe lângă tovărășia pe produse, prevede și cele-alte două forme de tocmeli agricole,arendarea pământului și inchirierea muncii, și le deosibește cu îngrijire și arată regulele esențiale ale fie-căruia.

Acestea sunt principiile depuse in acest proect de lege.

El are de scop de a arêta cum cere dreptatea să fie făcute și executate tocmelile agricole, și să oprească unele clause cari dau loc la abusuri.

Scoate din legea existentă un principiu nedrept, care stabilește neegalitatea între cei duoi factori ai producției agricole, principiu care a putut aduce oare-care foloase in momentul când s'a introdus, dar care acum nu poate fi de cât vătămătoare economicește, și primejdios din punctul de vedere social.

Și, introducând dreptatea in relațiunile dintre proprietar și muncitor, indrumează, prin aceasta chiar, societatea către acele tipuri de invoeli care singure ne pot da prosperitatea și infrățirea.

GR. G. PEUCESCU.

PROIECT DE LEGE

DESPRE TOCMELI AGRICOLE

CAPITOLUL I

Despre tocmeli agricole în general

SECȚIUNEA I

Dispozițiuni generale

Art. 1. Tocmelile agricole sunt invoeli între proprietar sau arendaș cu muncitorul manual al pământului, în vederea unei producțiuni agricole.

Art. 2. Tocmelile agricole sunt de trei feluri :

- a) Arendare de pământ ;
- b) Inchiriere de muncă ;
- c) Tovărășie pe produse.

Art. 3. Arendarea de pământ se poate face pe 5 ani cel mult.

Inchirierea de muncă cel mult pe un an.

Tovărășia pe produse pe timp ori cât de lung.

Art. 4. Nici o tocmeală agricolă nu se poate incheia de cât pentru anii ce urmează imediat.

Art. 5. Cultivatorul este în drept a pășuna locul ce i s'a învoit, dupe ridicarea bucatelor, până la noua arătură.

Art. 6. Clausele penale și acelea de solidaritate sunt oprite.

Art. 7. Anul agricol începe la 1 Martie.

Art. 8. Arendarea pământului și închirierea muncii sunt guvernate prin regulile stabilite de legiuitor pentru contractul de locațiune, afară de modificările coprinse în legea de față.

Tovărășia pe produse este guvernată numai prin dispozițiunile legii de față.

SECȚIUNEA II

Despre forma contractului

Art. 9. Inscrisul constatând învoelile agricole, se va adevăra conform regulilor stabilite de legea pentru autentificarea actelor.

Art. 10. Judecătoria comunală este în drept a legaliza tocmelile agricole și când valoarea obligațiunilor reciproce trece peste competența acelei instanțe (300 lei).

Martorii nu sunt necesari de cât atunci când nu se găsesc între muncitori cari contractă cel puțin duoi cu cunoștință de carte.

Art. 11. Inscrisurile pentru tocmelile agricole legalizate, se vor trece într'un registru special, numerotat și sigilat de judecătorie.

Art. 12. Registrul tocmelilor agricole se va încheia pe fie-care an la 15 Aprilie de către consiliul comunal.

Art. 13. În lipsa unui contract, alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va munci pe o proprietate străină, fără opunerea proprietarului, se

supune prin aceasta chiar la toate obligațiunile la care s'au supus prin invoeli scrise sau verbale cei-alți consăteni și are aceleași drepturi.

Opunerea proprietarului se va constata prin cererea scrisă a proprietarului adresată primarului.

Art. 14. Acela care va munci pe proprietate străină in contra voinței stăpânului, va perde recolta; proprietarul pământului va fi in drept să o ia, după ce însă va plăti muncitorului munca și sēmënța.

Art. 15. Persoana însărcinată de a administra o exploatațiune agricolă este considerată, chiar dacă n'ar avea procură formală, ca avënd putere deplină pentru a contracta sau a se opune.

SECȚIUNEA III

Despre execuțiune

Art. 16. Contractele de tocmeli agricole se vor executa dupe rëndul transcrierii lor in registru.

Proprietarul este dator a indestula de pământ, conform invoelei, mai ăntëiu pe acei a căror invoială a fost transcrisă mai inainte, și numai după ce va indestula pe toți aceia către cari s'a obligat prin invoeli transcrise, va putea da la alții.

Art. 17. Muncitorul este dator să săvërșească mai ăntëiu munca la care s'a obligat prin inserisul care a fost transcris mai inainte in registru, și numai după ce va isprăvi munca, la care s'a obligat prin invoeli transcrise, va putea munci și la alții.

Art. 18. In cas de neindeplinirea obligațiunilor contractate printr'un contract de tocmeli agricole, partea care voește executarea, va vesti, pe partea nespusă

să și execute obligațiunea. Vestirea se face prin Primărie.

Art. 19. Dacă partea, nici în urma vestirei nu și va executa obligațiunea, primarul, însoțit de doi martori cu știință de carte și față cu părțile, sau după ce le va fi chemat, va încheia procesul-verbal, constatând neindeplinirea obligațiunii și cauza neindeplinirei.

Acest proces-verbal se va încheia în cele 24 ore de la cerere, fără a se ține în seamă sărbătorile.

Art. 20. Primarul va prețui prin același proces-verbal paguba încercată. Martorii vor servi de prețuitori.

Prețuirea nu va putea nici într'un caz să coprinză, de cât paguba rezultând d'a dreptul din neindeplinirea obligațiunii, adică sumă pe care trebuie să o plătească proprietarul pentru a și procura îndeplinirea obligațiunii de către altă persoană.

Art. 21. Copie de pe acest proces-verbal se va da părții îndreptățite.

El face probă în justiție până la proba contrarie.

Art. 22. Partea îndreptățită va putea să și urmărească despăgubirea înaintea instanțelor competente. Art. 20 din legea judecătoriilor comunale de ocoale se abrogă.

Art. 23. Dacă cauza pentru care muncitorul nu și va fi executat obligațiunea sunt împrejurări întemplătoare, nu va fi dator nici o despăgubire.

SECȚIUNEA IV

Despre socoteli

Art. 24. Proprietarii sau arendașii sunt datori a socoti pe muncitori pe fie-care an cel mai târziu până

la 1 Martie, sfârșitul anului agricol, și a da fie-căruia chitanțe tipărite dintr'un registru cu matcă, în care se va arăta rămășițele sau lichidarea.

Art. 25. În cas contrariu, judecătoria comunală, în urma unei interpelațiunei făcute conform art. 18, va procede la socoteala în fața părților, sau și în lipsă, dacă nu se va presinta veri-una dupe vestirea ce i se va face; și va încheia proces-verbal constatând lichidarea sau rămășițele.

Art. 26. Proprietarul nu va putea pune în socoteala muncitorului, pentru munca săvârșită, alte sume de cât pe acelea ce și acesta i-ar datori pentru împrumuturi făcute cu scop de a și cumpăra vite sau instrumente de muncă, hrană și nutreț.

Art. 27. În cas de neplata rămășițelor respectiv datorite, părțile se vor adresa la instanțele competente.

Art. 28. Pretențiile rezultând din tocmeli agricole, se prescriu prin două ani de la epoca când trebuiau răfuite.

CAPITOLUL II

Despre arendarea pământului

Art. 29. Arendarea se face, ori pe bani, ori pe muncă sau și pe bani și pe muncă.

Arendarea pe parte din produse ia numele de tovărășie pe produse și se guvernează de regulele edictate în cap. IV.

Art. 30. Ori-ce înscris de arendare va arăta lămurit întinderea pământului ce se arendează și, pe cât se poate, poziția locului, precum și suma prețului sau felul muncii și cantitatea ei, sau timpul cât va trebui să muncească. Se poate asemenea stipula că, pentru atât pământ închiriat, să se săvârșească atâta muncă.

Art. 31. Când se arendează pământ pentru pășune, prețul arendeii se poate stipula pe cap de vită, arătându-se însă tot-d'a-una măcar aproximativ întinderea pământului destinat pentru pășune.

Art. 32. Dacă nu s'a arătat întinderea pământului arendat pentru muncă sau pentru pășune, proprietarul este dator să dea atât pământ de muncă, cât represintă munca la care s'a obligat muncitorul, după invoelile existente în localitate, și atât pământ de pășune cât se obicinuește în localitate.

Art. 33. Este nulă invoiala ca toată datoria din pășune să se facă în muncă.

Art. 34. Nu se plătește nici un erbărit pentru vitele mari născute în cursul anului agricol; pentru mie se plătește jumătate plata invoită pentru oi.

Art. 35. Nu se poate cere nici o plată pentru pășunatul vitelor în vatra satului.

De aceea vetrele satelor, de nu sunt îngrădite, se vor mărgini cu șanț tras de proprietarul mărginaș.

Nefiind șanț, pășunatul vitelor, în marginea satului, nu dă loc nici la plata de erbărit, nici la globire.

Art. 36. În cas de arendare pe muncă, muncitorul este dator să săvârșească fie-care fel de muncă mai întâi la proprietar, și pe urmă pe pământul arendat.

Asemenea proprietarul, după fie-care fel de muncă, este dator să lase muncitorului timpul necesar ca să săvârșească munca aceea și pe pământul arendat.

Art. 37. Muncitorul nu poate să și ridice recolta de pe pământul arendat, de cât după ce va plăti prețul arenzii pe acel an, sau după ce va fi îndeplinit în natură, ori va fi plătit în bani munca din acel an, care trebuia să preceadă recoltarea.

Proprietarul nu are drept, însă să rețină recolta pentru altă datorie de cât prețul arenzii din acel an, sau îndeplinirea muncii precedente din acel an, ori plata ei în bani.

Art. 38. Dacă va perde toată recolta unui an, sau măcar jumătate dintr'ênsa, după pământul arendat, muncitorul are drept la un scăzământ proporțional din preț.

Ori-ce stipulațiune contrarie este nulă.

CAPITOLUL III

Inchirierea muncii

Art. 39. Sunt trei feluri de inchirieri de muncă :

- a) Obligațiunea de a face o lucrare determinată ;
- b) Obligațiunea de a servi un timp mărginit ;
- c) Obligațiunea de a transporta.

Regulele privitoare la obligațiunea de a munci un timp mărginit sunt stabilite prin legea servitorilor.

SECȚIUNEA I

Dispozițiuni comune la toate inchirierile de muncă

Art. 40. La nici un fel de muncă nu se vor primi :

- 1) Copii mai mici de 12 ani ;
- 2) Femei cari lăptează prunci mai tineri de trei luni.

Art. 41. Ziua de lucru se socotește de la răsăritul până la apusul soarelui. Ea este numai de 10 ore pentru copii de la 15 până la 12 ani. Ea coprinde două re-pause de câte o oră la prânz și la amiazi.

Art. 42. Dacă invoiala este ca muncitorii să fie

hrăniți de proprietar, hrana trebuie să fie de aceeași calitate și cantitate ca aceea a muncitorilor de condițiune mijlocie din localitate.

SECȚIUNEA II

Pentru obligațiunea de a face o lucrare determinată.

Art. 43. Proprietarul care intrebuintează pe muncitor la o lucrare primejdioasă, este dator să ia măsurile cuvenite pentru a-i apăra sănătatea.

Art. 44. Muncitorul este dator să înceapă lucrarea la care s'a obligat indată ce va fi vestit de proprietar și să urmeze până o va termina.

Art. 45. Proprietarul care, cu știință, va inchiria munca saŭ serviciile unei persoane a cărei muncă saŭ servicii sunt inchiriare prin contract legalizat și transcris în regulă, este solidar răspunzător de paguba cauzată.

Art. 46. Proprietarul este dator să plătească muncitorului salariul in voit, la timpul hotărât, sub pedeapsă de a plăti, ca despăgubire, in doit prețul ȃilelor de intârȃiere până la plată.

Art. 47. Refusul plăței se constată prin proces-verbal incheiat de primar conform art. 18.

Art. 48. Este nulă de drept ori-ce in voială de muncă care s'ar stipula pentru bani datoriti din cărciumi și din alte daraveri, de căt din tocmeli agricole, saŭ ca dobândă la o sumă imprumutată.

Art. 49. Tocmelile de muncă nu pot fi indeplinite de căt in localitatea pentru care s'a contractat, saŭ, dacă muncitorii sunt domiciliati in altă comună, și in teritoriul comunei in care sunt domiciliati.

SECȚIUNEA III

Despre obligațiunea de a transporta

Art. 50. Cărașul este dator de a îngriji marfa ce i s'a incredințat și răsdundător de pagubele provenind din vina lui.

Art. 51. Cei ce cară produse au dreptul de a fi descărcați dupe 6 ore de la sosirea in gară, sau dupe 24 ore de la sosirea in obor sau in schele.

In cas contrariu, proprietarul productelor este dator să le plătească timpul perdut dupe prețul din localitate.

Art. 52. Indată dupe descărcare, cel ce a primit marfa este dator a libera fie plata, fie chitanța, dupe cum s'a învoit.

Art. 53. Dacă in locul de descărcare nu există agent judecătoresc, neîndeplinirea verii-uneia din obligațiunile de mai sus se va constata de autoritatea comunală locală prin încheiere de proces-verbal.

Acest proces-verbal face probă in justiție până la proba contrarie.

CAPITOLUL IV

Despre tovărășia pe produse

SECȚIUNEA I

Dispozițiuni generale

Art. 54. Tovărășia pe produse este o învoială prin care proprietarul se obligă a da cultivatorului o întindere de pământ oare-care, pe care cultivatorul se obligă să o muncească, și amânduoi să impartă produsul in proporțiunea ce vor fixa liber între dênșii.

In lipsă de stipulațiuni in această privință, proprietarul ia din trei una.

Art. 55. Este tovărășie pe produse și în cazul în care proprietarul dă cultivatorului o liveadă pe care acesta să o cosească și să împartă fânul în proporțiuni determinate prin contract.

Art. 56. Ori-ce altă indatorire și-ar lua cultivatorul pentru pământul de muncă or livezi de cât aceea de a da din produse, partea hotărâtă prin contract, este reputată nescrisă și nu mai constituie tovărășia pe produse.

Art. 57. Totuși părțile pot să se invoiască :

a) Pentru pregătirea pământului ce face obiectul contractului ;

b) Pentru pășunatul vitelor.

Art. 58. Muncitorul care a contractat o tovărășie pe produse, nu se mai poate obliga prin nici un alt contract agricol până ce nu va termina munca pământului pus în tovărășie. Contractele ce ar face în urmă nu vor avea nici o putere.

SECȚIUNEA II

Despre obligațiunile proprietarului

Art. 59. Proprietarul măsoară pe fie-care an întinderea pământului învoit.

Această întindere poate fi la un loc sau în două, ori mai multe locuri, după felul semănăturilor.

Art. 60. Proprietarul are direcțiunea lucrărilor agricole.

El hotărăște felul semănăturilor.

El statornicește întinderea semănăturilor de primăvară și de toamnă.

El determină epoca, când trebuie să înceapă fie-care muncă agricolă și arată cum trebuie făcută.

Art. 61. Proprietarul este dator să dea toată sămânța necesară pentru semănatul pământului, pe care are dreptul a o prelua la arie fără nici o adăugire.

Art. 62. Proprietarul este dator să procure mașine pentru treieratul bucatelor produse pe pământul pus în tovărășie.

Pentru aceasta el este dator să hotărască locul de arie, îndată dupe începerea secerișului.

Cultivatorul va plăti treierușul obicinuit în localitate pentru partea lui din produse.

Art. 63. Proprietarul este dator să dijmuiască îndată ce se va găti de cules fie-care lan sau tarla.

Art. 64. Proprietarul este dator a asigura grăul comun și rapița comună contra grindinei, având drept a cere de la săteni partea de premii cuvenită pentru partea lor de produse.

SECȚIUNEA III

Obligațiunile cultivatorului

Art. 65. Cultivatorul este dator a munci cu vitele și instrumentele lui pământul ce i s'a dat de proprietar spre cultură.

Drept aceea, trebuie să aibă vitele bine îngrijite și uneltele perfecționate.

Art. 66. Părțile se pot invoii ca proprietarul să dea ori vitele, ori instrumentele trebuincioase pentru muncă sau și vitele și instrumentele.

Art. 67. Cultivatorul este obligat a urma direcțiunea ce i se va da de proprietar, în interesul comun.

Cultivatorul este dator să iasă la muncă în dată ce va fi vestit și să muncească în modul arătat prin contract.

El este dator să care grăul sau secara, orzul, ovăzul, rapița la locul destinat de proprietar pentru aria comună și să'l treere împreună cu cei-alți cu mașina proprietarului și munca lor.

Art. 68. Partea proprietarului din produsele treerate este dator cultivatorul să o care la magazia proprietarului.

Art. 69. Porumbul cules este dator cultivatorul să l despartă în trei părți: porumb copt bine, porumb verde, și porumb de mijloc.

El este dator să care partea de porumb cuvenită proprietarului la pătulele proprietății.

SECȚIUNEA IV

Sfârșitul contractului de tovărășie pe produse

Art. 70. Contractul de tovărășie pe produse se sfârșește prin termenul învoit și prin moartea cultivatorului.

Art. 71. Murind cultivatorul în mijlocul unui an agricol, moștenitorii lui vor îndeplini lucrările ce sunt de făcut până la finele anului. Iar de nu, proprietarul îngrijește de terminarea acelor lucrări, rămând să și ia cheltuiala făcută din vânzarea produselor.

Art. 72. Proprietarul are privilegiu asupra produselor, dupe pământul pus în tovărășie și cuvenite cultivatorului, pentru toate sumele ce va avea să ia de la cultivator, în puterea contractului de tovărășie.

El nu va putea însă să pue în vânzare, de cât aceea

ce va prisosi peste trebuințele hranei cultivatorului și a vitelor lui pe timp de trei luni.

Art. 73. In cas de neindeplinire a vre-unei obligațiuni de către veri-care din părțile contractante, primarul, după cererea părții interesate, va procede conform art. 18, 19 și 20. El va autorisa tot de o dată pe cea-altă parte să săvârșească lucrarea in socoteala părții îndărătnice, dupe prețurile ce se plătesc in momentul acelei munci.

Partea indreptățită va putea să execute imediat aceea lucrare și să urmărească prin justiție despăgubirea sa.

Art. 74. In cas de abatere gravă sau rea voință constatată, se va putea cere la judecătoria comunală resilierea contractului de tovărășie.

In acest cas judecătoria va procede la facerea socotelilor dintre părți de o dată cu pronunțarea resilierii.

Sentința este supusă apelului la judecătorul de ocol.

Art. 75. Proprietarul care va goni pe muncitor, precum și muncitorul care va fugi, fără indeplinirea, formelor și afară din casurile prescise mai sus, vor fi condamnați la o amendă care nu va trece peste două sute lei, fără prejudiciul daunelor interese.

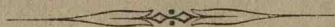
Dispozițiuni generale

Art. 76. Legile anterioare asupra tocmelilor agricole sunt și rămân abrogate; asemenea sunt abrogate ori-ce alte dispozițiuni contrarii legii de față.

Art. 77. Un regulament, dat in forma regulamentelor de administrațiune publică, va lămuri principiile depuse in această lege.

Gr. G. Peucescu, Al. Păcleanu, G. C. Burcă, Const. R. Golescu, I. H. Popp, Dem. Butculescu, I. Comăneanu, M. Balș, I. Medigre-

ceanu, Anghel I. Ulubeanu, G. I. Vlădescu, Dem. Orbescu, G. Negulici, T. Tutov, N. C. Popescu, I. Suditu, Victor Macri, Spirache D. Profirescu, Dem. Bădescu-Roșiori, Mirea Demetrescu, I. Tănase Dimitriu, A. D. Mavrodineanu, G. Apostoleanu, I. Ciufflea, V. Vlădoianu, G. Rosnovanu, I. M. K. Epureanu, A. Cantacuzin, K. St. Cezianu, St. Beloiu, I. Christodorescu, V. Sculy Logothetides, N. Burchi.

DISCURS

PRONUNȚAT DE D-NU

GR. G. PĂUCESCU

IN ȘEDINȚA DE LA 3 MAIU 1893

*Cu ocaziunea discuțiunii generale asupra proiectelor de lege de
Tocmeli agricole, unul depus de guvern, și altul venit din
inițiativă parlamentară.*

Domnilor deputați,

Imi propun să vă dovedesc că starea actuală a legislațiunii noastre, in materie de tocmele agricole, este rea : este nedreaptă, din punctul de vedere juridic și asupritoare, din punctul de vedere economic : ea sărăcesce, atât pe proprietar cât și pe țeran ; și, din punctul de vedere social, ea seamănă ura, neînțelegerile, dușmănia între proprietari și muncitorii de pământ. Mi propun să vă dovedesc că proiectul de lege, care se aduce in discuțiune ađi, daca indreptează in parte câte-va amănunte ; dar in genere face și mai rea, de cât este astă-đi, acéstă stare de lucruri ; și că din contra, proiectul de lege, pe care am avut onoare să'l propunem vre-o 34 membri din sinul majorității, acést proiect aduce o reformă opor-

tună, neapărat trebuincioasă pentru îmbunătățirea stărei agricultorilor și pentru prosperitatea și liniștea Statului.

Și, după ce voiu dovedi toate acestea, vă voiu propune să respingeți proiectul de lege al guvernului și să primiți pe acela, pe care am avut onoare să'l propunem noi, proiectul venit din inițiativa Parlamentului.

Dar, D-lor, mai înainte de a intra in aceste debateri, aș dori, încă de la început, să înlătur o prevențiune care s'a ridicat contra proiectului nostru de lege, să răspund la o acușațiune ce ni s'a făcut, noă, subscriitorilor acelui proiect de lege, in ceea ce privesce procedarea ce am urmat.

Ni s'a ȃis : chiar dacã proiectul Vostru ar fi bun, acest proiect trebuie să fie respins, pentru că ați procedat rău, pentru că ați presintat acest proiect ca o armă de dușmănie in contra guvernului, ca un instrument de discordie in sinul majorității.

D-lor, acei cari vorbesc ast-fel nu cunosc faptele petrecute.

Iată ce s'a petrecut in această privință.

De multă vreme, mai mulți membri insemnați din partidul conservator au ideile, cari sunt depuse in proiectul, pe care am avut onoarea să'l presentăm noi. Aceste idei au fost de mult răspândite de mulți dintre noi. Eu, intre alții, încă inainte de venirea la putere a guvernului conservator, căutam să vorbesc, și din țara românească și din Moldova, cu toți oamenii, cari puteau să mi dea deslușiri asupra stării țeranilor din toate părțile țeri, să studiez toate cestiuunile ce se referă la starea tocmelilor agricole și să lămuresc ideile, cari sunt depuse in acest proiect de lege.

Și am martori, intre alții, pe D. Sturdza Scheianu,

cu care am discutat in lung și in lat mai toate ideile pe cari vi le supun ađi. După venirea la putere a partidului conservator, încă din cele d'intăiu ședințe, vă aduceți aminte că s'a tratat cestiunea de a se sci care a fost cauza răscoalei, mișcări țărănesci din 1888, și, în acastă discuțiune, vorbind in numele majorității, vorbind in aplausele majorității conservatoare, am enunțat, am făcut să se întrevadă ideea care constituie acest proiect de lege.

Și mai târziu, când D. Theodor Rosetti a făcut o anchetă, o cercetare in toată țara, am venit din nou, in această anchetă, cu ideile noastre. D. Rosetti a însărcinat pe prefecti să chieame pe agricultorii cei mai cunoscători și să-i întrebe asupra proiectului de lege publicat de D-sa in apelul către țară.

Atunci m'am dus intr'adins la Turnu-Măgurele și, in mijlocul alegătorilor și amicilor mei politici, in mijlocul celor mai buni conservatori și celor mai buni agricultori, am propus ideea, care o susțin și azi, și, după desbateri serioase, in timp de două ședințe, părerea mea a fost primită de toți. Nu știu cine a redactat și cum s'a redactat procesul-verbal al acelor desbateri; dar sunt sigur că, in dosarul ministerului, trebuie să se găsească dovadă că agricultorii din Teleorman cred că e bine să se desființeze executarea administrativă și să se indrumeze țara către un timp de tocmeli agricole mai folositoare și intereselor țaranilor și intereselor proprietarilor.

Mai târziu, indata ce prințul Știrbeiu a venit in 1889 cu proiectul acesta, pe care l-a adus si D. Carp astă-đi, noi, căți-va conservatori, am propus proiectul nostru, pe care, cu puține modificări, l propunem și astă-zi.

Aceste proiecte amëndouë, cel propus de prințul Știrbeiu și cel propus de noi, au fost trimise la secțiuni, și amëndouë au fost luate in considerare și trimise la delegați ca să le studieze pe amëndouë, să le concilieze și să le combine

Și; între delegați aleși de secții, 'mi aduc aminte că erau căți-va, cari se găsesc și astă-zi in mijlocul nostru. Dacă nu mă înșel, era și amicul meu, D. Constantin Cezianu. Dar de sigur era repausatul Kogălniceanu și era venerabilul nostru președinte al consiliului.

Acești delegați au primit misiunea, din partea secțiunilor, ca să concilieze amëndouë aceste proiecte și să infățiseze un proiect care să coprindă dispozițiile bune, dintr'unul și din cel-alt.

Impregiurările politice, schimbările de guvern, ce au urmat, n'au permis ca să se dea urmare acestei idei.

Am avut totuși timpul să discutăm, in lungi ședințe, in comitetul delegaților, ambele proiecte de lege și să cădem de acord asupra multor idei, cari formează mai tot proiectul, pe care 'l-am infățisat din inițiativă parlamentară.

Ce puteam noi să facem mai mult, care aveam o idee pe care o credeam bună și folositoare? Ce puteam să facem mai mult, de cât să o anunțăm in Cameră pe cale oficială, s'o presintăm in anchete, să o presentăm și Camerei in formă de proiect de lege. Vă aduceți de sigur aminte că, atunci când am infățisat pentru prima oară proiectul nostru, ca să se combine cu proiectul prințului Știrbeiu, vă aduceți aminte bine că nu s'a făcut nici o cestiune din aceasta: S'a dis-

cutat lucrul fără să se supere nimeni. Iată cum am procedat noi.

Cum a procedat D. ministru de domenii? D. ministru, știind toate lucrurile acestea, cunoscând că există un proiect de lege din inițiativa membrilor partidului conservator, proiect care fusese admis în principiu de Camera conservatoare din 1889, la care luase parte în discuție primul ministru de ași, știind toate acestea, nu ține seamă de nimic și depune tot proiectul din 1889, fără să țină absolut nici o seamă de ideile cari fusese emise din partea majorității conservatoare. Și, ca să dea ochi cu noi cât mai târziu, depune proiectul său mai întâiu la Senat.

Departa de mine ideea de a face imputare cui-va, dar mi se pare că e foarte nedrept ca să ni se impute nouă, că nu am procedat bine, când noi am făcut tot ce era cu putință, ca să ajungem a face să se cunoască ideile noastre. Nu e dar procedare rea din partea noastră. Nu cred cu putință să se procedă mai bine, mai amical, de cum am procedat noi.

E adevărat că D. L. Catargi, președintele consiliului, ne-a imputat că ar fi trebuit să venim cu proiectul de lege pe cale de amendament. Dar lucrul e absolut cu neputință. M'am gândit mult la aceasta. Nu se poate! Cine și aruncă ochii pe amândouă proiectele de legi, vede că, dacă se poate foarte ușor ca proiectul guvernului să intre în proiectul nostru; dar, pe de altă parte, proiectul nostru nu poate intra în proiectul guvernului, pentru cuvântul foarte simplu că proiectul nostru este mult mai larg conceput, de cât al guvernului. Noi ne ocupăm de forma contractului, de executarea contractului și de regulile de drept ale aces-

tui contract sub toate formele: Inchiriare de muncă, locațiune de lucru. De ce se ocupă proiectul guvernului? De un singur lucru. De executarea contractului și de forma lui exterioară. Va să zică, proiectul guvernului nu coprinde, de cât o parte mică din proiectul nostru. Ei, cum o să bagi un mare tot, numai într'o părțică dintr'ensul? Cum o să bagi o casă într'o odaie? E lesne să bagi mobila dintr'o odaie, în altă odaie dintr'o casă; dar e cu neputință să grămădești mobila dintr'o casă, într'o singură odaie.

Iată pentru ce nu am putut asculta povața care mi s'a dat, ori cât ași fi fost dispus ca să o ascult.

Onor. D. ministru de domemenii 'mi-a făcut o altă imputare.

D-sa 'mi-a ȃis că trebuia, când am vȃduț proiectul depus de D-sa, să mă fi dus la D. Catargi și să mă plâng de lucrul acesta, că nũ se ține seamă de ideile partidului conservator.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : Când ȃi-am făcut eu această imputare?

D. Gr. Pȃucescu : Are memorie scurtă D. ministru al domeniilor.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : Când?

D. Gr. Pȃucescu : La intrunirea majoritȃței din sala bȃilor Eforiei.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : Nici nu am luat cuvȃntul.

D. Gr. Pȃucescu : Scie Camera intregă cȃ ai vorbit o oră.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : Dar nu am ȃis aceasta.

D. Gr. Pȃucescu : Ai ȃis și aceasta ca multe altele,

și tot cu atâta puțină dreptate. Și, ca să-ți ajut memoria, eu ți-am răspuns atunci: Dar ce fel de om mă crești D-ta pe mine, ca să mă duc să mă plâng la D. Catargi și să îi cer să se certe el cu D-ta? Dacă este de ceartă, mă cert eu cu D-ta, nu pun pe altul.

Dar ori cum ași fi procedat, m'aș fi adresat eu la D. Carp, ori s'ar fi adresat D. Catargi la D. Carp, rezultatul era același.

D Carp era să răspundă: Cunosc ideile D-voastră, dar nu le împărtășesc; am ideile mele coprinse în programul meu publicat la 1888, și nu am venit la minister să aplic ideile D-voastre, ci pe ale mele. Lucru care era foarte natural. (Aplause).

Și atunci, vedeți bine că cestiunea nu este de procedare: ori care ar fi fost procedarea noastră, rezultatul ar fi fost același.

Este o cestiune mai serioasă, de cât procedarea, este o diferență de idei între programul de la 1888 al D-lui Carp, în această privință, și ideile noastre, ale partidului conservator, după cum voi avea o noare să dovedesc. (Aplause).

Și, dupe cum este natural ca D. Carp să-și susțină ideile, tot așa de natural mi se pare ca noi să ne susținem ideile noastre.

Era un mijloc de a evita un conflict, și acest mijloc era conciliațiunea, adică să stăm la vorbă și să alegem între ideile d-voastre și ideile noastre pe cele mai bune, și să facem o conciliațiune între unele și altele. Și acest lucru noi l'am propus. L'am propus și în 1889, când a venit principele Știrbeiu cu proiectu Dv; L'am propus mai deunăzi în secțiuni; l'am propus și alături în comite-

tul delegaților și am fost tot-d'a-una tratați cu aroganță, cum suntem tratați noi, majoritatea de unii din D-nii miniștri, ca popor invins, par'că am fi fost luați cu sabia!

D. G. Bobeica: Conservatori căzuți.

D. Gr. Păușescu: Ceea ce rămâne de făcut pentru că conciliațiunea nu s'a vrut, este să supunem într'un mod onest, la judecarea Camerei și mai dincolo la a țării, ideile noastre; și Camera, D-voastră toți, să alegeți cari sunt ideile cele mai bune, acele pe cari le am susținut tot-d'a-una noi, sau acele pe cari le propune guvernul prin organul D-lui Carp, sau D. Carp prin organul guvernului.

D. G. Bobeica: A intrat casa in odae. (Risete).

D. Gr. Păușescu: D-lor, acestea zise, să'mi dați voe să intru in discuțiunea proiectelor de legi. Și mai ăntăiu două cuvinte despre ceea ce s'a petrecut înainte, despre istoricul acestei legi de tocmeli agricole, de care vorbim.

D-voastră știți ce era claca; era o oblăduire foarte blândă, foarte omenoasă, dar care nu mai răspundea cu instituțiunile. cu ideile timpului, in care trăim.

Proprietarul era obligat să dea țăranului o întindere oare care de pământ, pe care să se hrănească el și familia lui și, in schimb, țăranul era obligat să muncească un număr oare-care de zile, un mic număr de zile, proprietarului. La noi in țara românească, erau 22 de zile de clacă. Vă aduceți aminte că țăranul trebuia să muncească 7 zile primă-vara, 8 vara și 7 toamna, atât și nimic mai mult. Și pentru aceasta țăranul cu patru boi, frunțașul primia șase pogoane de pământ pentru hrană și cinci pentru nutrețul vitelor; cel cu doi boi, mijlocașul, șapte pogoane și toporașul cinci. Mai mult de cât atât. El nu avea grija viitorului; căci copii lui, indată ce ajun-

geau la majoritate, se duceau la proprietar și imediat li se da pogoanele legiuite, frunțașilor 11 pogoane, mijlocașilor 7 și toporașilor 5. Le era viața asigurată, cu condițiune ca să muncească, cu voie, fără voie, proprietarului zilele legiuite, 22 zile după, regulamentul organic.

Legea aceasta nu este așa că era foarte blândă, foarte bună? 22 de zile într'un an! Acum câte zile credeți că se muncesc pentru proprietar, astăzi, cu invoelile existente? O sută de zile, o sută cincizeci?

Și cu toate acestea, această lege blândă a trebuit să fie înlăturată, fiind-că ea numai corespundea cu instituțiunile domnitoare în Europa, pe cari țara le primise. Ea avea două cusururi: robia proprietatea și robia munca: Robia proprietatea, fiind-că proprietarul nu era stăpân pe moșia lui, nici țăranul nu era stăpân pe pământul pe care îl muncea; era un fel de coproprietate, era un fel de embatic în favoarea țăranului, era un drept de emphiteosă: fie-care bucată de pământ avea doi proprietari: Unul, care muncea și se folosea de el și altul care îl dijmua.

Iată întâiul cusur al legii. Și era un mare cusur, căci s'a dovedit și este o maximă recunoscută în toată lumea, că proprietatea, ca să ajungă la valoarea ei adevărată, proprietatea trebuia să fie liberă, trebuie ca fie-care om să fie stăpân pe bucata lui de pământ, ca să poată, prin munca și îngrijire, să ducă la cel mai mare grad de cultură și de bogăție acel pământ. Iată prima parte rea a legii clăcei.

Claca mai avea o vină, căci robia munca.

Ce va să dică aceasta? Dupe principiile dreptului, omul, în nici un cas, nu poate să fie silit să muncească pentru altul, nici într'un cas nu poate fi dus cu sila la muncă. Ei bine, legea clăcei făcea aceasta: Invoia

omului, proprietarului, dreptul de a lua pe muncitor cu sila și de a l' face să muncească. Acesta era cel de al douălea păcat de moarte al legii vechi. Este astă-đi primit de toți ca munca, pentru a fi roditoare, trebuie să fie liberă : trebuie ca omul să se ducă la muncă de voia lui, iar nu cu sila. Munca siluită este stearpă și degradează pe om ; numai munca liberă produce și înalță pe om. Pentru aceste două cusururi, legea clăcei a trebuit să fie desființată și isgonită din legislațiunea noastră : Trebuia să se proclame, ca în toată Europa, libertatea pământului și libertatea muncii.

Chiar înainte de legea rurală, o prima încercare de a se desființa claca a făcut'o Regulamentul organic. El a vrut să desființeze claca și să introducă libertatea proprietății și libertatea muncii ; dar a încercat'o într'un mod nedrept, într'un mod favorabil numai proprietarilor și asupritor pentru muncitor. El proclama pe proprietari stăpâni pe întreg pământul țerei, și pe locuitori stăpâni numai pe brațele lor. Dar, cu chipul acesta, ridică, în mod violent, dreptul ce aveau muncitorii asupra pământului legiuit, dreptul lor de emfiteosă : un adevărat drept real.

Iacă pentru ce încercarea făcută de Regulamentul organic a rămas zadarnică.

A venit în urmă legea rurală, care a declarat pe muncitori proprietari pe pământul, pe care clăcuiau și ast-fel a făcut proprietatea liberă și munca liberă ; a desrobit pământul și a desrobit brațele. Aceasta este reforma cea mare ce s'a făcut prin legea rurală.

Ce va să ăică proprietate liberă ? Ce va să ăică munca liberă ? Proprietate liberă va să ăică că acela, ce o are, să poată face tot ce vrea cu dēnsa ; dar nu

poate nici el să stabilească alte drepturi pe pământ, de cât cele arătate in lege; in special embaticul, besmanul, emphiteosa, claca, nu se mai pot stabili!

Munca liberă nu insemnează că eu nu mă pot obliga să muncesc pentru altul; din contra, convențiunile fiind libere și destinele omului, fiind să muncească, cea mai bună întrebuințare a libertăței lui este să lucreze și să-și agonisească și prin urmare fie-care din noi poate să se oblige să muncească, și, indata ce există obligațiune, este o oare-care aservire, cum ȳicem noi, jurisconsultii. Și, in acest sens, ești obligat, ești dator să muncești.

Dar libertatea muncii insemnează că acela, către care m'am obligat, nici intr'un cas nu are dreptul să mă aducă să muncesc cu sila. Dacă voiesc să mă duc să muncesc, bine; dacă nu, să mă tragă in judecată și să-mi cêră despăgubire. Aceasta va să ȳică libertatea muncii.

Și sciiți pentru ce nu trebuie să mă aducă cu sila la muncă, pentru că alt-fel muncesce un om, când vine de bună voia lui, și alt-fel muncesce, când este adus cu sila.

Și pentru ce încă? Pentru că persoana omenească este sântă, și pentru respectul persoanei omenesce s'a recunoscut in drept această axiomă, că nimeni nu poate sili pe semenul său să facă, ceea ce nu vrea să facă de bună voia lui.

Iată ce insemneză principiile cele două care s'a introdus prin legea rurală: Libertatea muncii și libertatea proprietăței:

Proprietarul stăpân pe pământul lui; dar nici el nu poate stabili asupra pământului, de cât drepturile inuite de lege; nici el nu poate să robească pământul.

Individul stăpân pe activitatea lui, liber să se oblige

să muncească pentru altul, dar nici el nu poate să-și aservească persoana ; nici el nu se poate obliga, ca să fie dus cu sila la muncă.

Dar, D-lor, când a venit legea rurală, țara se găsea în timpurile cele mai grele ale existenței ei contimporane.

Guvernul Cuza, atât de folositor, sub alte puncte de vedere, dar, în ceea ce privește administrațiunea din năuntru, lăsa foarte mult de dorit; ea se afla într'o mare destrăbălare.

Hoția se întinsese, într'un mod îngrozitor, în toată țara, mai ales hoția de vite ; nesiguranța averii și nesiguranța persoanei era duse până la un grad nedescris.

La acestea, în urma mișcării care a provocat demisiunea lui Cuza, s'a adăugat nesiguranța din afară. Nu se scia ce au să facă puterile garante, dacă ele au să recunoască, sau ba, starea de lucruri care se înființase.

La acestea s'a mai adăugat încă câți-va ani nenorociți: în anul 1864, inecuri, potopuri în toată țara; în anul 1865 aplicarea legii rurale, și, până să se facă învoielile, țăranii n'au muncit, și în 1866 am avut în țară adevărata foamete : Lipsă de hrană și lipsă de nutreț.

Lipsa de credit era mare, sărăcia grozavă ! în aceste impregiurări, țara fiind amenințată de foamete, s'a făcut legea din 1866. Imi aduc amintede vorbele primului ministru și ministru de interne : patru județe sunt în foamete completă în Moldova, și, în țara românească, în multe părți oamenii mănâncă coaje de copaci !

În aceste impregiurări, când toată lumea nu scia cum să potolească foametea și să facă față la nevoile și nenorocirile timpului, un bărbat s'a ridicat și a ținut cuvântul acestei situațiuni și acest bărbat este D. L.

Catargi : „Cine are să dee să dee, cine are să iee să iee;“ cuvânt pe care l'a repetat și in discuția legii de la 1872. In marea nesiguranță, in care ne aflam, singura scăpare era creditul. Iată comentariul legii de la 1866. Legea aceasta din 1866 a venit să potolească foametea, inființând creditul!

D. I. Ghica a dis in parlament: Am cerut un milion și nu o să ajungă; m'am adresat la proprietari și le-am cerut să facă ei credit țăranilor, să le dea; dar proprietarii mi-au propus: cu ce garantează țăranii că vor munci, căci de plată nu au cu ce plăti? Și atunci a venit legea din 1866, care a făcut un lucru. a hotărât că țăranii pot să fie aduși cu sila la muncă; a desființat unul din progresele făcute de legea rurală, a introdus din nou in parte claca, lăsând proprietatea liberă; a aservit din nou munca.

Legea din 1866 a fost un mare bine pentru țară, a scăpat'o de foamete; proprietarii s'au grăbit să dea țăranilor până la cel din urmă bob de grâu pentru hrană, până la cel din urmă paiu pentru nutreț ca să scoată in primăvară pe oameni și vitele lor. Dar a introdus in legislație un principiu, ale cărui consecințe sunt rele; principiul acesta este: ca omul să aibă dreptul să silească pe om să i muncească fără voe. Acesta este principiul legii de la 1866.

Și a fost un om, de altmintrelea nu prea cunoscut in luptele noastre politice, dar îi aduc omagii, pentru că a murit in lipsă și in obscuritate, care a pronunțat chiar cuvântul acestei legi. Repausatul Petrarhe Teulescu a dis: băgați de seamă, d-lor, că introduceți claca din nou. Dar aceste vorbe s'au pierdut; au fost înăbușite de nevoia de a scăpa țara de foamete. Și

aceasta a și făcut legea din 1866 : a scăpat lumea sërmană.

A făcut încă un bine mare, enorm, nu numai că scăpa populațiunea de foamete, dar scăpa pe oameni de ispașe.

Nu știu dacă d-voastră toți cunoașteți ce va să zică acest cuvânt de ispașe. În țara românească, pe vremea aceea și înainte de legea rurală și de legea tocmelilor agricole, de câte ori unui arendaș 'i mergea rău, de câte ori vedea că nu poate să plătească, atunci făcea ispașe, pretindea ca, din cauză că nu a venit oamenii la muncă la vreme, n'a arat la vreme, n'a secerat la vreme din această pricină 'i s'a stricat recolta și a pierdut câte o kilă de grâu de pogon, or câte o kilă de porumb și cu ajutorul primarului, consilierilor și vinului, se făcea ispașe de 50 kile, 100, 200 și punea pe țărani să plătească solidaricesce. Aceste ispașe ajunseser groaza satelor bogate. Multă lume a sărăcit și ajunseser un strigăt general contra acestor ispașe. Ei bine, legea din 1866 a desființat ispașele, obligând pe țărani să muncească : Proprietarul avea drept să'l aducă cu sila la muncă ; cum mai putea cere despăgubiri că nu a venit ?

Iacă bine-facerile legii din 1866 :

Dar efectele cele rele ale acestei legi nu întârziară a se simți nici ele. S'a simțit efectele rele ale legii din 1866 îndată și chiar în 1872 D. L. Catargi, mișcat de relele urmări ale legii, a venit cu o lege, prin care se aducea oare-care indulcire. Dar se vede că D. Catargi nu a putut să isbutească, și legea din 1872 a eșit, din desbaterile Senatului, și mai rea de cât cea din 1866.

S'a suprimat toate articolele ușurătoare, cu cari venise D. Catargi, cum e clauza penală și altele, și comitetul delegaților a adăugat articole noi, cari nu erau

in proiectul primitiv și prin care legea se făcea mai asupritoare. Atunci s'a dat drept primarului să ceară ajutorul subprefectului și să aducă pe un țăran, dacă ar fi fugit, de peste nouă hotare și să'l silească să muncească.

Legea din 1872 s'a făcut și mai rea, și mai asupritoare și mai violent silnică, de cât fusese, legea din 1866.

Mai târziu, 10 ani in urmă, in 1882, a venit Costache Rosetti ministru de interne și s'a speriat de progresul răului cauzat de principiul silei, pus in legea din 1866.

Incepuse să se invedereze urmările nenorocite ale silei administrative și Costache Rosetti a intrepris, in jurnalul *Românul*, o campanie puternică, hrănită de fapte numeroase, de fapte sfâșietoare, prin cari dovedea că e nevoie să se desființeze principiul robirei muncii, care s'a pus in legea din 1866. Dar cu toată puterea lui, cu toată voința lui de fer, nici Costache Rosetti n'a isbitit pe deplin. S'a suprimat doar dorobanțul. Unde se zicea că primarul, cu ajutoarele, cu consilierii, cu vătășei și cu dorobanțul, a zis numai : primarul cu ajutoarele să chieме pe om la muncă. S'a suprimat executarea brutală, cum se exprimă in mod eufemic raportorul nostru de azi, dar executarea administrativă tot a rămas!

Cel puțin Costache Rosetti a putut să facă ceea ce nu putuse D. Catargi la 1872, să introducă el imbunătățirile, pe cari le propusese d. Catargi in 1872 și a introdus atunci o mulțime de ușurări : Tocmelile pentru inchirierea muncii se fac numai pentru un an și numai pentru anul următor ; se desființează clausa penală, s'a desființat solidaritatea și s'a făcut alte câte va imbunătățiri, tot atât de importante.

Dar încă o dată, principiul executărei administrative rămănea, și acest principiu e cauza relelor, cari băntue agricultura; pentru că el constituie o mare nedreptate socială!

Să examinăm de aproape acest principiu și să vedem dacă nu este el cauza mai tuturilor relelor, de cari ne plângem.

Mai întâiu executarea administrativă introduce neegalitatea între cele două părți contractante.

Facem un contractat; nimic mai natural, de cât ca mijlocul, pe care 'l ai tu pentru ca să mă execuți pe mine, tot acel mijloc să 'l am și eu, ca să te execut pe tine. Așa de exemplu, dacă eu pot, prin puterea administrativă, să te silesc să muncești, să poți și tu, prin puterea administrativă, să mă silești pe mine, ca să 'ți dau ceea ce 'ți-am făgăduit. Acest lucru nu 'l face legea din 1882 și nici nu putea să 'l facă. Și de aceea legea din 1882 execută pe **acela**, care muncește, dar nu execută și pe cea-altă parte. Se stabilește o inegalitate inaintea legii, între cele două părți contractante.

Eu am contractat cu un țeran să 'i dau 10 pogoane și să 'mi muncească trei. Vine vremea muncii. Eu pot, prin puterea administrativă, să 'l silesc să 'mi muncească trei pogoane; dar cu ce mijloc poate țeranul să mă execute să 'i dau 10 pogoane, pe care 'i le-am făgăduit în schimbul munci lui. Acest lucru legea nu 'l hotăresce și nici nu poate: Ce lege ar putea să dea drept unui primar să vină în moșia mea să mă sorsore câte-va pogoane și să le dea țeranilor. Suntem dar în fața unei inegalități esențiale.

Alt-fel e tratat de lege muncitorul și alt-fel proprietarul.

Urmarea acestui lucru e și mai rea. Dacă eu îți dau ție ceea ce îți-am făgăduit, e ca să-mi dai și tu mie ce mi-ai făgăduit : Ceea ce mă indeamnă pe mine să mi execut obligația, este dorința, trebuința ce am să-ți execuți și tu, pe a ta. Ei bine, cu legea ce avem proprietarul este pus în poziție să nu dea țeranului, ceea ce i-a promis în schimbul muncii lui. Și în adevăr, când eu pot să te execut să îți indeplinesci obligația, fără ca să fiu silit a o indeplini pe a mea, eu sunt ispitit ca să nu mi execut obligația.

Aceasta se întâmplă foarte des.

Eu nu zic că lumea e rea și nedreaptă ; dar nu e bine ca legea să pună pe oameni în situațiuni nefiresci, anormale, pentru că omul este om, și când poate să abuzeze cu înlesnire, abuzurile sunt mai dese.

Când vând o casă, dacă mă lipsesc de casa mea, casa este că am trebuință de bani ; și, dacă mă hotărâsc să îți predau casa, este că am nevoie să mi dai bani. Dar, dacă te pot sili să mi dai bani, fără ca să îți predau casa, nu este așa, că sunt pus în ispită să te înșel ?

Aceasta o face executarea administrativă : proprietarul, putând sili pe muncitor, este ispitit să nu i dea tot pământul de muncă ce i-a promis, ori nu tot pământul de islaz și munca s'o ceară toată.

Și aceasta se întâmplă în toate zilele. Ast-fel, cel din urmă cuvânt al acestei legi, rezultatul esecutării administrative, este că rămâne la bunul plac al proprietarului sau al arendașului ca să execute întocmai obligațiunile pe cari le are către țărani, sau nu.

Și este o minune că, cu un asemenea regim, cu asemenea lege mai stam și cum stam. Este o laudă ne-spusă pentru proprietarii și arendașii noștri, că, având la dispozițiune o asemenea lege, încă lucrurile se petrec cu atâta omenie, cu atâta cinste.

Arendașii și proprietarii și-indeplinesc obligațiile către țăranii, numai pentru că omenia, bunătatea lor îi face să și indeplinească obligațiunile.

Dar câți oameni abusează de această putere, ca ei să siluească pe alții, fără ca nimeni să poată să-i siluească pe ei?

D-lor, un alt inconvenient are acest principiu din punctul de vedere economic; un alt neajuns mai mare este favorisarea proletariatului: împinge pe țăranii în proletariat, în sărăcie.

D-lor, bine-voiți a mi da puțină atențiune, în privința aceasta, căci cestiunea merită și este delicată.

Contractul acesta de locațiune are două forme: ori arendezi pământ unui om ca să-l muncească el, sau îi plătești, ca să vină să muncească la tine: Arendarea pământului și inchiriarea muncii.

Din aceste două forme, cari credeți că este mai folosite pentru țăranii? Fără indoială, arendarea pământului, pentru că aceasta îl face stăpân de casă; trebuie să aibă boii, pășunea, magasiile; este arendaș, negustor, gospodar, când ia pământul și îl muncește pentru dânsul.

Dar, când vine la mine să muncească, nu mai rămâne de cât un proletar; nu are trebuință de boii, nici de pășunea; ceea ce îi trebuie este o sapă ca să prăsească, o seceră ca să secere și poate nici de acestea nu are trebuință, căci îi le dă proprietarul.

În acest tip de invoeli, n'are trebuință nici de casă.

Casa 'l incurcă, căci astă-đi găsesce de lucru aci și măine dincolo. Și familia 'l incurcă și mai rău.

Va să ăică, contractul pe care trebuie legea să'l favorizeze, dacă e vorba ca legea să favorizeze vre-un contract, este contractul de arendare de pământ, care din țăran face un om cu casă, cu avere, și cu copii, un gospodar; iar nu contractul de inchiriare de muncă, căci acest contract 'l face pribeag, fără avere, fără familie, 'l face proletar, 'l aruncă in miserie!

Chiar și pentru proprietar este mai bun contractul inchiriării pământului. Intr'o țară, unde dobândile sunt atât de scumpe, este o rea tocmeală, tocmeală care consista in a face munca in bani, pentru că, fie proprietar, fie arendaș, 'l aruncă in mâna usurarilor, a capitaliștilor.

La noi, in Teleorman, toți arendașii, cari au incercat munca in bani, s'au ruinat.

Ca dovadă mare despre aceasta, este că, la aceeași oameni, la același popor, cu aceeași inteligență, in țara românească, unde se obicinuesce mai mult inchiriarea pământului, și țăranii și proprietarii sunt mai bine, de cât in Moldova, unde se obicinuesce cel-alt tip de in-voeli, inchiriarea muncii.

Ei bine, acest principiu al siluirei, al executărei administrației, acest principiu nenorocit favorizează, intr'un mod nefiresc tipul cel rău de tocmeți; inchiriarea muncii.

Și cu cât favorizează tipul cel rău, cu atât gonesce pe cel bun. Cu cât tinde la inchiriarea muncii, cu atât restrânge arendarea pământului. Cum aceasta?

Când arendez pământul nu am trebuință de executarea administrativă: am arendat ăcece pogoane de pământ, ori ăcece fălci, ai să'mi dai banii și se-ți ei produsele.

Când am trebuință de executarea administrativă? Când am dat banii înainte ca să vină peste o lună sau două și nu vine să muncească, atunci am nevoie de executarea administrativă, pentru că, în vremea muncii, lucrul este mai scump de cât iarna, când se dă bani înainte. Și pentru că cine a luat bani iarna, iarna i-a mâncat, și acum are trebuință de alți bani, e ispitit să se ducă să muncească la alții. Și tocmai de aceea am trebuință de administrație să mi aducă cu sila pe acela, căruia i-am dat banii. Dacă nu ași avea administrația la dispoziție, atunci ași căuta un alt tip de invoeli; ași căuta să fac nisce invoeli, cu cari să'l tragă inima și pe muncitor să vină. Aș adopta, de exemplu, tovărășia pe produse, și atunci muncitorul ar veni de bună voie, căci ar veni la munca lui. Dar, având sila la dispoziție, atunci dau banii fără grije.

Și cu chipul acesta executarea administrativă favorizează acest fel de tocmeli într'un mod nenatural, și, cu cât favorizează acest fel de tocmeli, cu atât gonesce din deprinderi cel-alt fel de tocmeli.

Ast-fel, nu numai că această executare administrativă, din punctul de vedere al dreptului, introduce neegalitatea înaintea legii, și face pe una din părți să nu-și execute contractul, față cu cea-laltă. Dar face mai mult: împinge pe țăran în sărăcie, favorisând invoelile care 'l face proletar, uvrier și gonind din deprinderi invoelile cari 'l fac arendaș, gospodar. Iacă rezultatele acestei executări administrative.

Mai este încă unul. D-lor, ne tot plângem de libertate, de puterea prea mare a guvernului, a Statului.

Ei bine, această executare pune pe mic și pe mare, de la cel din urmă țăran până la cel mai mare proprie-

tar, 'i pune pe toți la discreția administrațiunei, și de aceea vedeți atâtea abusuri de cari ne plângem de atâtea vreme; de aceea vedeți atâtea asupriri și impilări, de cari ne plângem și cari au ajuns așa de mari, în cât au provocat acea mișcare serioasă a țăranilor de mai deunădi care ne-a făcut să ne temem un moment de o mare catastrofă în țară.

Iacă, D-lor, principiul legislațiunei actuale în materie de tocmeli agricole și urmările firești ale acestui principiu.

Și D-voastră știți, ca și mine, în ce miserie, în ce sărăcie, în ce robie această legislațiune a adus mare parte din muncitori: muncesc toată viața și de datorie, nu numai că nu scapă, dar nu vęd puțința de a scăpa. Și ogorul lor rămăne sterp și casa lor rămăne pustie! Știți cum un om de iarnă ia bani înainte pe muncă și, dupe ce muncesce toată vara, la sfârșitul anului rămăne tot dator; și acea datorie se preface iarăși în muncă pentru anul viitor, și iarna este nevoit să mai ia și alți bani, și așa din an în an rămăne dator, și, la moartea lui, moștenitorii lui moștenesc, împreună cu cocioaba miserabilă, care i-a rămas și lui de la părinți, datoria, de care nu se mai poate desrobi. (Aplause).

Iată, D-lor, ce produce executarea administrativă cu timpul. Căci să nu vęd gândiți la un cas, la două casuri; gândiți că acest principiu nenorocit lucrează asupra a patru milioane de oameni, și în toți anii, neincetat, lucrează această tendință a legii, care împinge cu incetul pe om la proletariat. Și pe omul care stă în picioare 'l ingenuchiă cu incetul, și pe omul ingenuchiat 'l apasă tot mai mult și 'i ridică nădejdea de a vedea scăparea, de a vedea lumina! Și când vede că toată

viața va munci pentru altul, nu îi rămâne alt refugiu de cât beția : sărăcia chiamă viciul!

Și de acum idea nenorocită, de a se resemă pe executarea administrativă și a face toată munca, numai în bani, începe să se întindă în țară, pentru că sunt mulți oameni cari dic: mai mult câștigi dacă vei specula, nu numai pământul. dar și pe muncitori.

Legislația această, D-lor, este o cauză de sărăcie și țara și populațiunea rurală nu mai poate să rabde, nu mai poate să mai meargă cu atâtea cauze de sărăcie.

Starea țerei este așa de rea, în cât este vremea de îndreptare. Ni s'a și dat un avertisment. Cum stau țaranii, D-lor, consultați doctorii aceia cari sunt în contact cu dănșii, cu cei mici, cu cei săraci și să vă spună dacă populațiunea noastră rurală mai este în stare să mai sufere și această sărăcie care vine din cauza legii.

Am publicat o broșură cu intențiunea de a vă arăta la toți că această cestiune este una din cestiunile cari pe noi unii, nu dic de mine numai, ne-a preocupat mai mult de cât toate, și dacă am dorit veri-o dată să venim la putere, am dorit'o, ca să vedem realizându-se aceste idei de îndreptare. (Aplause).

Dacă am cerut puterea nu este că umplem cu vanitatea noastră banca ministerială, or să ridicăm mâinele dupe acele bănci, nu; ci ca să putem face nițel bine, să împlinim ceva din făgăduelile ce le am dat țerei; și cea d'ântăiu și cea mai mare este ca să o scăpăm de abusuri, de nedreptăți, de cauzele de sărăcie și de mi-serie. (Aplause).

Diceam că nu mai poate suferi populațiunea rurală și această cauză de sărăcie. Și de mult doctorii și au îndeplinit datoria, dând alarma.

Luați raporturile lor din fie-care an și vedeți ce vă spun cei cari recrutează prin sate, cei cari caută pe bolnavi prin spitalele rurale, cei ce cunosc pe nenorociți și vedeți dacă mai este cu putință să mai mențineți încă această cauză de sărăcie.

Iată ce citesc într'o carte scrisă de un doctor cu conștiință și care cunoaște cestiunea :

„La noi, dice Dr. Istrati, miseria și proletariatul nu exista in orașe, ele nu constituie o mică parte din cetățeni.

„Toată clasa locuitorilor de la țară sunt adesea într'o poziție cu mult mai tristă, de cât cei din urmă uvrieri din centrurile mari ale Occidentului. (Pagina din Istoria Cont.)

Și da o dovadă netăgăduită :

„Talia recruților scade neconținut, așa in cât a trebuit a se reduce la minimul de 1.57 și in urmă la 1.54“.

Altă dovadă este numărul cel mare al constituțiilor slăbănoage: „Ast-fel totalul recruților slabi și rău dezvoltati a fost in 1874 de 259.3 ceea ce este mai mult ca enorm, și cu toate acestea in 1879, peste 6 ani, aceste cifre au ajuns până la 392.3!“

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : De când este acel raport ?

D. Gr. Păucescu : Este publicat in 1880 de Dr. Istrati.

D. C. Rescu : Starea aceasta nu este schimbată nici ați.

D. Gr. Păucescu : Aceleași constatări le face Dr. Manolescu in altă publicațiune. Când aceasta este starea țeranului nostru, mă întreb dacă nu este o datorie de

consciință pentru noi, dacă nu este o cestiune de unitate să căutăm a depărta ori-ce cauză, care ar putea să intindă mai mult sărăcia; și din multiplele cause cari contribue la aceasta, să înlăturăm măcar pe cele ce vin din lege, căci eu nu țin că sunt numai acestea cauzele de sărăcie și de degenerare a rasei noastre.

Iată, D-lor, care este starea țerei; iată cari sunt relele pe cari le aduce legislațiunea de aci.

Acum, d-lor, in fața acestei stări de lucruri, ce ni se propune de către D. ministru al domeniilor, cari sunt reflecțiunile pe cari și le-a făcut, la vederea acestei stări de lucruri, unde vede cauza rului?

D. Ministru și-a țin : cauza rului este usura; proprietarii sunt usurari, prea vând scump pământul de muncă, prea vând scump pământul de pășune. Iată cea d'intăiu reflecțiune ce și-a făcut D. ministru : cauza rului e că se vinde pământul scump.

A doua cauză este că țeranii sunt prea lacomi, prea iau pământ mult ca să muncească. Ei cred că, daca vor lua pământ mult, are să se procopsească; dar se inșală, aceasta i sărăcește. Iată a doua reflecție a D-lui Ministru.

A treia cauză este că primarii prea au puține drepturi in țara românească : să mai intindem drepturile administrațiunei. Iacă cea de a treia.

Aceste sunt reflecțiunile D-voastre, D-le Ministru, și dați-mi voe să vă spun, cu tot respectul ce am pentru opiniunile D-voastre, și cu toată considerația ce am pentru persoana D-voastre, dați-mi voe să vă spun că nu pot să nu'mi exprim mirarea și nedomirirea mea, că atât ați găsit in starea țărănimei noastre : pământul e cam

scump, țăranii sunt cam lacomi ; primarii au prea puține drepturi asupra țăranilor și proprietarilor. Atăta tot !

Și atunci ce propuneți D-voastră ? Propuneți ca, de vreme ce pământul e prea scump, mai întâiu să desființăm unele forme de contracte. Este un obicei foarte întins în țara românească de a se cere de la muncitori mai multe feluri de prestații. Forma cea mai obicinuită de invoeli e aceasta : 'ți dau atât pământ, să-'mi dai dijma din 3 sau din 5 una, și, deosebit de ceea ce 'mi dai dijmă, să 'mi mai muncesci un pogon, două ; să 'mi duci un transport, ori două ; să 'mi faci atâtea ȃile cu mâinile, atâtea cu carul, etc. D. ministru crede că aceasta scumpesce pământul și vrea să desființez această formă de invoeli ; nu poți să ceri, de cât un singur lucru : ori dijmă, ori muncă, ori bani ; nu 'ți permit să ceri mai multe feluri de prestații.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor : Ba da !

D. Gr. Păucescu : Auđi, ba da ! Ce cređi că nu v'am înțeles, pentru atât lucru ? Ceea ce primiți D-voastră este : 'ți dau atât pământ pentru muncă ; 'ți dau atât pământ ca să 'mi dai dijmă ; 'ți dau atât pământ ca să 'mi faci atâtea transporturi, dar nu priimesci ca, pentru atât pământ, să 'mi dai și dijmă și muncă și transport ; e lucru greu de înțeles aceasta ? (Aplause, ilaritate).

Putem șă ȃicem in invoială : pentru 2 pogoane să 'mi dai un pogon de muncă ; pentru 2 pogoane să 'mi dai un transport ; pentru 2 pogoane să 'mi dai un pogon dijmă ; dar nu putem să ne invoim pentru șase pogoane să mai dai un pogon de muncă, un pogon de dijmă și un transport ! (Aplause). Veđi bine că v'am înțeles secretul. Iacă prima îndreptare ce propune D-sa.

Al douilea D. ministru propune, ca să remedieze la

scumpetea pământului, să se arate în invoiala întinderea islazului, să se arate câte pogoane se dau de pășune, și al treilea să nu se mai pună în contract că țăranul să dea pui de găină, mușchiu, etc. Aceste prestații să se desființeze.

Iată cea d'întăiu modificare prin care înțelege D-să să vindece acest rău imens, această lege greșită, această nedreptate socială, care s'a strecurat în legislațiunea noastră.

Dar D. ministru, în solitudinea sa pentru binele țăranilor, nu s'a mulțumit cu atât. El a mers mai departe, și a ținut: ce să facem acum, cu lăcomia țăranului? Și a găsit leacul. Să nu se poată obliga, conform legei, de cât la un maximum de muncă hotărât mai d'înainte. Acest maximum este foarte variabil. În proiectul său priimitiv, D. Carp l'a fixase la 3 hectare: un țăran să nu se oblighe să muncească mai mult de cât 3 hectare; acum l'a înmulțit la 10 hectare. Vedeți că o familie, când poate să muncească cel mult 3 hectare, când poate să muncească și 10 hectare.

Și ce m'a prins mirare e că D. Carp a făcut, în Senat o tiradă destul de frumoasă, prin care voia să dovedească că e absurd a pune un maximum de preț pe lucruri și nu vede că e și mai absurd a pune un maximum de muncă pentru o familie! (Aplăuse).

Nu s'a mulțumit nici cu atât. A mai ținut: primarul n'are destule drepturi, să i mai dăm și alte drepturi. Până acum, dupe legislațiunea vechiă, primarul nu avea dreptul să execute la despăgubire, ci numai la prețul muncii; avea dreptul, în cazul în care muncitorul refuza de a munci, să pună un alt om să facă acea muncă în locul celui nesupus și pe cel nesupus

să'l execute a plăti ceea ce a fost nevoit proprietarul să plătească altuia. Dacă era un muncitor obligat ca să secere un pogon, pentru care era tocmit 6 lei și nu voia să'l secere, primarul punea un alt om pe care 'l tocmea cu 7—8 lei ori și mai mult și executa pe țăran să plătească acești 7, 8 ori 10 lei. Ei, nu e destul atât; in legea D-lui P. Carp, care e menită să îndrepteze starea țăranului, căci aceasta pretinde D. Carp, primarul va condamna și va executa pe țăran, nu numai la prețul muncii, ci și la despăgubiri.

Primarul este indatorat să facă ispașe și să țină: din cauză că țăranul n'a venit să secere la timp s'a scuturat grăul, și, in loc să dea 40 ori 45 banițe de pogon, a dat numai 25; prin urmare, e o pagubă de 20 banițe de pogon provenite din cauza nevenirii la timp a țăranului in voit, și pentru aceasta are a plăti de atâtea ori două zeci banițe, câte pogoane era dator să secere și D. Carp dă drept primarului să 'l și execute. Și cu chipul acesta țăranul, care s'a obligat să secere un pogon și care n'a voit, ori n'a putut să secere, va fi executat să plătească, nu opt, ori zece lei, ci cincideci, ori o sută lei. cât va prețui primarul paguba. Iacă cea din urmă reformă făcută de D. Carp in favoarea țăranilor. Ei, aci s'a impotrivit D. Catargi, și a țin: pentru D-șeu, aceasta nu se poate (ilaritate); trebuie cel puțin să se intrebe judecătorul de ocol! (Aplause)

D-lor, dacă nu se vor găsi alții, dar eu sper că se vor gasi mulți in această Cameră ca să discute pe articole aceste lucruri, mă voiu însărcina eu să vă dovedesc că, in ce privesce primul punct, cel fundamental, cel in care se laudă mai mult proiectul, e o șicană curată făcută bietelor părți contractante și că dacă poate să

aibă veri-un efect, acest efect va fi nenorocit, căci va desființa dijma și va sili pe proprietari ca să se invoiască cu țăranii a le da pământ, numai pentru muncă, și să nu se mai intereseze proprietarul la ogorul țăranului. Vă voi dovedi asemenea că maximul de 10 hectare de muncă este un nou sens, și că întinderea drepturilor administrației este o agravare a legii din 1882, o modificare în rău.

Dar acum, în discuția generală, nu mă voi ocupa de aceste cestiuni; mă voi ocupa numai de caracteristica generală a acestui proiect de lege.

—Ședința se suspendă pentru 5 minute.

—La redeschiderea ședinței, D. președinte, general G. Manu, dă cuvântul D-lui Păucescu.

D. Gr. Păucescu: D-lor deputați, Țiceam că voi lăsa la o parte criticele, cari s'ar putea adresa la fie-care paragraf din legea propusă de D. ministru al domeniilor și că voi considera în genere ceea ce cred eu că caracterizează această lege. Dar, mai înainte de a intra în fond, a priori, voiți să vă dau o dovadă că D. ministru al domeniilor nu a priceput unde e răul și că nu a știut să pună mâna pe adevărata bubă socială care ne roade?

Unde credeți D-voastre că țăranii stau mai rău: în Moldova sau în țara românească? Mă adresez atât la moldovenii, cari cunosc țara românească. cât și la românii, cari cunosc Moldova.

Voci: În Moldova.

D. Gr. Păucescu: Toată lumea știe că în Moldova. Ei bine, D. ministru al domeniilor care, dupe cum am spus de atâtea ori, și propune să vindece ranele țăranilor, prin această lege se ocupă numai și numai de țara românească; aci vede D-sa că este răul; în țara

Românească vede proletariatul; tot aci vede miseria mare, pe proprietari inglodați in datorii, și, in Moldova, nu vede absolut nimic rău.

A priori se vede bine că D. ministru nu cunoasce unde e răul și nu scie unde să ducă leacul.

Afară de aceasta, dacă D. ministru cunoasce veri-o parte a țerei, ce parte poate cunoasce mai bine, Moldova ori țara românească? De bună seamă Moldova. Ei bine țara românească și-a propus s'o lecuiască; tocmai ce cunoasce mai puțin, ori de loc.

Și D. raportor, cu un limbajiu cam mistic, dar, in sfârșit, constată acest fapt. D. raportor insuși, dupe ce critică tipul de invoeli usitat in Moldova, de a da bani inainte pe muncă, dupe aceea găsesce și D-sa dupe cum găsesce și D. ministru al domeniilor, că, in ceea ce privesce inchiriarea muncii, acest tip de tocmeală, care consistă in a da bani astăzi, ca să 'ți muncească peste un an sau șase luni, s'a făcut tot ce putea să facă legiuitorul, și că nu mai rămâne să ne ingrijim, de cât de cel-alt tip, adică de arendarea pământului. Găsesce că agricultorii moldoveni sunt foarte fericiți cu măsurile ce s'a luat mai nainte că proprietarii stau bine, că țăranii inoată in belșug și că solitudinea legiuitorului trebuie să se indrepteze acum spre ceastăaltă parte a țerei.

Vedeți dar, D-lor că, încă de la inceput, D. ministru al domeniilor nu a înțeles unde e cauza răului; diagnosticul D-sale l-a înșelat; vedeți încă că nici nu putea să-l înțeleagă, căci s'a ocupat de o stare de lucruri, pe care nu o cunoasce, lăsând starea de lucruri pe care o cunoasce și, prin urmare, puteți vedea a priori că remediul pe care 'l propune n'are nimic a face cu boala, de care suferă societatea noastră.

Cari sunt acum trăsurile generale ale proiectului ?

Intăiu lasă întreagă legislațiunea cea veche ; executarea administrativă cu abuzurile ei, cu nedreptățile ei, cu asupririle ei, cu inegalitatea în fața legii și cu lipsa de interes a uneia din părți de a'și executa obligațiunile. D-sa lasă toate aceste neajunsuri ale unei legi excepționale, și iată, prin urmare, o mare nedreptate socială care rămâne în picioare. Iacă primul vițiu al proiectului de lege ce ne aduce D. ministru.

Și pe lângă acestea, D-sa mai adaogă ceea ce vă spuneam adineaori : adică dreptul administrațiunei ca să osândească și să execute pe muncitor, nu numai la plata valori muncii, dar la plata tuturilor pagubelor, cât de mari ar fi, rezultate din neindeplinirea obligațiunei.

Afară de aceseta D. Carp declară că face o lege de excepțiune Ce va să dîcă asta ?

Când a venit legea de la 1882 și a declarat, de exemplu, că clausa penală este oprită, că clausa de solidaritate este oprită în contractele de tocmele agricole, a înțeles, fără îndouială, că aceasta formează dreptul comun al acestor tocmele ; când a venit această lege și a declarat că nu se poate face invoeli pentru închirierea muncii, mai mult de cât pentru un an. și numai pentru anul ce urmează imediat, a înțeles ca, ori unde și ori cum ai face invoiala, nu poți să o faci, de cât pentru anul viitor.

Ei bine, D. Carp a venit să desființeze și această bine-facere a legii din 1882 prin o singură trăsătură de condeiu. D-sa a pus în legea sa un articol special care dîce : că, cine nu vrea să contracteze dupe legea D-sale, poate contracta dupe dreptul comun, așa în cât

rămâne în mână proprietarului, în mână omului rău ca să vadă cu ce poate să asuprească, cu ce poate să nedreptățească și să încarce mai mult pe țăran : cu legea D-lui Carp, ori cu dreptul comun?

Legea D-lui Carp este un monstru cu două capete : sugerează cum poate mai bine, fie cu legea excepțională fie cu dreptul comun ! (Aplause)

Incolo, după cum am demonstrat, păstrează executarea administrativă, și această executare administrativă este cu atât mai rea, D-lor, astăzi, în legislațiunea noastră actuală, cu cât este cu totul străină de această legislație și constituie un corp străin în organismul nostru social și face efectul ori-cărui corp străin, care s'a introdus într'un organism viu ; nu poate de cât să strice tot corpul. Să vă arăt acum cum înțeleg eu lucrul acesta. Înainte vreme, când proprietatea era robită, era mai natural ca și munca să fie robită. Când mă sileai tu ca să îți muncesc toată vara, cel puțin aveam compensația că tu erai obligat să mă hrănesci toată vara pe mine și familia mea. Azi obligația de a îndestula trebuințele muncitorului s'a suprimat și a rămas numai obligația de a munci. Toată legislațiunea e făcută conform cu principiile dreptului ; robia, servitutea nu există, de cât în ceea ce privește munca. Siluirea muncii este și mai nedreaptă de cât vechea clacă, pentru că nu mai cadrează cu celelalte instituțiuni, pe cari le arețara azi.

Dacă D. Carp face rău de păstrează nedreptatea socială creată de legea veche, D-sa face tot așa de rău exagerând tendințele cele rele ale acelei legi. Cea d'ântăiu tendință rea pe care o accentuează este întinderea atribuțiilor puterii administrative, în paguba puterii judecătorești. Administrația în adevăr nu avea nici un

amestec în chestiunea despăgubirilor ce s'ar cuveni proprietarului, în cazul în care muncitorul nu și-a executat obligațiunea și nu s'a găsit alt om în loc. Chestiunea era întreaga de resortul justiției. D. Carp amestecă și aici pe primar și crează un nou izvor de abusuri.

A doua tendință este exagerarea pedepselor și mulțimea lor după cum puteți vedea aruncându-se ochii pe lege. Și această tendință rea D. Carp o urmează și o duce mai departe. Ast-fel D-sa pedepsește pe primarul care n'a dijmuț la vreme cu o amendă care poate să ajungă până la 4 și chiar 5 ani de închisóre: pedeapsă esagerată până la ridicol. Era un timp când lumea credea că mulțimea și asprimea pedepselor poate îndrepta societatea. Dar de mult legislatorii s'a convins că numai pedeapsa, care vine la locul ei, și care este moderată poate să folosească. D. Carp și în această privință ne duce îndărăt.

Iată ce aveam să dic despre proiectul de lege al D-lui Carp: menține tot ceea ce era rău în vechia legislație, și chiar măresce răul.

Legea d-lui Carp este, pentru legea din 1882, ce era legea din 1872 pentru cea din 1866.

Precum legea din 1872 a impietat asupra lezei din 1866 și a făcut'o mai nedreaptă, mai asupritoare de cât legea din 1866, tot ast-fel legea d-lui Carp vine să facă mai rea, mai nedreaptă, executarea administrativă, de cât cum este în legislațiunea de azi și mai retrogradă legea tocmelilor agricole.

Iacă ce vă propune guvernul, sau mai bine D. ministru al domeniilor!

■ Ce vă propunem noi? Ce ne am zis noi, membrii ma-

jorităței, cari am subscris proiectul de lege care vi'l am presintat ?

Noi ne-am zis : cauza de care suferă țeranul, care 'l-a adus in multe părți la disperare și la răscoală, nu e usura. Pricina nu e că proprietarul 'și vinde prea scump pământul. Dacă aceasta ar fi pricina, nu am putea să facem nimic. De giaba e să vorbim atunci de usură. La ce să ne dăm acest aer de a vrea să micșorăm prețul pământului, când lucrul acesta nu e in puterea noastră ? La ce să ne dăm aere de socialism, atunci când vedem că nu suntem in stare să satisfacem această năzuință ? Dar nu e pricina usura.

Pricina care face miseria și nemulțirea e abuzul, e impitarea, e nedreptatea. Acestea sunt lucrurile de cari am vorbit noi, in tot timpul, cât am stat in opoziție. Acestea sunt lucrurile contra căroră ne plângem.

Abuzul, nedreptatea, asuprirea, acestea am făgăduit noi să le suprimăm, când o fi in puterea noastră, să o facem.

Și isvorul acestor rele, cel puțin isvorul cel mai mare este ignoranța : nici țeranul și, de multe ori, nici proprietarul nu-'și cunosc dreptnrile și datoriile.

Dacă aceasta e cauza, atunci iată ce propunem, un lucru simplu : să arătăm, asupra fie-cărui tip de invoeli, ce e drept și ce nu e drept ; să arătăm care e dreptul fie-căreia dintre părțile contractante.

Ce faceți, de câte ori aveți un proces ? Vă duceți la un avocat, și, de cele mai multe ori, avocatul se mărginește a deschide condica, 'ți citește un articol de lege și spune : D-le, ai dreptate, mergi inainte, sau nu ai dreptate, du-te acasă. Ceea ce propunem noi este să se prevadă nu unul, dar toate tipurile de invoeli : și arendarea pământului pe

bani, și arendarea pământului pe muncă, și închirierea muncii, căci și aceasta este o formă a libertății omenești.

Să se prevadă asemenea ce greutăți, ce nedreptăți, ce asupriri se pot ivi asupra fie-cărui fel de contract, și să scriem în lege ce este drept să se facă și ce nu este drept să se facă.

Aceasta este protecțiunea cea mare pe care societatea o datorește celor slabi.

Și să nu credeți că lucrul e așa de ușor și neînsemnat cum vi s'ar părea. Chiar în comitetul delegaților — cei cari au fost în comitet și pot bine aduce aminte — eu le ziceam : presupuneți că am arendat cui-va pe bani 5 pogoane, câte un napoleon pogonul. Omul a arat, a semănat, a secerat și voesce să și ridice grăul. Eu 'i zic : mai întâiu plătește și apoi să ridice grăul ; el zice : întâiu să ridic grăul și apoi să 'ți plătesc. Ce este atunci de făcut ? Unul din D-nii delegați a zis că proprietarul are dreptul de retențiune ; un alt D. delegat a zis : dar în ce lege stă scris acest drept ? Și atunci am zis : dacă chiar între noi nu ne putem înțelege cum se vor înțelege țărani ? Și, atunci de ce să nu scriem pe hârtie că, în cutare impregiurare, cutare lucru este drept să se facă.

Aceasta este marea protecțiune pe care societatea o datorește celui mic, umil, fără putere căci omul este egoist, el presupune că are dreptate și atunci, când nu are. Care din noi nu crede adesea că are dreptate, chiar atunci când n'are ?

Dar când este scris în lege, ori-cine și face singur dreptatea. Căci în general omul nu este asupritor, nedrept, și, de cele mai multe ori crede, că are dreptate. Si nu va mai crede, când va putea vedea în lege ce este drept și ce nu este. Atât proprietarul, cât și țăranul o

să zică : iată ce zice articolul cutare. Este adevărat că un om cunoscător, ar putea și azi să găsească in legile existente răspuns la multe întrebări. Dar aceasta e greu. Și ceea ce propuneam eu era ca : in loc de a trimite pe cine-va la codul civil, la procedura civilă, la codul penal, și mai știu unde să caute să vadă dacă are dreptate; într'o singură lege să așternem toate regulile ce 'l interesează, unde să se prevadă toate felurile de invoeli și toate certurile cari se pot ivi.

Încă o dată, când va fi lucrul acesta, fie-care și va face dreptate singur.

Când nu se știe care are dreptate, cine credeți că câștigă : cel tare sau cel slab ? Tot-d'a-una cel mai tare să folosească. Iată, dar, un mijloc de asuprire care ar dispărea numai prin aceasta : să spunem care este dreptul comun, in aceste tocmeli agricole și ce trebuie să facem, in cas de neînțelegeri.

Să nu credeți că acest lucru este puțin însemnat : este cel d'ântăiu și mai mare mijloc de a înfrâna abuzul și nedreptatea.

Vă aduceți aminte că cel mai mare progres făcut de omenire in timpii istorici, in favoarea celor sërmani, asupriți, miserabili, cel mai mare progres a fost publicarea unei legi.

Țineți minte toți istoria romană, cum s'au revoltat plebeii și au cerut să le spună și lor patricienii, clasa dominantă, țara legală de atunci, să le spună : ce drepturi are fie-care ; și nu s'au potolit până nu s'a numit acei decemviri vestiți cari au făcut tablele cele 12, legile romane. Și de atunci a început dreptatea să domnească in societatea romană, și de atunci s'a imputinat asupririle și s'a înfrănat abuzurile.

Acesta a fost cel mai mare progres al omenirii, căci de atunci și cel slab a putut să se apere, în contra celui tare, căci a avut fie-care conștiință de drepturile sale.

Iată, d-lor, ceea ce am cerut ăntău; și al doilea ceea ce propuneam este ca să alegem un tip de invoeli, pe care 'l vom găsi mai drept, mai folositor și, fără silă, să căutăm să îndrumăm societatea românească către acel tip de invoeli.

D-lor, între toate invoelile cari se obicinuesc în țară, este un soi de invoială care realizează toate aspirațiunile și tendințele legitime ale noastre. Acest tip este tovrășia pe bucate: este *dijma* simplă.

În acest tip de invoială se asociază muncitorul cu proprietarul. Proprietarul pune la mijloc capitalul, cunoștințele, experiența; țăranul pune munca, și amândoi împart, în proporțiunile în cari se invoiesc, roadele ce produce pământul.

În acest soi de invoeli, proprietarul nu poate asupra pe țăran, nu poate să 'l nedreptățească? Cum să 'l nedreptățească? Să 'i măsoare induoit? Dar el are să ia atât din produs, ori care ar fi întinderea arendată. Țăranul nu are să se lenevească, căci el va fi cel d'ăntău victima lenei lui. În acest tip de invoială basa nedreptăței, executarea administrativă, nu poate exista.

Nu este trebuință de silă, și, neavând sila, nu avem a ne teme, prin urmare, de mișcările țăărănesci.

În toate țăilele, în toți anii se aude că la cutare moșie țăranii s'au resculat, că nu mai vor să secere; la cutare moșie țăranii nu vor să are, și toate aceste mișcări isolate se pot preface în mișcări mai serioase, revoluționare.

Mai anul trecut la o proprietate din Teleorman avea arendașul veri-o 3000 pogoane de grâu de secerat; țe-

rării nu voiau să-i secere, și sciți de ce? Fiind-că li se promisese un islaz care nu li se dăduse. Și atunci sciți ce s'a întâmplat? A venit prefectul cu 40 dorobanți și cu multă înțelepciune, cu multă abilitate 'i-a potolit și 'i-a silit să secere; dar ei au rămas fără islaz, căci timpul, în care islazul este necesar, trecuse. Și aceste lucruri se întâmplă pe fie-care ță, și ele se vor întâmpla, cu atât mai mult, cu cât se vor împuțina invoelile cu dijma și se vor lăți invoelile de muncă deosebită la tără, sau de muncă în bani.

Ei bine, cu tovarășia pe produse neînțelegerile dispar; proprietarul are interes ca țăranul să fie bogat; țăranul are interes ca să fie proprietarul bogat, ca să-l înlesnească la trebuință, și interesele amândurora sunt înjugate.

Acum, D-lor, din punctul de vedere economic, nimic nu poate să dea mai mult, de cât această asociațiune între muncă și capital; și din punctul de vedere juridic, nedreptate, asuprire nu este posibilă; și din punctul de vedere social, numai acest tip poate să unească pe proprietar și muncitor pentru binele comun al amândurora. Ceartă nu poate să existe între dănsii.

Imi aduc aminte de o conversațiune ce am avut cu un octogenar, D. Vasilache George, cunoscut D-voastre, care 'mi spunea că de 20 ani urmează acest tip de invoială și 'mi țăcea: vedeți, eu nu am mare putere executivă, dar nici n'am trebuință să execut pe nimeni; am numai grija de a țăce isprăvniceilor ca să vestească din vreme pe oameni și să aibă ochii pe cei mai nevoiași; căci, într'un sat, sunt 10 ori 20% cari au nevoie de indemn; le țăc: vedeți de cutare și cutare să 'și facă

munca ; și, slavă Domnului, nimeni nu 'mi a oferit atâta arendă, cât produce moșia mea cu acest sistem.

Iată tipul de invoială cel mai bun către care ar trebui ca noi să indrumăm societatea română. Această idee, D-lor, nu este numai o idee a mea personală, numai a cător-va oameni practici ce au încercat, aceasta este o idee cunoscută.

Tovărășia pe produse seamănă mult cu meteiajiul, dar se deosebește de meteiaj în unele privințe. Tovărășia pe produse are toate avantajele meteiajiului, fără să aibă neajunsurile ce presintă el în străinătate. Căci în străinătate mulți democrați s'au plâns în contra lui, ținând că implică un fel de slugărie; dar la noi nu poate fi slugărie : se împarte numai produsele de pe câmp. Și chiar meteiajiul constituie una din cele mai bune forme de invoeli, cu atât mai mult tovarășia pe produse.

Iată ce cugetă, chiar despre meteiajiu, așa cum se practică în Franța și Italia oamenii cei mai cunoscători.

Citesc într'un tratat de economie politică, publicat de curând sub direcțiunea D-lui Léon Say, un articol scris de un economist cunoscut D-voastre, D. Baudrillard :

„Meteiajiul constituie o adevărată tovarășie între capital și muncă. El le aproprie și le confundă în același interes, le unesce într'o acțiune comună. Foloasele materiale și morale ce rezultă de aci sunt neprețuite. Legături de protecțiune, de ajutor și de afecțiune nasc adesea din conlucrarea aceasta. Și cum să nu prețuim aceste foloase, când vedem adesea lupte agrare în țările, în cari pământul se arendează.

„Vechiul director al școlii din Grand Jouan, D. J. Rieffel, scrie : Cunosc multe pământuri pe cari le-am

vădut trecând sub deosebite regimuri și tot-d'a-una meteiagiul a dat veniturile cele mai ridicate. Luând, pe o întindere vastă de teren, o mare mijlocie generală pentru loturi de toate felurile, chiar și nisipiști, același autor ajunge, dupe calcule fondate pe experiențele sale, la rezultatele următoare: „Arendarea produce 25 lei de hectar, exploatarea directă 30 lei, meteiagul, tovărășia, 40 lei. D. Lecouteux a ajuns la același rezultat.

„Am vădut eu însu'mi, zice D-nu Baudrillard, că proprietarii din Mayena, cari au încercat și arendarea și meteiagiul, au dobândit cu meteiagiul venituri cu mult superioare“.

Celor cari cred că nu se poate aplica acest sistem peste tot, D. Baudrillard le spune: „Resultă dintr'o mare anchetă agricolă că, de la Alpi la Ocean, și de la Pirinei la Ceveni, în această regiune variată, meteiagul se invoiesce cu toate necesitățile și este priimitor de toate descoperirile.

„Și chiar de am admite, adaogă D-sa, că inchirierea pământului produce mai mult, tot e mai bună tovarășia, pentru că :

„Dorim mărimea țerei; dar fericirea locuitorilor nu e de disprețuit, și credem sincer că acest tip de invoieli este și un refugiu de însănătoșire“.

Iată, D-lor tipul de invoială pe care noi îl avem în țară, care se obicinuesce în multe localități și pe care datorită unui legiuitor cu minte e să caute să-l întindă peste toată țara. Și acest tip de invoială, proiectul ce se propune de guvern, nu numai că nu caută să 'l întindă, dar, din contră, 'l isgonesc pentru că se favorizează, în contra instituțiilor noastre, cel-alt tip, tipul de invoială de muncă, pe bani dați înainte.

De aceea noi suntem contra proiectului pe care l-a adus D. ministru al domeniilor

Noi credem că este bine să căutăm să lățim în țară acest tip de invoială, și cum? Cu sila? Dupe cum mi s'a dis, poate în zeflema. Am cerut eu să se pună dorobanți în spinarea proprietarilor? Să se pună forța în spinarea țăranilor ca să'i oblige a face tovarășie pe produse? Nici de cum.

Ca să se introducă acest fel de invoieli eu nu cer, de cât să se lase liber jocul natural al lucrurilor. Ceea ce cerem, ceea ce avem dreptul să cerem, este ca această invoială dreaptă să nu fie isgonită, într'un mod artificial, prin o lege nedreaptă, prin executări administrative, cari favorisează munca pe bani și cari, prin aceasta chiar, gonesce cele-alte tipuri de invoieli.

Mi s'a spus adesea că acest tip o fi bun, dar nu e aplicabil în Moldova. Dar, de câte ori am discutat sincer cu un proprietar moldovean de câte ori am discutat fără frase și nu de ochii lumii, am căzut de acord că tot așa de lesne se poate aplica meteiaga și în Moldova, ca și în țara românească, și că este în mâna proprietarilor să-l aplice, când vor vrea.

Deprinderile cele vechi de sigur nu se pot schimba de astăzi până mâine; căci e mare puterea rutinei, puterea obiceiului vechiu.

Dacă oameni inteligenți și cu cultură, tot suntem dominați de rutină, cu atât mai mult țăranii, cari sunt lipsiți de cultură, sunt dominați de rutină. Și nu ușor îi poți desbrăca de un obicei pe care l-a pomenit din tată în fiu și cu care s'a deprins; de sigur va trebui un timp oare-care, ca să ajungem acolo. Și tocmai de aceea noi nu cerem sila, ca să introducem tovarășia; ceea ce

cerem este să nu se pună sila, ca să se avanteze cel-alt sistem.

Am discutat adesea cu moldoveni și foarte pricepuți în această materie, și oameni inteligenți, și au fost nevoiți să recunoască că atârnă de proprietari ca să introducă tovărășia pe produse. Și lucrul este ușor de înțeles

—Nu vin țeranii la D-ta, iarna, să 'ți ceară bani pe muncă ?

—Ba da !

—Nu 'ți cer asemenea păpușoiu ?

—Ba da !

—Ei bine, când 'i dai bani, să nu 'i mai ȃci : 'ți dau bani ca să vii să muncesci la mine ; ci să 'i ȃci : 'ți voi da un petic de pământ, pe care să-l muncesci la vară ; iar produsele să le împărțim amânduoi.

Nu este oare, D-lor, invederat ca acest lucru nu 'l vor putea refuza și că vor munci mai cu voe bună la ei ?

Dacă este sila la mijloc, dacă foamea este la mijloc, de bună seamă el va veni la D-ta să ia produse și 'ți stă în mână, ca, în loc să ceri să-ți muncească D-ta plata acestor produse, să stabilești o împărțeață a produsului din două sau trei, dupe cum va fi pozițiunea localității.

Și este invederat că va vrea mai bine să vină vara să muncească la el, de cât la D-ta. Și atunci, D-lor, dupe ce un an va veni, fiind-că i-ai dat bani, la anul va veni cu tragere de inimă să ia pământ, căci este destul de deștept ca să-i placă mai bine să aibă al lui de cât să tot ia de la D-ta.

Ast-fel, D-lor, tovărășia pe produse se poate foarte ușor să se introducă în Moldova. destul să aibă proprietarii nevoie s'o introducă, și pentru aceasta este destul

să lipsească sila din lege. Nu numai că această lege este bună, pentru Moldova, dar este încă și mai bună, pentru Moldova.

Aceste tipuri de tocmeală sunt bune, D-lor, pentru noi ; dar sunt bune mai ales pentru Moldova și aceasta pentru bunul cuvânt că acolo agricultura este mai cădută, proprietari mai oiberați și țăranii în mai mare lipsă, de cât în țara românească. (Aplause).

Și cu puțină bună-voință, acest tip s'ar adopta pentru marele folos și al dreptății și al bogăției țării în general, și al securității, al liniștei Statului.

Iată, D-lor, ce am propus noi.

O lege, în adevăr, de tocmeli agricole, iar nu de executarea tocmelilor agricole, care să prevadă în special, toate felurile de tocmeli, care să prevadă, pe cât este omenesce posibil, toate plângerile, toate nedreptățile, și să le resolve prin texte lămurite, așa în cât să putem vedea cu toții, proprietari și țărani, ce este drept și ce este nedrept.

Și de altă parte, în perspectivă, o întocmire, nouă mai dreaptă, mai bună și care să ridice agricultura și pe agricultori, să aducă prosperitatea generală și înfrățirea proprietarilor cu muncitorii de pământ.

Iată ce am propus.

Este trebuință să vă spun, D-lor, acum ce a înțeles, din toate acestea, onor. D. raportor al legii de față ?

Eu mărturisesc că tot-d'a-una am avut o idee foarte bună de D Rosetti-Tețcanu. Toți mi-a spus că e un agricultor care are și cunoștințe practice și teoretice, și din cunoștința mea personală, care a fost foarte scurtă, mi s'a părut că e unul din oamenii cei mai în-

teligenți. Și tocmai de aceea cred că e cazul să ȋic : Nu e mai surd de căt acela care nu voesce să audă !

Din toate ideile pe cari vi le-am spus, D. Tețcanu a înțeles numai atât că eu voesc să impart moșiile oamenilor la țărani. E lucru de necređut. Eu când am vėđut lucrul acesta intr'un jurnal, 'mi-am ȋis : Vedeti ce rėu e că a intrat in redacțiile noastre evrei. Ei nu au nici o idee, nici de proprietate, nici de lege, și, dacā li se poruncesce să facā un articol contra cutārei legi, se apucā cā să facā, grāmădind nerođii peste nerođii, fārā grije de adevěr și fārā rușine. Și numai așa 'mi-am explicat cā un ȋiar, care trece de serios, să afirme cā eu dau drept la țărani să punā stāpānire pe moșiile proprietarilor și să le impartā.

Care n'a fost mirarea mea, când am vėđut cā D. raportor judecā tocmai ca și ȋiarul, la care fac alusie, și pricepe tot atât, cāt a priceput ovreiuul de la redacția *Constituționalului*. Dar D-lor nu e vina mea. Eu am fācut trei expuneri de motive, la 1888 una, când eram ministru alta și acum alta și am mai publicat o broșurā in care spun ideele mele, in ce privește pe țărani.

Ei bine, din tot ce v'am spus și din tot ce am scris, D. raportor a priceput atât : cā eu voesc să impart moșiile proprietarilor și cā voiesc să introduc *o tovārāșie* pe proprietate !

Cu acest mijloc crede cā a combātut proiectul de lege, pe care am avut onoarea să'l presint !

Apoi D. raportor pune in gura mea un lucru neadevėrat : ȋice cā eu ași fi spus cā proiectul meu nu co-prinde nimic alt, de cāt dreptul comun. Sā mē fereascā D-zeu să fi ȋis eu una ca aceasta !

Am ȋis cā proiectul nostru, pe care l-am subscris

34 membri ai majorității, acest proiect trebuie să devină și poate să devină și dreptul comun al tocmeștilor agricole, iar nu o lege excepțională, pe care, dacă voiesci o urmezi și dacă nu, nu. Și le diceam, chiar în comitetul delegaților: D-voastră credeți că aveți nevoie de o lege excepțională, dar că nu opriți pe oameni să contracteze și după dreptul comun. Ei bine, ai să spunem ce trebuie să se înțeleagă prin dreptul comun, ai să facem dreptul comun : atunci poate să se vadă de toți, că nu mai e trebuință de legi excepționale.

Mai departe, D. raportor zice: că, după proiectul meu, țeranii pot să se ducă să are unde vor și să dea din trei una, și silesc, cu chipul acesta, pe oameni să facă tovărășie pe produse. A citit numai articolul din jurnalul *Constituționalul* și a reprodus acel articol. Dar, D-lor. să mă ferească D-zeu de așa idei, n'am zis aceasta și trebuie să fie cine-va, care n'are absolut idee de ce va să zică o lege, ca să și creeze asemenea bazaconii în cap și mai ales să le pună pe hârtie. Ce am zis eu, D-lor, în proiect ?

După ce am explicat, prin expunerea de motive, tot gândul, toate ideile, toate considerațiile, pe cari am avut onoarea să vi le pun înainte, ziceam :

„Tocmeștile agricole sunt de trei feluri :

„Arendare de pământ, închiriere de muncă, tovărășie pe produse.“

Unde se vede că eu silesc pe oameni să se apuce numai de o tocmeală și că eu zic să se ducă fie-care țeran să are unde o pofti ?

Dar iată ce a văzut: În secțiunea a doua, care vorbește despre forma contractului, adică despre înscris, mă întreb lucrul acesta : în țara românească, în cea

mai mare parte arendașii nici nu au tocmele agricole scrise, legalisate de primărie și, când se fac tocmele agricole prin primărie, iscălesc 10, 15 frunțași, cari se duc acolo de bea adălmașul, iar cei-lalți se duc și muncesc și și fac datoria, ca și cum ar fi subscris in contract.

In prezența acestui fapt 'mi-am zis : această situațiune trebuie a fi regulată.

Iată oameni cari, de și n'au contracte scrise, dar au muncit au arat, au semănat, au secerat; al cui este grăul? Poate proprietarul să zică: grăul este al meu, căci nu ai tocmeala scrisă cu mine. Poate? Am zis, nu.

De vreme ce a muncit pe moșie și proprietarul l-a lăsat, a intervenit între dênșii un contract tăcut, pe care țăranul nu l poate dovedi, căci trebuie dovedit in scris; dar care există și atunci am scris in lege ca, dacă țăranul a muncit sub ochii proprietarului, exista contract, și părțile se supune la toate îndatoririle și au toate drepțurile ca cum ar fi existat un contract scris.

Acesta este art. 13 din care și ziarul *Constituționalul* și onor. D. raportor, D. Tețcanu au conchis că eu dau drept țăranilor să are, ori unde or vrea, și să se facă tovarăși cu mine pe moșie.

Apoi, D-lor, aceasta este discuțiune serioasă și chibzuită, ori este o glumă aruncată in vârtejul patimelor politice?

Aceasta, discuțiune se chiamă? Serioase sunt aceste imputări? Ori se urmează obiceiul cel vechiu, nenorocit, ca într'o discuțiune serioasă să vii cu o zeflema și discuțiunea s'o inlături? (Aplause).

D. P. P. Carp ministru al domeniilor : Nu s'a inchis încă discuțiunea.

D. Gr. Păucescu : Până acum vorbesc cu raportorul. O să vă aud și pe D-voastră.

Dar, zice D. raportor, voiți în această materie dreptul comun ? Acest lucru nu se poate. Iar D. Carp a zis oare când : dreptul comun este jaful comun, căci știți că D. Carp face cuvinte.

Și atât de mult 'i-a plăcut acest cuvânt, ȃis de D-sa la 1882, că 'l a repetat la Senat, cu ocasiunea discuțiunii acestei legi.

Vreau să știu ce 'și inchipuesce D. Carp că este dreptul comun ? Dreptul comun, jaf ? Pentru ce ? Dar ȃice : voiesci să ajungi să dai pe țeran pe mâna advocaților ? Nu care cum-va, vrea D. Carp să desființeze advocații ?

D-lor, aci dați'mi voie să fac o digresiune, și să vă spun o anecdotă.

Mi aduc aminte de un distins bărbat de Stat, distins ca și D. Carp, care făcuse dreptul în Germania, ca și D. Carp, dar care 'l făcuse cam de mult, intocmai ca și D. Carp, a venit ministru de justiție, plin de dorința de a face binele țeranilor și atunci s'a gândit să facă o lege, prin care să desființeze procesele în țară ! Tocmai ca să scape pe țeran din ghiarele advocaților.

Și atunci, având o vechiă reminiscență de când învătăse dreptul, a ȃis : am un mijloc de a suprima toate procesele.

Eu redactam pe atunci jurnalul *Dreptul*, eram directorul acestui jurnal și m'am pomenit că mă chiamă și 'mi spune : M'am hotărit să nu mai fie procese în țara românească (ilaritate), și, dupe ce 'mi a vorbit tot de nenorociții țerani, 'mi a ȃis : compez pe D-ta să 'mi dai ajutor. Mi s'a spus că ești un om bun, că te pricepi în meșteșugul D-tale, să 'mi dai ajutor. Căt pentru viitorul

D-tale, căci scia că sunt avocat, să nu te îngrijesci, am eu grija. (Ilaritate).

Și atunci, 'l am întrebat, cum? Și 'mi a spus că, in loc să vină părțile să pledeze inaintea tribunalelor, trebuie ca toate părțile să fie chemate, prealabil, inaintea unui judecător, și judecătorul să facă o instrucție prealabilă: Ce vrei tu? Cutare lucru. Dar tu de ce nu 'l dai? Se incheiă un proces-verbal și să vadă cine are dreptate și cine n'are.

Uitase că ideea aceasta o învățase in Germania, pe când învăța, și pe când acolo era încă procedura inquisitorială. Puteți să vè inchipuiți ce desilusionat a rămas, când a aflat, că acea procedură a existat pretutindeni, in Germania, in Francia și in alte țeri, dar toți au lepădat'o, căci era proastă, și au adoptat procedura orală, pe care o avem și noi.

Cam așa vrea să facă și D. Carp, când vrea să scape pe țărani de avocați, când vrea să desființeze pe avocați in țara românească.

Apoi avocații, D-le Carp, pe cari voiți să'i desființați, v'ați dat socoteala veri-o dată ce este acest lucru?

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor: N'am vorbit aceasta nici o dată.

D. Gr. Păucescu: Dar ce, stric eu dacă uitați ce vorbiți? (Ilaritate). Citesce discursul D-tale din Senat.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor: Am și că advocăței din sate ruinează pe țărani.

D. Gr. Păucescu: Advocății și advocăței sunt punerea in acțiune a egalității părților inaintea legeri; căci, cu avocați, un om slab și fără trecere este tot atât de puternic, inaintea justiției, ca un om care are

multă avere și multă putere ; căci advocații sunt absolut egali înaintea justiției.

O voce : Toate sunt iluzorii.

D. Gr. Păucescu : Pe cât se poate omenesce. Trebuie să ținem seama că nu suntem ăngeri. Și știți ce ar face advocații în asemenea materie, atunci când pe țeran ar veni să 'l execute la muncă primarul ? Ar întreba numai de cât pe proprietar : D-ta, care ceri să 'ți muncesc, 'ți ai executat și D-ta obligația ce ai către mine ? 'Mi-ai dat pământul tot, dupe cum ne-am învoit ? Și justiția nu va putea să silească pe țeran să muncească, până când proprietarul nu va îndeplini obligațiunea față de țeran și vice-versa.

Și, cu chipul acesta, ar fi și proprietarul și țeranul puși pe picior egal, și egal îndatorați să 'și execute obligațiile.

Dar, or cum ar fi cu advocații, este un lucru în care D. ministru se înșală grozav, chiar în această materie, este când afirmă că dreptul comun este un jaf.

Dreptul comun, D-lor, nu este alt-ceva, de cât noțiunea dreptății, care s'a moștenit din generațiune în generațiune și care s'a lămurit din generațiune în generațiune. Acesta este dreptul comun și nimic alt. Și dacă în relațiunile multiple sociale câte unii au norocul să găsească un principiu drept, care să reguleze în mod mai echitabil interesele dintre cetățeni, acel om face drept comun, chiar dacă acel principiu nu ar fi fost înscris în lege ; căci dreptul comun este noțiunea justiției absolute, aplicată la interesele dintre oameni.

Este adevărat că unii confundă dreptul comun, fie cu lipsa absolută de lege, fie cu libertatea absolută a tocmelilor.

Dar aceasta este o confuzie. Libertatea absolută nu există în dreptul comun, Libertatea absolută de inviolabilă nu există în legislațiune.

În drept se dice că părțile sunt libere, nu e vorbă; dar să nu fie dol, dar să nu fie eroare, dar să nu fie violență. Și dreptul comun nu se sfiesce să declare nulă cutare clausă, pre care o crede usurarie; nu se sfiesce să impiedice cutare contract, pe care-l crede nedrept: nu se sfiesce să recomande cutare sau cutare lucru, pe care 'l crede mai conform cu obiceiurile și tradițiunile unei țeri.

Dreptul comun nu este lipsă absolută de lege; aceea este o anarhie, nu este drept comun. Dreptul comun este noțiunea dreptății aplicată la toate relațiunile vieții sociale; și, când te cobori la amănuntele vieții sociale, și crezi legi speciale, pentru interese speciale, drept comun faci și atunci.

Și, așa de adevărat este, că nu putem face nimic, fără să facem drept comun, în cât D. ministru al domeniilor, fără să 'și dea seama, face drept comun. Și în adevăr, în discuțiunea ce s'a făcut, la Senat, în această privință, și D. Buicliu și D. ministru al domeniilor, spun că cel d'ântăiu scop, al legii, ce discutăm, este să lămurească ceea ce dă o parte și ceea ce dă cea-altă parte.

Ei bine, acesta este cel d'ântăiu principiu al dreptului comun. Cel d'ântăiu principiu de la vânderi este ca vîndătorul să spună ce vinde și cumpărătorul că dă: și cel d'ântăiu principiu de la închirieri este că închiriatul să spună ce închiriază și ce primesce în schimbul pămîntului sau lucrului închiriat, așa în cât, fără să 'și dea seamă, face drept comun D. ministru.

Și, încă o dată, cuvântul de drept comun nu ne împiedică să oprim nici clausa usurară, nici să recomandăm cutare fel de invoială, cum de exemplu, în tocmelele de căsătorie, de și există libertatea absolută, dar legislația noastră recomandă sistemul dotal, pe când legislația francesă recomandă un alt sistem, sistemul comunității, pe care 'l declară sistem de drept comun.

Așa dar, dreptul comun, pe care noi 'l cerem, ca să facem să înceteze și abuzurile și nedreptățile, dreptul comun nu este priimitor de nici una din obiecțiunile juridice ce, pe nedrept, i s'a adus de către D. ministru al domeniilor. În el încap toate articolele, pe cari le-a introdus D. ministru, în proiectul de lege al D-sale.

Și articolul, care opresce clausa penală și solidaritatea în contractele agricole, este drept comun, tocmai precum este drept comun legea care opresce clausa penală din împrumuturi, și ori-ce altă idee s'ar găsi dreaptă și o-menoasă, va putea constitui lege de drept comun.

Un lucru nu priimesce dreptul comun: neegalitatea părților înaintea legii și robirea muncii. Aceste dispozițiuni sunt exorbitante de dreptul comun. Și tocmai de aceea cerem noi dreptul comun.

Iată, D-lor, ideile cari sunt coprinse în proiectul D-lui ministru al domeniilor, și iată ideile pe cari am avut onoare noi să le propunem, subscriind cel-alt proiect de lege venit din inițiativă parlamentară. Și este timpul să ne întrebăm, cine ar fi în Cameră care ar combate acest proiect de lege al nostru.

Dă bună seamă, D-lor, nu liberalii. Ei sunt datori să urmeze tradițiunile cele bune ale partidului lor, și partidul lor, prin vocea autorizată a lui C. A. Rosetti, încă

din 1882 a propus reforma salutară pe care stăruim noi ați să o realizăm; cel puțin a propus punctul esențial ale acestei reforme, care consistă în ridicarea execuțiunii administrative. Nu a putut să isbutească atunci această reformă; dar sunt sigur că reprezentanții partidului liberal de ați vor urma bunele tradițiuni ale partidului lor. Cu atât mai mult că, în comitetul delegaților, din ale cărui discuțiuni a eșit proiectul de lege ce l'am prezentat noi, figura unul din fruntașii partidului, cu care am discutat și care mi a dat multe povețe bune, vreau să vorbesc de repausatul Kogălniceanu.

Cine dar se opune? Cine n'ai crede, D. Carp! Apoi nu spunea D-lui că partidul conservator e un partid putredit, fără idei, fără program; și nu a venit D-sa să ne întinerească, să ne dea idei mai generoase. (Aplause). D-sa vine și, drept toată regenerarea, v' aduce tot vechea silă administrativă, ba încă o mai lățesce și la pagubele ce ar resulta din neexecutarea contractelor. (Aplause). Tot amendiile și pedepsele primarului, ba încă le exagerează până la ridicul, nădejdea tot la bătrâna frică să îndrepteze țara. (Aplause).

Apoi idei noi sunt acestea? Apoi nu v'am dovedit că aceasta este claca? Și când venim noi și propunem o idee în adevăr nouă, se aședăm economia națională pe dreptate și pe libertate, D. Carp, reformatorul, se sperie!

Ori cum va fi și ori ce va face D. Carp, dar noi, membri ai partidului conservator, ar trebui să priimim proiectul nostru de lege și să respingem pe al D-lui Carp. Proiectul de lege al nostru este aplicarea ideilor noastre, idei cari, în lungul și greul timp al opoziției, ne am legat față cu țărănimea să le aplicăm, când vom veni la putere.

Căci, D-lor, nu este adevărat ceea ce s'a dis că noi

nu am avut program; noi am avut un program, pe care 'l am dezvoltat in numeroase intruniri, pe cari ne am angajat de multe ori să 'l aplicăm.

Și acest program este, in multe privințe, deosebit de al D-lui Carp. Tot trecutul partidului nostru o dovedesce.

Noi nu am așteptat să ne vină puterea, ca un dar de sus; noi nu am căutat să ne înțelegem cu Ion Brătianu ca să ne aducă la putere. Noi ne am adresat la izvorul viu al puterii, la cetățeni, la alegători, și, in nenumărate intruniri publice, le-am cerut lor puterea.

Și puteți să vă inchipuiți că, in aceste intruniri, programul pe care 'l făceam, nu trebuie să ne ascundem, se deosibea in cât-va de programul pe care 'l-a formulat mai târziu D. Carp.

In acele intruniri, vă puteți inchipui, că nu era să vorbim noi in contra curentelor poporului, in contra opiniunii publice, când noi tocmai acestei opiniuni ceream puterea.

De aceea programul nostru era un program și mai constituțional și mai liberal. Mai ales era un program mai democratic, de cât acela pe care D. Carp, din când in când, cu sau fără vreme, din nenorocire, 'l desfășura chiar după băncile acestea.

In special, in ce privesce pe țărani, spuneam tot-d'una, la intrunirile noastre, la cari erau mulți țărani, le spuneam, Țic :

Ceea ce vă trebuie voă este o administrațiune bună; vă trebuie siguranța averilor voastre, vă trebuiesc școli, vă trebuie biserica; dar ceea ce vă trebuie mai presus de toate este incetarea abuzurilor, incetarea asupririlor, incetarea nedreptăților. (Aplause).

Sunt fericit, D-lor, să constat că multe din aceste

făgădueli s'au realizat de guvern. D. prim ministru ne a dat posibilitatea unei administrațiuni bune, pentru că până acum, să fi voit chiar să administreză, nu era cu putință.

Tot D-sa ne a dat siguranța averilor și a vieții la țară prin legea gendarmeriei, care s'a făcut. Asemenea în ceea ce privește școala și biserica, D. ministru al cultelor a avut norocul să realizeze două din cele mai mari bine-faceri ce am făgăduit: a reformat clerul și a fondat obligațiunea învățământului.

S'a făcut și alte multe lucruri bune. D. ministru de externe le spunea mai deunăzi chiar. Dar este un lucru, pe care l'am făgăduit mai presus de toate, și pe care lumea l' așteaptă de la noi.

Sciți prevențiunea cea mare care s'a ridicat tot-d'ăuna în contra conservatorilor. Se dicea: Dar sunteți boeri, sunteți ciocoi, visați privilegiile de demult și nu voiți înfrățirea, nu voiți egalitatea.

Iar noi în toate întrunirile începeam toți oratorii cu aceste cuvinte: D-lor, suntem și noi oameni ai poporului, voim și noi egalitatea înaintea legii; partidul conservator este un partid democratic!

Singura deosebire, între noi și cel-alt partid, este că ei se uită mai mult la număr, pe când noi ne uităm mai mult la meritul personal; de o parte este puterea numerică, de altă parte este puterea inteligenței.

În colo și noi suntem tot atât de liberali, tot atât de democrați, ba încă noi suntem mai liberali, pentru că noi nu spargem întrunirile, etc.

Dacă noi cerem puterea, o cerem, nu în folosul unei caste, nu în folosul unei clase sociale, ci în folosul tuturor.

Ei, aci ne așteaptă lumea. Ne ținem de această vorbă sau nu? Voim egalitatea inaintea legii sau voim încă privilegiul, dreptul celui mai tare contra celui mai slab?

Și aci unde ne așteaptă lumea, iată cu ce lege vine D. ministru să răspundă acestor așteptări: cu o lege de nedreptate, de neegalitate și de asuprire.

Și D. ministru al domeniilor este în largul său; D-sa nu a fost nici o dată în intruniri publice; D-sa nu s'a legat nici o dată către nimeni. Dar noi, conservatorii, ne am legat către cetățeni să le dăm libertatea, să le dăm egalitatea, să 'i scăpăm de abusuri și de impilări.

Iată pentru ce eu vă rog să bine-voiți să respingeți această lege a D-lui Carp. Căci dacă veți veni cu asemenea proiecte de lege și veți primi ideile și programul D-lui Carp, veți face lumea să creadă că, ori cât de inteligenți sunteți, e un lucru pe care nu sunteți în stare să 'l înțelegeți, sunt nevoile, sunt suferințele, sunt durerile celor mici, celor năpăstuiți, celor asupriți. Și, ori cât sunteți de cinstiți, dar e o făgăduială de care nu sunteți în stare să vă țineți, e făgăduiala pe care am dat-o, că vrem egalitatea inaintea legii și că nu vrem drepturi deosebite pentru noi.

Și această constatare, dacă se va face, e primejdioasă pentru viitorul partidului conservator.

Acest partid său, rămâne un partid democratic, în sensul constituțional al cuvântului, un partid constituțional, sau perde ori-ce drept de a guverna această țară; căci ar desmînți toate făgăduelile ce a dat în opozițiune și s'ar opune curentului care l-a adus la putere. (Aplause).

Acest volum neavând de scop de a prezenta scrierile mele asupra chestiunii țărănești; ci mai mult a prezenta țării chestiunea țărănească și chestiunea agricolă la noi, am cerut voe D-lui Ressu ca să publicăm admirabilul discurs pe care l'a pronunțat tot în discuțiunea generală. D. Ressu într'o improvizațiune de o rară frumusețe a prezentat ideea proiectului de lege din alt punct de vedere și a stabilit cu mai multă autoritate, ca moldovean, starea de miserie și a proprietarilor și a muncitorilor din Moldova și cauzele miseriei și dovedește că nu e altă îndreptare, de cit ideea ce prezintă proiectul nostru de lege.

Iacă discursul D-lui Ressu:

D-lor deputați,

Iată că pentru a treia sau a patra oară, în cursul acestei sesiuni, sunt nevoit să iau cuvântul și să combat un proiect de lege venit din inițiativa unui guvern care este expresiunea majorității, din care am onoare să fac și eu parte.

Vă mărturisesc că fac aceasta și acum, cum am făcut-o și în rindurile trecute, cu mare părere de rău;

căci, D-lor, luptând cu adversarii tăi, îți oțelești caracterul și îți întărești convingerile; când din nenorocire însă, lupți contra propriilor tăi prietini, o mare desiluziune și o adăncă și nesfirșită mâhnire te coprinde.

Eu înțeleg foarte bine datoria pe care o are fie-care membru al unui partid, de a face într-o cât-va sacrificiu credințelor sale individuale în folosul inchițăgării și a duratei partidului însuși; căci, în definitiv, D-lor, viața noastră în contact cu semenii noștri nu e de cât un neșersit șir de asemenea transacții, dar și pentru aceasta, ca pentru ori-ce, este o limită, și limita aci este, când ți se cere jertfa a însăși fondului credinței tale; atunci cu toată dragostea care poți să ai pentru ai tăi, cu toată mâhnirea ceți pricinuește îndepărtarea ta de la o lucrare comună, ești nevoit să faci aceasta, căci alt-fel risci să te cobori la gradul unui instrument, alt-fel te desonorezi.

Iată, D-lor, pentru ce mă găsesc stăpănit de un simțământ dureros luând cuvântul, și iată pentru ce cu toate acestea, sunt nevoit să mi calc pe inimă și să mi fac și acum datoria.

D-lor, până a nu intra în alte considerațiuni, sunt nevoit să elucidez câte-va cestiuni, pe cari le-a atins D. C. Arion, și cari au făcut obiectul observațiunilor D-sale.

Se pare că în credința multora e următorul lucru: cum că lupta aceasta isvorește din convingerea ce au unii că dreptul comun este dreptul cel mai preferabil în privința tocmelelor agricole, și din convingerea ce au alții că o lege excepțională e cu mult mai bună și mai de preferit, când e vorba de regularea raporturilor dintre agricultorii mari și țărani, și D. Arion,

plecând și D-sa de la această idee ne spunea, cu drept cuvânt: De ce vă alarmați de legea excepțională a D-lui Carp, când prin această lege se lasă deplină facultate fie-căruia de a beneficia de dispozițiunile ei, când aceasta îi convine, și de a recurge la dreptul comun când legea excepțională îi se pare desavantajoasă pentru el?

Aveți și unii și alții, în legea aceasta, ceea ce doriți; prin urmare, unde poate fi cuvântul unei desbinări? Și, în adevăr, D-lor, D. ministru al domeniilor, pentru ca să pareze la o obiecțiune ca aceasta și să înlesnească un răspus ca acel pe care ni-l dă D. Arion, după ce a înscris dispozițiunile pe cari le-ați citit cu toții în proiectul de lege, apoi pune un articol cam la sfârșit -- articolul 45 -- în care se țice că cei cari nu vor să beneficieze de dispozițiunile legii de față pot să contracteze după dreptul comun, și D. ministru și-a inchipuit că prin aceasta noi toți avem să cădem în cursă, și că avem să ne țicem că, de vreme ce s'a conciliat toate părerile și s'au satisfăcut toate aspirațiunile, apoi nu ne mai rămăne de cât să mergem. ca un singur om, să punem bile albe pentru proiectul D-sale.

E nevoie, D-lor, să elucidăm această cestiune și să curățim terenul discuțiunei de asemenea pedici, cari incurcă judecata dreaptă și limpede a omului.

Care, D-lor, dintre dreptul comun și legea aceasta excepțională, crede D. ministru al domeniilor că e mai preferabil pentru relațiunile dintre țărani și agricultorii mari? Care crede D-sa că oferă mai multe avantagii părților contractante, și în special marelui agri-

cultor, căci el este care ține punga și determină, prin urmare, invoiala ? Și fiind că nu știu ce răspuns mi s'ar putea da și nu voesc să bănuiesc nimic, de aceea mă voiu pune în amândouă ipotezele. Care tocmeală dar va fi aceea care să prezinte cele mai multe avantagii : aceea care s'ar face după dreptul comun sau aceea care s'ar încheia după legea aceasta excepțională ? Dacă considerăm că aplicațiunea dreptului comun are să fie mai preferată, atunci este sigur că nimeni nu se va găsi care să lase avantajile dreptului comun și să încheie alcătuirii după o lege care nu'i dă aceleași avantagii ? Nu găsiți că e foarte natural aceasta ca fie-care să prefere o invoială mai bună, de cât una mai rea ? De sigur că da ; dacă însă toată lumea va prefera regimul dreptului comun în contra unui regim excepțional, atunci vă rog să mi spuneți pentru ce prezentați această lege, care de la început vedem cu toții că va rămâne neaplicabilă, întru cât este evident că nimeni nu va usa de dănsa ? O coală de hârtie scrisă mai mult, atât e toată legea D-voastre, dacă ipoteza aceasta este cea dreaptă, cea adevărată.

Și din contra, dacă mai bună este legea excepțională, dacă ea este care oferă cele mai multe avantagii, atunci este evident că toată lumea se va lua după dănsa, și în asemenea caz justificați mi pentru ce ați înscris art. 45 în această lege, ce caută el aci, când știut va fi, cum că dreptul comun nu se va aplica nici odată ?

Ce ! D. ministru își inchipuește că noi suntem, atât de simpli și atât de naivi, în cât să credem că dreptul comun poate să meargă alături cu această lege excepțională ! Ar fi să ne facă prea puțină cinste dacă ne-ar presupune numai atâta pricepere, numai atâta perspicacitate

in cât să nu vedem că art. 45 nu este de cât o glumă, și încă o glumă, ertați-mă să o spun, puțin cuviincioasă față cu noi.

Ce rezultă dar de aci ? Resultă că sau dreptul comun e cel mai bun, și atunci o lege excepțională nu are nici un cuvânt de a fi, sau legea aceasta este cea mai avantajoasă și in asemenea ipotesă dreptul comun nu se va aplica nici odată ; prin urmare, art. 45 este numai o mistificație și o nadă in care sunt incredințat că nu se va prinde nici un om cu mintea întreagă.

Ei bine, mie nu'mi plac aceste căi piezișe, nici nu'mi plac aceste proceduri bisantine ; mie'mi place vorba dreaptă și francă : ori nu e bun dreptul comun, și atunci propuneți o lege excepțională ; ori e bun acest drept comun, și atunci respingeți și desființați ori-ce lege excepțională. Dar și una și alta nu se poate in același timp.

D-lor, este un alt punct care de asemenea trebuie lămurit : când se vorbește de dreptul comun se pare că dreptul comun e ceva abstract, ceva eteric, ceva care nu poate avea aplicațiune practică. Mai mult ; că e chiar o absență de ori-ce drept, de ori-ce lege, că e dreptul de jaf, că e un apel la putere. Că dacă ne-am afla sub regimul dreptului comun, țeranul are să pună mâna pe moșia proprietarului, sau că acesta are să desbrace până la cămăși pe țeran.

S'au dis aceste lucruri, și le-am aușit și eu incremenit de atâta ușurință, cu care unii discută cestiuni de o așa gravitate.

Ei bine, D-lor, așa este ? Ce insemnează dreptul comun ? El insemnează, D-lor, un număr de principii generale, după cari se regulează toate raporturile câte se pot ivi între oameni, principii cari sunt admise in genere

de toate societățile civilizate. Dar aceste principii nu va să dică că sunt lăsate la placul fie-căruia, că ori-cine poate să le aplice după capul lui și după cum îi este voia. Ele sunt numai nisce norme generale, pe cari legiuitorul le regulează și le potrivește la fie-care cas dat, la fie-cară relațiune socială. Așa, D-lor, avem, bună-oară, principii generale cari regulează și sunt aplicabile la tot felul de obligațiuni și de contracte, dar aceasta n'a împedat pe nimeni de a face reguli speciale pentru unele contracte; așa avem reguli speciale pentru contractul de locațiune, de tovărășie, de schimb, de vinzare, pentru cambii, etc., și aceste reguli diferă unele de altele, fără ca pentru aceasta să se dică că contractele acestea sunt legi esecțiionale și că ies din dreptul comun. Când noi dicem drept comun, înțelegem oare să lăsați lumea de capul ei fără să legiferați nimic, fără să regulementați aceste raporturi, fără să spuneți datoria muncitorului de pământ și a proprietarului către densus? Eri D. Păucescu a desvoltat in de-ajuns partea aceasta și a arătat cum dreptul comun nu e alt ceva de cât aplicațiunea principiilor generale la casuri speciale, prin regulementări anumite și adecuate împrejurărilor sub care se presintă fie-care din aceste casuri. Nu va să dică, prin urmare, lipsă de legiferare, nu va să dică drept la jaf, și când se fac asemenea critici și asemenea imputări, atunci e do-vadă că nu discutăm cu serioșitate; și mai mult, că nu discutăm nici măcar cu bună credință.

Și odată ce am arătat ce valoare are introducerea in această lege a unei dispozițiuni ca cea din art. 45 care ne dă dreptul comun și o lege excepțională, și odată ce am arătat că dreptul comun nu e dreptul la jaf, ci e regulementarea după principiile generale ale dreptului, a

relațiunilor dintre proprietarii de pământ cu muncitorii, relațiuni cari pot să fie regulamentate într'un mod mai larg sau mai strins, cât de strâns sau cât de larg voiți D-voastră, atunci, D-lor să-mi dați voie să limpedesc încă o cestiune.

D-lor, e o mare deosebire între ceea ce se chiamă o lege specială și ceea ce se chiamă o lege excepțională. Legea pe care o propune D. Păucescu e o lege specială, pe când legea pe care o propune D. Carp este o lege excepțională, și deosebirea stă în aceasta că una respectă principiile generale ale dreptului, pe când cea l'altă le nesocotește. Una regulează o stare de lucruri normală într'un timp și în împrejurări normale, pe când alta este isvorită din necesitatea, unei stări de lucruri anormale și excepționale.

D. Păucescu eri, la începutul discursului său, v'a făcut istoricul impregiurărilor cari au dat loc la propunerea și votarea legii tocmelilor agricole din 1866. V'a arătat, cu mult adevăr, starea deplorabilă în care se găsea țara. Legea rurală, care rupsesse în mod brusc și surpase orice relațiuni între proprietarul mare și țăran, lăsase din cauza aceasta chiar în suspensiune ori-ce afaceri agricole; proprietarul nu mai îndrăsnea să-și expună capitalul, pentru că nu mai era sigur că va avea bratele trebuitoare, țăranul abia așezat pe bucățica de pământ ce i se dăduse, nu avea ce face cu densa pentru că i lipseau toate mijloacele cele-lalte spre a o cultiva; foametea apoi din 1865 și holera care decima atunci populațiunea noastră, aruncase țara într'o adevărată primejdie. Atunci, în fața acestei nevoi imperioase, veni legea din 1866, care derogând de la dreptul comun, stipulă că se poate întrebuița sila spre a se executa

munca la care țeranul se va fi angajat. Și această lege, D-lor, și dădu atunci roadele ei, siguranța renăscu în toți, toată lumea se puse pe muncă și țara scăpă de primejdia ce o amenințase.

Iată, D-lor, ce va să țină o lege excepțională, și care este acum caracterul esențial al unei asemenea legi? Este că e provisorie, că ea e trecătoare; născută din impregiurări excepționale, aplicațiunea ei trebuie să se sfârșească îndată ce acele impregiurări au luat sfârșit.

Așa e, D-lor, bună-oară legea de asediu, care e o lege bună și folositoare, pentru că se pot întâmpla momente de acelea în cari să fie pusă în primejdie însăși existența Statului, și atunci, prin mijloace violente și drastice, ești nevoit, ești dator să înlături acea primejdie. Dar dacă o așa lege e bună într'un moment dat, cum se poate ca ea să devină o lege permanentă, cum se poate ca ea să nu mai aibă sfârșit? Cum se poate ca o stare excepțională de lucruri să se transforme pentru D-voastră într'o stare normală, care durează de 27 ani în această țară?

Din deosebirea aceasta pe care am făcut'o, ați putut vedea D-voastră foarte bine în ce mare eroare cădea D. Arion adineaori când ne spunea că, în definitiv, și D. Păuceșcu nu face alt-ceva, prin contra-proiectul D-sale, de cât să ne prezinte tot o lege excepțională. Nu; aceasta nu e o lege excepțională; ea poate fi bună sau rea, dar e o lege care tocmai pune capăt stărei excepționale sub care trăim de mai bine de un sfert de veac; ea pune capăt siluirii pe care nu aveți dreptul să o exercitați asupra nimănui; ea pune capăt acestei noi iobăgii, mai

rea și mai prăpăditoare pentru țăran de cât vechiul boieresc, de cât vechia clacă. (Aplause).

Și acum, D-lor, să intru în cercetarea rezultatelor pe cari legea excepțională de la 1866 le-a dat, și să vedem, împreună cu D-voastră, care este starea în care se găsesc astăzi clasele noastre agricole, cum stau proprietarii și cum stau țăranii noștri.

Vați uitat fără îndouială și dincolo și dincoace de Milcov; ați examinat situațiunea agricultorilor mari și mici din amândouă părțile țerei.

Ei bine, cari sunt impresiunile D-voastre? Să fie un secret pentru cine-va, să fie un lucru necunoscut pentru vre-unul din D-voastră că starea țăranului din Moldova este o stare nenorocită? Se găsește cine-va care să nu știe că țăranul în acea parte a țerei este prăpădit, că el este sleit de puterile fizice, precum este sleit de ori-ce avere, de ori-ce mijloace materiale? Să fie, D-lor, un secret pentru D-voastră că proprietatea mare în Moldova nu vorbesc, se înțelege, de câte-va excepțiuni, că proprietarii mari sunt și ei sărăciți ca și țăranii, că sunt inecați în datorii, că proprietățile lor sunt ipotecate mai toate și că, ceea ce au, nu mai este decât o aparență de avere, pe când în realitate se întinde pretutindeni, ca o pânză de jale, o neagră și nesfârșită miserie? (Aplause).

Să fie oare aceste lucruri un secret pentru D-voastră?

Dacă însă așa este, dacă așa e situațiunea dincolo de Milcov, atunci datu-v'ați socoteală și găsiți mijlocul de a îndrepta acest rău? Eu cred că greutatea nu ar fi fost tocmai mare, dacă de dincolo v'ați fi aruncat privirile în partea de dincoace a țerei. Ați fi vădit atunci că, în raport cu timpul de la 1864 până azi, și cu dezvoltarea și mersul nostru general, țăranii de dincoace

se găsesc într'o situațiune mai bună, că proprietarii de asemenea se găsesc și ei într'o situațiune mai lesnicioasă și mai potrivită cu valoarea proprietăților lor. Și când se observă în aceeași țară, sub aceleași legi, sub aceeași cărmuire aceste două fenomene diametral opuse, v'ați întrebat oare pentru ce se întâmplă așa? Explicațiunea, cu toate acestea, e lesne de dat. Nu aveți de cât să ve uitati ce se petrece cu cultura pământului în o parte și alta a țerei și veți vedea această mare deosebire că, pe când dincolo agricultura mare s'a întins, agricultura cea mică a scăzut și s'a prăpădit; și, din contră dincoace, cu cât s'a întins cultura mică a țăranului, cu atât cea mare este mai restrânsă și în raport exact cu acest fenomen stă și sărăcia și bogăția țăranului și a proprietarului. Concluziunea dar este ușoară. Noi trebuie să dirigiăm silințele noastre spre a face ca cultura mică a țăranului să propășească; noi trebuie să facem legile noastre așa ca țăranul să poată scăpa de nevoia de a și închiria brațele și de a trăi din salar, și măsurile dîlnice pe cari le preconizează legile D-voastre excepționale nu pot să ne dea nici o dată un asemenea rezultat, pentru că ele, înlesnind împrumutul și camăta, înlesnind alienarea brațelor cu mult timp înainte de vremea muncii, țăranul se găsește prins într'un cerc vicios din care nu mai poate scăpa.

Este oare greu de priceput lucrul acesta ?

Dar să lămuresc mai bine prin câte-va amănunte. D-lor, lucrul stă exact așa : Dacă pornești de la Dorohoiu și vini în jos spre Dunăre pe tureatca cismeii care formează conturul țerei noastre, poți observa acest fenomen curios că, de sus în jos, sărăcia cumplită la deal, descrește din ce în ce cu cât te cobori la vale...

D. I. Miclescu : Mutați Dunărea în partea de sus, și ați schimbat situațiunea.

D. C. Ressu : Atăta minuni aud de la D-voastre în cât nu mă indoesc că o să veniți și cu un asemenea proiect de lege. (Aplause, ilaritate).

Ce s'a întâmplat, D-lor, în Moldova, ca să constatăm o stare de lucruri ca aceasta? Încă de mult, D-nii mei în Moldova proprietarii mari începuse a cultiva întinderi mai mari de pământ și, prin urmare, nevoia pentru ei de brațe începuse a se simți tot mai mult. Când la 1864 țeranii fură improprietăriți, ei s'au găsit în posesiunea unei bucăți de pământ, dar de aci în colo cu alt nimic, fără vite, fără instrumente aratorii, fără capital, căci, punga proprietarului sta închisă și alte mijloace nu existau; și în fața acestei stări sta oferta proprietarului pentru închirierea muncii, ofertă care nu se realiza numai din cauza neșiguranței proprietarului de a avansa capitalul; când însă veni legea din 1866 și dădu această siguranță prin făgăduința unei executări silite, atunci proprietarul își deschise punga și iată cum țeranul își închiria pentru întâia oară palmele lui pe cari legea rurală le decretase libere, și de atunci, D-lor, și până astăzi țeranul se găsește într'una dator, el nu s'a mai putut încă plăti, după atăta vreme, de căușul de făină și de pumnul de brânză cu care și-a indestulat toamea la 1866; și este natural aceasta, pentru că dacă iarna trăește din banii cu care și închiriază munca verei viitoare, și dacă vara și-o întrebuintează toată, făcând munca contractată iarna, atunci el ajunge în toamnă iarăși sărac și lucrul se repetează așa pentru iarna și vara următoare, în cât sfârșit pentru dănsul nu mai are o așa stare de lucruri, de cât doară când se sfârșesc și țilele

lui. Și de aceea țăranul a ajuns la 1893 sărăcit și prăpădit, precum 'l vedem. Dacă situația țăranului din josul Moldovei e ceva mai bună, cauza este că pe acesta 'l a mai ajutat intru cât-va căraușia și pentru că a găsit chip mai lesnicios să desfacă cât bruma stringea și el pe lângă casă. Mai adăogați acum, pe lângă aceasta cauza foarte naturală a înglodării țăranului în datorii, și lăcomia unora din proprietari, și mai ales a arendașilor, căci recunosc că cei mai mulți din proprietari, pe unde ei singuri au a face cu țăranii, sunt mai omenoși, și veți afla numai de cât toate cauzele adevărate ale sărăciei țăranilor. Și, în privința acestei lăcomii, nu e iarăși un secret că s'au văduț proprietari cari și au cultivat pământul în timp de 10 și de 15 ani, numai pe dobânda banilor luați de țăranii cu 15 ani în urmă, și s'au văduț și sunt astăzi casuri, în cari munca țăranului se închiriaza iarna cu 25 de bani pe di, și pentru această infimă plată țăranul muncește o vară întreagă și nu poate nici o dată să beneficieze de prețul real al muncii în epoca, când ea se face.

Iată, D-lor, cauzele și tabloul real al situațiunei în Moldova.

Și, pe lângă aceasta, observați un alt fenomen, observați cum, concomitent cu sleirea materială, fizică și morală a țăranului, a venit și s'a întins ca o pecingine invasiunea ovréiască. (Aplause).

Observați că, precum de jos în susul Moldovei sărăcia e mai mare, tot așa și jidovimea e mai numeroasă și mai compactă, pentru că, D-lor, această invasiune seamănă întocmai cu invasiunea microbilor patogeni într'un organism omenesc, cari cu atât mai ușor

pătrund și se îmulțesc, cu cât găesc un teren mai propice și mai favorabil dezvoltării lor.

O voce : Cine i-a adus pe evrei în Moldova ?

D. C. Ressu : Și la ce poate sluji un răspuns la această întrebare ! Eu nu incriminez pe nimeni și nici nu mă ocup de aceasta, pentru că deslegarea unei așa cestiuni nu poate întru nimic folosi discuțiunii ce o facem. Desul este să constatăm existența faptului.

Și acum, D-lor, e momentul să ne întrebăm : Această stare de lucruri tinde ea a dispărea, sau din contră se dezvoltă și se întinde tot mai mult ?

Să examinăm pentru aceasta ceea ce se petrece dincolo de Milcov.

Vorbesc, D-lor, de lucruri cari cad imediat sub simțurile fie-căruia, așa că este indestulător să le relevez, pentru ca fie-care din D-voastre să apreciați dacă ceea ce spun este sau nu exact. Ast-fel, dar, cine nu știe dintre D-voastre că acum 10, 15 ani în urmă, în partea aceasta a țerei nu era nici a deca parte din câți sunt astăzi, poate nu era de loc cultivatori de pământ cari să facă pe seama lor mii de pogoane de arătură. Cultura, care se făcea dincoace, era cultura mică, și s'au vădut arendași în partea aceasta cari au luat moșii în arendă neavând alt capital, de cât biciul și un cal de călărie cu care să poată umbla pe moșie spre ași culege dijma. Ei bine, ce se petrece acum ? Cultura mare s'a introdus și dincoace, și ea se întinde pe ți ce merge. Sunt o mulțime de proprietari și de arendași astăzi cari cultivă pe seama lor moșii întregi. Întrebatu-v'ați însă în al cui detriment se face aceasta ? În detrimentul țeranilor, căci cu cât cultura mare se întinde, cu atât cea mică se restringe, și fiind că țeranul n'are putința să reziste capitalului

celui mare, el devine incetul cu incetul, un simplu muncitor cu palmele, un proletar, s er acia l' coprinde  i l' pr ap ade te. Ca o dovadă inc a, D-lor, de ceea ce afirm, este  i faptul că, pe când dincoaco nu se  tia  i nu se pomenea de tocmeli prin cari se inchiria munca pe bani, a i a inceput  i aici să se introducă contracte de acestea.

Va să  ic a, D-lor, aceasta v e arată D-voastre că r eul care a ajuns in Moldova-de-sus in stare endemică  i se coboară la vale, a inceput de c a i-va ani a se ivi  i la D-voastre, in Muntenia. Să v e a tepta i dar ca, cu legile acestea excepționale, cu avantngiile executărei silite pe care ele le oferă, să v e a tepta i in curind să ajunge i  i dincoace, in starea in care ne găsim noi deja dincolo.  i la aceasta vom ajunge cu voie, fără voie, pentru că crea iunile acestea artificiale sdruncină mersul normal al lucrărilor  i favoriseaz a desvoltarea, intr' o direc ie voită, spre paguba desvoltărei generale  i regulate. Nici nu au de altmintrelea alt scop aceste legi excepționale când ele se fac.

Dar daca a easta se int mpl a in Moldova cu țeranul, oare proprietarul, agricultorul cel mare se găsesce el in o situațiune mai bună ? Nu. Pentru a cultiva in Moldova o moșie nu este de ajuns numai un biciu  i un cal de călărie. Acolo trebuie  ecimi  i sute de mii de lei pentru ca să intemeiezi gospodăria, cu care apoi să intreprind i cultura cea mare. C at a vreme insă poate cine-va să reziste cu un asemenea capital  i cu enormele sarcini pe cari le atrage dupe sine extensiunea a easta peste m esur a a culturii sale ? Un an neproductiv,  i este de ajuns ca agricultorul să fie ruinat, să fie pus la p am ent.  i atunci el recurge la imprumut, punga jidovului se deschide pentru d ensul,  i peste puțin cam ata l' mă-

năncă și'l robesce, precum el a robit la rëndul lui pe țëran. Duceți-vë in porturile noastre, și veți vedea acolo nisce oameni cari se numesc misiți, și cari, intr'o cameră de doui metri, cu 10 străchini de păpușoiu și de grău d'inaintea lor, țin in mână intreaaga producțiune agricolă a țërei. La acești oameni vine agricultorul cel mare; de la ei ia banii cari 'i trebuie spre a întreținea lucrătorii la țară, și in schimb, de cu primăvară încă, el are ipotecată sau vëndută recolta lui intreağă.

Iată, D-lor, adevërul intreg in această cestiune. Și acum, in fața unei asemenea triste stări de lucruri, mai puteți D-voastră sta nepăsători; sunteți D-voastră atât lipsiți de patriotism și de umanitate, in cât să nu puneți mâna spre a ridica populațiunea noastră rurală și a da și țëranului și proprietarului puțința de a resista furtunelor viitoare? Și cum voiți să faceți aceasta? Prin o lege escepțională ca aceea care ni se presintă? Apoi, in definitiv, ce este această lege care de la 1866 s'a modificat de trei-patru ori, dar care a rămas aceeași? Un singur lucru spune această lege: Ai dreptul, tu, care ai imprumutat pe țëran, să'i pui mâna in chică și să'l duci la muncă. Apoi acesta oare să fie leacul? Acesta are să pună temelia trăinicieii și a bogăției poporului nostru? Dar leacul acesta 'l experimentăm de 27 de ani și v'am arëtat, și ați vëçut singuri ce a produs. Să nu fi sosit oare timpul ca să căutăm alt-ceva? Să experimentăm altă direcție? Și D-voastră răspundeți: nu, să mergem tot așa.

Să vedem însă cari au să fie consecințele mai depărtate și finale ale acestui sistem.

D-lor, mai deunăzi s'a intëmplat in o țară depărtată un eveniment foarte curios. Mai deunăzi o luptă crân-

cenă a fost în Belgia pentru obținerea votului universal, și lupta aceasta s'a sfârșit prin o transacție : conservatorii din Belgia s'au unit cu radicalii de acolo, și prin o învoială între dănsii, au introdus în sistemul lor electoral votul universal. În fața acestei transacții însă multă lume s'a întrebat : Cum se poate ca conservatorii să consimtă ei a primi o modificare care, la prima vedere, pare a fi condamnarea propriilor lor idei și nimicirea partidului lor ; căci înțelegeți foarte bine că, dacă se lărgeste acolo dreptul de vot, de aceasta n'au să profite de cât radicalii, cari pot să vină așa numeroși în Cameră în cât să formeze o mare majoritate. Ei bine conservatorii, cu toate acestea, au primit, pentru că ei și-au ținut că un asemenea lucru nu se poate întâmpla. Nu se poate, fiind-că radicalii nici odată nu au să ajungă așa numeroși, în cât să bată în alegeri pe rurali ; nu se poate, fiind-că acolo populațiunea rurală întreagă este conservatoare și în mâinele ei a fost confiata apărarea principiilor conservatoare.

Dar numai în Belgia oare se vede acest fenomen ? Dar în Franța, dar în Germania nu se petrece același lucru ?

Nu este oraș sau orășel din aceste țări în care ideile socialiste să nu și fi făcut aparițiunea ; isbutit'au ele însă veri-odată a străbate în veri-un sat, în mijlocul țăranilor ? Nici-odată, pentru-că țăranii acolo sunt cei mai sinceri, cei mai devotați, cei mai tenaci apărători ai ideilor conservatoare, ori unde pot pătrunde socialiștii, numai în clasa rurală n'au pătruns și nu vor pătrunde nici odată. Și pentru ce ? Pentru bunul cuvânt că țăranul acolo e bogat, e stăpân pe munca și pe averea lui, și când unui asemenea om îi pomenesci de regulamentul

muncei, de naționalisarea solului și de alte istorii de acestea, te respinge cât colo.

Dar D-voastră ce voiți să faceți din țeranul nostru? Un muncitor cu palmele, un proletar? Apoi nu vedeți unde l mănăți prin aceasta? Nu vedeți că l aruncați in brațele socialismului și că vă pregătiți inși-vă o catastrofă teribilă? Nesocotiți sunt cei ce nu vęd primejdia către care se duc!

Eu am audīt in Senat pe D. Panu, care este reprezentantul ideilor democratice, spunēnd că pe D-sa nu l mulțumesc această lege, că ea nu este expresiunea dorințelor și aspirațiunilor sale, dar că totuși ea face un pas inainte in direcțiunea sa, și de aceea o primesce.

D. Panu avea dreptate din punctul D-sale de vedere pentru-că in adevăr, dacă consideri pe țeran ca un uvrier ca un curat muncitor salariat, atunci fără indoială că proiectul D-lui Carp se poate primi.

Dar nu acestea sunt ideile și aspirațiunile noastre; noi nu voim să facem din țeran un proletar, un om care să nu mai aibă nimic pe lume de cât brațele lui, pe ale femeii și copiilor lui, pe cari să le inchirieze vara, spre a trăi iarna. (Aplause).

Nu acesta este gândul nostru.

Ceea ce voim noi pentru țeran este ca, pe bucățica de pământ dată lui la 1864 și pe aceea ce i-o dăm acum el să devină stăpăn, și stăpăn, nu numai cu numele, ci in stare de a o cultiva el și pe seama lui; mai voim încă să-l facem stăpăn pe brațele lui, așa ca el să poată inchiria la timpul oportun și pe dreapta lor valoare, iar nu să le vindă, ca până astăzi, de cu iarna și pe nimic. Așa făcēnd, avem să gonim din satele noastre nevoia și sărăcia, așa avem să facem din țeran un element de ordine

un element puternic și bogat, și atunci vom avea dreptul a cere de la dănsul să apere țara, să plătească nevoile ei, să plătească până și luxul nostru. (Aplause).

Iată cari sunt aspirațiunile noastre, care este idealul nostru pentru țeran; și dacă așa e, înțelegeți foarte bine că nu avem destulă putere să protestăm in contra unor măsuri care tind a duce și mai departe o stare rea de lucruri, și să cerem de la patriotismul D-voastre să schimbați și sistemul și direcțiunea in care mergeți și să stărușiți tot mai mult pentru a face pe țeran stăpân pe sine.

Și de aceea, D-lor, a venit D. Păuceșcu și a propus contra-proiectul D-sale.

D. Arion a făcut, după cum ați vădut, critica acestui proiect, și a arătat că el greșește in cutare parte și prin cutare dispozițiune; și, D-lor, de și D. Păuceșcu are meritul necontestat de a fi ridicat D-sa aceată cestiune, eu însă sunt dispus a recunoasce că proiectul D-sale nu e perfect; dar cine ne impedică oare de a-l indrepta, cine ne oprește de a introduce câte amendamente voim spre a asigura, cât mai mult posibil, pe proprietar in contra relei credințe sau a relei voințe a țeranului, și pe țeran in contra lăcomiei proprietarului? Cine ne impedică spre a face așa ca să introducem un acord și o armonie deplină in relațiunile agricultorului mare cu cel mic? Cine ne oprește, in sfirșit spre a-l imbunătăți ori-cât, ca să răspundă la toate nevoile? Un singur și mare merit are însă proiectul D-lui Păuceșcu, este că el suprimă ori-ce mijloace silnice, și prin aceasta va restabili adevărata valoare a muncii, va restabili raportul exact și normal intre cerere și ofertă, și aceasta e totul.

Cu proiectul D-lui Carp însă ce se poate face? El in-

tărește o stare de lucruri vătămătoare, care ne-a dat rezultatele cele mai rele, și dacă în el nu schimbi fondul însuși al lucrului nu poți nimic schimba, nimic ameliora. El va continua dar a lăsa să subsiste o cauză mai mult de miserie, atât pentru proprietar cât și pentru țeran. (Aplause).

...stare de lucru...
...cestele...
...insuși...
...și...
...de...
...și...

După ce s'a respins proiectul ce am prezentat noi din inițiativa Camerii, s'a purces la discuțiunea pe articole al proiectului de lege prezentat de guvern.

Am cređut că nu este fără interes să reproduc aci două discursuri, pe cari le-am pronunțat in această discuțiune, am adăogat asemenea o observațiune, care nu s'a prezentat in Cameră, dar care pune in lumină unul din caracterele proiectului de lege, ce era in discuțiune.

D-lor deputați

Amendamentul pe care il propun la art. 1 consistă in a se șterge modificarea ce s'a adus la legea cea veche. Art. 1, aliniatul c, după ce arată cele trei forme ce pot imbrăca invoelile agricole, adaogă : „aceste trei forme se vor putea combina cu condițiune de a se determina prin contract partea de loc dată in dijmă, partea de loc dată pe muncă, și partea de loc dată pe bani. Eu cer să se țină, cum se ținea in legea vechiă, că aceste forme se pot combina și să se șteargă cuvintele: „cu condiție, etc.“

D-lor, de ce e vorba in acest aliniat? Invoelile cari sunt obicinuite in țara românească, de dincoace de Milcov, sunt făcute mai toate in modul următor :

Proprietarul se obligă a da țăranului locuri de muncă și locuri de pășune, și țăranii se obligă să muncească, deosebit și inainte, două ori trei pogoane, să dea dijma

din trei, din patru, ori din cinci una, să muncească câte-va zile cu carul și câte-va zile cu mâinele, să ducă un transport și să plătească și atâta de vită.

Să luăm un exemplu: proprietarul se obligă a da fie-cărui muncitor șase pogoane pentru grâu, și loc de pășune; iar locuitorii se obligă, în schimb, să muncească două pogoane cu desăvârșire, să dea din trei una, să facă două zile cu carul și patru cu mâinele, să ducă un transport și să plătească 5 lei de fie-care vită mare. Iată cum sunt făcute invoelile mai toate.

Acum, după cererea acestui aliniat final, această invoială nu mai e permisă. Și dacă mi dați voie, voi u să o traduc în invoială cum o cere actualul proiect de lege: mă oblig să dau la fie-care locuitor 6 pogoane loc de muncă, însă două pogoane cu condiție ca să mi muncească mie alte două deosebit de la ogor până la magasie, și 4 pogoane cu condiție să mi dea dijmă din două una. Adineaori se dicea: i dau 6 pogoane cu condiție să mi muncesci 2 și să mi dai dijmă din trei, ceea ce face 4 pogoane la proprietar și 4 la țeran; acum se dice dau 2 pogoane ca să muncească 2, și i dau 4 ca să mi dea mie dijmă din 2 una. Va să dică, tot 4 pogoane la proprietar și 4 la țeran. Și adaug, vorbind tot în limba D-lui Carp sau a proiectului: dau și o sută pogoane izlaz, cu condiție să mi ducă câte un transport. Și le dau voie să pășuneze pe toată întinderea moșiei după ridicarea bucatelor, cu condiție să mi plătească atâți lei de vită.

Pot dar să iau o tocmeală așa cum se face ați și să o traduc în limba proiectului de lege, fără ca să fie întru nimic câștigat nici țeranul, nici proprietarul, și

fără ca să peardă nimic, nici țeranul, nici proprietarul.

Ce câștigă dar prin aceasta unul sau altul ? Nimic ! Dar, dacă nu vedem ce se câștigă, vedem din contră ce se pierde ; părțile pierd un fel de invoială cu cari sunt obicinuite, și libertatea convențiunilor este știrbită, de vreme ce se interdice un soi de invoeli cari nu e nici imoral, nici contrariu intereselor părților.

In colo, o repet, nu folosiți intr'un nimic nici pe proprietar nici pe țeran ; aceleași obligațiuni cari exista mai înainte, cu tocmeala cea veche, are să existe și de acum înainte, și cu cea nouă.

Dar ȃice d. Carp : dacă nu este pagubă și este și nițică claritate, de ce vă plângeți ? Este adevărat că, din acest punct de vedere, D. Carp nu face, de cât să șica-neze nițel pe proprietari, obligându'i să traducă in limba sa tocmelile vechi, și le impune să'și pună și câte un comptabil, căci va trebui un comptabil bun, care să se priceapă să traducă tocmelile actuale, așa cum le cere proiectul de lege și absolut fără nici un folos. Iată ce mai perde proprietarul.

Și țeranul pierde ceva mai mult, fiind că cine traduce se înșeală mai tot-d'auna in favoarea sa.

Dar ori cum, foloasele și perderile se cam compensează și proiectul nu se poate ȃice că este rău din acest punct de vedere.

Dar, dacă din acest punct de vedere, proiectul de lege nu face nici bine nici rău, din alt punct de vedere, rezultatul va fi fără indoială rău.

Răul nu rezultă tot-d'auna din ceea ce ȃici, sau din ceea ce faci, dar și din urmările mediate sau imediate ale faptelor tale. De câte ori bați aci și răsună, crapă dincolo ! Și medicul cel bun trebuie să se gândească ca nu doctoria,

care te tămăduiește de o boală să'ți scornească alta și mai rea.

Acesta este efectul rău al proiectului, că, admitând că introduce nițică claritate, dar aduce o modificare a invoelilor în defavoarea țăranilor.

Și, în adevăr, în multe cazuri proprietarul va avea dificultăți de a traduce în limbajul legii actuale invoelile de mai înainte, și, căutând o simplificare, va schimba invoeala. El va dice cam așa : oamenii buni, nu mai permite astăzi legea lui Carp să facem invoeli ca mai înainte, și atunci va face invoelile ast-fel ca rezultatul cel din urmă al acestei legi va fi de a se desființa dijma și, în locul ei, va rămâne numai munca la tarla.

În loc să se dică în invoială : îți dau 6 pogoane, însă două ca să'mi muncești, alte două la tarla și patru să'mi dai dijma din două una, se va dice mai simplu : îți dau patru pogoane ca să'mi muncești patru pogoane la tarla.

Iată care va fi traducția definitivă pe care o provoacă legea Carp. Va desființa dijma, tovărășia și va lăsa numai arendarea pe muncă.

Judecați acum dacă această invoială : dau patru pogoane ca să'mi muncești alte patru, cu desevărșire este mai favorabilă pentru locuitor de cât cea-altă : să muncească două cu desevărșire și să dea din trei una.

Este invederat pentru ori-cine cunoaște daraverile de la țară, că invoeala cum se face astăzi este mai favorabilă pentru țăranii de cât cum se va face după legea ce discutăm astăzi ; pentru că, dacă dau țăranului 4 pogoane ca să muncească 4 pogoane deosebit, atunci cele 4 pogoane ce muncește proprietarului trebuie să le muncească mai întâiu și, numai după ce va isprăvi la

proprietar, va putea munci și la densus, dacă va mai fi vreme și când va fi vreme.

Adică înteu pentru proprietar, să facă ogor, să are și să semene 4 pogoane, și apoi, dacă nu se va întări pământul, atunci să are și el 4 pogoane ale lui.

Tot așa și la seceră: înteu să secere pentru proprietar 4 pogoane, și după ce se va mai scutura puțin grăul, să secere și el cele 4 pogoane ale lui.

Iată pentru ce în general se bucură țăranul la dijma: pentru că, dacă dă chiar din două una, dar apucă și el să are și să secere până este timpul bun.

Când însă va trebui să muncească pentru proprietar 4, 5 sau 6 pogoane, și apoi să muncească la ei, înțelegeți că la ei nu o să apuce nici vreme bună de arătură, nici vreme bună pentru seceră, nici vreme bună pentru prășilă. Căci, când o fi timpul bun de arat, proprietarul o să'l ia să are la el; când o fi timpul pentru seceră, când grăul este copt, proprietarul o să'l ia să secere la el.

Și băgați bine de seamă că, dacă invelile sunt efține, munca la tarla nu aduce mare vătămare, dar invelile se scumpesc pe fie-care ți. În adevăr, pe cât timp s'a cerut țăranului un pogon, două sau chiar trei să lucreze la tarla, putea să muncească acele două, trei pogoane, și, în urmă, să facă și munca lui; dar acum invelile se scumpesc pe fie-care ți, și în localitățile mai populate ajunge să fie 4, 5 și 6 pogoane pe cari să le muncească țăranul, și atunci judecați, D-lor, dacă o să mai aibă timp țăranul să ară și să secere, la timp, și pentru densus.

Iată care va fi efectul legii propusă cu bună voință, dar în necunoștința de cauză, în favoarea țăranului de D. Carp. Această lege în sine nu însemnează nimic, dar efectele ei vor fi rele, și fac apel la D. Pleșea, care cu-

noaște starea lucrurilor, să ne spună dacă efectul acestei legi nu va fi ca țăranul să facă toată munca proprietarului deosebit la tarla, și dacă aceasta invoiala este favorabilă țăranului.

D-lor, mai alaltaieri a venit la mine un țăran din Te-leorman, și l'am întrebat : cum mai merge ? Foarte rău, D-le. Proprietarul ne-a cerut să muncim cinci pogoane desăvirșit și nu ne-am invoit. Inchipuiți-vă, D-lor, când o să muncească un om cu două vite cinci pogoane ; lui i trebuie, socotind doi in plug, ca să are numai cinci pogoane de grâu, trebuie 10 ȃile cel puțin pentru ogor și 10 ȃile cel puțin pentru arat și semănat ; ca să are numai 5 pogoane de porumb, i trebuie numai pentru ogor 10 ȃile, și 10 ȃile pentru arat și semănat, fiind că la porumb arătura se face mai adăncă și trebuie să pună trei in plug. (Intreruperi). Ceea ce spuneți D-voastră se petrece in locurile unde stratul de pământ negru este numai de o schioapă ; dar unde pământul negru este de un stănjien, acolo arătura se face mai adăncă pentru porumb, de cât pentru grâu.

Și cât timp va trebui ca să se secere șease pogoane, și mai ales când dă Dumneșeu recolta frumoasă ? 12 ȃile, cu sərbătorile 15 ori 20. Și in timpul acesta grăul muncitorului se scutură nesecerat.

De aceea țăranii preferă să dea dijma, ca să aibă și ei parte de a'și face munca la timp.

Și tocmai proiectul D-lui Carp va avea de rezultat să desființeze dijma. Așa, dar, acest paragraf, care are aerul să clarifice o situațiune, dacă va aduce mai multă lămurire, această lămurire va fi cu totul in contra interesului țăranilor : va introduce exclusiv munca deo-

sebită pentru proprietar, care este în defavoarea țărănilor, care nu va mai putea munci la timp și pentru ei.

Iată pentru ce v'ași ruga să bine-voiți să suprimiți această parte din urmă a articolului, care nu poate aduce nici un bine; este o simplă dificultate de contabilitate, dar care va avea un efect foarte rău, de a goni o deprindere veche, dijma, și a înlocui o invoială mai favorabilă țăranului prin alta defavorabilă lui.

Rog pe D. ministru, cel puțin pentru aceste amendamente, să nu mai pună cestiunea ministerială.

Nu găsiți D-voastră, D-lor miniștri, că punând cestiunea ministerială la fie-care pas, înjosiți deliberările noastre? Nu găsiți că, în loc să discutăm ne înjosim când, cestiuni economice, să căutăm care este cel mai bun sistem de invoială pentru țărani, care este cel mai bun sistem de invoială pentru proprietari și în genere pentru interesul muncitorilor, al agriculturii și al țeri; noi discutăm dacă această propunere place sau nu D-lui Carp, sau dacă trebuie sau nu să stea D. Carp pe banca ministerială.

D-le ministru, nu găsiți că chiar Parlamentul și discuțiunile noastre prin sistemul acesta se înjosesc, sunt reduse la cestiuni meschine, la o cestiune de persoană, când pentru fie-care lucru se pune cestiunea ministerială. (Aplause).

Încă odată, nu este bine să înjosiți așa și instituțiunile parlamentare și discuțiunile noastre.

După cele ce a spus D. ministru, își închipuiesc D-sa că m'a bătut cu cele 84 de voturi câte au primit proiectul; crede D-sa că acele 84 de voturi însemnează că proiectul D-sale este mai bun și al meu mai rău? Nu. Ci pur și simplu că acele 84 voturi, ast-fel cum s'a pus cestiunea, nu vor să schimbe guvernul. (Aplause).

D. Miclescu : Și cele 40 de voturi că vor să-l schimbe.

D. Gr. Păucescu : Cele 50 de voturi sunt convinse că este în interesul țerei și al viitorului ei de a modifica legea ; și au ținut seamă, mai mult de interesul agriculturii și de interesul agricultorilor, de cât de capriciul care face pe D. ministru al domeniilor să pună, vreme, fără vreme, cestiunea ministerială. (Aplause).

Căci în realitate, pentru ce i ar fi dat dreptate D-lui Carp, când D-sa nici nu a discutat proiectul meu ?

D-sa a creat un proiect de lege pentru plăcerea de a-l discuta, și pe acel proiect de lege D-sa l-a combătut, a făcut o păpușe și păpușă D-sale a străpuns-o cu sabia.

A țin : nu se cade să fie în țara românească nu-și mai un singur fel de tocmeli agricole.

Dar și eu nu am țin alt-fel ; am fost de aceeași părere ca D-sa. Ceea ce D-sa a combătut nu a combătut de cât imaginațiunea D-sale, nu părerea mea.

Iată ceea ce am țin eu : „Ori cât de favorabilă este tovărășia pe produse, părerea noastră nu e cu toate astea ca ea să fie impusă. Într-o țară mare agricolă nu e cu puțință să se schimbe de ați pe mâine, deprinderi vechi, isvorând din moravuri și câte odată din legislațiuni deosebite.

„Nici nu trebuie legiuitorul să impiedice diversitatea combinațiunilor pe cari inteligența și interesul cultivatorilor le poate născoci pentru folosul lor. Și e sigur că libertatea este cel mai puternic factor al bogăției.

„De aceea, proiectul de lege ce prezentăm, pe lângă tovărășia pe produse, prevede și cele-lalte două forme de tocmeli agricole : arendarea pământului și închirierea muncii și le deosibesce cu îngrijire și arată regulile esențiale ale fie-căruia.“

Iată ce am țin eu.

Pe cine combătea D. Carp când ținea că nu trebuie să avem numai un fel de invoială : pe mine, ori imaginațiunea D-sale ?

Și a mai țis D. Carp că dreptul comun nu este bine să fie aplicat fără modificare. Dar aceasta țice și legea mea. Și proiectul nostru de lege aduce modificări la dreptul comun, când aceste modificări sunt necesare.

A mai combătut D. Carp încă două articole din proiectul meu, despre care am declarat în comitetul delegaților că, dacă ele vë supără, eu le retrag.

Aceste două articole prevăd cazul când nu există tocmeală agricolă legalisată de primărie și se întreabă : se poate face tocmeală agricolă verbală ori tacită ? Și cum se dovedește ?

La aceasta am răspuns : bine sau rău, este alt-ceva ; dar nu am răspuns, ferească D-zeu, ceea ce țice D-sa.

Încă o dată, D. Carp s'a luptat cu un vrăjmaș imaginar, un sistem pe care l-ați inventat ca să puteți să-l combateți, o umbră ați adus pentru ca să aveți plăcerea. să o străpungeți cu sabia Dv. vitează, și în fine, ca să vë dea majoritatea dreptate, ați pus chestia ministerială.

Dar ați străpuns alt-ceva de cât proiectul nostru, proiectul nostru a rămas alături, viu nevătămat, ba fără un cuvânt de răspuns.

Și, încă o dată, majoritatea nu v'a dat dreptate ; căci cum era să vë dea dreptate când nu discutați ideile, nu discutați, de cât cestiunea ministerială.

Vë rugăm dar pentru aceste amendamente să nu mai puneți cestiunea ministerială ; căci modul acesta de a discuta falsifică regimul reprezentativ și compromite demnitatea Parlamentului. (Aplause).

Domnilor deputați,

Ajungem la una din cele mai însemnate modificări pe cari le aduce proiectul de lege actual, la legea din anul 1882, modificare pe care am avut onoare să vă o anunț în discuțiunea generală, ca pe una ce impietează asupra legii din 1882, o face și mai rea și mai asupritoare. Precum legea din 1872 a fost mai rea, și, ca să mă serv cu expresiunea mai general primită, mai retrogradă de cât legea din 1866, tot așa această parte din actuala lege o face mai nedreaptă, mai asupritoare de cât legea din 1882.

De ce este vorba?

De mult s'a introdus în legislațiunea noastră, de mult s'a introdus în instituțiunile noastre deosebirea puterilor Statului.

Încă de sub regulamentul organic s'a consacrat această mare conchistă a timpilor moderni în materie de legislațiune și în materie politică, ca cele trei puterile Statului, puterea legiuitoare, puterea executivă și putea judecătorească trebuie să fie deosebite. Puterea legiuitoare care face legile, puterea executivă care le execută, puterea judecătorească care aplică legea la conflictele dintre interesele particulare.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor: Și d-nu Păuceșcu care le explică.

D-nu **Gr. Păuceșcu:** Și d-nu Carp care le violează, (Ilaritate).

Spuneam că, încă din timpul regulamentului organic, dacă vei avea bunătațe, d-le Carp, să 'mi dai puțină atențiune și să nu iei in ris aceste lucruri serioase, vei vedea că, de și ai presintat proiectul de lege de față cu bună intențiune, dar ai greșit din cauză că nu ai voit să întrebi pe oameni mai deprinși cu discuțiunile acestor principii, de cât poate să fie fie-care om inteligent.

Ziceam că încă de sub regulamentul organic s'a stabilit această deosebi a puterilor Statului și încă de atunci s'a hotărât ca, de câte-ori există discuțiune între particulari asupra drepturilor și intereselor lor, de câte ori cineva pretinde că dreptul lui 'i s'a violat, fie un drept care rezultă dintr'o tocmeală, fie un drept care rezultă din principiile generale, el are dreptul să se adreseze la justiție, și justiția să 'i constate dreptul și, fiind casul, să 'i acorde depăgubiri pentru pagubele cauzate.

Cu toate acestea, aceste principii, fiind noi și nu bine cunoscute, in 1851, când a venit Vodă Știrbeiū cu legea tocmelilor agricole ca să complecteze regulamentul organic, a hotărât ca toate daraverile întremuncitori și proprietari să fie judecate de sfatul sătesc Știrbeiū s'a gândit că cine mai bine poate să aibă milă de țărani, de cât sfatul sătesc ales de dênșii, și de atunci s'a făcut această știrbire a regulilor generale ale despărțirii puterilor Statului și s'a atribuit aceste contestațiuni unei autorități curat administrative, cum era sfatul sătesc.

Această stare de lucruri s'a desființat prin venirea instituțiilor celor noi, prin promulgarea legii de la 1865 și a Constituției din 1866 și de atunci a rămas iarăși ca toate discuțiunile cari se nasc între cetățeni, prin urmare și între proprietari și muncitorii de pământ, să fie rezolvate de puterea judecătorească.

Legea din 1866, făcută în impregiurările crude de cari vorbeam în discuția generală, și de care a vorbit și d-nu Ressu, a hotărât să se facă derogățiune la acest principiu. Ce derogățiune?

Ca primarul, iar nu autoritatea judecătorească, când locuitorul refuză de ași face munca, să l judece și să l oblige să plătească, dar numai banii trebuincioși să se poată lua alt muncitor în loc. Am să secer un pogon, nu mă supun, primarul are drept să ia alt om și să l plătească, în loc de 6 franci, 10 sau 15 și apoi tot primarul să mă osăndească să plătesc banii și să mă execute la plată. Atăta derogățiune s'a adus de legea din 1866 la principiul cel mare, că toate judecățile dintre oameni se hotărăsc de autoritatea judecătorească, iar nu de cea administrativă.

Ce face legea, care se propune ađi de guvern? Ea hotărăște ca, nu numai acești 10 sau 15 lei, dar toate pagubele ce s'ar putea întâmpla unui proprietar din cauză că un țeran nu și-a executat obligațiunea, să le poată judecă primarul.

Iată cum se exprimă articolul 27 în aliniatul 2: „În cas când nu s'ar găsi alți muncitori în locul celor cari nu s'aũ supus a executa muncele pentru cari fuseseră angagiați, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constata paguba ce i a rezultat din această cauză.

Legea care este astăzi în vigoare trimite pur și

simpliciter pe părți la justiție, d-nu Carp înlocuește justiția prin administrație.

Legea actuală ține :

„In cas când nu s'ar găsi alți muncitori în locul celor cari s'au împotrivit și ar rezulta pagube, cultivatorul este în drept a se adresa instanțelor judecătorești, pentru despăgubirea sa din averea debitorului.“

D. Carp dă drept primarului să prețuiască paguba. Este adevărat că procesul-verbal de prețuire se trimite la judecătorul de ocol, dar ce face judecătorul ? „Judecătorul se va pronunța dacă găsește estimățiunea justă sau dacă voiesce a o complecta prin noi dovezi sau cercetare la fața locului.“

O voce : Ce e aceasta ?

D. Gr. Păucescu : Vă rog, D-lor să credeți că nu voi urma nici o dată exemplul ilustru care 'mi s'a dat dupe banca ministerială, ca să me apuc să creez, alături de articolul de care vorbesc, un alt articol, nu mai ca să'l combat mai cu înlesnire.

Eu nu tăgăduesc că procesul-verbal de prețuire făcut de primar trebuie să treacă pe sub ochii judecătorului. Eu nu tăgăduesc că judecătorul judecă și dă sentința. Dar mă întreb : ce judecă judecătorul și cum se începe procesul.

Și pentru aceasta iau una câte una dispozițiunile legii de care vorbim.

Iată ce ține alineatul 2 : (Citesce).

Va să țică, întâiu și întâiu constatarea aceasta se face de către primar.

În loc să se adreseze cererea, cum se făcea înaintea, la justiție, și justiția să ordone constatarea, după ce, bine înțeles, justiția se convingea că este

cas de despăgubire, primarul se pune in locul justiției și hotărăște el că este cas de despăgubire și face și prețuirea.

Și mai întâi observ că se face procesul mai cu inlesnire. Până aci, dacă nu venea un om la muncă, făcea ce făcea proprietarul șiși făcea treaba și fără el. Cine să stea să se mai ducă pe la judecător săși dea părul pe mâna advocaților. Acum procesul s'a inlesnit. N'a venit la seceră, iute să facă primarul proces-verbal de prețuire. Și odată intrați in horă, vor juca. Veți inlesni procesele. Veți vedea venind la judecătoriile de ocoale câte 20, 30 procese-verbale pe fie-care an, și o nouă sărăcie se va abate pe săteni.

Iacă prima observație.

Dar cea importantă este de a sci cine va judeca dacă e cas de despăgubire?

Căci, D-lor, observați un lucru. Aci sunt două cestiuni deosebite: prima, dacă este loc să se plătească despăgubirea, și a doua cestiune, care este cuantumul despăgubirei.

După cum vedeți, cea d'întâi cestiune nu e tranșată prin acest proiect de lege, și vine imediat la a doua cestiune, adică să stabilească care este cuantumul.

Dicem, dar că, în loc săți adresezi cererea la justiție, ca să hotărăscă mai întâi prima intrebare, se adresează d'a dreptul la primar ca să stabilească care este cuantumul despăgubirei și prin aceasta se hotărăscă implicit și prima cesticie.

Apoi, D-lor, prin aceasta chiar se face o știrbire autorității judecătorești și se dă lucruri cari, natural după legile și instituțiunile noastre, sunt in căderea justiției, se dau, ȳic, în mâna administrațiunei.

Dar ni se dice : Ce v \acute{e} pas \acute{a} , c \acute{a} nd vedeți bine c \acute{a} acest proces-verbal, f \acute{a} cut de primar, se va duce la judec \acute{a} tor ?

Dar, \acute{a} ntreb eu : Ce va face judec \acute{a} torul ? \acute{S} i iat \acute{a} ce r \acute{e} sponde articolul :

„*Judec \acute{a} torul se va pronunța* dac \acute{a} g \acute{a} sesce estimațiunea just \acute{a} .“

Vrea s \acute{a} \acute{d} ic \acute{a} , legea nu i d \acute{a} alt \acute{a} c \acute{a} dere, de c \acute{a} t s \acute{a} vad \acute{a} c \acute{a} t s \acute{a} se pl \acute{a} teasc \acute{a} .

Dar dac \acute{a} judec \acute{a} torul va g \acute{a} si c \acute{a} nu este trebuință de estimație ?

Presupun c \acute{a} omul a fost bolnav \acute{s} i nu s'a putut duce la munc \acute{a} . Il va os \acute{a} ndi oare pe acest om s \acute{a} pl \acute{a} teasc \acute{a} pagubele pentru c \acute{a} bun \acute{a} oar \acute{a} s'a scuturat gr \acute{a} nele ?

Dar dac \acute{a} a fost veri-o forță major \acute{a} , sau dac \acute{a} ț \acute{a} ranul va \acute{d} ice : „D-le, eram dator s \acute{a} secer cinci pogoane \acute{s} i am secerat trei, pentru c \acute{a} \acute{s} i proprietarul era dator s \acute{a} 'mi dea cinci pogoane pentru gr \acute{a} u \acute{s} i 'mi a dat numai trei“.

Exemple pot fi o mie, in cari ț \acute{a} ranul s \acute{a} \acute{d} ic \acute{a} : nu sunt dator desp \acute{a} gubire, pentru c \acute{a} nici proprietarul nu \acute{s} i a \acute{a} ndeplinit angagiamentele față cu mine. \acute{S} i atunci judec \acute{a} torul, dac \acute{a} va g \acute{a} si c \acute{a} nu e dator nici o pagub \acute{a} ce va face ? Poate s \acute{a} apere de os \acute{a} nd \acute{a} ? Dar dac \acute{a} ar putea, la ce s'a mai f \acute{a} cut prețuirea de c \acute{a} tre primar ? Dar, dup \acute{a} articolul D-voastr \acute{e} , nu poate.

Inc \acute{a} o dat \acute{a} , aș \acute{a} cum e redactat articolul D-v \acute{o} str \acute{e} , judec \acute{a} torul trebuie s \acute{a} os \acute{a} ndeasc \acute{a} ; singura lui competență, dup \acute{a} cum i se d \acute{a} prin acest articol, e s \acute{a} vad \acute{a} ispaș \acute{a} f \acute{a} cut \acute{a} de primar, dac \acute{a} e prea mare sau prea mic \acute{a} , \acute{s} i dac \acute{a} trebuie redus \acute{a} , m \acute{a} rit \acute{a} sau menținut \acute{a} .

Aceasta e singura atribuție ce i se dă. Obligați pe judecător să se pronunțe dacă găsește estimația justă, pe când cea d'ântăiu întrebare, pe care el trebuie să și-o facă, este : are dreptate proprietarul să ceară despăgubiri de la omul acesta ? Nu a fost cas de forță majoră ? Și-a îndeplinit proprietarul toate obligațiile către el ? Căci numai în cazul acesta putea să'l osăndească. Această primă întrebare D-voastră nu'i dați drept judecătorului să se pronunțe asupra ei, și singurul lucru ce'i lăsați să hotărască e, cât să plătească țeranul, iar nu, dacă e dator sau nu.

Eu nu știu ce aveți în inteligența și în mintea D-voastre. Eu citesc ce-ați scris. Dacă aveți alt-ceva, vă rog să bine-voiți să vă exprimați clar ca să priceapă toată lumea. Dar așa cum e articolul acesta însemnează că, în loc să aibă justiția să se pronunțe asupra cestiunii de a se ști dacă e loc sau nu la despăgubiri în loc de a se pronunța justiția, D-voastră dați dreptul primarului să se pronunțe asupra acestui lucru, și știrbiți căderile cari se cuvin, după instituțiunile noastre, să fie ale justiției și le dați administrațiunii.

Iată de ce cred eu că acest articol e rău redactat. Lăsați articolul așa cum era, foarte drept, foarte natural, foarte logic. Părțile sunt datoare să se adreseze la justiție !

Căci aci e vorba de sute de lei, iar nu de 15 lei. Aceasta era calamitatea cea mare din țara românească asupra satelor bogate. Căci, de câte ori se vedea că se face recoltă rea, arendașii hrăpitori, ca să scape de nevoi, se puneau și făceau ispașe contra țeranilor, și cele mai bogate sate din Teleorman au fost sărăcite cu acest mijloc. Și se citează numele arendașilor cari s'au îmbogățit numai cu acest șiretlic. D-voastră,

in loc să lăsați înțeleapta hotărîrea legii in ființa ca să se adreseze la justiția ordinară, v'ați apucat și, acest drept al justiției, l'ați dat in căderile primarului.

Justiția să hotărască mai întâiu dacă este drept să plătească despăgubire și pe urmă să se prețuiască paguba tot de justiție. Incă o dată, vă rog să nu hotărâți știrbirea drepturilor justiției in favoarea drepturilor administrative, pentru că administrația nu este așa de independentă, nu poate să fie așa de puternică și independentă, cum poate să fie justiția.

Cum o să îndrăznească un primar să facă ispașa alt-fel de cât cum 'i va dice D. Arion, sau cum 'i voiți dice eu? Cum o să'l asculte pe țeran?

Dar și sub-prefectul, când scie că suntem deputați sau cel puțin că alegem pe deputați, cum o să dica primarului să facă alt-fel, de cât cum o dice D. Fleva, cu toate că este din opozițiune, dar scie că are puterea de a scoate un sub-prefect.

Lăsați justiția, căci numai ea poate să se uite cu același ochiu și la D. Docan, care stă in fața mea și care este un fruntaș al țerei, cu același ochiu și la cel mai din urmă păcătos de țeran.

De aceea, vă rog să lăsați acest articol așa cum era făcut de D. Catargi in legea de la 1872, cum era in legea de la 1882, și să nu aduceți această modificare nenorocită, care va introduce din nou flagelul cel greu al ispașei peste satele cele bogate ca in alte vremuri nenorocite, și care va deslănțui peste satele bogate un nou isvor de procese, o altă sărăcie!

O altă observațiune, pe care eu am făcut-o numai în treacăt și care merita mai multă dezvoltare, este relativă la pedepsele cu care este preserată legea aceasta.

În legea existentă erau o mulțime de pedepse, și proiectul de lege al d-lui Carp, mai adaogă unele și mărește pe altele.

Ast-fel art. 7 adaogă o pedeapsă contra primarului care refuză de a libera certificatul cerut de acel articol. Art. 29 edictează asemenea o pedeapsă contra primarului care ar vinde lucruri declarate de lege inalienabile. Și în sfârșit art. 37 pedepsește pe primar cu amenda de două lei de fie care ectar nedijmuit.

Dar aceste pedepse civile sunt și nedrepte și ineficace. Să examinăm de exemplu pe cea din urmă cu care s'a lăudat, și în Senat, D. ministru al Domenielor, zicând că va avea de efect dijmuirea la timp.

Este în adevăr scandalos să vezi bucatele țăranilor stând luni întregi pe câmp nedijmuite, expuse la toate ploile verii, este scandalos să vezi la Septembrie grăul pe câmp și porumbul câte odată până la Decembre; dar ce putere și ce vină are primarul ?

Sub-prefectul vede și tace, prefectul vede și tace, ministrul vede și tace; drept e să cășunăm pe bietul primar, care vede și el și tace, ca toți cei alți ? Ba el tace

de frică; căci îndată ce ar îndrăzni să facă ceva, ar fi destituit și dat în judecată, pentru cine știe ce vină săvirșită sau numai inchipuită. Nu e drept dar să-l pedepsim: întreaga administrație este datoare să vegheze la executarea legilor, nu numai primarul.

Dar afară de aceasta, pedepsele primarilor n'au dat. nici odată, nici un rezultat.

Există pedeapsa și acum în lege și a rămas neaplicată și pedeasa, ca și legea pe care o sancționa. Art. 34 al legii din 1882 pedepsește pe primarul care nu dijmuește, când este de rea credință, la închisoare de la 15 zile până la două luni, și, când nu este de rea credință, îl face răspunzător de daune interese către partea vătămată.

Ce face D. Carp? D-sa mai întâiu nu deosibește între primarul de bună credință și cel de rea credință, ci între cazul, în care a existat forța majoră, și cazul, în care n'a existat forța majoră: va să zică face o lege mai nedreaptă, de cât aceea care era până acum. Și pe urmă în toate cazurile, în care nu se poate proba forța majoră pedepsește pe primar cu amenda de două lei pentru fie care hectar nedijmuit, iar, dacă nu va putea plăti amenda, acea amendă se transformă în închisoare: o zi închisoare pentru zece lei amendă.

Dar aceste dispoziții sunt de o asprime absurdă: într-o comună se pot strânge cu înlesnire, cu grâu cu porumb, trei și patru mii de ectare nedijmuite. Primarul va fi condamnat la 6000 ori 8000 lei amendă, și neavând cu ce plăti, la 600 or 800 zile de închisoare.

Nu este acesta absurd? Și nu dovedește aceasta nepriceperea cu care s'a lucrat legea? Nu se vede că proiectul acesta de lege, dacă este reu în trăsurile generale, este copilăros în amănunte? D. ministru al Domenielor

voește să facă reforme și vine se strice legile cu niște idei ruginite pe care omenirea le a avut; dar le-a părăsit de mult.

Și în adevăr legislatorii cei vechi, la început, în epocile de barbarie și nchipuiau că, edictând pedepse multe și aspre vor îndrepta societatea. Ast-fel în societățile primitive pentru ori-ce vină se prescrie pedepsile cu moartea, și chiar la noi, hoților li se taiă mâinile, ba și nasul etc.

Așa se credea la început; dar cu progresul ideilor, cu civilizațiunea, cu experiența s'a dovedit ca mulțimea și asprimea pedepselor este, tot atât de nefolositoare, pe cât de nedreaptă și acum este regula priimită în legislațiune ca pedepsele trebuesc să fie rezervate în casurile în cari esiste și perversitate morală și vătămare socială și, în tot cazul, proporționate cu vina și moderate.

Contra acestei regule păcătuiește proiectul de lege ce discutăm : el nu ține seama de experiența popoarelor, nu ține seama de mersul ideilor, și ne întoarce cu mult îndărăt, la timpurile când lumea știa numai de frică și credea numai în frică.

Un articol de lege care pedepsește pe un primar la patru, cinci ani de închisoare, pentru că n'a dijmuțat la timp, este o pată în legislațiunea noastră omenoasă, este o întoarcere îndărăt.

CONCLUISIUNE

Prin legea tocmelilor agricole D-1 Carp a compromis o reformă de care țara are mare trebuință și care bate la ușa, încă de la venirea la putere a partidului conservator.

Era un lucru simplu de făcut, să proclamăm libertatea muncii, știrbită prin legea tocmelilor agricole din 1866.

Era un lucru mai greu, să reglementăm toate felurile de tocmeli agricole, să facem un fel de Cod rural, cuprinzând, de o cam dată, această importantă materie.

La realizarea primei idei se opuneau interese private și egoiste, lipsite de prevedere; care se sperie la ideea că vor perde privilegiul de a aduce pre muncitori cu sila să le muncească.

Nimic nu se opunea la realizarea celei de a doua idei, nimic nu ne împedica de a face o lege bună, care să arate regulile tocmelilor agricole.

D-1 minitru al domeniilor n'a îndrăsnit să realizeze prima idee și n'a priceput pe cea de a doua.

D-1 ministru al domeniilor n'a îndrăsnit să atingă interesul celor privilegiați, a voit să lingusească prejudecățile clasei din care face parte și să își menajeze o popularitate nesănătoasă, în paguba intereselor agriculturii ce'i sunt încredințate. De aceea n'a realizat prima idee.

D-1 ministru al domeniilor nu are nici cunoștințele ne-

cesare, nici experiența trebuincioasă ca să priceapă bine-
facerile unei legi bune de tocmeli agricole și n'a vrut să
primească povețele acelora ce posedă și unele și pe
cele-lalte.

De aceea n'a realizat pe cea d'a doua.

Ast-fel cu toate bravdele D-sale, D-l ministru al Do-
meniilor s'a arătat fricos, până la desertiune; și, cu toate
trambițatele D-sale cunoștințe, s'a arătat ignorant, din
incăpăținare.

Și de aceea n'a rezolvat chestiunea.

Nu numai nu a făcut ceea ce cerea țărănimea toată, să i
scape de abuzurile și împilările primarilor; dar, a mărit
puterea acestor funcționari, instrumente atot puternice în
contra țăranilor, absolut neputincioși în favoarea lor.

Nu numai nu ne-a dat o lege omenoasă de tocmeli a-
gricole; dar încă a înmulțit pedepsele ce existau în legea
veche și le-a exagerat asprimea până la ridicul.

Nu numai nu ne-a dus înainte, la starea normală, dar
ne-a dat îndărăt!

Resumând aceste tendințe, eu am afirmat că ele nu
sunt conservatoare, nici democratice.

Ele sunt încă și mai puțin liberale.

Sunt tendințe limpede retrograde: Sunt tendințele
Erei noi, care încep să se ivească.

